

**T.C.
BAŞBAKANLIK
AİLE ARAŞTIRMA KURUMU**

**AİLE İÇİ ŞİDDETİN
SEBEP ve SONUÇLARI**

**Ankara
1995**

T.C
BAŞBAKANLIK AİLE ARAŞTIRMA
KURUMU

"AİLE İÇİ ŞİDDETİN
SEBEP VE SONUÇLARI"
(Aralık 1993 - Aralık 1994)

KASIM 1995

Bu araştırma Aile Araştırma Kurumu tarafından
Zet Nielsen Şirketi'ne yaptırılmıştır.

BAŞBAKANLIK AİLE ARAŞTIRMA KURUMU BAŞKANLIĞI

Genel Yayın No : 86
Seri : Bilim
ISBN : 975-19-1229-6

Redaksiyon Kurulu

Başkan : Filiz KAVACIKLI
Üyeler : Mahmut EVKURAN
Temindar AYTEKİN
Mehmet KAPLAN
Necati MERTOĞLU
M. Nuri NURUAN

Adres : Meşrutiyet Cad. No: 19 - ANKARA
Tel : 419 29 79

Dizgi-Baskı : Bizim Büro Basımevi
Tel : 431 88 81 - 433 36 36

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
BÖLÜM I. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE AİLE İÇİ ŞİDDET ÜZERİNE İNCELEME VE ARAŞTIRMALAR	7
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2. TOPLUMSAL BİR SORUN OLARAK AİLE İÇİ ŞİDDETİN YAYGINLIĞI VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI	13
2.1. Yaygınlık	13
2.2. Çözüm Arayışları.....	17
3. Türkiye'de Durum	24
BÖLÜM II. YAYGIN ALAN ÇALIŞMASI	31
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI.....	31
1.1. Konu	31
1.2. Amaç ve Hedefler	31
1.2.1. Amaç (Nihai Hedef).....	31
1.2.2. Yakın Hedefler.....	32
1.2.3. Hedef Kitle.....	32
2. ARAŞTIRMADA KULLANILAN TANIMLAR VE TEMEL HİPOTEZLER	32
2.1. Tanımlar	32
2.2. Temel Hipotezler	35
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI.....	35
4. ARAŞTIRMANIN METOD VE TEKNİKLERİ	36
4.1. Kullanılan Metod ve Teknikler	36
4.2. Yaygın Alan Çalışması.....	37
4.2.1. Hazırlık Aşaması.....	38
a) Soru Formunun Hazırlanması	38
b) Örnek Alanın Seçimi.....	42
c) Anketör Seçimi ve Eğitimi	44
4.2.2. Soru Formunun Uygulanması.....	45

4.2.3. Kodlama ve Tablolaştırma	46
4.3. Gerçekleşen Örnek Alanı.....	47
4.3.1. Cinsiyete Göre Dağılım.....	47
4.3.2. İllere Göre Dağılım.....	49
4.3.3. Kır Bazında Dağılım	50
4.3.4. SES Gruplarına Göre Dağılım.....	53
4.4. Temel Bulgular	55
4.4.1. Hane Sayısının Kent-Kıra Göre Dağılımı	55
4.4.2. Hane Sayısının Bölgelere Göre Dağılımı.....	56
4.4.3. Hane Sayısının SES Gruplarına Göre Dağılımı.....	56
5. HANE HALKININ ÖZELLİKLERİ.....	56
5.1. Demografik Özellikler	57
5.1.1. Hane Halkı Büyüklüğü ve Kompozisyonu	57
5.1.1.1 Hane Halkı Büyüklüğü.....	57
5.1.1.2. Hane Halkı Yaş ve Cinsiyet Yapısı.....	57
a) 0-16 Yaş Arasındaki Hane Halkı Nüfusu.....	57
b) 16 Yaş Üzeri Hane Halkı Nüfusu.....	59
5.1.1.3. Aile Tipi.....	60
5.1.2. Ailenin Yaşı, Yerleşim Yerinde Bulunma Süresi ve Göç Durum	61
5.1.2.1. Ailenin Yaşı.....	61
5.1.2.2. Yatay Hareketlilik.....	62
5.1.2.3. Göçten Memnuniyet	64
5.1.2.4. Göç Etme Düşüncesi Var mı?	65

5.2.	Ekonomik Özellikler.....	66
5.2.1.	Çalışma Durumu	66
5.2.1.1.	Hanede Çalışan Toplam Kişi Sayısı	66
5.2.1.2.	Asıl Geliri Kazanan Kişinin Hane Reisine Göre Konumu	67
5.2.1.3.	Asıl Geliri Kazanan Kişinin Cinsiyeti.....	67
5.2.1.4.	Asıl Geliri Kazanan Kişinin Yaşı	68
5.2.1.5.	Asıl Geliri Kazanan Kişinin Eğitim Durumu	69
5.2.1.6.	Asıl Geliri Kazanan Kişinin Mesleki Durumu	71
5.2.1.7.	Öğrenim Durumuna Göre Çalışma Durumu.....	71
5.2.2.	Hanedeki Gelir Türleri	72
5.2.2.1.	Hanede Var Olan Gelir Türleri	72
5.2.2.2.	Aylık Net Hane Geliri	73
5.2.3.	Eve Alınan Ekmek Sayısı	74
5.3.	Konut Özellikleri	75
5.3.1.	Konut Tipi	75
5.3.2.	Oda Sayısı	76
5.3.3.	Konutun Takribi Metrekare Büyüklüğü	76
6.	GÖRÜŞÜLEN KİŞİLERİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	78
6.1.	Yaş	78
6.2.	Eğitim Durumu	78
6.2.1.	Kadınların Eğitim Durumu	78
6.2.2.	Erkeklerin Eğitim Durumu.....	79
6.3.	Medeni Durum	80
6.3.1.	Nikâh Şekli	80

6.3.2. Evlenme Biçimi	81
6.3.3. Evlilik Sayısı	82
6.3.4. Başka Eş Olup Olmadığı	83
6.4. Çocuk Sahipliği	83
6.4.1. Hanede Önceki Evlilikten Olma Çocuk Olup Olmadığı	84
6.5. Kadınların Çalışma Durumu	84
6.5.1. Evde Çalışan Kadınların Yaptıkları İşler ve Hane Gelirine Katkısı	85
6.5.2. Dışarda Çalışan Kadınların Mesleki Durumu ve Hane Gelirine Katkısı	85
6.5.3. Öğrenim Durumu ve Çalışma Durumu Arasındaki İlişki	86
6.5.4. Çalışan Kadınların Kent-Kır Ayrımında Hane Gelirine Katkısı	87
7. ALIŞKANLIKLAR, BEĞENİLER VE BOŞ ZAMANLARI DEĞERLENDİRME	88
7.1. Boş Zamanları Değerlendirme	88
7.1.1. Kadınların Boş Zamanlarını Değerlendirme Faaliyetleri	88
7.1.2. Erkeklerin Boş Zamanlarını Değerlendirme Faaliyetleri	91
7.2. Mutlu Olunan Ortamlar	92
7.3. Alışkanlıklar	95
7.3.1. TV İzleme Alışkanlıkları	95
7.3.1.1. Seyredilen TV Programları	96
7.3.2. Alkol Kullanım Alışkanlığı	99
7.3.2.1. Kadınlarda Alkol Kullanım Alışkanlığı	99
7.3.2.2. Erkeklerde Alkol Kullanım Alışkanlığı	100

8. GELENEKSEL DEĞER YARGILARI	101
8.1. Atasözlerini Benimseme	103
8.2. Aile, Çocuk Eğitimi, Kadının Rolü ile İlgili Önermelere Katılım Düzeyi.....	105
9. ÇOCUK EĞİTİMİ	107
9.1. Çocuk Eğitiminde Genel Yaklaşımlar	108
9.1.1. Kadınlara Göre Çocuk Terbiye Etme Yöntemleri.....	109
9.1.2. Erkeklerle Göre Çocuk Terbiye Etme Yöntemleri.....	109
9.2. Kendi Çocuklarını Terbiye Ederken Kullandıkları Yöntemler	111
9.3. Çocukların Evden Kaçma Olayının Olup Olmadığı	112
9.4. Kendilerinin Çocukken Ana-Babalarından Dayak Yeme Durumu	113
9.4.1. Çocukluklarında Dayak Yiyenlerin Çocuklarını Dövme Sıklığı.....	114
10. EVLİLİK VE AİLE İÇİ İLİŞKİLER	115
10.1 Evliliğe Bakış	115
10.1.1.Eşe Karşı Hissedilen En Kuvvetli Duygu	117
10.2. Aile İçi Otorite	118
10.2.1.Kadınların Çalışma İsteğinde Eşin Etkisi	118
10.2.2.Kadının Koca İznine Tabi Olan Faaliyetleri.....	119
10.2.3.Erkeklerle Göre Eşlerin Kendi İzinlerine Tabi Olan Faaliyetleri	122
10.2.4.Aile İçindeki Karar Alma Mekanizmalarının İşleyişi	123
10.3. Eşle Birlikte Gerçekleştirilen Faaliyetler	126
10.3.1.Kadınların Yalnız Başlarına veya Eşleriyle Gerçekleştirdikleri Faaliyetler.....	126
10.3.2.Erkeklerin Yalnız Başlarına veya Eşleriyle Gerçekleştirdikleri Faaliyetler.....	128
10.4. Evlilik ve Karı Koca Arasındaki İlişkilerdeki Problemler, Sonuçları	129

10.4.1.Eşle İlişki Puanı	130
10.4.2.Evlilik İlişkilerinin Gerginleşmesinde Etkili Olan Faktörler	131
10.4.2.1. Kadın-Erkek Ayırımında Evlilik İliş. Gerginleşmesinde Etkili Olan Faktörler	132
10.4.2.2. Kent-Kır, SES Grupları Ayırımında Evlilik İliş.Gerginleşmesindeki Faktörler	132
10.4.3.Aile İçinde Karı-Koca Arasında Yaşanan Gerginliklerin Nedenleri	134
10.4.4.Karı-Koca Arasındaki Gerginliklerin Sonucunda Erkeğin Şiddet Eğiliminin Olup Olmadığı	135
11.AİLE İÇİ ŞİDDETİN KALİTATİF OLARAK ANALİZİ	138
11.1. Vaka Analizi Genel Sonuçları.....	139
11.1.1.Şiddet Davranışı Kimden Kaynaklanıyor?	139
11.1.2.Şiddetin Başlangıcı	139
11.1.3.Şiddetin Süresi	139
11.1.4.Şiddetin Biçimi	140
11.1.5.Şiddetin Sıklığı	141
11.1.6.Şiddetin Yoğunluğu	141
11.1.7.Şiddetin Uygulanma Biçimleri	142
11.1.8.Hamilelik Döneminde Şiddetin Uygulanma Durumu	143
11.1.9.Şiddetin Nedenleri ve Sonuçları.....	143
11.1.10. Şiddete Karşı Tepkiler	147
11.1.11. Çevreden Kışkırtıcı ya da Yatıştırıcı Yönde Müdahale Olup Olmadığı.....	148
11.1.12. Çocuklar ve Şiddet.....	149
11.2. Vak'a Analizi Kalitatif Sonuçlar.....	151
11.2.1.Şiddetin Nedenleri	151
11.2.2.Şiddetin Algılanma Biçimleri ve Şiddete Tepkiler	156
11.2.3.Şiddet Sonrası Süreç (Normalleşme)	163

11.2.4. Cinsel Şiddet	164
11.2.5. Şiddete Karşı Düşünülen Çareler	168
11.2.6. Aile İçi Şiddet ve Çocuklar	169
12. AİLE İÇİ ŞİDDETİ ÖLÇMEK VE ANALİZ ETMEK	171
12.1. Giriş	171
12.2. Şiddet ve Diğer Değişkenler Arasında İlişkiler	174
12.2.1. Şiddet Endeksi ve Sosyo Ekonomik Statü (SES)	176
12.2.2. Şiddet Endeksi ve Hane Geliri.....	178
12.2.3. Kadının Çalışma Durumu ve Aile İçi Şiddet.....	179
12.2.4. Eşlerin Toplam Eğitim Süresi	180
12.2.5. Şiddet Endeksi ve Hane Büyüklüğü	180
12.2.6. Hane Reisinin İçki İçme Alışkanlığı ve Sıklığı... ..	181
12.2.7. Güçlü Olmayan İlişkiler	183
12.2.7.1. Çocukluktaki Dayak ve Dayak Yeme Sıklığı	184
12.2.7.2. Göç, Sosyal Geçiş ve Şiddet	186
12.2.7.3. Kadının (Eş) İçki İçme Alışkanlığı.....	186
12.3. Model	187
13. BULGULAR	192
13.1 Medya ve Aile İçi Şiddet.....	199
14. DÜNYADAKİ BAZI ARAŞTIRMALAR VE ÇALIŞMANIN BAZI SONUÇLARI	200
15. TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	204
EK I : CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATINDA AİLE İÇİ ŞİDDET	
EK II : MEDYA VE AİLE İÇİ ŞİDDET	251
EK III : BİBLİYOGRAFYA	271
EK IV : SORU FORMU	285
EK V : ŞİDDETİN BELİRLEYENLERİ: FAKTÖR ANALİZİ	311

TABLÖLAR

TABLO 1	: Kadın-Erkek Görüşmeleri Ayrıntılı Tasnifi.....	47
TABLO 2	: Plânlanan ve Gerçekleşen Kadın-Erkek Görüşmeleri Dağılımı	48
TABLO 3	: Plânlanan ve Gerçekleşen Görüşmelerin İller ve Kent-Kır Ayrımında Dağılımı	49
TABLO 4	: Marmara-Ege Bölgesinde Gerçekleşen Kırsal Dağılım.....	50
TABLO 5	: Orta Anadolu Bölgesinde Gerçekleşen Kırsal Dağılım	51
TABLO 6	: Doğu Anadolu Bölgesinde Gerçekleşen Kırsal Dağılım	52
TABLO 7	: Karadeniz Bölgesinde Gerçekleşen Kırsal Dağılım	52
TABLO 8	: Akdeniz Bölgesinde Gerçekleşen Kırsal Dağılım	53
TABLO 9	: Gerçekleşen SES Grupları Dağılımı	55
TABLO 10	: Kent-Kır Toplam Hane Sayıları.....	55
TABLO 11	: Bölgesel Bazda Toplam Hane Sayısı	56
TABLO 12	: SES Gruplarına Göre Hane Sayıları	56
TABLO 13	: Bölge ve Kent-Kır Ayrımında Ortalama Hane Halkı Büyüklükleri.....	57
TABLO 14	: Bölgeler İtibariyle Hanede Yaşayan Kişi Sayısı.....	58
TABLO 15	: Bölge ve Kent-Kır Ayrımında Ortalama 0-16 Yaş Grubu Hane Halkı Nüfusu	58
TABLO 16	: Kent-Kır Ayrımında 0-16 Yaş Gruplarının Dağılımı	59
TABLO 17	: Kent-Kır Ayrımında Aile Tipi	60
TABLO 18	: Kent-Kır Ayrımında Aile Tipi	61
TABLO 19	: Bölgeler Ayrımında Ortalama Aile Yaşı.....	61
TABLO 20	: Kent-Kır Ayrımında Aile Tipi	62
TABLO 21	: Kent-Kır Ayrımında Yerleşim Yerinde Oturma Süreleri.....	63
TABLO 22	: Daha Önce Oturulan Yerin İdari Biçimi	63

TABLO 23	: Bölgeler Bazında Göçten Duyulan Ortalama Memnuniyet Düzeyi.....	64
TABLO 24	: Kent-Kır ve Bölgeler Ayrımında Göç Etme Düşüncesi Olup Olmadığı.....	65
TABLO 25	: Kent-Kır Ayrımında Hanede Çalışan Kişi Sayısı.....	66
TABLO 26	: Kent-Kır ayrımında Asıl Geliri Kazanan Kişinin Hane Reisine Göre Konumu	67
TABLO 27	: Kent-Kır Ayrımında Asıl Geliri Kazanan Kişinin Cinsiyeti	68
TABLO 28	: Kent-Kır Ayrımında Asıl Geliri Kazanan Kişinin Yaşı	69
TABLO 29	: Kent-Kır Ayrımında Asıl Geliri Kazanan Kişinin Eğitim Durumu.....	70
TABLO 30	: Kent-Kır Ayrımında Asıl Geliri Kazanan Kişinin Çalışma Durumu	71
TABLO 31	: Kent-Kır Ayrımında Hanede Var Olan Gelir Türleri	72
TABLO 32	: Kent-Kır Ayrımında Aylık Net Hane Geliri	73
TABLO 33	: Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Gelir Grupları.....	74
TABLO 34	: Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Ortalama Günlük Ekmek Sayısı.....	75
TABLO 35	: Konut Tipi ve Hane Halkı Büyüklükleri	76
TABLO 36	: Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Ortalama Oda Sayısı	77
TABLO 37	: Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Konutun Ortalama M ² Büyüklüğü	77
TABLO 38	: Kadın-Erkek Yaş Grupları Dağılımı	78
TABLO 39	: Kadın-Erkek Eğitim Durumu	80
TABLO 40	: Nikâh Şekli.....	81
TABLO 41	: Evlenme Biçimi	82
TABLO 42	: Kent-Kır Ayrımında Sahip Olunan Çocuk Sayısı	83
TABLO 43	: Kadınların Çalışma Durumu	84
TABLO 44	: Kadınlar Evde mi, Dışarıda mı Çalışıyorlar?	85

TABLO 45	: Dışarıda Çalışan Kadınların Çalışma Statüsü.....	86
TABLO 46	: Kadınların Çalışma Durumu ile Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki.....	87
TABLO 47	: Çalışan Kadınların Hane Gelirine Katkısı	88
TABLO 48	: Kadınların Boş Zamanlarını Değerlendirme Faaliyetleri	89
TABLO 49	: Erkeklerin Boş Zamanlarını Değerlendirme Faaliyetleri	91
TABLO 50	: Kadınların Kendilerini Huzurlu ve Mutlu Hissettikleri Ortamlar	93
TABLO 51	: Erkeklerin Kendilerini Huzurlu ve Mutlu Hissettikleri Ortamlar	94
TABLO 52	: Kadınların İzledikleri TV Programları	97
TABLO 53	: Erkeklerin İzledikleri TV Programları.....	98
TABLO 54	: Kadınlarda Alkol Kullanım Sıklığı.....	99
TABLO 55	: Erkeklerde Alkol Kullanım Sıklığı.....	100
TABLO 56	: Atasözlerinden Hoşlanım Düzeyi.....	103
TABLO 57	: Aile, Çocuk Eğitimi, Kadının Rolü ile İlgili Önermelere Katılım Düzeyi.....	106
TABLO 58	: Çocuk Eğitiminde Genel Yaklaşımlar	108
TABLO 59	: Kadınların ve Erkeklerin Kendi Çocuklarını Terbiye Etme Yöntemleri	111
TABLO 60	: Kadın-Erkek Ayrımında Çocukken Dayak Olayının Yaşanıp Yaşanmadığı	113
TABLO 61	: Çocukluklarında Dayak Yiyen Kadınların Kendi Çocuklarını Dövme Sıklığı	114
TABLO 62	: Çocukluklarında Dayak Yiyen Erkeklerin Kendi Çocuklarını Dövme Sıklığı	114
TABLO 63	: Kadınlara Göre Evliliğin Sağladıkları	115
TABLO 64	: Erkeklerle Göre Evliliğin Sağladıkları	116

TABLO 65	: Kadınların Eşlerine Karşı Duydukları En Kuvvetli Duygu	117
TABLO 66	: Erkeklerin Eşlerine Karşı Duydukları En Kuvvetli Duygu	118
TABLO 67	: Koca İznine Tabi Olan Ya da Olmayan Faaliyetler	120
TABLO 68	: Koca İznine Tabi Olan Faaliyetler, Kocanın İzin Verip Vermediği	121
TABLO 69	: Erkeklerle Göre Eşlerinin Kendi İzinlerine Tabi Olan ya da Olmayan Faaliyetleri.....	123
TABLO 70	: Erkeklerin Kendi İzinlerine Tabi Olan Faaliyetlerde İzin Verip Vermedikleri	124
TABLO 71	: Aile İçi Karar Alma Mekanizmasının İşleyişi.....	125
TABLO 72	: Kadınların Çevreyle İlişkisi	127
TABLO 73	: Kadınların Kocalarıyla Birlikte Gitme Alışkanlığında Olduğu Yerler	127
TABLO 74	: Erkeklerin Gitme Alışkanlığında Olduğu Yerler	128
TABLO 75	: Erkeklerin Eşleriyle Birlikte Gitme Alışkanlığında Olduğu Yerler	129
TABLO 76	: Kent-Kır, SES Grupları Ayrımında Ortalama Eşle İlişki Puanı.....	130
TABLO 77	: Evlilik İlişkilerinin Gerginleşmesinde Etkili Olan Faktörler.....	133
TABLO 78	: Karı-Koca Arasında Yaşanan Gerginliklerin Nedenleri .	134
TABLO 79	: Yaşadığınız Gerginliklerin Sonucunda Kocanızın Size Ağır Söz Kullandığı Olur mu?.....	136
TABLO 80	: Yaşadığınız Gerginliklerin Sonucunda Karınıza Karşı Ağır Söz Kullandığınız Olur mu?.....	136
TABLO 81	: Yaşadığınız Gerginliklerin Sonucunda Kocanızın Size Vurduğu Olur mu?	137

TABLO 82 : Yaşadığınız Gerginliklerin Sonucunda Karınıza Vurduğunuz Olur mu?	137
TABLO 83 : İlk Şiddet Davranışı Ne Zaman Başladı?.....	139
TABLO 84 : Şiddet Kaç Yıldır Sürüyor?	140
TABLO 85 : Şiddetin Biçimleri	140
TABLO 86 : Şiddetin Sıklığı.....	141
TABLO 87 : Şiddetin Yoğunluğu.....	142
TABLO 88 : Şiddetin Uygulanma Biçimi	142
TABLO 89 : Şiddet Davranışına Maruz Kalana Göre Şiddetin Nedenleri	143
TABLO 90 : Şiddeti Uygulayanın Belirttiği Gerekçeler	144
TABLO 91 : Şiddetin Fiziki Sonuçları.....	144
TABLO 92 : Şiddetin Duygusal Sonuçları	145

GRAFİK VE ŞEKİLLER

Şema	: Aile içi Şiddetin Oluştığı Kültürel Ortamın Temel Öğeleri.....	34
Grafik 1	: Şiddet İndeksi ve Sosyo-Ekonomik Statü İlişkisi	171
Grafik 2	: Şiddet İndeksi ve Hane Geliri İlişkisi	178
Grafik 3	: Şiddet İndeksi ve Hane Büyüklüğü İlişkisi.....	181
Grafik 4	: Şiddet İndeksi-Alkol Kullanım Sıklığı İlişkisi.....	183

KISALTMALAR:

SES : Sosyo-Ekonomik Statü

GEL : Ortalama Aylık Net Hane Geliri

İŞ : Hanedeki Kadının Çalışma Durumu

EĞİT : Karı ve Kocanın Toplam Eğitim Yılı

KİŞİ : Hanedeki Kişi Sayısı

İÇKİ : Hane Reisinin İçki Alışkanlığı ve Sıklığı

Şİ : Şiddet İndeksi

BİSA : Hanedeki Birey Sayısı

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihiyle neredeyse özdeş bir süreci kapsayan şiddet olgusu, kendisini çok farklı türlerde ve biçimlerde göstermektedir. Böylesi bir tarihsel geçmişle ve birçok bireysel ve toplumsal öğelerle beslenen şiddetin barındığı karmaşık yapı, onun tanımlanma ve ortaya çıkarılma zorluğunu da beraberinde getirmektedir.

Öyle ki, şiddet, günümüzde yaşamımızın bireysel ve toplumsal boyutunda her an karşılaşılabileceğimiz bir olgusu durumundadır. Duygusal, sözel, fiziksel, cinsel, siyasal ve daha birçok boyutta kendini gösteren şiddet olgusu, doğaldır ki, aile içinde de görülmektedir.

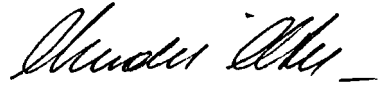
Kabul edilmesi gerekir ki, toplumun temel birimi olan aile içinde maruz kalınan şiddetin yol açtığı ve açacağı zararların, diğerlerine göre daha derin olabileceğidir. Bu durumun ortaya konması ise, ancak yaşadığımız toplumun öncelikli olarak sosyo-ekonomik ve kültürel değerleriyle ilişkili ve ondan beslenen şiddetin, hepimizin içinde bulunduğu aile ortamındaki varlığını ve yaygınlığını vermeye çalışan araştırmalarla mümkün olabilir.

Bu amaçla, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun yaptırdığı "Aile İçi Şiddetin Boyutları, Nedenleri, Sonuçları ve Oluşum Sürecinin Analizi" adlı çalışmanın sonuçları, şiddet olgusunun aile boyutundaki profilini çizmektedir. Ülkemizde, her 100 aileden 34'ünde kadınlara yönelik bir fiziksel şiddetin varoluşu ve bu şiddet olaylarının yaklaşık yarısında az ya da çok fiziksel zararın ortaya çıkmış olması yanında çocukların neredeyse yüzde 47 gibi önemli bir bölümünün dayak olayıyla şiddetten en çok zarar gören kesim olduğu şeklindeki araştırma sonuçları, bu bireysel ve toplumsal olgunun öncelikle ve ivedilikle çözüm gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bunların yanısıra, toplumdaki geleneksel değerlerin ve cinsiyete dayalı aile içi ilişkilerin varlığı bir ölçüde kadını, erkeğin uyguladığı şiddeti kabullenmesine, erkeğin ise bu durumu kendi konumunun doğal bir gereği olarak saymasına yol açmaktadır.

Günümüzde artık görmemiz gereken, şiddete karşı geliştirilecek politikaların ve önlemlerin en önemli hedeflerinden birinin, toplumun temel kurumu olan ve şiddetin kendini gösterebildiği bir yer olan aileden başlamasının gerekliliğidir. Doğaldır ki daha çok kendine yetebilecek bir ekonomik yapıya, hoşgörü, eşitlik ve katılıma dayalı daha demokratik bir yapıya sahip olan aile ve toplumda ise şiddetin kendine yer bulabilmesi oldukça zor olacaktır.

Bu çerçevede, daha demokratik bir aileye, daha demokratik bir topluma, ve daha az şiddetle dolu bir dünyaya ulaşma hedefine bir ölçüde yol gösterebilecek böylesi bir çalışmayı gerçekleştirenleri kutluyorum.

Abdulkadir ATEŞ
Devlet Bakanı

SUNUŞ

Çağımızda tüm gelişmelerden etkilenen aile devamlı bir değişim içindedir. Ailenin karmaşık ve birden çok özelliği bir arada içermesi nedeniyle, tek bir bilim alanının aileyi tüm yönleriyle incelemesi mümkün görünmemektedir. Bu nedenle yapılacak çalışmalarda, aileye ilişkin değişimin yakından izlenmesi, bir süreklilik içinde yürütülmesi ve farklı bilim alanlarındaki uzmanların koordineli biçimde çalışmaları gerekmektedir.

Aileye yönelik araştırmaların yapılması, yazılı, sesli, görüntülü yayınların üretilmesi ve bu çalışmaların kamuoyuna yansıtılmasında önemli bir boşluğu doldurmak amacıyla, 1989 yılında Türk Kamu İdaresine yeni bir kurum olarak katılan Aile Araştırma Kurumu, altıncı yılını tamamlamış bulunuyor.

Bu zaman dilimi içerisinde Kurumumuz, ailenin tarihi gelişim çizgisi içinde oluşum ve değişimini metodolojik bir kimlik içinde incelemek amacıyla çeşitli araştırmalar gerçekleştirmiştir. Yapılan her çalışmanın araştırmacılara ve kamuoyuna duyurulması temin edilmiştir.

Türk ailesinin bütünlüğünün korunması, güçlendirilmesi ve sosyal refahının artırılması için gerekli araştırmalar yapmak ve projeler geliştirmekle görevli Aile Araştırma Kurumu'nun 1993 yılı yatırım projeleri içerisinde yer alan araştırma konularından biri olan bu araştırma projesi, 1994 yılında tamamlanmıştır. Araştırma bulgularını yayın yoluyla geniş kitlelerin hizmetine sunmayı ilke olarak benimsemiş olan Kurumumuz, bu araştırmamızın yayımını tasarruf genelgesi nedeniyle geciktirmiştir. Ancak, kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla, araştırmamızın özet raporları ve sonuçları ayrıca bir panel düzenlenerek kamuoyunun bilgisine sunulmuştur. Kurumumuzca Zet Nielsen Araş-

tırma Hiz. A.Ş.'ne yaptırılan "**Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları**" konulu bu araştırma, Türkiye Genelinde toplam 12 il merkezinde gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmanın tüm süreçlerinde katkısı bulunan Proje İzleme Grubu ve Proje Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu üyelerine, ayrıca araştırmanın yayımlanması esnasında emeği geçenlere gerçekleştirdikleri özverili çalışmalarından dolayı teşekkür ediyorum.

Süleyman YANÇATORAL
Başkan V.

GİRİŞ

"Aile toplumun temelidir" sözü, hem tarihsel olarak hem de içinde bulunduğumuz zaman kesitinde, çok büyük ölçüde geçerlilik taşıyan bir saptamadır. Aile, toplum ile bireyler arasındaki ilişkiyi birinci elden inşa eden bir sosyal kurumdur. Bu özellik, aileyi, sağlıklı bir toplum oluşturma-bilmenin vazgeçilmez koşulu haline getirmektedir. Bireyler arasında sağlıklı ilişkiler kurulabilmesi gereği, öncelikle, onları topluma hazırlayan aile içindeki ilişkilerin sağlıklı olması gereğini de beraberinde getirmektedir.

Tarih boyunca gözlem, deneyim ve bulgular gösteriyor ki, aile kurumu tüm dayanıklılık ve sürekliliğine rağmen, aile içi ilişkilerde cins, yaş, iş üstünlüğüne dayanan sorunlar ve farklılaşmalar yaşamaktadır. Böyle bir farklılaşma, bir ölçüde anlaşılabilir olmakla birlikte, süreklilik gösteren ve neredeyse bütün bireylerin zımnen kabul ettikleri bir eşitsizliği de net olarak yansıtmaktadır.

Farklılaşma ve buna bağlı bir tahakküm sürecinin, esas olarak cinsiyet temelli oluşu, aile içi ilişkileri, süregelen bir problem alanı olarak önümüze koymaktadır. Bu tahakküm kurma olayının en belirgin yöntemi ise sonucu fiziksel olabilen bir "aile içi şiddet" mekanizmasıdır. Bu neredeyse mekanizmadır, çünkü sürecin sebepleri/gelişimi ve sonuçları, önceden tahmin edilebilen bir seyir izlemektedir.

Aile içi şiddetin kristalize olduğu tipik olay, daha çok erkekten kadına yönelen fiziksel şiddet veya "dayak"tır. Dayak, en belirgin unsur olmakla birlikte, tek gösterge değildir. Bu nedenle araştırmamızda, "aile içi şiddet" bireylerin yaralanmasına, sindirilmesine, öfkelenirilip yıpratılmasına veya duygusal baskı altına alınmasına yol açan fiziksel, sözel hareket, davranış veya muamele olarak ele alınmıştır.

Öte yandan aile içindeki çocuklara da, ebeveynler tarafından psikolojik ya da fiziksel baskı şeklinde ortaya çıkan şiddet davranışları uygulanmakta ve bu durum çocuk eğitiminin bir parçası olarak algılanmakta; toplumsallaşmanın kaçınılmaz bir biçimi olarak karşımıza

çıkmaktadır. Ancak bunun eğitimin belirli bir devresinde biteceği varsayılabilir. Oysa kadına yönelik şiddet, ömrü boyunca baba, ağabey, koca ve hatta oğlu tarafından sürdürülebilir bir davranış biçimidir.

Fakat, konunun nirengi noktası, aile içi şiddetin (dayağın) kanıksanmış olması ve aile içi şiddete maruz kalan kadınların, bu durumdan kolay kolay yakınmamalarıdır. Bu yüzden, yakın ilişkideki kişilerden kaynaklanan şiddet tiplerinde, ulusal taramalara dayanan rakamlar büyük ölçüde gerçeğin altında kalmaktadır. Araştırmacılar kadınlara yönelik ev içi şiddetin gerçek yaygınlığının tahminlerin belki de iki katı olduğunu kabul etmektedirler. Bu yüzden kadınlara yönelik şiddetin Batı ülkelerinde bile ancak son 20 yıldır incelenen ve az konuşulan bir alan olması rastlantısal bir olgu değildir.

Son 20 yılda yapılan araştırmalar göstermiştir ki, şiddet özellikle yakın ilişkideki kişiler tarafından uygulanıyorsa, bu saldırılar zaman içinde yinelenme eğilimi göstermekte ve yabancılardan gelen saldırılardan çok daha fazla etki yaratmaktadır. ABD'deki kadınların eşleri ya da eski eşlerince yaralanma, tecavüz edilme ya da öldürülme olasılıklarının, bütün başka kişilerden kaynaklanan saldırı olasılıklarının toplamından daha fazla olduğu kaydedilmektedir (Finkelhor, Yllo, 1985). Eşlere yönelik saldırıların %80'inden fazlası fiziksel travmayla sonuçlanırken, bu oran yabancılardan kaynaklanan şiddet eylemlerinde %54'tür; en yüksek beden içi travma ve bilinç kaybı oranlarına evlilik içi şiddetin kurbanlarında rastlanmaktadır (Lentzner, De Berry, 1980).

ABD'deki cinayete ilişkin sayılar da kadınlardaki risk farklılığını ve eş saldırısının fiziksel sonuçlarının yüksekliğini göstermektedir. 1976 ile 1987 arasında 15 yaşın üzerindeki yaklaşık 38.648 kişinin ölümü, bir eşin ötekini öldürmesi şeklinde olmuştur. Bu ölümlerden %61'inin kurbanı kadın, %39'ununki ise erkektir. Ancak 1976'dan 1984'e erkek eşlerini öldüren kadınların toplam sayısında % 25'ten fazla bir azalma olmuştur. Bu düşüş, ev içi şiddete yönelik yasal düzenlemelerin ve şiddete maruz kalan kadınlar için hizmetlerin varlığına bağlanmıştır. Öte yandan kadın eşlerini öldüren erkeklerde benzer bir düşüş saptanamamıştır.

Dünyanın farklı bölgelerinde ve tarih içinde aile içi şiddet farklı algılanmış, farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Bu kültürel farklılıkları kabaca bilmemize rağmen, yukarıda aktardığımız bulguların tümünde görüldüğü gibi, Batı ve Kuzey Amerika ülkelerinde yapılan toplumsal taramalardan; kadın danışma merkezleri, sığınak veya hastane başvurularında elde edilen bilgi çokluğuna karşılık, diğer ülkelerde yapılan kapsamlı çalışmalar oldukça sınırlıdır. Türkiye gibi geleneğin önemli bir yer tuttuğu ülkelerde ise veri tabanının oluşması fazladan bir zorluk daha yaratmaktadır. Amerikalı antropolog White'ın Türkiye'de aile ve aile içi üretim konusunda yaptığı araştırma, kadınlara kocaları tarafından uygulanan şiddetin neden kadınlar tarafından yaygın olarak açığa vurulmadığı konusunda önemli ipuçları vermektedir:

"Türkiye'de aile içi sorunlar genellikle aile dışında birkaç yakın, güvenilir arkadaş dışında kimseyle konuşulmaz. Bu kadının kocası ile iyi anlaşmadığının, kocasının onu dövdüğünün bilinmesi utandırıcıdır; çünkü kadının kendi değersizliğini yansıtır. Çevrenin bunu kadının suçlu olduğu, eş ve anne olarak görevlerini yerine getirmediği şeklinde yorumlayacağı düşünülür. İş görme, hizmet ve itaat bir kadının eş olarak kimliğinin parçası olduğuna göre kadının kocasının gömleğinden kopan bir düğmeyi dikmemiş olması sonucu dövülmesi, yeterince "iyi" bir kadın olmadığı için cezalandırılması anlamında yorumlanabilir. Türkiye'de bir kadının kocasının kötü davranışları üzerine sağda solda konuşmasının kadına hiçbir yararı yoktur, kadının kendisine utanç getirir" (White, 1994).

Türkiye'de şiddetin bir "terbiye" biçimi olarak algılanması, bunun hem aile içinde hem de kamusal yaşamda meşru olarak görülmesi şiddetin hem yeniden üretilmesine, hem de gizlenmesine yol açmaktadır (Ateş, 1991).

Görüldüğü gibi aile içinde kadının maruz kaldığı şiddet, dünyanın hemen her ülkesinde rastlanan ve rastlanma sıklığıyla ters orantılı olarak da dışarıya az yansıtılan bir olgudur. Ancak ülkemizin kendine özgü koşulları, diğer ülkelere kıyasla bu durumun daha az bilinir bir konu haline

gelmesine neden olmaktadır. İŖte bu nedenle, aile içi Ŗiddetin sebep ve sonuçlarının, yaygınlığının, düzeyinin görülme biçim ve sıklığının Türkiye'de sistematik bir biçimde ortaya çıkartılması gerekmektedir. Böyle bir alıŖma, son derece önemli olan bu konudaki sorunların tanınmasının ve mümkünse onarabilmenin n koŖuludur.

Elinizdeki alıŖma, bu nkoŖulun gerekleŖmesi yolunda atılan bir adım, bir durum tesbiti araŖtırmasıdır.

AraŖtırma bir durum tesbiti araŖtırması olmakla birlikte, kalitatif ve kantitatif teknikler birlikte kullanılmıŖtır. Öncelikle yapılan geniŖ çaplı literatür taraması ile sorunun tüm yönleri değerlendirilmeye, dolayısıyla araŖtırmadan elde edilecek fayda maksimize edilmeye alıŖılmıŖtır. Sorunla daha önceden tanışıp, zm yönünde adımlar atmıŖ ülkelerdeki örnekler aracılığıyla Türkiye'de ileriye doğru bir adım atma olanakları bu sayede grlmŖtir.

Daha sonra ise araŖtırmanın gövdesi diyebileceğimiz **Yaygın Alan alıŖması** yer almaktadır.

Bu alıŖma kapsamında, beŖ bölgede 4.287 hanede anket uygulanmıŖtır. rnek alanından elde edilen bulgular 1994'te 12.027.187 olan toplam Türkiye hane sayısına genelleŖtirilmiŖtir. Bu durumda kent hanelerini temsil etmek üzere anketlerin %57.75'i kentlerde, kırsal bölge hanelerini temsil etmek üzere anketlerin %42.25'i kırsal bölgelerde yapılmıŖtır.

Soru formunda, hane halkına iliŖkin demografik ve sosyo-ekonomik bilgiler, kimlik bilgileri, gündelik hayat ve alışkanlık bilgileri, kiŖilik özellikleri ve davranıŖları bilgileri, aile içi iliŖkiler, ocuk eğitimi bilgileri, karı-koca arasındaki iliŖkiler, diğer akrabalarla iliŖkiler, karı-koca arasındaki iliŖkinin düzeyi ve son olarak aile içi Ŗiddetin varlığının saptandığı aileleri kapsayan vak'a analizi alıŖması için bir bölüme yer verilmiŖtir.

Yaygın saha çalışmasının geniş kapsamlı olarak sonuçlarının verilmesinden sonra, aile içi şiddeti elle tutulur bir hale getirebilmek üzere hazırlanan **Aile İçi Şiddetin Ölçülmesi ve Analizi** bölümü yer almaktadır. Bu bölümde aile içi şiddet üzerine araştırma kapsamında formüle edilen hipotezler test edilmiş ve şiddetin tehlike olarak kendini belli ettiği risk profilleri çıkarılmıştır. Bu bölüm bir anlamda Öneriler'in temelini oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında ayrıca "aile içi şiddet" in kültürümüzün önemli unsurlarından, edebi eserlerde nasıl ele alındığı dönemsel olarak taranmıştır. Bir tür taban verileri platformu oluşturmak, sorunun çerçevesini ve çevresini çizmek üzere zamansal bilgiyi taşıyan **Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatı** taranarak, aile içi şiddet unsuru barındıran eserler saptanmıştır. Bu şayede yazarların getirdiği aydınlatıcı sezi ve bulgulardan yararlanılmış bir tür "aile içi şiddet ve bugünün tarihi" yazılmaya çalışılmıştır.

Yine bu tür bir güncel tarih yazmak ve **Medya ve Aile İçi Şiddet** ilişkilerini incelemek üzere 4 aylık (Ocak, Şubat, Mart, Nisan) günlük gazeteler taranmış ve aile içi şiddet içeren haberlerin sıklık, biçim, şiddet nedenlerinin verilme tarzı tesbit edilmiş, televizyon kanallarında şiddet içeren programların izlenme oranları ele alınmıştır.

Yukarıda anılan iki özel çalışma (Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda ve Medyada aile içi şiddet taramaları), özellikle edebiyat alanındaki taramanın yoğunluğuna rağmen, araştırmanın genel doğrultusuna önemli bir katkı sağlayacak nitelikte bulunmamıştır.

Aile içi şiddetin medyada ele alınması ise, daha farklı bir yaklaşımla sonuçlu kılınabilir. Bu ise daha ayrıntılı bir modelleme ve daha uzun süreli bir ölçüm gerektirmektedir.

Bu iki konu ayrı ve bağımsız araştırmalar olarak ele alınabilir ve Aile Araştırma Kurumunca planlanabilir.

Bu araştırma çerçevesinde elde edilen bilgileri ise nitelik ve model olarak, araştırmanın genel yapısı ile kolayca bağdaştıramadığımız için, bu cilt içinde ama metinden ayrı olarak sunuyoruz. Sözkonusu bölümleri "EK:1" ve "EK:2" bölümlerinde bulabileceksiniz.

"Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları" Araştırması, Türkiye'de ilk defa ülke çapında temsil kabiliyeti olacak kapsamda yapılan bir aile içi şiddet araştırmasıdır. Sahasında önemli bir boşluğu dolduracağına ve bir ihtiyacı karşılayacağına inanıyoruz.

BÖLÜM : I

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE AİLE İÇİ ŞİDDET ÜZERİNE İNCELEME VE ARAŞTIRMALAR

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE:

"Aile içi şiddet" genellikle aile içinde bir bireyin diğer bir aile bireyinin fiziksel saldırısına uğraması olarak tanımlanmaktadır (Belkin, 1980). Daha geniş bir tanımlamayla aile içi şiddet bireylerin yaralanmasına, sindirilmesine, öfkelenmesine veya duygusal baskı altına alınmasına yol açan fiziki veya herhangi bir şekildeki hareket, davranış veya muamele olarak tanımlanmaktadır. Şiddetin biçimi bir yandan dövme ve yaralamadan sakatlamaya, cinsel saldırı, tecavüz (ensest) ve öldürmeye kadar değişmekte; diğer yandan ise gözle görülmesi, somut olarak saptanması daha güç olan sözlü, duygusal ve zihinsel şiddet eylemlerini kapsamaktadır.

Kadına yönelik aile içi şiddet; eşe kötü davranış ve dayak, kötü davranışlarla çok yakın/romantik ilişki içinde olan ya da daha önce böyle bir ilişki yaşamış kişinin maruz kaldığı durumdur. Aile içi şiddet fiziksel, cinsel ya da psikolojik kötü davranış şekillerinde ortaya çıkabilir; genellikle yinelenir ve ilişki sürecinde tırmanış gösterir (Langan ve Innes, 1986). Kadının bedenine eşi ve ailenin diğer erkeklerince fiziksel baskının uygulanmasına tarih boyunca hemen her toplumda rastlanmaktadır.

Diğer yandan yapılan taramalarda kadınlara yönelik eşe kötü davranış tipleri; tokatlama, yumruklama, tekmeleme ve itilmeden, kaynar su dökme, boğazını sıkma, üstünü örterek soluksuz bırakmaya kadar uzanmaktadır. Dolayısıyla tipik bir saldırı; saldırgan eylemler, sözle hakaret ve tehditlerin birleşiminden oluşmaktadır (Browne A., 1987).

Aile içinde şiddet herhangi bir birey tarafından herhangi bir diğer bireye uygulanabilmektedir. Ancak en yaygın şekliyle aile içi şiddet eşler arasında kocanın karısına şiddet uygulaması ve ebeveynlerin çocuklara karşı yönelttikleri şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu yaygın iki şeklin dışında çocukların (özellikle buluş çağındaki ve yetişkin ço-

cukların) anne/baba ya da büyükanne/büyükbabaya uyguladıkları şiddet ya da kadının kocasına karşı öldürmek dahil uyguladığı şiddet olarak da (nadir de olsa) görülmektedir.

Aile içi şiddetin çocuklara uygulanması dayak şeklinde, toplumsallaşmanın kaçınılmaz bir biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tehdit altında kalan bireyler arasında önemli bir çoğunluğa sahip olan çocuklar ve gençlerin şiddetten kurtulmak için evden kaçma, dolayısıyla aile ortamından uzaklaşma eğilimi içine girdikleri gözlenmektedir. Bu durum ise aile bütünlüğünü bozucu temel etmenlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak dikkat edilmesi gereken husus, çocuklara uygulanan aile içi şiddetin eğitimin belirli bir devresinde biteceği varsayılırken; kadına yönelik şiddet ömür boyunca baba, ağabey, koca ve hatta oğul tarafından sürdürülebilen bir davranış biçimidir. Aile içi şiddet kültürümüzde o kadar doğaldır ki, aile içi şiddete maruz kalan kadınlar bile bundan kolay kolay yakınmamaktadırlar. Diğer yandan eşlerini dövmeyi adet haline getiren erkeklere belirli özellikler atfedilerek, olay neredeyse bu özürlerin bir sonucu olarak sunulmaktadır.

Son 20-30 yıl içinde aile içi şiddet psikologlar, hukukçular, feministler tarafından üzerine eğilinilen güncel bir konu olmuştur. Eşe karşı yöneltilen şiddet (spouse abuse/wife abuse) ile çocuklara karşı yöneltilen şiddet (child abuse) arasında ayrımlar yapılmış, şiddetin şekil ve niteliği üzerinde durulmuştur. Bu konumda şiddetin tanımı tartışılmış, özellikle çocuklar sözkonusu olduğunda çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmaması, psikolojik baskı uygulanması durumlarının da (child neglect) bir tür şiddet ve saldırı olarak algılanması sözkonusu olmuştur. Çocuklara yönelik şiddet kadınlara uygulanan şiddet ile aynı çerçevede ele alındığı zaman, her iki problemin de cinsel kimlik ve erkek otoritesine ilişkin çatışmalardan kaynaklandığına ilişkin çeşitli veriler elde edilmiştir (Stark, et.a., 1988). Bu veriler Türkiye için de bir kalkış noktası oluşturabilecek niteliktedir. Kadının çalışma hayatına girmesiyle sarsılan otoritelerini kadına kabul ettirmek için erkeğin şiddete daha fazla başvurduğu söylenebilir.

Basında özellikle "3. sayfa" haberleri arasında sıkça yer almasına rağmen, tecavüz esas olarak aile dışında ortaya çıkan bir olgu olarak belirmekte, ancak buna rağmen, şikayete neden olan tecavüz sayısı buzdağının su yüzünde kalan kısmı ile karşılaştırılabilmektedir. Buna neredeyse hiç açığa çıkmayan aile içi tecavüz de dahil edilirse, olayın boyutları hakkında bir fikir edinilebilecektir. Sorunun cinsellik ile yakın bir ilişki içinde olduğu ampirik araştırmaların hem aile içi şiddet hem de tıp alanlarında ihmal edilmiş bir konu olmasına karşılık, tecavüzün, evlilik içi şiddetin önemli bir parçası olduğunu göstermiş olmasından anlaşılmaktadır (Russel, 1982).

Ancak ilginç olan nokta, tecavüz gibi kadının mahremiyetini doğrudan ilgilendiren bir şiddet türünün ötesinde de sorunların açığa çıkarılması ve çözüm aranmasında, Türkiye'de olduğu gibi, Batı ülkelerinde de ciddi sıkıntılar gözlemlenmektedir.

Pragmatik, fonksiyonel bakış açıları sunan psikolojik değerlendirmeler şiddete maruz kalan eşlerin özellikleri üzerinde durmuş, bu kadınların neden sorunlarına çözüm bulamadıklarını araştırmıştır. Bir akademik araştırmada, dayak yiyen kadınların "problem çözme becerilerinde" bir tür yetersizlik olabileceği, bu nedenle gelecekte oluşabilecek şiddet vakalarını önleme ve/veya başa çıkma konusundaki kapasitelerinin sınırlı olabileceği ihtimali üzerinde durulmuştur (clerhaut, et.al., 1982). Yine bu bağlamda, mazoşizm kavramını şiddet davranışlarını açıklayıcı olarak kabul eden yaklaşımlara da rastlanmıştır. Ancak bu görüşe giderek daha çok sayıda karşı çıkan uzmanlar, şiddet döngüsünün dışına çıkılabilmesinin ancak kadınların şiddet karşısında önlerinde varolan seçeneklerin gerçekçi bir biçimde kavranması ile mümkün olacağını belirtmektedirler (Moss, 1991).

Zaman içinde aile içi şiddetin şiddete maruz kalan kadından çok, saldırgan koca veya çifte bağlı olan özelliklerin incelenmesinde yoğunlaşarak daha iyi anlaşabileceği görüşü hakim olmuştur (Hotaling, 1986). Bu bağlamda, aile içi şiddet ile bağlantılı bir değişken olduğu öngörülen uyuşturucu ve alkol tüketiminin etkileri üzerinde yaygın araştırmalar bu-

lanmaktadır. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda alkolün aile içi şiddette önemli bir etken olduğu anlaşılmış olsa bile, diğer uyuşturucuların aile içi şiddetle bağlantıları tam olarak belirlenebilmiş değildir (Slade, et.al.,1991). Alkol tedavisi görmekte olan eski asker 218 kişi üzerinde yapılan araştırmada, hastaların üçte biri son bir yıl içinde karılarına veya beraber yaşadıkları kadınlara hakaret ettiklerini, beşte biri ise ciddi biçimde hakaret ettiklerini belirtmişlerdir. Eşlere bu soru sorulduğu zaman ise hakaret edilen kadınların sayısının iki misline çıktığı görülmüştür (Gonodolf, et.al., 1991). Ancak tüm şiddet vakaları gözönüne alındığında, özellikle Türkiye'de uyuşturuculara hatta alkole bağlı olarak ortaya çıkan şiddetin görelisi olarak önemsiz olabileceği varsayılabilecektir.

Ayrıca bu konuda şimdiye kadar genel kabul gören uyuşturucunun şiddete neden olduğu, dolayısıyla uyuşturucu kullanılmadığı zaman şiddetin ortadan kalkacağı tezine karşılık, aile içi şiddeti araştıranlar uyuşturucu olsun olmasın, şiddetin varlığına işaret etmişlerdir (Gorney, 1989).

Genel olarak, fiziksel ve sözselsel şiddet için risk oluşturduğu tahmin edilen faktörler şiddet uygulayanın uyuşturucu bağımlılığı, cinsel tacize başvurusu, kadının veya eşinin düşük sosyo-ekonomik statüye ait olmaları ve şiddete maruz kalan kadının eğitim seviyesinin düşük olması olarak tanımlanmaktadır. Bir arada oturulmayan erkek arkadaşların ise şiddeti en az uygulayanlar olduğu, buna karşılık, 4 ila 6 yıldır bir arada yaşayan çiftlerde aile içi şiddetin en yüksek oranlara çıktığı görülmüştür (Rath, et.al., 1989). Türkiye için evli olmadan bir arada yaşamının ya da birarada yaşamasa da çift ilişkisinin sürdürüldüğü durumların azlığı, dolayısıyla güçlü aile yapılarının varlığı gözönüne alınırsa, bu alandaki temel değişkenlerin, eğitim seviyesi, sosyo-ekonomik statü gibi özellikler olduğu ileri sürülebilecektir.

Bu değişkenlere bağımlı olsun veya olmasın şiddeti uygulayan kişilerin tarihçelerinde şiddete rastlanma olasılığının yüksek olduğu beklenmektedir. Ailenin, düzenin korunması yönünde işleyen sosyalizasyon süreçleri içine şiddet girdiği andan itibaren, çocukluktan itibaren şiddet-

le aradaki mesafenin kapandığı ve kolayca başvuru olan bir yöntem olduğu da bu çerçevede bir hipotez olarak dile getirilebilir.

Aile içi şiddet üzerine son zamanlarda gelişen literatürün şiddet uygulayan erkeği karakterize etmek yönünde çok fazla yol olmadığı genel kabul görmektedir. Ancak bazı araştırmacılar bu bağlamda beş ilişki faktörünün üzerinde durmaktadırlar: şiddet uygulayıcısının ebeveynleri arasında şiddetin varlığı, şiddet uygulayıcısının çocukken şiddet görmüş olması, alkol ve uyuşturucu tüketimi ve istihdam durumu. Eşlerine şiddet uyguladıkları için sosyal danışma kurumlarına başvurmuş 188 erkekten dörtte üçüne yakınının anne-babaları arasında şiddete tanık olduğu, yarıya yakınının çocukken şiddete maruz kaldığı, yarıdan fazlasının alkol bağımlısı, üçte birden fazlasının uyuşturucu bağımlısı olduğu ve dörtte birine yakınının ise işsiz olduğu görülmüştür. (Fitch, 1983)

Şiddetin ortaya çıkması ile şiddet uygulayıcısı arasında öngörülen bir ilişki faktörü olarak şiddet uygulayan erkeğin çocukluk döneminde fiziksel şiddet görmüş olması durumu üzerinde yaygınlıkla durulmaktadır. Çocukluk döneminde fiziksel şiddet (tekrarlanan ve fiziki sonuçlar doğuran cezalandırma biçimleri olarak) görmüş 31 alkolik erkek, geçmişlerinde şiddet bulunmayan alkolik erkeklerden oluşan bir kontrol grubu ile karşılaştırıldığında, şiddet görmüş alkolik erkeklerin kontrol grubundakilere oranla evde veya sokakta suç olarak adlandırılacak çok daha fazla sorunlar yaşadıkları, aile içinde ve dışında daha fazla şiddet sergiledikleri görülmüştür. Aynı zamanda, bu gruptaki erkeklerde daha fazla sayıda ciddi intihar girişimi ve ölümüne alkol alınması halleri gözlenmiş, genel ve anlık anksiyete eğilimlerinin de daha yüksek olduğu saptanmıştır (Kroll, et.al., 1985).

Çocuklukta geçirilen travma deneyimleri ile ilgili benzer bir araştırmada özellikle sınır kişilik bozukluğu (borderline disorder) olan deneklerin çoğunluğunun (%81) bu türden daha çok deney yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bunların içinde fiziksel şiddet (%71), cinsel taciz (%68), ve önemli oranda aile içi şiddet (%62) görülmektedir (Herman, et.al., 1989).

Aile içi şiddetin bir yandan, kurbanların çocuklarını şiddet ortamının normatif olduğunu kabul etme yönünde dolaylı olarak koşullandırdığı görülürken, şiddete maruz kalan kadının da içine girdiği şiddet döngüsü, yaralanma biçimleri, şiddet ilişkisinin yapısı ve kadınları şiddet içeren ilişkilerde kalmaya iten faktörler cevaplandırılmaya çalışılan önemli sorular olarak karşımıza çıkmaktadır (Frazer, 1986).

Kadın ve çocukların yanısıra, son araştırmalara göre, ABD'de yaşlı nüfus arttıkça yaşlı insanlara yönelik şiddetin de acil servislerde aile içi şiddetin en son görülen tezahürleri arasında yer aldığı anlaşılmaktadır. Toplanan verilere göre yaklaşık 1 milyon yaşlı insanın aile bireyleri veya bakıcılarından dayak yediği, yoksun bırakıldığı, suistimal edildiği görülmektedir (Jones, et.al., 1988)

Her ne kadar Türkiye'de yaşlı nüfusa, geleneksel olarak saygı gösterilmesi beklenirse de, gözlemler bu yönde şiddetin de varlığına işaret etmektedir. Ancak gene geleneksel saygı çerçevesinde bu tür bir şiddetin açığa çıkarılmasının hayli güç olduğu açıktır.

Öte yandan evde aile bireyelerine karşı uygulanan şiddet ve sokaktaki şiddet üzerine çeşitli araştırmalar ve teorik çalışmalar yapılmış olmasına rağmen aralarındaki ilişkinin incelenmesi genellikle zayıf kalmıştır. Toplanabilen verilere göre çocukken hanede karşılaşılan şiddet daha ileride hem ailede hem de sokakta şiddet uygulayan insanların davranış kalıplarını açıklayan bir faktör olarak görülmektedir. Çocukken şiddetin toplumsallaşmasının, ergenlikte toplumsal ve kültürel girdilerle boyut değiştirdiği ve eviçi şiddet ile sokaktaki şiddetin kesişerek, genel olarak şiddetin-farklı biçim ve nedenlere dayansa da- sürekli olarak yeniden üretilmesi sürecinin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır (Fagan, et.al., 1987).

Çeşitli araştırmalara göre şiddetin kuşaktan kuşağa sorun çözme biçimi olarak aktarılması ve yaşam pratikleri içinde bunun pekişmesi ile şiddet davranışının devamının sağlandığı görülmektedir. (Yüksel, 1988; Konanç, 1992; Saneroff, Feil, 1985; Skinner, 1985).

Dolayısıyla çok yönlü işleyen, beslenen aile içi şiddetin karmaşık bir sosyal sorun olduğu kabul edilmektedir. Bu konuda makro cevap arayan feminist teori aile içi şiddeti erkek egemen toplumların cinsiyetler arası eşitsizlik ilişkilerini sürdürmek için devletin de hoşgörü ve desteği ile sürdürülen bir baskı aracı olduğunu ileri sürerken (Barroso, 1991; Benjmin, 1988; Cancian, 1989; Chodorow, 1984); Marksist yaklaşımlar aile içi şiddetin sosyal ve sınıflar arası dengeler ve mücadeleler içindeki görünümü üzerinde durmuşlardır (Delphy, 1984; Stoltenberg, 1989).

Yapılan çalışmalardan aile içi şiddetin tanımı ve kavramsal çerçevesini çizmek için bir yandan bireyin yakın çevresi ile ilişkileri ve psikolojik yapıların, diğer yandan toplumsal çevrenin ve yapı ve ilişkilerin gözönüne alınması gerektiği açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle örneğin aile içi şiddeti etkileyebilecek faktörleri incelerken ailenin gerek kendi içinde, gerekse kendi dışına dönük olarak verdiği kültürel ve toplumsal mücadelenin anlama çabasına dahil edilmesi gerekmektedir (Merton, 1938, Dürkheim, 1964). Bu bağlamda kişiler arasında duygusal ilişkiler, çevre ile iş ilişkileri, giderek hem aile içindeki, hem de dışındaki ekonomik ve sağlık yapıları, değişmeler şiddet kullanma eğilimini etkilemektedir (Cohen, 1955, Sutherland, 1947).

2. TOPLUMSAL BİR SORUN OLARAK AİLE İÇİ ŞİDDETİN YAYGINLIĞI VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI:

2.1. Yaygınlık:

Kadınların maruz kaldığı şiddet; 1970'ler öncesinde daha çok yabancılara ya da uzak tanıdıkların saldırısı ve tecavüzle sınırlı görülmekteydi. Aile içi şiddetin ender olduğu sanılır, bu yüzden de, toplum çapında bir sorun olarak ele alınmazdı. Bu konuya ilk dikkati çekenler feminist kadınlar olmuştur (Martin, 1981). Koca dayatından kurtulmanın ilk adımı olarak 1973'de Londra yakınlarında ilk sığınma evinin açılmasından bu yana geçen 20 yılda dünyanın dört bir yanında binlerce kadın sığınağı açılmıştır. Bu sığınaklar yalnızca yüzbinlerce kadına şiddet ortamından geçici/sürekli olarak uzaklaşmalarını ve korunmalarını sağlamakla kalmamış, aynı zamanda kadınların maruz kaldığı şiddetin

sebepleri, biçimi, yaygınlığına ait bilgi birikimini de oluşturmuştur (Godenzi, 1992). Ancak aile içi şiddet olgusu bir yandan daha fazla ilgi çekip bu konuda araştırmalar artarken, diğer yandan bu toplumsal konuya verilen siyasi önem tartışmalıdır. Örneğin, "The Independent" da Mayıs 1994'de yayınlanan bir habere göre, yukarıda sözü geçen dünyada kurulmuş ilk sığınma evi, maddi koşullarının yetersizliği nedeniyle Eylül 1994'de kapılarını kapatma tehlikesi ile başbaşadır.

Aile içi şiddetin bugün endüstrileşmiş batı toplumlarında büyük bir sorun olduğu bilinmektedir (Straus 1989, Kephart 1981, Moss, 1991). American Medical Association'ın doktorlarından birisi Wisconsin'de acil servise gelen her üç kadından birisinin aile içi şiddet kurbanı olduğunu ve Amerika'da en kritik sağlık sorunlarından olan aile içi şiddet olgusunun sağlık personeli tarafından yeterince anlaşılmadığını belirtmektedir (Time). Ancak, şu soru cevapsız kalmaktadır: Bu olgu artış mı göstermiş, yoksa son yıllarda konunun hassasiyetle incelenip üzerinde durulması nedeniyle daha mı çok farkına varılmıştır? (Gordon, 1989). Benzer bir bakışın Türkiye'deki hastanelere de yönetilmesinin gerekliliği kaçınılmazdır. Hele Türkiye'deki sağlık hizmetlerinin yetersizliği gözönüne alındığında bu konunun aciliyeti rahatça anlaşılacaktır.

ABD'de her 7.4 saniyede bir kadınların kocaları tarafından dövülmekte olduğu belirlenmiştir. 1991'de yapılan bir araştırma kadınlar arasında yaralanmaların sık rastlanılan nedenlerinden birinin aile içi şiddet olduğunu göstermektedir. 16 ilâ 66 yaşları arasında, her sosyo-ekonomik kesim ve kimlikten kadınlarda şiddetin sonuçlarına rastlandığı, dövülen kadınların %28'inin hastanede tedavi görmüş olduğu, %13'ünün ise ciddi ameliyat geçirmek zorunda kaldığı belirtilmektedir. İstatistiklere göre, %86'lık bir kesim daha önceden de dayak yemiş, %40'ı ise tedavi görmek zorunda kalmıştır. (Berrios, et.al., 1991) Travmatik yaralanma geçirerek acil servislere başvuran kadınların %16 ilâ %30'unun yaralanmalarının aile içi şiddetten kaynaklandığı görülmektedir (McLeer, 1987).

Birlikte yaşayan çiftler üzerinde 1985'te yapılan bir taramada yaklaşık her sekiz kocadan birini eşine karşı bir ya da daha çok sayıda fizik-

sel saldırıda bulunmuş olduğu görülmüştür (Straus MA, Gelles RJ, eds., 1990). Bu saldırılardan üçte birinden fazlası yumruklama, tekmeleme, boğazını sıkma, dayak ve bıçak ya da tabanca kullanımı gibi şiddet biçimlerini içermektedir. ABD'de ortalama 12 aylık bir dönemde yaklaşık iki milyon kadına eşleri ağır bir saldırıda bulunmaktadır (Straus, et.al., 1980, Lazzaro, et.al., 1991).

Şiddet özellikle yakın ilişkideki kişiler tarafından uygulanıyorsa bu saldırılar zaman içinde yinelenme eğilimi gösterdiğinden, yabancılardan gelen saldırılardan çok daha fazla etki yaratmaktadır. Yakın ilişkilerden kaynaklanan şiddetin yaygınlığı ve sonuçları hakkında sistemli verilerin toplanmasına ancak 15 yıl önce başlanmıştır. İlk önceleri, Batı ülkelerindeki sığınaklara başvuran kadınların daha çok alt sosyo-ekonomik gruplardan olduğu görülmüş (Martin, 1981), bu yüzden de aile içi şiddetin bu alt grupla sınırlı olduğu sanılmıştır. Daha sonra yapılan çalışmalarda elde edilen bulgular ise aile içi şiddetin avukatlık, tıbbi bakım, ruh sağlığı, ceza hukuku ve akademik topluluktan gelenleri de kapsayan çok geniş bir alana yayıldığını göstermektedir (Schechter, 1982). Yapılan bir araştırmada ankete cevap verenlerin çeşitli sosyo-ekonomik gruplardan %28'inin hayatlarının herhangi bir döneminde aile içi şiddete maruz kalmış olduğu, %14'ünün ise halen şiddete maruz kalmaya devam ettiği belirlenmiştir. Şiddetin ortaya çıkması ile bağlantılı bazı parametreler saptansa da, genel olarak şiddete, cinsiyet, etnik grup, yaş veya sosyo-ekonomik grup ne olursa olsun, umulanın üstünde bir oranda her durumda rastlandığı görülmektedir. (Gin, et.al., 1991)

ABD'deki kadınların, eşleri ya da eski eşlerince yaralanma, tecavüz edilme ya da öldürülme olasılıklarının, bütün başka kişilerden kaynaklanan saldırı olasılıklarının toplamından daha fazla olduğu kaydedilmektedir (Finkelhor, Yllo, 1985).

Yakın ilişkideki kişilerden kaynaklanan öteki şiddet tiplerinde olduğu gibi, ulusal taramalara dayanan rakamlar büyük ölçüde gerçeğin altındadır. ABD'de yapılan bu taramaların tipik özelliği çok yoksulları, İngilizce'yi akıcı bir şekilde konuşamayanları ve tarama sırasında kurumlarda barınan, hastanede yatan, evsiz olan ya da cezaevinde bulunan kişileri kapsamıdır.

Araştırmacılar kadına yönelik ev içi şiddetin gerçek yaygınlığının tahminlerin belki de iki katı olduğunu kabul etmektedirler. Çalışmalar bütün kadınların beşte bir ile üçte birinin yaşamları süresince eşleri ya da eski eşleri tarafından yöneltilen fiziksel saldırıya uğrayacağını düşündürmektedir (Frieze, Browne, 1989). Üstelik, yakın ilişkideki kişilerden gelen şiddete maruz kalanlara altı ay içinde yeniden saldırı yönetilmesi olasılığı, daha uzak kişilerin saldırısına uğrayanlarınkinden fazladır. Eşlere ve eski eşlere yönelik saldırıların %80'inden fazlası fiziksel travmayla sonuçlanırken bu oran yabancılardan kaynaklanan şiddet eylemlerinde % 54'tür; en yüksek beden içi travma ve bilinç kaybı oranlarına evlilik içi şiddetin kurbanlarında rastlanmaktadır (Lentzner, DeBerry, 1980).

Aile içi şiddetle bağıntılı bir başka bulgu da hamilelik sürecinde şiddet uygulanmasının sık sık karşımıza çıkmasıdır. Kaynakların taranması sonunda tüm dövülen kadınlar arasında yaklaşık %50'lik bir kesim içinde hamilelik sırasında bir şiddet olayına rastlanıyor. Hamilelikte dayanın sonuçları düşük yapmaktan erken doğuma, gelişmemiş bebek doğumundan ceninin zarar görmesine veya ölmesine kadar uzanabilmektedir. (Bohn, 1990).

ABD'deki cinayete ilişkin sayılar da, kadınlardaki risk farklılığını ve eş saldırısının fiziksel sonuçlarının yüksekliğini göstermektedir. 1976 ile 1987 arasında 15 yaşın üzerindeki yaklaşık 38.648 kişinin ölümü, bir eşin (evli, birlikte yaşayan, boşanmış ya da flört eden eşler) ötekini öldürmesi şeklinde olmuştur. Bu ölümlerden %61'inin kurbanı kadın, %39'ununki ise erkekti. ABD'de öldürülen kadınların yarısından fazlası, eşleri ya da daha önceki eşleri tarafından öldürülmektedir. 1976'dan 1984'e, eşlerini öldüren kadınların toplam sayısında %25'ten fazla bir azalma olmuştur. Bu düşüş, ev içi şiddete yönelik yasal düzenlemelerin ve şiddete maruz kalan kadınlar için sunulan hizmetlerin varlığına bağlanmaktadır. Ancak buna koşut olarak eşlerini öldüren erkeklerde benzer bir düşüş saptanamamıştır. Bütün bunlar, bu toplumlarda hâlâ cinsiyetçi değer yargılarının erkekler üzerindeki etkisini sürdürmekte olduğunu düşündürmektedir.

Eşlerinin fiziksel saldırısına uğrayan kadın kurbanların %33 ile %46'sı cinsel saldırı bildirmişlerdir (Frieze IH, Browne A., 1989). Şiddetli kötü davranışın sözkonusu olduğu ilişkilerde, şiddet içeren, zor kullanılarak cinsel saldırı, ayda birkaç kez kadar sık olabilmektedir (Walker LE, 1984). Kuzey Amerika dahil olmak üzere çeşitli toplumlardan gelen verilere göre, kadınların aile içinde maruz kaldıkları şiddetin en önemli kadın intihar nedenlerinden biri olduğu görülmektedir. Bu bulgu araştırmamız çerçevesinde test edilemeyecek olmasına rağmen, Türkiye'de de benzer vakaların olduğu varsayılabilir. Antropolojik analizler bazı toplumlarda kültürel olarak kadın intiharının zayıfları güçlüler karşısında güçlü kılma veya intikam aracı olarak kabul edildiğini vurgulamaktadır. Kadının intiharı, yakınlarını şiddet uygulayan kocadan intikam almalarına zorlayan bir özellik taşımaktadır. İntihar ve aile içi şiddet arasındaki bağlantıların ortaya çıkarılmasına ilişkin bu bulgular hem antropologlar hem de intihar bilimciler için giderek önem kazanmaktadır (Counts, 1987).

Öte yandan, çocuğa uygulanan şiddet konusundaki araştırmalar da sorunun karmaşıklığını ortaya koymaktadır. ABD'de New Hampshire Üniversitesi'ne bağlı Family Violence Research Laboratory Başkanı tarafından yürütülen, 8000'den fazla aileyi kapsayan, 1975 ve 1985'de uygulanan anketlere dayanan bir araştırmada Amerika'da çocukların % 97'sinin fiziksel cezalandırmaya maruz kaldığı ve bu durumun bir nesil sonra çocuk istismarı ve koca tarafından uygulanan şiddeti artırıcı bir faktör olduğu bulunmuştur. Çocuğa karşı şiddet bebeklik döneminde başlamakta ve çocukların yarısında aileyi terk edene kadar sürmektedir. Her yedi çocuktan birinde şiddet, çocuk istismarı sayılabilecek boyutlarda olmaktadır (Straus, 1990). Çocuk istismarının bir şekli olan cinsel istismar konusu ise gelişmiş ülkelerde de araştırma ve önlenme güçlükleri olan bir sosyal sorun olarak belirlemektedir (Krivacska, 1990).

2.2. Çözüm Arayışları:

Şiddetin yaygınlığı ve bu derecede ciddi bir toplumsal sorun olarak ortaya çıkması karşısında özellikle aile içi şiddete maruz kalan kadınlara

yönelik pratik tedavi kitapları endüstrileşmiş toplumlarda bir piyasa oluşturmuştur (Lerner, 1985; Nicarty, 1982; Norwood, 1988; Paul, 1983). Ayrıca şiddete maruz kalmış çocukların incelenip tedavi altına alınması veya risk altındaki çocukların ortaya çıkarılması gibi sorunlara eğilmiştir.

Aile içi şiddete yönelen literatürde çözüm önerileri şiddeti doğuran ve şiddet döngüsünü sürdüren nedenlerin doğru teşhis edilebilmesi, şiddet konusundaki sosyal kurumlaşmanın ve yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi üzerinde durmaktadır. Şiddetin olduğu ailelerde, tıbbi, yasal ve sosyal hizmetlere, hukuki desteğe ve işe ihtiyaç bulunmaktadır. Araştırmalar, şiddete maruz kalanların ve şiddeti uygulayanların ihtiyaçlarının tam olarak tesbit edilmesi ve ihtiyaçlara cevap verebilecek bir ağ oluşturulması gerektiğini ortaya koyuyor (Hamlin, 1991).

Aile içi şiddeti ortadan kaldırmaya dönük yasal düzenlemeler önem taşımakta, örneğin bir makalede vurgulandığı gibi, eşlerini öldüren kadınlarda "dayak yiyen kadın sendromu"nun yasal savunma olarak kullanılması gereği incelenmektedir. (Frazer, 1986).

Öte yandan sosyal kurumlaşmanın şiddete çözüm oluşturmak anlamında sık sık yetersiz kaldığı gözlenmektedir. İsveç'te şiddet gören çocuklarla ilgili gerçekleştirilen bir tarama buna örnek gösterilebilir. 1970, 1975 ve 1980 yıllarında çocukların devlet kurumlarına teslim edilen ailelerdeki sosyal yapıyı analiz etmek amacı ile yapılan bu çalışmada, 1980 yılında ana-babalarda akıl hastalıkları, kriminal davranışlar, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı gibi sorunlarla birlikte daha karmaşık yapılar gözlenmiştir. 1970'ten 1980'e kadar geçen sürede aile içi şiddet kadar, kötü muameleye maruz kalan bebeklerin sayısında da büyük artış olduğu görülmüştür. 1980'e gelindiğinde, sosyal yardım kurumlarının 1970'e göre daha büyük sorunlarla karşı karşıya kaldıkları ve fonksiyonlarını yitirmiş ebeveynlere yardım etmek için kullanılacak metodların daha da yetersiz kaldığı sonucuna varılmıştır (Larsson, 1984).

Şiddete maruz kalan kadınların psikolojik sağlıkları (depresyon, başa çıkma yetisi ve özgüven) üzerinde stresin (maruz kalınan şiddetin

yoğunluğu bağlamında), kişisel kaynakların, sosyal desteğin, kurumsal duyarlılığın etkisini araştırmaya yönelik kavramsal bir çatı oluşturmak amacı ile bir kadın sığınma evine yardım için başvurmuş 60 kadın üzerinde bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bulgular, yüksek derecede şiddet uygulamaları, minimal düzeyde kişisel kaynaklar, kurumsal ve sosyal desteğin yokluğu ve pasif başatma yöntemlerinin özgüven eksikliği ve daha ciddi depresif semptomlarla bağlantılı olduğunu göstermiştir. İncelemeler stresin (şiddetin yoğunluğunun) ve kişisel kaynakların başatmaya yönelik tutumlar ve sosyal desteğin varlığı üzerindeki etkileri bağlamında dolaylı etkenler olabileceğini öngörmektedir. Özellikle, yanlarında eşleri olmaksızın sosyal ilişkilere girmeyen kadınların arkadaşlarından destek görme şanslarının daha az olduğu belirtilmektedir (Mitchell, 1983). Aile içi şiddet sorununun şiddeti uygulayan ve şiddete maruz kalan kişiler arasında, dolayısıyla aile içinde çözülmesi gereken bir sorun olmasına rağmen, bu hipoteze göre şiddete maruz kalan kadınların aile dışında da ilişkiye sahip olmaları en azından şiddet sonrası çözüm ve şiddetin tekrarlanmaması şansını artırabileceği belirtilebilir. Dış ilişkilerin önemi Türkiye gibi aile bağları yüksek ülkelerde daha da açıktır. Evlendikten sonra yeni ailenin kapalı kutu haline gelmesi, kadının anne ve babası ile ilişkilerinin bile giremeyeceği bir kutsallık kazanmasına neden olmaktadır. Bu durumda erkeğin kadını dövmesi halinde, kadının babası destek olmak anlamında devreye girmeyebilmektedir. Sonuç olarak bu hipoteze bağlı olarak, kadının geleneksel dar aile çevrelerini modern yaşamın dairelerine doğru genişlettikçe-yeni ilişki ağları kurduka-şiddetin azalacağı varsayılabilir.

Ancak çevre ile ilişkiler ne olursa olsun, aile içi şiddetin önüne geçilmesini sıklıkla engelleyen bir faktörün de yalanlanlama olduğu görülmektedir. Şiddeti uygulayan ve maruz kalanın şiddet davranışını önemsememe eğilimi, nötralizasyon teorisi ile açıklanmaktadır. Bu bağlamda, nötralizasyona karış müdahale yöntemleri geliştirmek şiddete karşı çözüm getirmek anlamını taşımaktadır (Tomita, 1990).

Çözüm bağlamında üretilen literatürün içinde tıbbi örgütlenmenin ve tıp uzmanlarının şiddet konusundaki hassasiyetinin çok önemli

bir yer tuttuğu görölmektedir. Örneğin, hamilelikte dayak olgusuna ve yarattığı vahim sonuçlara karşı, kamu sağlığı sözkonusu olduğundan ebe hemşirelerin aile içi şiddet konusunda yüksek düzeyde farkındalık sahibi olmaları gerekmektedir (Bohn, 1990). Öte yandan, özellikle hastanelerin acil servislerinin şiddeti teşhis etmek ve şiddet döngüsünü kırmak için kritik noktalar olduğu sık sık vurgulanmaktadır.

Belirlemelere göre, pek seyrek olmayan bir biçimde, şiddete maruz kalan kadınların acil servis elemanları tarafından tedavi edildikten sonra, daha sonra meydana gelebilecek aile içi şiddet olaylarına karşı herhangi bir önlem alınmadan gitmelerine izin verilmektedir. Ciddiyet düzeyi ABD gibi bir toplumda bile ancak kronik kurban olma durumuna girenlerde ya da çok ciddi durumlarda kayıt süreci genişletilmektedir (McLeer, 1987).

1976 ve 1977 yıllarına dönük olarak yapılan bir taramada bir acil servise travma geçirdiği için gelen kadın hastalar arasında eşlerinden dayak yemiş olanların oranının %5.6'değil %30 olduğu anlaşılmış olduğu belirtilmektedir. Aynı hastanenin acil servisinde 8 yıl boyunca sürdürülen bir başka taramada, travma sonucu hastaneye gelen kadınların sadece %7.7'sinin dayak sonucu zarar gördüğü tesbit edilebilmiştir. Bu çalışma aile içi şiddet kurbanı kadınları belirlemek üzere kurumsal politikalar ve uygulamalar olmadığı takdirde birçok olayın tesbit ve tedavi edilmeden gözden kaçacağını göstermektedir (McLear, et.al., 1989). Bir başka makalede ise, aile içi şiddet olaylarını ortaya çıkarabilmek ve tanımlayabilmek için geliştirilen ve kadınlara yönelik mülakat süreci aktarılmaktadır. Bu mülakat türü sayesinde acil servislerde kullanılan mülakat sonunda tanımlamanın net bir biçimde arttığı anlaşılmaktadır (Tilden, et.al., 1987).

Bir başka çalışmada, bir devlet hastanesinin acil servisine başvuran 492 kadın ve erkek ile bu gruptaki aile içi şiddetin biçim ve derecesini saptamak amacı ile anket yapılmış ve bu hastaların acil servis tıbbi kayıtları da gözden geçirilmiştir. Bu grubun yüzde 22'sinin kendilerini aile içi şiddet kurbanı olarak tanımladıkları görölmüştür. Çalışma sonuçlarına

göre tıbbi sınıflandırmalara ve şiddet ilişkisinin doğasına dair ortaya çıkarılan yeni bulguların ve hastada gözlenen tedavi gereksinimlerinin şiddet gören eş sendromunu anlamakta ve terapi şeklini planlamakta faydalı girdiler olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak yazarlar, aile içi şiddet kurbanlarının acil servis departmanlarında teşhis edilerek bu kişilere yönelik yardım hizmeti sunulmasını ve kaba hatları ile bir kriz-çözüm planı oluşturulmasını gerekli görmekte-dirler (Golderg, et.al., 1984).

Acil servise başvuru aşamasında araştırılması gereği vurgulanan bir başka şiddet biçiminin de yaşlılara yönelik şiddet olduğu belirtilmektedir. ABD'de yaşlı insanlara yönelik şiddetin engellenmesi için acil servislere hastanın tanımlanabilmesini sağlayacak bir protokol aracılığıyla fiziksel inceleme ve psikolojik değerlendirme yapılarak şiddetin yoğunluğunun tesbiti ve tedavinin bir an önce başlatılması amaçlanmaktadır. Yapılan bir incelemede sorunun varlığının farkına varılması ve gelişmiş müdahale yöntemleri ile sorunun daha da yaygınlaşmasını önlemek gerektiği vurgulanmaktadır (Jones, et.al., 1988).

Aynı zamanda, acil psikiyatri alanının giderek genişlemesi ve karmaşıklaşması ile, uzmanlarca çocuklar, yaşlılar, tecavüz ve aile içi şiddet kurbanları gibi ayrı ayrı özen ve ihtiyaç gerektiren hasta grupları tanımlanması gerekliliği öneriler arasında yer almaktadır (Ellison, et al., 1989)

Şiddet döngüsüne müdahale edilmesinde doktorların ve sağlık uzmanlarının tutumlarının çok önemli rol oynadığı belirtilmektedir. Tedavi olmak için gelenlerden doktorların sürekli olarak aile içi şiddet hakkında bilgi edinmeleri ve şiddet varsa onlara duygusal destek, sosyal hizmetler hakkında bilgi ve psikolojik tedavi vermeleri önerilmektedir (Gin, et. al., 1991). Aile içi şiddet yaygın ve sonuçları yıkıcı olduğu için aile doktorlarının da konuya duyarlı olmaları ve ilk tedaviyi başlatmaları gerekmektedir (Rath, et.al., 1989).

Aynı çerçeve içerisinde önemli sorumluluk taşıyan bir başka uzman grubun da terapistler olduğu belirtilmektedir. Sorunun en önemli kısmı bir çok hastanın sözlü olarak tehdit etmeseler de aileleri için ciddi olarak şiddet potansiyeli taşımaları olduğundan, terapistlerin klinik teda-

vilerde uygulanabilecek çeşitli müdahale yöntemleri konusunda bilgili olmaları gerekmektedir (Sonkin, et.al., 1986). Kaliforniya mahkemelerinin potansiyel olarak şiddet uygulayabilecek olanlar hakkında da psikoterapistlerin bilgisine başvurma kararı aldığı belirtilmiştir bir diğer makalede, aile içi şiddetin önüne geçilmesi için hastaların şiddet eğilimlerinin öngörülebilmesinde meslekten insanlara öneriler ve yapılacak klinik müdahaleler anlatılmaktadır (Sonkin, 1986).

Yine çözüm bağlamında sözü geçen diğer meslek gruplarının içinde polisler ve din görevlileri yer almaktadır. Aile içi şiddet sonrasında dışarıdan ilk müdahale eden kişiler olan polislerin kendi bireysel ve aile durumlarının aile içi şiddet durumlarına nasıl yansıdığı 72 polis üzerinde yapılan bir araştırma ile incelendiğinde, polislerin (kendi aile yapılarına bağlı olarak) kurban karşıtı tutumları arasında anlamlı bir varyans ortaya çıktığı görülmektedir. Polislerin gösterdiği diğer iki tepki türü ise aracılık rolü ve tutuklama olarak belirlenmiştir (Stith, 1990).

Bir başka makalede, Maryland'da dinsel örgütlerin eşin uyguladığı şiddete karşı tepkilerinin incelenmesi için 143 kilise ve sinagog dahil edilerek yapılan bir araştırmadan söz edilmektedir. Dinsel cemaat merkezleri işlevleri arasında eşe uygulanan şiddetin tanımlanabilmesi ve ortaya çıkarılmasının olumlu karşılandığının anlaşıldığı, eşe şiddet uygulayanlar için çeşitli programlar geliştirilmesinin öngörüldüğü belirtilmektedir (Martin, 1989).

Geleneksel yapının dini içselleştirerek oluşturduğu ve şiddetin "mübah" olduğu, "dayağın cenneten çıkma" olduğu yönündeki değer yargılarına karşı, salt dinin rolünün gerekli olduğu açıktır. Gerek dinsel faktörü ayırıştırabilmek gerekse dinin etkisi olup şiddeti besleyen ortamlara uygun şiddet karşıtı politikalar geliştirebilmek için Türkiye'de de din adamları ile işbirliği yapmanın faydalı olacağını biz bu aşamada ileri sürebiliriz.

Türkiye için "şimdilik" önemsiz sayılabilse de, uyuşturucu kullanımı ve şiddetin ayrı fakat bir arada çözüme ulaştırılması gereği vurgulanan bir başka konudur. Bu konuda çözümün önüne çıkabilecek engelle-

rin tanımlanmasının da önemli bir aşama olduğu belirtilmektedir. (Gorney, 1989).

Genel bir bakışla, aile içi şiddetin yeteri kadar kayıtlara geçmemiş, yeteri kadar boyutları bilinmeyen, tıbbi, toplumsal, psikolojik ve duygusal maliyetleri olan uçsuz bucaksız bir sorun olduğu görülmektedir. İlk adımda sorunun tespiti ve tedavisi için eş tarafından şiddete maruz kalmış kurbanı anlayabilmek için olağanüstü bir dikkat sarfetmek ve hastaya doğru soruları sormak gerekmektedir. Hastanın olayı reddetmesine karşı hazırlıklı olmanın da önemli olduğu kabul edilmektedir. Şiddetin sonuçlarının tıbbi ve cerrahi müdahale sonucunda ortadan kaldırılması tedavinin ilk aşamasını oluşturmakta; ancak çok özen gösterilmesi gereken diğer aşamanın bir ekip tarafından uygulanacak psikolojik ve duygusal tedavi ya da özenli bir psikoterapi olduğu düşünülmektedir. Hastaya uygun, emniyetli yaşam koşullarının hazırlanması gerekmektedir. (Hunt, 1990).

Değişik aile içi şiddet biçimleri üzerine bulgular giderek artmaktadır. 1960'larda çocuklar, 1970'lerde kadınlar ve yakın zaman içinde yaşlılara yönelik şiddetin ortaya çıkarılması üzerine ABD'de tıp çevreleri, merkezi, yerel ve federal idareler tarafından ortak programlar hazırlanmaktadır. Amaç sorunun boyutlarını tespit etmek, müdahale programlarını geliştirmek ve tıbbi veya yasal çözümler getirmektir. Şiddet uygulayanların suç işlediklerine ikna edilmeleri de ayrıca tedavi için önemli bir ilk adım olarak ortaya çıkmaktadır.

Kadın kurbanlar için sığınma evleri, danışmanlık hizmetleri etkin görülmektedir. Çocukların ise çok daha fazla ihtimama ihtiyaç duydukları belirtilmektedir. Korku, suçluluk gibi duygularla şiddeti saklama eğiliminde olan kurbanlara dönük şiddeti ortaya çıkarmak üzere psikiyatristin rolü burada ortaya çıkmaktadır. Psikiyatrik tedavinin sorunun kaynağının tespitinden (fakirlik, kalabalık hane, sosyo-kültürel baskı, sosyalize olmuş cinsel roller, alkol ve uyuşturucu kullanımı, çocuklukta yaşanan şiddet, şiddetin biçimi) başlaması ve psikiyatrin öncülük yapabileceği, sosyal hizmet, polis ve yasal sistemler ile, öğretmenler ve din

adamları gibi meslek sahipleri ile karşılıklı bilgilenme ağının kurulabileceği bir tedavi ile sürmesi gereği belirtilmektedir (Dickstein, 1988).

3. Türkiye'de Durum:

Dünyanın farklı bölgelerinde ve tarih içinde aile içi şiddet farklı algılanmış, farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Orta Doğu ve İslam ülkelerinin de bu konuda gerek aile yapısı, gerekse içerdiği şiddet şekli açısından değişik kültürel özellikleri olduğu görülmektedir (Ahmet, 1992; Hammadulh, 1977).

Bu kültürel farklılıkları kabaca bilmemize rağmen, yukarıda aktarmaya çalıştığımız bulguların tümünde görüldüğü gibi, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde yapılan toplumsal taramalardan, kadın danışma merkezleri, sığınak veya hastane başvurularından elde edilen bilgi çokluğuna karşılık, diğer ülkelerde yapılan kapsamlı çalışmalar oldukça sınırlıdır. Türkiye gibi geleneğin önemli bir yer tuttuğu ülkelerde ise veri tabanının oluşması fazladan bir zorluk daha yaratmaktadır. Amerikalı antropolog White'in Türkiye'de aile ve aile içi üretim konusunda yaptığı araştırma, kadınlara kocaları tarafından uygulanan şiddetin neden kadınlar tarafından yaygın olarak açığa vurulmadığı konusunda aydınlatıcıdır.

"Türkiye'de aile içi sorunlar genellikle aile dışında birkaç yakın, güvenilir arkadaş dışında kimseyle konuşulmaz. Bir kadının kocası ile iyi anlaşmadığının, kocasının onu dövdüğünün alenen bilinmesi utanırcıdır, çünkü kadının kendi değersizliğini yansıtır. Çevrenin bunu kadının suçlu olduğu, eş ve anne olarak görevlerini yerine getirmediği şeklinde yorumlayacağı düşünülür. İş görme, hizmet ve itaat bir kadının eş olarak kimliğinin parçası olduğuna göre, kadının kocasının gömleğinden kopan bir düğmeyi dikmemiş olması sonucu dövülmesi, yeterince "iyi" bir kadın olmadığı için cezalandırılması anlamında yorumlanabilir. Türkiye'de bir kadının kocasının kötü davranışları üzerine sağda solda konuşmasının kadına hiçbir yararı yoktur, kadının kendisine utanç getirir" (White, 1994).

Türkiye'de yapılmış kapsamlı tarama yoktur. Verilebilecek örnekler sınırlıdır. Taramanın ötesinde "Aile İçi Şiddet"i yaygın bir şekilde inceleyen araştırmalara da pek rastlanmamaktadır. Kadın konusunda İstanbul'da yapılan bir çalışmada kadın ve şiddet konusunda bir alt bölüm bulunmaktadır (Esmer, 1992). Hastane veya sığınak gibi belirli başvuru alanlarındaki çalışmalar da son 8-10 yıla ait olup elde edilen veriler, Türkiye için genelleştirilemeyecek kadar kıttır (Arıkan 1988, Sarımurat 1993, Yüksel 1986, 1990, 1993).

Ya da Hacettepe Nüfus Etüdüleri Enstitüsü'nün 1988 yılında yaptığı araştırma bir başka veri kaynağı olarak değerlendirilebilir. Bu araştırma sonuçlarına göre, Türkiye'de erkeklerin %44.9'u, kadın kocasına itaat etmediği zaman kocanın onu dövmeye hakkı olduğunu düşünmektedir. Yine aynı araştırmaya göre, erkeklerin %66.2'si evde erkeğin mutlak otoritesi olduğuna ve kadının ona itaat etmesi gerektiğine inanmaktadır. Çünkü erkeklerin %53.7'si kadınlardan daha akıllı ve üstün olduklarını, %64'ü kadın kocasıyla bir anlaşmazlığa düştüğünde onunla tartışmak yerine, kadının durumu sessizce kabullenmesini onaylamaktadır (İlhan, 1992).

Muhtemelen farklı teknikler kullanıldığı için başka araştırmalarda farklılaşan bulgular elde edilmiştir.

Örneğin Prof. Emre Kongar yönetiminde KAMAR tarafından, 23 ilde 2.007 kişi ile yapılan araştırma sonuçlarına göre, görüşülen kişilerin %64'ü erkeklerin eşlerini dövmesini onaylamamakta; %27'si ise onaylamaktadır. Erkeklerle kadınlar, kadınların dövülüp dövülemeyeceği konusunda farklı düşünmektedirler. Kadınların dövülebileceğini düşünen erkeklerin oranı kadınlardan daha fazladır. Araştırmanın bir diğer ilginç sonucu ise kadınların %35.1'inin zaman zaman evde dayak yemeyi hak eden davranışlarda bulduklarını düşünmeleridir. Benzer bir sonuç Zet-Medya'nın Tempo dergisi için İstanbul'da yaptığı bir araştırmadan da elde edilmiştir (Tempo, 1991).

PIAR tarafından 11 büyük ilde, 1973 kişi ile gerçekleştirilen "1990'lı Yıllarda Türk Kadını" araştırmasında, evli kadınların %61'inin arasına, %11'inin ise sık sık eşiyle tartıştığı tesbit edilmiştir. Eşi ile tartışan kadınların %18'i ise eşleri tarafından dövüldüklerini belirtmişlerdir.

Gerçekleşme anlamında şiddete ulaşan bir biçim ve nedenlerini araştıran bir başka veri tabanı Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı Danışma ve Dayanışma Merkezi'nden elde edilmektedir. Son üç yılda, Mor Çatı'ya, telefonla ya da gelerek binden fazla kadın şiddete uğradığı gerekçesiyle başvurmuştur. Yüzyüze yapılan görüşmeleri ve kayıtları tutulabilen telefon görüşmelerini içeren 550 kadın başvurusu üzerinde yapılan incelemede ilk elde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

* Kayıtları tutulabilen 550 kadının %83.6'sı halen ya da daha önceden şiddete maruz kalan kadınlardır. Kadınların %4'ü işsizlik, parasızlık gibi genel sorunlar nedeniyle, %12.2'si kadın olmaktan kaynaklanan sorunlar nedeniyle, %0.2'si ise bilgi almak için Vakıf'a başvurmuşlardır.

* Yapılan başvuruların %85.1'i (467 başvuru) İstanbul kaynaklı başvurulardır. Bu durum Mor Çatı'nın İstanbul'da olmasının doğal bir sonucudur. Ancak İstanbul dışından, çok uzak yerleşim birimlerinden de aramalar mevcuttur. Arama yapılan diğer şehirler şöyle sıralanabilir: Amasya, Ankara, Antalya, Artvin, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bolu, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Diyarbakır, Edirne, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, İçel, İzmir, Kars, Kocaeli, Konya, Kütahya, Kahramanmaraş, Muğla, Muş, Ordu, Sakarya, Sivas, Tokat, Tunceli, Zonguldak. Görüldüğü gibi uzaklık farkı gözetmeksizin, merkezi İstanbul'da olan bir kadın sığınmaevine toplam 24 farklı şehirden arama yapılmıştır. Ayrıca yurtdışından yapılan 4 başvuru mevcuttur.

* Arama ya da başvuruların %90'ı il merkezlerinden, % 9.8'i ilçe merkezlerinden, %0.2'si ise bucak ve köylerden yapılmıştır.

* Başvuruların ortalama yaşı 30.6'dır.

* Başvuruların medeni durumlarına bakıldığında, resmi nikahlı olduklarını beyan eden kadınların oranının % 76.4 olduğu görülmektedir.

* Düşük eğitimlilerin ağırlıkta olduğu bir kitle sözkonusudur. Mor Çatı'ya başvuran kadınların %6.6'sı okuma yazma bilmemektedir, %6.9'u okuma yazma biliyor ama, herhangi bir eğitim kurumundan me-

zun değildir. İlkokul mezunları %32.4 ile en ağırlıklı kitleyi oluşturmaktadır. Daha sonra % 18.6 ile ortaokul mezunları, % 19.3 ile lise mezunları, % 9 ile meslek lisesi mezunları, % 7.2 ile de üniversite veya yüksekokul mezunları gelmektedir.

* Başvuruların %67.3 gibi büyük bir oranı ev kadınıdır. Ev kadınlarının içinde %20.4'ü halihazırda iş aramaktayken, % 13'ü mesleği olan ama halen çalışmayan kadınlardır.

* Mor Çatı'ya son üç yıl içinde başvuran ve kaydı tutulabilmiş olan 550 kadından 403 tanesi bir şiddet biçimine maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. 258 kadın iki şiddet biçimine birden, 109 kadın üç şiddet biçimine birden, 30 kadın 4 şiddet biçimine birden, 5 kadın ise bütün şiddet biçimlerine maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Şiddet biçimleri içerisinde fiziksel şiddet (dayak, tekme, yumruk, tartaklama, bir aletle saldırı, işkence ve öldümeğe teşebbüs) % 87.6 ile en çok maruz kalınan şiddet biçimidir.

Duygusal şiddet (cezalandırma, isim takma, her türlü tehdit, fuhuşa zorlama, ruhsal baskı, eve hapsedmek ve bütün davranışlarını kontrol altında tutmak, evden kovma gibi) ise % 60.5 ile en yüksek maruz kalınan şiddet biçimleri içinde ikinci sırada yer almaktadır. Daha sonra sözel şiddet (hakaret, küfür, aşağılama vb.) % 30.8 ile üçüncü sırada gelmektedir.

Zorla cinsel ilişki, zorla ters ilişki, evlilik içi tecavüz, acıtarak/hoyrat cinsel ilişki, herhangi bir maddeyle kadının cinsel organına saldırı, ensest, ev dışında taciz/tecavüz biçimlerinde kendini gösteren cinsel şiddet ise % 16.6 ile dördüncü sırada gelmektedir.

Hem bebek hem de anne için hayati tehlike teşkil edecek hamileyken dayak durumu ise 9 kadında görülmektedir.

Evin geçimi için parası ve ekonomik gücü olduğu halde eve para vermemek ya da çok kısıtlı bir para ile geçinmeye zorlamak, ekonomik gücünü kadın üzerinde bir baskı ve denetim aracı olarak kullanmak ise ekonomik şiddeti oluşturan unsurlardır. Mor Çatı'ya başvuran kadınların

içinde ekonomik şiddete maruz kaldığını belirten %1.2'lik bir kitle mevcuttur.

Aile içi şiddetin ev içinde kalması dolayısıyla bilgi eksikliğinin boyutlarını sergileyen bir tarama boşanma verilerine dayanarak yapılmıştır. Boşanma için önemli nedenler sorulduğunda "dayak" ve "cana kast" nedenlerinin "zinaya" kıyasla daha az sayıda kişi tarafından belirtilmesi şiddetin aile içinde kabul edilebilir, dolayısıyla saklanması gereken bir davranış, hatta alışkanlık olarak kabul edildiğini göstermektedir. (Atalay vd.1992).

Türkiye'de şiddetin bir "terbiye" biçimi olarak algılanması, bunun hem aile içinde hem de kamusal yaşamda meşru olarak görülmesi şiddetin hem yeniden üretilmesine, hem de gizlenmesine yol açmaktadır (Ateş, 1991).

Öte yandan Türkiye'de çocuklara karşı yöneltilen şiddetin görülenden çok daha yaygın olduğu tahmin edilmektedir. Cezalandırma yöntemleri arasında dayak atma, kiler, bodrum gibi karanlık bir yere kapatma, ağza biber sürme ve aç bırakmanın yaygın olduğu görülmektedir (Örnek, 1979: 297-98; Demirsar, 1985: 257). Hem daha laik bir söylem içinde olan eğitici psikoloji kitapları, (Tanaltay, 1988: 153; Yavuzer, 1987; Yörükoğlu, 1980, 1986) hem de daha İslami temelli çocuk bakımı kitapları (Beşoğlu, 1980: 52) yetişkinleri dayığa karşı uyarma gereksinimini duymuşlardır. Tezcan, Türk kişiliğinde agresiflik-saldırganlık eğilimlerini incelediğinde, agresyon koşulları arasında toplumumuzda biriken agresyonların, sportif ve sanat faaliyetleri gibi alanlara kanalize edilmemesini, anne/baba ile çocuklar arasında hak ve ödevlerin karşılıklı tanımlanmasındaki aksaklıkları, davranışlarımızı etkileyen, toplumsal aktif ve edilgen agresif davranış bozukluklarına yol açan nedenler olarak belirtmektedir (Tezcan, 1987: 150-151).

Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı İstanbul Çocuk Misafirhane'sine gelen çocuklar üzerinde 1992 yılında yapılan bir çalışmaya göre çocukların % 38'i dayak yüzünden evden kaçtıklarını belirtmişlerdir. En üst yüzünden evden kaçtıklarını belirten çocukların oranı :%1'dir.

Doğrudan aile içi şiddete ilişkin olmasa da, Türkiye'de çocukların maruz kaldığı şiddeti açığa çıkarması bakımından önemli bir araştırma Ankara Üniversitesi'nden Doç.Dr. Esin Konanç ile Ege Üniversitesi'nden Dr. Sezen Zeytinoğlu ve Sevda Kozcu tarafından yapılmıştır. 1987 yılında yapılan 1985-1986 yıllarına ait 48 bin 165 mahkeme kararının taranmasına yönelik bu çalışmada çocuklara karşı işlenen suçların başında % 68.3 ile cinsel suçların geldiği saptanmıştır. Araştırmada ırza geçme ve ırza geçmeye teşebbüs suçuna kız çocuklarının %54, erkek çocukların ise % 45.9 oranında hedef oldukları belirlenmiştir. Yine aynı çalışmada bu tür eylemlerin 7 yaşına kadar daha çok erkek çocuklara, 7 yaşından sonra ise daha çok kız çocuklarına yöneltilmiş olduğu gözlenmiştir. Irza geçme ve buna teşebbüs suçuna hedef olmuş mağdurların yarısından fazlası (%55) 12 yaşın altındadır. Bu araştırma ürettiği çocuklara ilişkin bilginin yanı sıra, burada incelenen genel olarak aile içi şiddet konusunda, şiddet uygulayan erkekler üzerinde bir başka bilgiye ışık tutmaktadır: sorunlu toplumsal ve psikolojik çevrede bulunan erkeğin çevresi ile ilişkilerinde kendini kabul ettirmek üzere ilk başvurduğu yöntemlerden biri şiddettir. Cinsel şiddet ise emin olmadığı iktidarını gerçekleştirmek üzere başvurduğu bir alt yöntemdir.

BÖLÜM II:

YAYGIN ALAN ÇALIŞMASI

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

1.1. Konu:

Araştırmanın konusu, Türkiye'de kent ve kırsal ayrımında aile içi şiddetin; sebep ve sonuçlarının yaygınlığını, düzeyinin, görülme biçim ve sıklığını, şiddete uğrayanlarla şiddet uygulayanların şiddet kavramından ne anladıklarının ortaya çıkartılması olmuştur.

1.2. Amaç ve Hedefler:

Türkiye gibi gelişmekte olan ve geleneksel pek çok niteliği barındıran toplumlarda aile içi şiddet olgusunun ne tür şekillerde ortaya çıktığı ve ne tür boyutlarda olduğunun saptanması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları Araştırması sonuçlarının ışık tutacağına inanılan kuramsal ve nüfus politikasına yönelik amaçlarını sıralamakta fayda görülmektedir.

Toplumumuzda ne tür aile içi şiddete daha sık rastlanmaktadır? Köy-kent, eğitimli-egitimsiz, farklı yaş grupları, farklı cinsiyetler gibi ayrımları gözönüne alırsak, sosyo-ekonomik, etnik ve demografik özellikler taşıyan hangi gruplar ve bireyler aile içi şiddet açısından daha risklidir? Toplumumuzda aile içi şiddete karşı ne tür geleneksel anlayış ve koruyucu unsurlar vardır?

Bu araştırmanın amacı yukarıdaki soru ve sorunlara aydınlatıcı bilgiler verebilmektir. Türkiye çapında elde edilen bu bilgiler bu çok önemli toplumsal sorunun üstüne gidilebilmesine ve onarılabilmesine yönelik önlemler alınmasında büyük bir katkı sağlayacaktır.

1.2.1. Amaç (Nihai Hedef):

Araştırmanın nihai hedefi, Türkiye'de aile içi şiddeti önlemeye yönelik gerek dünyadaki uygulamalardan yararlanılarak gerekse kendi kültürel yapımızın özelliklerine cevap verecek somut ve gerçekçi öneriler getirebilmektir.

1.2.2. Yakın Hedefler:

a) Aile içi şiddetin yerel özellikler itibariyle tanımını yapmak, gerekirse yeni bir kavramsal model geliştirmek.

b) Ülkemizdeki farklı sosyal gruplara eğilerek aile içi şiddete kimler arasında rastlandığını, biçimini, sıklığını ve risk gruplarının özelliklerini ortaya koyabilmek.

c) Bugün Türkiye'de hem kamuoyu oluşturmada hem de popüler eğilimleri yansıtmada çok önemli bir güç olan medyanın aile içi şiddeti nasıl algıladığının ve yansıttığının araştırılması ve mümkünse aile içi şiddeti azaltabilecek önerilerin geliştirilmesi.

d) Aile içi şiddeti önleyici konumda olan sağlık kuruluşları, okullar, işyerleri kuruluşları uyarıcı ve eğitici politikaların oluşturulmasına yardımcı olmak.

1.2.3. Hedef Kitle:

Toplumun en küçük birimi olan ailenin içinde başgösteren şiddet unsurlarının ortaya çıkartılması, toplumun daha sağlıklı bir altyapıya ulaşmasının en önemli unsurudur. Bu nedenle, araştırmanın hedef kitle si bütün Türkiye toplumu olarak belirlenmiştir.

2. ARAŞTIRMADA KULLANILAN TANIMLAR VE TEMEL HİPOTEZLER

2.1. Tanımlar:

Araştırmada aile içi şiddet olgusu kültürel bir bütünlük çerçevesinde ele alınmıştır. Aile içi şiddet olgusu ile aile yapısı, kültürel gelenek ve görenekler, toplumsallaşma (sosyalizasyon özellikleri), toplumun ve ailenin demografik özellikleri, sosyo-ekonomik özellikler, bireylerin içinde yaşadığı kasaba-şehir gibi yerleşim birimleri, kültürler arası maddi ve manevi ve göçler yoluyla etkileşim gibi unsurların bütünlüğü çerçevesinde ele alınmıştır.

Araştırmada kullanılan temel kavramların operasyonel tanımları şoyledir:

Aile: Bu araştırmada aile, aralarında kan, kanun ya da evlilik sebebiyle akrabalık bulunan ve aynı hanede oturan kişilerden oluşmuş topluluk olarak ele alınmıştır. Ayrıca kan bağı içermeyen ama sürekli olarak evde yaşayanlar da aile bireyi olarak kabul edilmiştir. Aile içi şiddet olgusu da, araştırma sırasında birarada bir hanede oturan aile bireyleri açısından incelenmiştir.

Ayrıca bizim kültürümüz ve aile içi şiddet sözkonusu olduğunda sürekli olarak birarada oturmasalar da aralarında kan ya da evlilik sonucu bir yakınlık bulunan ve zaman zaman uzun ya da kısa vadeli olarak biraraya gelen yakınlar geniş aile çemberi içinde değerlendirilmiştir.

şiddet: Araştırmada şiddet kavramı, geniş bir tanımlamayla fiziki, sözel, duygusal davranışları kapsayıcı şekilde; bireylerin yaralanmasına, sindirilmesine, öfkelenmesine ve duygusal baskı altına alınmasına yol açan fiziki veya herhangi bir şekildeki hareket, davranış ve muamele olarak ele alınmıştır.

Araştırmada öncelikle, bedensel zedelenmeye yol açan dayak, tekmeleme, yumruklama, itme, kakma, zorla veya uygun olmayan bir kişi tarafından gelen cinsel eylemler şiddet davranışlarını belirleyici olmuştur.

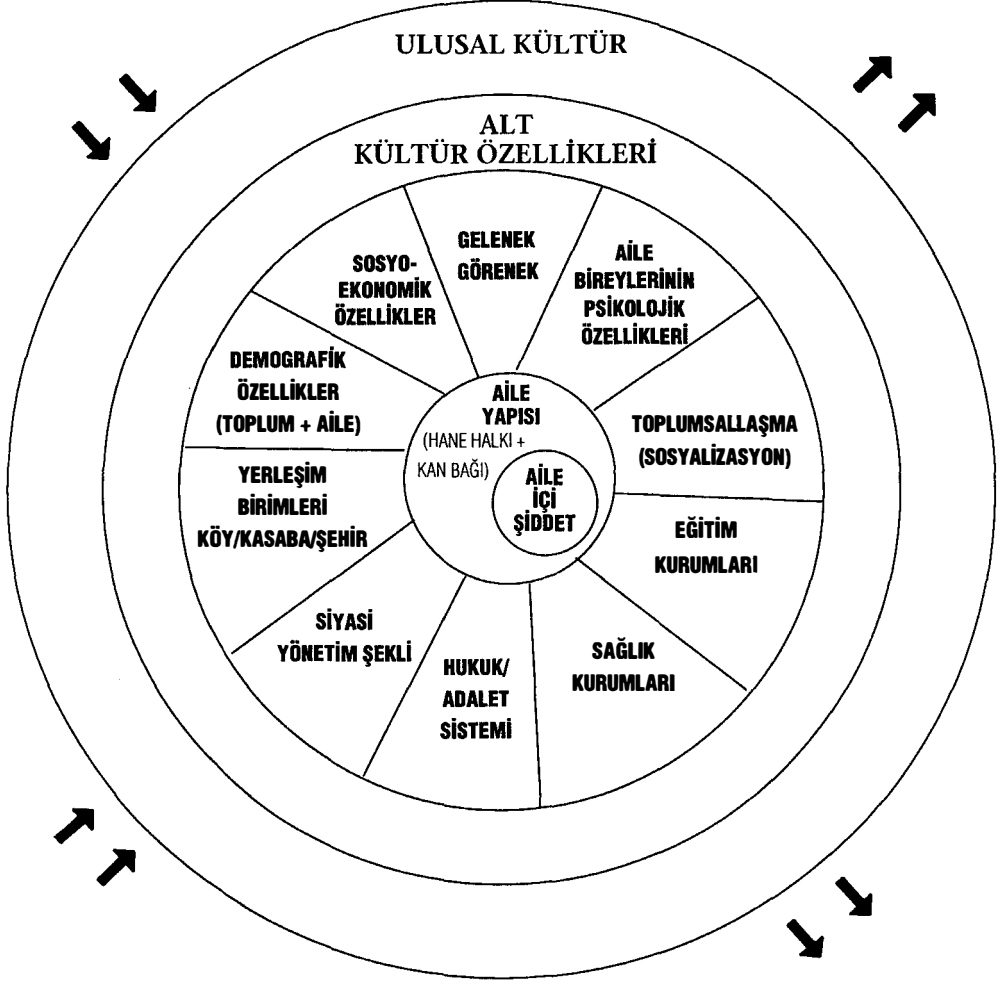
Ayrıca hakaret, azarlama, ekonomik baskı gibi zorlayıcı eylemler de şiddet kavramı içinde değerlendirilmiştir.

Aile içi şiddet: Aile içinde bir bireyin diğer bir aile bireyine yönelik fiziki, sözel, duygusal kötü davranışı olarak ele alınmıştır.

şema araştırmada kurulan kavramsal çerçevenin açıklanmasını amacıyla eklenmiştir.

KAVRAMSAL ŞEMA

AİLE İÇİ ŞİDDETİN OLUŞTUĞU KÜLTÜREL ORTAMIN TEMEL ÖĞELERİ

→ DİFÜZYON YOLU İLE DİĞER
KÜLTÜRLERDEN GELEN DEĞİŞİMLER
(MEDYA, FARKLI KAVRAMLAR VS.)

2.2. Temel Hipotezler:

Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları Araştırması, temel bazı hipotezlerin sınanmasını amaçlamıştır; yukarıda açıklanan kuramsal amaçlar da bu yöndedir.

Hipotez 1. Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile aile içi şiddet arasındaki korelasyon kuvvetlidir.

Hipotez 2. Aile bireylerinden birinin alkol bağımlısı olması halinde şiddet eylemleri artmaktadır.

Hipotez 3. Toplumsal ve aile temelinde görülen geçiş ve değişim dönemlerinde aile içi şiddet davranışı artmaktadır.

Hipotez 4. Aile içi şiddete maruz kalanın ekonomik gücü arttıkça şiddet azalmaktadır.

Hipotez 5. Kültürümüzde aile içi şiddeti önleyici unsurlar ön plana çıkmamaktadır.

Hipotez 6. Aile içinde şiddet uygulayanların çocukluk döneminde şiddete maruz kalma oranları şiddet uygulamayanlara göre daha yüksektir.

Hipotez 7. Ailenin aylık net geliri ile aile içi şiddet arasındaki ilişki kuvvetlidir.

Hipotez 8. Hanedeki birey sayısı arttıkça aile içi şiddet artmaktadır.

Hipotez 9. Hanedeki eğitim düzeyi ile aile içi şiddet ilişkilidir.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Metod bölümünde daha ayrıntılı açıklandığı gibi, araştırmada, Türkiye genelini, kırsal kesim ve kent kesimini temsil edebilecek genişlikte bir örnek alanı esas alınmıştır. Türkiye genelinde 4.287 hanede soru formu uygulanmıştır. Nüfusu 20.000'den çok yerleşim birimleri "Kent", 20.000'den az yerleşim birimleri "Kır" olarak tanımlanmıştır.

Konu kapsamı gereği soru formu geniş tutulmuş, mümkün olduğunca aileye ilişkin temel konulara, bireylerin sosyalizasyon davranışlarına ve değer yargılarına yer verilmiştir. Sorular, ihtiyaç duyulan temel verilere göre şekillendirilmiştir. Soru formunda belirli bir sistematik yaklaşım benimsenmiş ve öncelikle hanenin demografik yapısından başlayarak, sosyal tutum ve davranışlarla devam edilmiş, son olarak da evliliğe ilişkin sorular sorulmuştur.

Evliliklerinin durumunun saptanmasına yönelik ipuçları içeren sorulara verilen cevaplara göre, eğer şartlar uygun ve görüşülen kadın da konuşmak isterse derinlemesine görüşme sorularına geçilmiştir.

Araştırmanın esas veri tabanının her ne kadar yaygın alan çalışması ile elde edilmesi amaçlanmışsa da; şiddet barındıran hanelerde, şiddete maruz kalanın içinde bulunduğu durumu, şiddete maruz kalanın ve uygulayanın şiddeti algılayışını, şiddet uygulayanın nedenlerini ve şiddetin sürecini, nasıl bir seyir izlediğini tesbit edebilmek amacıyla derinlemesine görüşme yapılmasına gerek duyulmuştur.

Araştırmada ayrıca, anketörün, yapmış olduğu görüşmeyi değerlendirmesini sağlamak amacıyla bir "Anketör Değerlendirmesi" bölümü de yer almıştır. Böylece genel olarak kadınların görüşme sırasındaki davranışları da tesbit edilmeye çalışılmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN METOD VE TEKNİKLERİ

4.1. Kullanılan Metod ve Teknikler

Araştırma bir durum tesbiti araştırması olmakla birlikte, kalitatif ve kantitatif teknikler birlikte kullanılmıştır. Burada alan çalışması üzerinde durulmaktadır. Alan çalışması şu iki aşamadan oluşmuştur:

i) **Yaygın alan çalışması:** Aile içi şiddetin yaygınlık ve sıklığını ülke çapında belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

ii) **Aile içi şiddetin varlığının saptandığı aileleri kapsayan vak'a analizi çalışması:** Aile içi şiddetin nedenleri, bireysel sonuçları, uygulanma ve algılanma biçimleri gibi özelliklerini tesbit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada kullanılan kalitatif teknikler, izleyen bölümlerde ayrı bir başlık altında yer aldığından burada, yaygın alan çalışmasının hazırlık ve gerçekleşme aşamalarından bahsedilmektedir.

4.2. Yaygın Alan alışması (tarama):

Aile Araştırma Kurumu'nca yapılan "konu" tanımında "aile içi şiddetin yaygınlığının ve görülme sıklığının tesbiti", yaygın alan çalışmasının temel amacını belirlemiştir. Alan alışması kentsel ve kırsal Türkiye nüfusunu temsil edici bir nitelikte gerçekleştirilmiştir. Taramadan elde edilen bulgular demografik ve sosyal tabakalar bazında ülke bütününe genelleştirilmiştir. Sonuçlar;

- a) Coğrafi bölgeler,
- b) Kent-kır ayrımı,
- c) Hanelerin sosyo-ekonomik statü gruplarına göre genelleştirilmiştir.

Çalışmanın gözlem birimi hane (aile) olarak tesbit edilmiştir. Soru formları, öncelikle hanedeki 15 yaşın üzerindeki evli kadınlara uygulanmış, gözlemin gerçekleştirilmesi için bu yeterli sayılmıştır.

Yaygın alan çalışması şu amaçlara hizmet etmiştir:

- 1) Aile içi şiddetin yaygınlık ve sıklığını ülke çapında belirlemek (kantitatif amaç).
- 2) şiddetin nedenleri, bireysel sonuçları, uygulanma ve algılanma biçimleri gibi özelliklerini tesbit etmek (kalitatif amaç).

Araştırma sonuçlarının doğru değerlendirilebilmesi için, hazırlık safhasından başlayarak, soru formunun oluşturulması, anketör eğitimi, soru formu uygulaması, örnek alan özellikleri, soru formlarının döküm ve tabloların oluşturulmasına kadar her safhasına değinmekte yarar görülmüştür.

4.2.1. Hazırlık Aşaması:

Araştırmanın hazırlık çalışmaları iki boyutlu yürütülmüştür. İlk kısmı soru formunun hazırlanması, ikinci kısmı ise örnek alanının tesbiti şeklindedir.

a) Soru Formunun Hazırlanması:

Soru formunun hazırlanması aşamasına Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı danışmanlarından Prof. Şahika Yüksel, Yaprak Zihnioğlu, Feride Yıldırım Güneri, Dr. Öget Öktem; Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Akile Gürsoy, Marmara Üniversitesi Fransızca Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Ferhat Kentel'in yanısıra Zet-Nielsen Yönetim Kurulu Başkanı ve İstatistik Danışmanı Doç. Dr. Güntaş Özler, Proje Yöneticisi Haluk Ağabeyoğlu, Proje Koordinatörü Ayşegül Farsakoğlu ve İstanbul ili süpervisorü Kadir Kalkan katılmışlardır.

Soru formu hazırlık aşamasında, daha önce yapılan araştırmalar gözden geçirilmiş, problemler tesbit edilmiştir. Hipotezler ışığında oluşturulan soru formu tartışmaya açılmıştır.

Bu tartışmalar sırasında, özellikle, aile içi şiddetin tesbitinin, açık uçlu sorularla zor olacağı; bu nedenle mümkün olduğunca kapalı uçlu sorularla çalışılmasına; sadece derinlemesine görüşmelerde açık uçlu sorular sorulmasına karar verildi. Mümkün olduğunca sorulardaki şık sayıları artırıldı ve yine mümkün olduğunca "diğer" ya da "başka" gibi şıkların olmamasına dikkat edildi. Bu kaygı ise, araştırmanın kapsamı ve test edilen hipotezler içinde kalınak isteğinden kaynaklandı.

Konunun gizliliği ve görüşülen kişilerde yol açabileceği psikolojik durum nedeniyle, derinlemesine görüşme için ikinci bir ziyaretin yapılmasının ne derece doğru olup olmayacağı da bu aşamada tartışılmıştır. Çünkü, daha önce yapılan klinik araştırmalar, şiddeti yaşayan kişinin bundan sözetmesinin güç olduğu ve bir ikinci sefer konuşulmaya çalışıldığında, görüşülen kişinin pişmanlık vs. gibi duygularla ilk seferde söylediklerini inkâr etmesi sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle, her ne kadar

teklifte yaygın alan çalışmasından elde edilen veriler doğrultusunda tesbit edilen 500 hanede daha sonra derinlemesine görüşme yapılacağı belirtildiyse de, bundan vazgeçildi ve derinlemesine görüşme sorularının da yaygın alan çalışması soru formuna eklenmesine karar verildi.

Teklifte de belirtildiği gibi, hanede sadece kadınlarla görüşmek gözlemin gerçekleştirilmesi için yeterli sayılmaktaydı. Ancak, o anda hanede bulunan diğer şahıslarla görüşme olanağını kaçırmamak için, tek bir soru formu hazırlanmasına karar verildi. Böylece de, kadın erkek ve derinlemesine görüşmeleri kapsayan tek ve oldukça uzun bir soru formu elde edildi.

Soru formunda, hane halkı ve demografik bilgilerin yanısıra, yaşam biçimi farklılaşmalarını kültürel düzeyde tesbit etmeye yönelik sorular yer aldı. Soru formu boyunca, açıktan açığa şiddet uygulanıp uygulanmadığını sorgulayan sorulardan özellikle kaçınıldı; soruların birbirlerini tamamlayacağı düşünüldü ve sadece sonda mümkün olduğunca yumuşak ve görüşülen kişiyi rahatsız etmeyecek bir biçimde iki soru yer almasına karar verildi.

Soru formu hazırlanırken dikkat edilen bir diğer husus da, soruların soruluş tarzının mümkün olduğunca yumuşak olmasıydı. Bu nedenle, birçok soruya geçiş imkânı tanıyacak, geçiş cümleleri eklendi. Bazı yumuşak ifadeli, "konunun çevresinde dolanan", gözlemin kendisini rahat hissetmesini sağlayacak soruların soru formunda bilhassa yer almasına büyük önem verildi. Ayrıca, daha sonra anketör eğitimi bölümünde de anlatılacağı gibi, soruların "motomot" değil, konuşma dilinde sorulması için anketörler uyarıldı.

Soru formunun alanda rahat işlenmesini sağlamak üzere, bazı sorularda "kart" gösterilmesi uygun bulundu. Okur-yazar olmayanlar için ise anketörlerin "kart"larda yer alan şıkları okumaları gerektiği konusunda uyarıda bulunuldu.

Özet olarak, soru formu, şu bölümlerden oluşturuldu:

1) Hane Halkı Demografik ve Sosyo-Ekonomik Bilgiler (Soru 1-30) (A)

Hanenin demografik, sosyo-ekonomik özelliklerini belirleyen bölüm. Elde edilen bulguların kime, neye ait olduğunu tesbit edebilmek amacıyla sorulmuştur.

2) Kimlik Bilgileri: (B) Saha çalışması kalite kontrolü için alınan bilgiler. Verilmek istenmeyen bilgi konusunda ısrar edilmemesine dikkat edilmiştir. Adres ise, görüşülen kişiye sorulmadan tam olarak belirlenerek yazılmış ve kontroller bu adres üzerinden yapılmıştır.

Evli Kadın Soru Formu:

3) Kimlik Bilgileri: (Soru 1-15) (C) Gözlemin demografik ve sosyal konumunu veren kimlik sorularıdır.

4) Gündelik Hayat ve Alışkanlık Bilgileri: (16-17-18) (D) Gözlemin gündelik hayata ilişkin tercihleri, alışkanlıkları onun kişiliğinin göstergesidir. Temel kişilik özelliklerinin çözümlemesine araştırılan konu gereği ihtiyaç duyulmuştur. Ayrıca bu soruların yumuşak sorular olması nedeniyle, anket geneline katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

5) Kişilik Özellikleri ve Davranışları Bilgileri: (Soru 19-20) (E) Kişilik özellikleri ve davranışları üzerinde etkili olabileceği için sorgulanmıştır.

6) Aile İçi İlişkiler: (Soru 21-37) (F) Gözlemin aile bireyleri arasındaki ilişkilerde, sorgulanan konu ekseninde, tavır, tutum ve düşüncelerinin alınabileceği sorular olduğu için önemli bir bölümdür.

7) Çocuk Eğitim Bilgileri: (Soru 38-41) (G) Gözlemin çocuk eğitimi ve kendi çocukluğundaki terbiye tarzını tesbit etmek amacıyla sorulmuştur.

8) Çalışma Durumu: (Soru 42-43) (H) Çalışma durumuna bakış, gözlemin eşle ilişkisi ve konumu açısından sorgulanmıştır.

9) *Karı-koca Arasındaki İlişkiler:* (Soru 44-51) (I) Eşle duygusal bağın biçimi, karı-koca arasındaki rol ve statü dağılımının tesbit edilebilmesi amacıyla sorulmuştur.

10) *Diğer Akrabalarla İlişkiler:* (Soru 52-57) (J) Gözlemin diğer aile bireyleriyle ilişkisinin ölçeklendirilmesi amacıyla sorulmuştur.

11) *Karı-Koca Arasındaki İlişkinin Düzeyi:* (Soru 58-62) (K) Doğrudan şiddetin varolup olmadığını sorgulamak ve nedenlerini analiz edebilmek amacıyla sorulmuştur. Aynı zamanda derinlemesine görüşmelere geçiş sorularıdır.

Hipotezlerin hangi sorularla test edildiği yukarıdaki soru gruplarına göre şöyledir:

Hipotez:	Soru grubu
1	A, K
2	E,K
3	K, Derinlemesine görüşmeler
4	A, K Derinlemesine görüşmeler
5	A, C, H, K,
6	G
7	A, K
8	A, K
9	C, K

Yapılan anketör eğitimi sonucunda bu soru formunun alanda nasıl işlediğini, aksak yönlerinin olup olmadığını tesbit etmek amacıyla sadece İstanbul'da, çeşitli sosyo-ekonomik statü gruplarının bulunduğu bölgelerde bir pilot çalışma yapılmıştır.

Pilot çalışmadan beklediğimiz kritik sonuçlar vardı: Soru formu nasıl karşılanıyor? Şiddet tesbit edilebiliyor mu? Derinlemesine görüşmelere geçebiliyor muyuz? Bu sorularımızın hepsine tatminkâr cevaplar alınmıştır.

Yapılan görüşme taleplerinin % 15'inde reddetme ile karşılaşmıştır. Yapılan 60 pilot görüşmede %21 oranında açıkça beyan edilen şiddet tesbit edilmiştir. 39 kadın görüşmesinin 3 tanesinde derinlemesine görüşme yapılmıştır.

b) Örnek Alanının Seçimi:

Araştırmanın Türkiye genelini temsil edebilmesi amacıyla, kent-kır ve bölgeler olarak uygun örneklemin alınması kararlaştırılmıştır.

Coğrafi bölge tanımlamasında DİE'nin yaygın alan çalışmalarında kullandığı tanımdan yararlanılmıştır. Nüfusu 20.000'den çok yerleşim birimleri 'Kent', 20.000'den az yerleşim birimleri 'Kır' olarak tanımlanmıştır.

Örnek alanının seçiminde aşağıda belirtilen tabakalandırılmış tesadüfi örnek seçimi kuralları uygulanmıştır.

Örnek planının oluşturulmasında esas olan metodik tercih ve varsayımlar şunlardır:

Aşağıdaki tabloda 5 coğrafi bölgede kent ve kırsal idari birimlerin hane sayıları verilmiştir.

Bölge	Kent	Kır
Marmara-Ege	3.254.000	1.407.000
Orta Anadolu	1.623.000	1.194.000
Akdeniz	929.000	708.000
Karadeniz	390.000	728.000
Doğu Anadolu	750.000	1.044.000
TOPLAM	6.946.000	5.081.000

Yaygın alan çalışmasından elde edilen bütün oransal bulgular yukarıdaki hane sayılarına genelleştirilmiştir.

Örnek alanının seçiminde aşağıda belirtilen tabakalandırılmış tesadüfi örnek seçimi kuralları uygulanmıştır.

1) Ülke geneline yapılacak projeksiyonlar için birinci tabaka 5 coğrafi bölgedir. Önceki tabloda verilen coğrafi bölge kent ve kırsal ayrımındaki il hane sayıları projeksiyon katsayıları olarak kullanılmıştır. Buna göre ikinci tabakalandırma kent-kırsal ayrımıdır.

2) 5 coğrafi bölgeyi temsilen 12 il seçilmiştir. İllerin seçimi coğrafi ve demografik temsil edicilik esasına göre yapılmıştır. Seçilen iller kentsel hanelerin % 56'sını, kırsal kesim hanelerinin % 27'sini kapsamaktadır.

3) Kentsel örnek seçimi il merkezlerinden yapılmıştır ve 12 il merkezi kapsanmıştır. Bu iller bölgeler bazında şunlardır:

Marmara-Ege Bölgesi	İstanbul İzmir Denizli
Orta Anadolu Bölgesi	Ankara Çorum Afyon
Doğu Anadolu Bölgesi	Erzurum Malatya
Karadeniz Bölgesi	Samsun Trabzon
Akdeniz Bölgesi	Adana Antalya

İl merkezlerinden örnek seçimi, birimi mahalleler olan kümelerden yapılmıştır. İl merkezi kümelerini oluşturan mahalleler idari sınırları, demografik yapısı bilinen en küçük projeksiyon birimlerini oluşturmaktadırlar.

Küme sayıları kentsel nüfus payları ile orantılı olarak tesbit edilmiş ve toplam kentsel küme sayısı 46 olarak belirlenmiştir.

4) Kentsel örnek için seçilen coğrafi sınırı ve demografik yapısı belirli olan kümelerden tesadüfi olarak %1 oranında örnek hane seçilmiştir.

tir. İstanbul'dan seçilen kümelerin nüfus ortalaması 40.000, Ankara ve İzmir için 30.000, diğer kentler için 20.000 olarak belirlenmiştir.

5) Kırsal örnek seçimi yapılacak yerleşim birimi sayısı 39 olarak belirlenmiştir. Yerleşim birimlerinin ortalama nüfusu 15.000, ortalama hane nüfusları 5'dir. Örnek yerleşim birimlerinden tesadüfi olarak %1 oranında örnek seçimi yapılmıştır.

c) Anketör Seçimi ve Eğitimi:

Araştırma projesinde görevlendirilecek anketörlerin temini için, öncelikle konuyla ilgili üniversitelerin ilgili bölüm öğrencileriyle temas kurabilmek amacıyla üniversitelere matbu duyurular asılmıştır. Ayrıca yine üniversitelerin ilgili bölümlerinde görevli öğretim üyeleriyle temasa geçilerek öğrencileri arasından önerebilecekleri anketörler istenmiştir.

Bu çalışmalar sonucunda, hem uzmanlık alanları olması hem de kişisel ilgi alanlarına girmesi nedeniyle yapılan başvurular, Proje Koordinatörü ve iller bazında görevli saha süpervizörlerinin yaptıkları öngörüşmeler ile değerlendirilmiştir. Projede çalışmak üzere başvuran anketörlere konunun içeriği ve önemi hakkında bilgi verilmiştir.

Yapılan öngörüşmeler sonucunda saptanan anketörler ve il süpervizörleri 22-23 Ocak 1993 tarihlerinde Zet-Nielsen merkezinde gerçekleştirilen "Anketör ve Süpervizör Eğitimi" toplantısına alınmıştır.

Eğitim, Proje Yürütücüsü, Proje Koordinatörü ve proje danışmanları kadrosunda yer alan Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı üyelerince verilmiştir. Danışmanlardan eğitime fiilen katkıda bulunanlar: Dr. Öget Öktem, Prof. Dr. Şahika Yüksel, Yaprak Zihnioglu-Ertür ve Feride Yıldırım-Güneri olmuştur.

Eğitim çalışması şu programı izlemiştir:

- Anketörlerin aile içi şiddet hakkındaki bilgi, tutumlarının ve önyargılarının belirlenmesi amacıyla ön tartışma.
- Aile içi şiddetin tanımı, kapsamı, çeşitleri ve oluşumu konusunda kapsamlı seminer.

- Şiddete maruz kalan bireylerin içinde bulunabilecekleri psikolojik durumların tartışılması ve bilgilendirme.
- Anketörlerin, şiddete maruz kalan bireylerin içinde bulunabilecekleri duyguları gözönüne almalarını, anlamalarını sağlamak amacıyla çeşitli beceri ve tekniklerin aktarılması.
- Aktarılan beceri ve tekniklerin karşılıklı alıştırmalarla pekiştirilmesini sağlamak amacıyla role-playing çalışması.
- Pilot saha çalışması soru formunun izahı.

Anketör ve Süpervizör Eğitimi'ne ilk aşamada 20 anketör, 12 süpervizör olmak üzere 32 kişi katılmıştır.

Merkezde yapılan eğitim çalışması il süpervizörleri tarafından illerde anketörlere verilmiş, böylece toplam 12 eğitim çalışması yapılmıştır.

4.2.2. Soru Formunun Uygulanması:

Soru formunun uygulanması tamamıyla Zet-Nielsen denetiminde gerçekleştirilmiştir. Alan çalışması 6'sı Zet-Nielsen kadrolu süpervizörü olmak üzere toplam 12 süpervizörün denetiminde toplam 125 anketör ile çalışma tamamlanmıştır.

Erkek anketörler sadece erkeklerle, kadın anketörler ise öncelik kadınlarda olmak üzere erkeklerle de görüşme yapmışlardır.

İstanbul'da 2, diğer illerde 1'er olmak üzere toplam 13 kontrolör istihdam edilmiştir. Kontrolörler süpervizörler denetiminde alan çalışmasının %20'sini denetlemişlerdir.

23 Şubat 1994 tarihinde başlatılan soru formu uygulaması 29 Nisan 1994 tarihinde sonuçlanmıştır.

Genel olarak il merkezleri ve ilçelerde görüşme yapılacak mahalleler İl Rehberleri ya da 1987 Milletvekili Genel Seçim Sonuçları'ndan tesadüfi yöntemle seçilmiştir.

Her mahalleden nüfus yoğunluğuna ve yapılacak görüşme sayısına göre referans noktaları tesbit edilerek gerçekleştirilen alan çalışmasında yürüyüş kurallarına göre bu şekilde davranılmıştır:

Seçilen sokağın en küçük tek veya çift kapı noktasından başlanarak ve iki numara atlayarak görüşme yapılacak binalar seçilmiştir. Örneğin, 2-8-14-20- veya 1-7-13-19 gibi.

Her binada tek hane ile görüşme yapılmış ve bu hane apartmanlarda orta kapı numarası olmuştur. Örneğin 10 dairesel bir apartmanda görüşülen hane numarası 5 olmuştur.

Yol bitimlerinde sürekli sağa dönülerek ada bitirilmış ve ada bitiminde karşı çapraz adaya geçilerek devam edilmiştir.

Görüşme süresi 40 ile 90 dakika arasında değişmiştir.

Görüşmelerde bireylerin mutlaka yalnız olmalarına dikkat edilmiş; bunun sağlanamadığı durumlarda, görüşülecek kişiye durum anlatılarak ayrı bir odada görüşme yapılmıştır. Yalnız görüşme olanağının olmadığı hanelerde görüşme yapılmamıştır.

Yapılan her görüşme, anketör tarafından soru formuna işlendikten sonra, ZetNielsen Merkezine teslimi sırasında ilgili süpervisör tarafından kontrol edilerek teslim alınmış, telefonla ve bizzat sahaya giderek yapılan kontrollerin tamamlanmasından sonra ise merkezde oluşturulan bir editör grubunca yeniden gözden geirilmıştir.

4.2.3. Kodlama ve Tablolaştırma:

Tamamlanan soru formları Zet-Nielsen'de toplanmıştır. Hazırlanan kod anahtarı çerçevesinde veriler sisteme girilmıştir.

Proje Koordinatörü ve İstanbul İl Süpervizörü kontrolünde yapılan kodlama ve bilgi girişi çalışmaları eşzamanlı olarak yürütölmüş ve 3 haftada tamamlanmıştır.

Daha sonra bütün değişkenlerin frekans tabloları alınarak incelenmiş ve hangi eşleme tablolarının alınacağına karar verilmiştir.

Bütün bu tablolar önce araştırmanın uygulandığı örnek alana göre alınmıştır. Yani soru formunun uygulandığı 4.287 hane esas alınmıştır. Bu tabloların hepsi kır-kent ayrımı içinde hazırlanmıştır. Örneklem tesbitinde kent kesiminde örneklem daha yüksek tutulduğu için, sonuçlar kent ağırlıklı çıkmıştır. Bu sebeple, Türkiye genelini yansıtacak toplam ve ortalama alınabilmesi için kır-kent örneklemelerinin ağırlıklandırılması gerekmiştir. Böylece tablolar, Türkiye toplam hane ve kadın-erkek nüfusuna ağırlıklandırılmış olarak çıkartılmıştır.

4.3. Gerçekleşen Örnek Alanı:

Bu bölümde örneklemin çeşitli kriterler itibariyle gerçekleşme oranları planlanan örnek dağılımıyla karşılaştırmalı olarak verilmektedir.

4.3.1. Örneğin Cinsiyete Göre Dağılımı:

Yapılan görüşmelerin ayrıntılı tasnifi şu şekilde gerçekleşmiştir:

TABLO 1 : Kadın-Erkek Görüşmeleri Ayrıntılı Tasnifi

	Sayı	%
Sadece kadın görüşmesi	2479	57.8
Kadın+Derinlemesine görüşme	462	10.8
Kadın + Erkek görüşmesi	136x2	3.2
Kadın + Erkek + Derinlemesine görüşme	35 x 2	0.8
Sadece erkek görüşmesi	1147	26.8
Ayrılmış yalnız eş	28	0.7
TOPLAM	4287	100.0

Yapılan görüşmelerin %57.8'inde hanelerde sadece kadınlarla, %26.8'inde sadece erkeklerle görüşülmüştür.

Aynı hanede hem kadın hem de erkeklerle görüşme oranı % 4'tür (171 hane).

Gerçekleştirilen derinlemesine görüşme oranı % 12.3'tür.

Görüşmelerin kadın-erkek ayrımı doğrultusunda dağılımı ise şu şekildedir:

TABLO 2 : Planlanan ve Gerçekleşen Kadın-Erkek Görüşmeleri Dağılımı

	Sayı	Gerçekleşen (%)	Sayı	Plânlanan
Kadın görüşmesi	3140	70.5	2937	70.0
Erkek görüşmesi	1318	29.5	1258	30.0
Derinlemesine görüşme	525	12.3	500	11.9

Alan çalışmasında uygulanan tesadüfi örnek seçiminin sapmasız olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Toplam kadın görüşmesi 3140, toplam erkek görüşmesi ise 1318'dir. Ancak kadın görüşmelerinin 28 tanesi "Ayrılmış yalnız eş" olduğundan, bu kişilerden hanehalkı bilgileri alındıktan sonra, derinlemesine görüşmeye geçilmiştir.

4.3.2. Örneğin İllere Göre Dağılımı:

Gerçekleşen görüşmelerin iller ve kent-kır ayrımında dağılımı şu şekildedir:

TABLO 3 : Plânlanan ve Gerçekleşen Görüşmelerin İller ve Kent-Kır Ayrımında Dağılımı

	GERÇEKLEŞEN		PLANLANAN		UZAY	
	Kent Sayı	Kır Sayı	Kent Sayı	Kır Sayı	Kent Sayı	Kır Sayı
MARMARA-EGE BÖLGESİ						
Istanbul	1220	–	1200	–	1.782.983	184.463
İzmir	391	155	375	150	545.518	186.078
Denizli	152	93	150	90	55.577	120.433
Bölge toplamı	1763	248	1725	240	3.288.628	1.469.687
ORTA ANADOLU BÖLGESİ						
Ankara	450	181	450	180	678.528	90.085
Çorum	99	55	100	60	35.172	70.407
Afyon	95	58	100	60	43.123	96.326
Bölge toplamı	644	294	650	300	1.489.826	1.142.715
DOĞU ANADOLU BÖLGESİ						
Erzurum	102	60	100	60	45.484	82.298
Malatya	155	95	150	90	57.405	58.328
Bölge toplamı	257	155	250	150	724.519	1.003.556
KARADENİZ BÖLGESİ						
Samsun	154	57	150	60	96.032	110.027
Trabzon	106	91	100	90	37.723	88.902
Bölge toplamı	260	148	250	150	326.705	672893
AKDENİZ BÖLGESİ						
Adana	165	101	150	90	273.738	107.845
Antalya	157	95	150	90	139.436	134.696
Bölge toplamı	322	196	300	180	940.737	725.113
Toplam	3246	1041	3175	1020	6.770.415	5.013.964
GENEL TOPLAM	4287		4195		11.784.379	

4.3.3. Örneğin Kır Bazında Dağılımı:

Genel olarak il merkezleri ve ilçelerde soru formu uygulanacak mahalleler il rehberleri ya da 1987 Milletvekili Genel Seçim Sonuçları'ndan tesadüfi yöntemle seçilmiştir.

Nüfusu 20.000'den az yerlerin kır olarak tanımlandığı araştırmada, kırsal örnek seçimi yapılacak yerleşim birimi sayısı 39 olarak belirlenmiştir. Yerleşim birimlerinin ortalama nüfusu 15.000, ortalama hane nüfusları 5'dir. Örnek yerleşim birimlerinden tesadüfi olarak %1 oranında örnek seçimi yapılmıştır.

Daha sonra ise belirlenen her ilçede uygulanacak soru formu sayısına göre tesadüfi olarak mahalleler tesbit edilmiştir. Her mahallede bir referans noktası seçilerek o referans noktasında örnekleme yansıtacak oranda görüşme yapılmıştır.

Tesbit edilen kırsal alanlarda uygulanan soru formu sayıları bölgesel bazda şu şekilde gerçekleşmiştir.

TABLO 4 : Marmara-Ege Bölgesinde Gerçekleşen Kırsal Dağılım

MARMARA-EGE BÖLGESİ	GERÇEKLEŞEN	
	SAYI	%
İzmir		
Dikili	28	18.1
Foça	34	21.9
Kiraz	32	20.6
Menderes	31	20.0
Seferihisar	30	19.4
TOPLAM	155	100.0
DENİZLİ		
Acıpayam	30	32.3
Çivril	33	35.5
Kale	30	32.3
TOPLAM	93	100.3
BÖLGE TOPLAMI	248	

TABLO 5 : Orta Anadolu Bölgesinde Gerçekleşen Kırsal Dağılım

ORTA ANADOLU BÖLGESİ	GERÇEKLEŞEN	
	SAYI	%
ANKARA		
Bala	37	20.4
Çamlıdere	35	19.3
Güdül	37	20.4
Kazan	37	20.4
Nallıhan	35	19.3
TOPLAM	181	100.0
ÇORUM		
Mecitözü	21	38.2
Oğuzlar	16	29.1
Uğurludağ	18	32.7
TOPLAM	55	100.0
AFYON		
Çay	20	34.5
Çobanlar	19	32.8
İncehisar	19	32.8
TOPLAM	58	100.0
BÖLGE TOPLAM	294	

TABLO 6 : Doğu Anadolu Bölgesinde Gerçekleşen Kırsal Dağılım

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ	GERÇEKLEŞEN	
	SAYI	%
ERZURUM		
Aşkale	19	31.7
Horasan	23	38.3
İlica	18	30.0
TOPLAM	60	100.0
MALATYA		
Battalgazi	31	32.6
Yeşilyurt	33	34.7
Akçadağ	31	32.6
TOPLAM	95	100.0
BÖLGE TOPLAMI	155	

TABLO 7 : Karadeniz Bölgesinde Gerçekleşen Kırsal Dağılım

KARADENİZ BÖLGESİ	GERÇEKLEŞEN	
	SAYI	%
SAMSUN		
19 Mayıs	17	29.8
Havza	20	35.1
Tekkeköy	20	35.1
TOPLAM	57	100.0
TRABZON		
Araklı	32	35.2
Maçka		
Sürmene	30	33.0
TOPLAM	91	100.0
BÖLGE TOPLAMI	148	

TABLO 8 : Akdeniz Bölgesinde Gerçekleşen Kırsal Dağılım

AKDENİZ BÖLGESİ	GERÇEKLEŞEN	
	SAYI	
ADANA		
Bahçe	35	34.7
Karataş	32	31.7
Karaisalı	34	33.7
TOPLAM	101	100.0
ANTALYA		
Finike	31	32.6
Kemer	31	32.6
Kumluca	33	34.7
TOPLAM	95	100.0
BÖLGE TOPLAMI	196	

4.3.4. Örneğin Sosyo-Ekonomik Statü (SES) Gruplarına Göre Dağılımı:

Araştırmamızda Sosyo-Ekonomik Statü gruplarının saptanmasında; Avrupa Araştırmacılar Birliği'nce (ESOMAR) belirlenen hanede asıl geliri kazanan kişinin mesleği ve bu kişinin eğitimi temel alınmıştır. Bu iki değişkenin kombinasyonuna göre tanımlanan sosyo-ekonomik statü gruplarının belirlenmesinde aşağıdaki matriks kullanılmıştır.

Meslek, eğitim ve gelir sosyal statüyü belirleyen üç değişkendir. Bu üç değişken, statü grupların belirlenmesi için sistemli ve sürekli çalışmalar yürüten ESOMAR tarafından kabul edilmiştir. Konuyla ilgili ESOMAR çalışmaları, üç değişkeni anlamlı bulgular olarak ortaya koymuştur. Alan çalışmalarının uygulanmasında aşağıdaki formatta bir meslek-eğitim matriksinin kullanılması da uluslararası bir araştırma standartıdır.

Zet-Nielsen'in, Türkiye'de sosyo-ekonomik statü gruplarının belirlenmesi amacıyla yaptığı temel araştırma neticesinde aşağıdaki matriks tablo geliştirilmiştir.

Özetle, uluslararası planda kabul görmüş değişkenlerle ulusal çözüm'e gidilmiştir. Sosyal statü grubu belirlemek amacıyla yapılan temel araştırmada gelir-egitim ve meslek değişkenlerinin kullanıldığı bir küme analizi yer almıştır. Bu anlamda aşağıdaki tablo her üç değişkenin de kullanıldığı bir analizin sonucudur. Alan çalışması pratiğine uygulaması, iki eksenli (iki boyutlu) bir tablo ile mümkündür ve uluslararası planda da aynı yöntem kullanılır.

ASIL GELİRİ KAZANAN KİŞİNİN MESLEĞİ	ASIL GELİRİ KAZANAN KİŞİNİN EĞİTİM SÜRESİ										
	1 yıl	2-4 yıl	5 yıl	6-7 yıl	8 yıl	9-10 yıl	11 yıl	12-14 yıl	15 yıl	17 yıl	
ÇALIŞMIYOR	Ev Kadını	E	D	D	C2	C2	C1	C1	B	B	A
	Emekli	E	D	D	C2	C2	C1	C1	B	B	A
	Geçici işsiz	E	E	E	D	D	C2	C2	C1	C1	-
KENDİ HESABINA ÇALIŞAN	Nitelikli serbest meslek sahibi	-	-	-	-	-	-	-	-	A	A
	0-5 çalışanlı tüccar	E	E	D	D	C2	C2	C1	C1	B	B
	6-20 çalışanlı tüccar	C2	C2	C2	C2	C1	C1	C1	B	B	A
	20+ çalışanlı tüccar	C1	C1	C1	C1	B	B	B	B	A	A
	1-9 çalışanlı şirket/imalathane sahibi	C2	C2	C2	C2	C1	C1	C1	B	B	A
	10-25 çalışanlı şirket/imalathane sahibi	C1	C1	C1	C1	B	B	B	B	A	A
	25+ çalışanlı şirket/imalathane sahibi	B	B	B	B	B	B	A	A	A	A
ÜCRETLİ ÇALIŞAN	Üst düzey yönetici	C1	C1	C1	B	B	B	B	A	A	A
	10'dan az çalışanlı orta düzey yöneticisi	C2	C2	C2	C2	C2	C1	C1	C1	B	B
	10'dan fazla çalışanlı orta düzey yöneticisi	C2	C2	C2	C2	C1	C1	C1	B	B	A
	Nitelikli uzman, mühendis, teknik eleman	D	D	D	C2	C2	C2	C1	C1	B	-
	Memur/ofis çalışanı	D	D	D	C2	C2	C2	C1	C1	B	B
	İşçi/hizmetli	E	D	D	D	C2	C2	C2	C1	-	-

Gerçekleşen alan çalışmasında görüşülen hanelerin sosyo-ekonomik statü bakımından dağılımı aşağıdaki gibidir:

TABLO 9 : Gerçekleşen Sosyo-Ekonomik Statü Grupları Dağılımı

Sosyo-Ekonomik Statü Grupları (SES)	Sayı	%
A SES Grubu	149	3.5
B SES grubu	538	12.5
C1 SES grubu	756	17.6
C2 SES grubu	812	18.9
D SES grubu	1805	42.1
E SES	227	5.3
TOPLAM	4287	100.0

4.4. Temel Bulgular:

Araştırma, beş bölgede 4.287 hanede uygulanmıştır. Örnek alanından elde edilen oransal bulgular 1994'te 12.0278.187 olan toplam Türkiye hane sayısına genelleştirilmiştir.

Rapor içinde yer alan tablolarda, örneklem sayısı farklılaştığı yerlerde (n) belirtilmiştir. Bu nedenle, (n)'nin belirtilmediği bütün tablolarda, genel örneklem sayısı 4287, kadın görüşmeleri 3112, erkek görüşmeleri ise 1318 olarak anlaşılmalıdır.

4.4.1. Hane Sayısının Kent-Kıra Göre Dağılımı:

Bu ağırlıklandırma sonucunda kent-kır hane sayıları şu şekilde ortaya çıkmıştır.

TABLO 10: Kent-Kır Toplam Hane Sayıları

	Sayı	%
Kent	6.946.011	57.75
Kır	5.081.031	42.25
TOPLAM		100.0

4.4.2 Hane Sayısının Bölgelere Göre Dağılımı:

Ağırlıklandırma sonucunda ortaya çıkan bölgesel hane sayıları dağılımı şu şekildedir.

TABLO 11: Bölgesel Bazda Toplam Hane Sayısı

BÖLGELER	Sayı	%
Marmara-Ege	4.661.034	38.75
Orta Anadolu	2.817.061	23.42
Doğu Anadolu	1.794.007	14.92
Akdeniz	1.637.012	13.61
Karadeniz	1.118.016	9.30
TOPLAM	12.027.130	100.0

4.4.3. Hane Sayısının SES Gruplarına Göre Dağılımı:

Ağırlıklandırma sonucunda SES gruplarına göre hane sayıları şu şekilde ortaya çıkmıştır.

TABLO 12: SES Gruplarına Göre Hane Sayıları

SES GRUPLARI	Sayı	%
A SES Grubu	495.600	4.12
B SES Grubu	1.546.236	12.86
C1 SES Grubu	2.076.234	17.26
C2 SES Grubu	2.220.659	18.46
D SES Grubu	5.088.900	42.31
E SES Grubu	599.522	4.98
TOPLAM	12.027.151	100.0

5. HANEHALKININ ÖZELLİKLERİ

Burada sonuçlarını sunduğumuz araştırma için uygulanan soru formlarının % 67.12'si hane reisinin eşi, %29.15'i hane reisinin kendisi tarafından yanıtlanmıştır.

5.1. Demografik Özellikler

5.1.1. Hanehalkı Büyüklüğü ve Kompozisyonu:

5.1.1.1. Hanehalkı Büyüklüğü:

Ortalama hane halkı büyüklüğü 4.35'dir. Kırdaki ortalama hane halkı büyüklüğü 4.50, kentte ise 4.23'tür.

Bölge bazında en düşük ortalama hane halkı büyüklüğü 4.05 ile Marmara-Ege Bölgesi'nde en yüksek ortalama hanehalkı büyüklüğü ise 4.70 ile Doğu Anadolu Bölgesi'ndedir.

TABLO 13: Bölge ve Kent-Kır Ayrımında Ortalama Hanehalkı Büyüklükleri

BÖLGELER	TOPLAM	KENT	KIR
Doğu Anadolu	4.70	4.69	4.70
Karadeniz	4.66	4.60	4.69
Orta Anadolu	4.50	4.26	4.83
Akdeniz	4.34	4.27	4.43
Marmara-Ege	4.05	4.06	4.02
GENEL ORTALAMA	4.35	4.23	4.50

Doğu Anadolu, Karadeniz ve Orta Anadolu Bölgeleri genel ortalama hane halkı büyüklüğünün üzerinde yer alırken, Akdeniz ve Marmara-Ege Bölgesi altında kalmaktadır.

Tablo 14'te ise bölgeler itibariyle hanede yaşayan kişi sayıları yer almaktadır.

5.1.1.2. Hanehalkı Yaş ve Cinsiyet Yapısı:

a) 0-16 Yaş Arasındaki Hanehalkı Nüfusu:

Ortalama "0-16" yaş arası hanehalkı nüfusu 1.80'dir. Kent kesiminde 1.74, kırsal kesimde 1.87'dir.

TABLO 14: Bölgeler İtibariyle Hanede Yaşayan Kişi Sayısı

Kişi Sayısı	TOPLAM %	MARMARA-EGE	ORTA ANADOLU	AKDENİZ	KARADENİZ	DOĞU ANADOLU
1	0.14	0.23	–	0.35	–	–
2	11.06	12.84	11.22	9.93	9.31	8.30
3	19.50	22.25	16.02	21.05	16.86	18.06
4	32.01	33.79	32.93	31.40	24.08	31.45
5	18.63	18.43	17.81	18.63	22.62	17.99
6	8.96	6.28	11.12	9.41	13.45	9.36
7	4.98	4.02	4.63	4.32	8.96	6.11
8	2.05	1.22	2.16	2.74	2.84	2.92
9	1.12	0.48	1.88	0.71	0.31	2.51
10+	1.55	0.48	2.24	1.46	1.56	3.30
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Bölge bazında, bu yaş grubundaki en düşük ortalama nüfus 1.61 ile Marmara-Ege Bölgesi'nde; en yüksek ortalama nüfus ise 1.96 ile Doğu Anadolu Bölgesi'ndedir.

TABLO 15: Bölge ve Kent-Kır Ayrımında Ortalama 0-16 Yaş Grubu Hanehalkı Nüfusu

BÖLGELER	TOPLAM	KENT	KIR
Doğu Anadolu	1.96	1.86	2.02
Orta Anadolu	1.92	1.77	2.06
Akdeniz	1.84	1.88	1.79
Karadeniz	1.81	1.81	1.81
Marmara-Ege	1.61	1.64	1.56
GENEL TOPLAMA	1.80	1.74	1.87

Marmara- Ege dışındaki bütün bölgeler, genel ortalama 0-16 yaş" grubu hanehalkı nüfusunun üzerinde bulunmaktadır.

Hanelerin %23.79'unda 0-16 yaş arasında kimse bulunmamaktadır.

0-16 Yaş Grubu Dağılımı:

Hanede bulunan "0-16" yaş arasındaki nüfusun kentsel ve kırsal alandaki dağılımı şu şekildedir:

TABLO 16: Kent-Kır Ayırımında 0-16 Yaş Gruplarının Dağılımı

Yaş Grupları	TOPLAM	KENT	KIR
1 yaşından küçük	4.02	4.03	4.01
1-3 yaş	15.96	15.59	16.96
4-6 yaş	17.77	17.9	17.47
7-9 yaş	18.86	18.98	18.54
10-12 yaş	18.98	19.07	18.72
13-16 yaş	24.41	24.44	24.31
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

0-16 Yaş Grubu Cinsiyet Dağılımı:

Hanede bulunan "0-16" yaş grubundaki kişilerin %49.13'ü kadın, %50.87'si erkektir.

Kentsel alanda "0-16" yaş grubu arasındaki kadın nüfusun oranı %49.30, kırsal alanda ise % 48.67'dir.

b) 16 Yaş Üzeri Hanehalkı Nüfusu:

Ortalama 16 yaş üzeri hanehalkı nüfusu 3.80'dir. Kent kesiminde 3.787, kırsal kesimde 2.81'dir.

Hanede bulunan 16 yaş üzeri nüfusun kentsel ve kırsal alandaki dağılımı şu şekildedir:

TABLO 17: Kent-Kır Ayrımında 16 Üzeri Yaş Gruplarının Dağılımı

Yaş Grupları	TOPLAM	KENT	KIR
17-24 yaş	22.64	22.65	22.59
25-32 yaş	23.12	22.97	23.57
33-40 yaş	22.04	21.94	22.35
41-48 yaş	13.19	13.38	12.62
49-55 yaş	8.33	8.35	8.27
55 yaş üzeri	10.67	10.7	10.62
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

Hanede bulunan 16 yaş üzeri kişilerin % 49.75'i kadın, % 59.25'i erkektir.

Kentsel alanda 16 yaş üzeri kadın nüfusun oranı % 49.88, kırsal alanda ise % 49.35'tir.

5.1.1.3. Aile Tipi:

Araştırmada hanehalkının kompozisyonunu belirleyici soruların yanısıra, anketörün kendisini kontrol etmesini sağlamak amacıyla "aile tipi" ni tanımlayıcı şıklar yer almıştır.

Buna göre;

- "Çekirdek aile" (karı-koca, varsa evlenmemiş çocuklar);
- "Genç geniş aile" (karı-koca, evli çocuklar varsa torunlar);
- "Olgun geniş aile" (karı-koca, varsa evlenmemiş çocuklar, büyükler);
- "Geniş aile" (karı-koca, evli çocuklar varsa torunlar ve büyükler);
- "Ayrılmış yalnız eş" (Tek ebeveynli parçalanmış aile);
- "Diğer" (nikâhsız beraberlik-akrabalık bağı olmayan bireyler)

olarak tanımlanmıştır.

12.027.185 hanenin % 82.80'i "çekirdek aile" dir. Kentsel alandaki çekirdek ailelerin oranı % 83.56 iken kırsal alanda % 81.76'dır.

TABLO 18 : Kent-Kır Ayırımında Aile Tipi

AİLE TİPİ	GENEL %	KENT %	KIR %
Çekirdek Aile	82.80	83.56	81.76
Olgun Geniş Aile	9.12	8.53	9.93
Genç Geniş Aile	6.10	6.32	5.81
Geniş Aile	1.832	1.33	2.50
Diğer	0.15	0.26	-
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

Bölgesel bazda bakıldığı zaman, istatistiki anlamlılık açısından "Çekirdek Aile" tipinin Marmara-Ege, "Geniş Aile" tipinin ise Orta Anadolu Bölgesi'nde yoğunlaştığı görülmektedir.

5.1.2. Ailenin Yaşı, Yerleşim Yerinde Bulunma Süresi ve Göç Durumu:

5.1.2.1. Ailenin Yaşı:

Araştırma sonuçlarına göre, ailelerin ortalama yaşı 16.92 yıldır. Kentsel alanlarda 17.25, kırsal alanlarda 16.47 yıldır. Ortalama olarak aile yaşının en yüksek olduğu bölge 18.87 yıl ile Orta Anadolu; en düşük olduğu bölge ise 15.44 ile Doğu Anadolu'dur.

TABLO 19: Bölgeler Ayırımında Ortalama Aile Yaşı

BÖLGELER	ORTALAMA
Orta Anadolu	18.87
Karadeniz	17.45
Akdeniz	17.27
Marmara-Ege	16.06
Doğu Anadolu	15.44
GENEL	16.92

Orta Anadolu, Karadeniz ve Akdeniz'deki ailelerin ortalama kurulum yaşı genel ortalamasının üzerinde; Marmara-Ege ve Doğu Anadolu'daki ailelerin ortalama yaşı ise genel ortalamasının altındadır.

TABLO 20 : Kent-Kır Ayrımında Aile Yaşı

AİLENİN YAŞI	GENEL %	KENT %	KIR %
1 yıldan az	1.68	2.14	1.05
1-2 yıl	4.95	4.51	5.55
3-4 yıl	6.93	6.62	7.36
3-4 yıl	6.93	6.62	7.36
5-9 yıl	17.99	16.61	19.88
10-14 yıl	17.26	17.27	17.24
15-19 yıl	14.16	14.50	13.68
20-24 yıl	13.29	13.36	13.18
25-29 yıl	8.10	8.31	7.82
30 yıldan fazla	15.65	16.68	14.24
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

5.1.2.2. Yatay Hareketlilik:

Yaklaşık 12 milyon hanenin % 57.75'i kentsel alanlarda, % 42.25'i kırsal alanlarda ikamet etmektedir.

12.027.185 hanenin yerleşim yerleri arasındaki yatay hareketlilikleri incelendiğinde, ailelerin %78.57'sinin kurulduklarından beri hep aynı yerleşim yerinde oturduğu görülmektedir. Kurulduğundan beri aynı yerde oturan ailelerin payı kırsal alanda % 81.84 iken, kentsel alanda %76.18'dir.

TABLO 21: Kent-Kır Ayrımında Yerleşim Yerinde Oturma Süreleri

OTURMA SÜRESİ	GENEL %	KENT %	KIR %
1 yıldan a	2.72	3.14	2.15
1-2 yıl	7.61	6.69	8.89
3-4 yıl	9.19	9.06	9.40
5-9 yıl	20.92	20.79	21.19
10-14 yıl	17.85	18.20	17.45
15-19 yıl	13.44	14.03	12.69
20-24 yıl	11.13	11.39	11.28
25-29 yıl	6.33	6.35	6.34
30+ yıl	10.40	10.31	10.56
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

Göç etmiş olan 2.577.191 hanenin % 64.19'u şu anda kentsel alanlarda, % 35.81'i ise kırsal alanlarda oturmaktadırlar.

TABLO 22 : Daha Önce Oturulan Yerin İdari Biçimi

ŞU ANDA OTURULAN YER	GENEL % (n = 944)	Daha Önce Oturulan Yerin İdari Biçimi			
		İl merkezi (n = 732)	İlçe, kasaba (n = 174)	Bucak (n = 4)	Köy (n = 34)
Kent	64.19	66.04	58.38	100.0	53.60
Kır	35.81	33.96	41.62		46.40
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Daha önce il merkezinde oturanların % 66.04'ü şu anda başka bir il merkezinde ikamet ederken, % 33.96'sı kırsal alanda ikamet etmektedir. Daha önce ilçe-kasaba gibi bir yerleşim yerinde oturanların % 58.38'i, bucakta oturanların tamamı, köyde oturanların ise % 53.60'ı, kentsel alanlara göç etmişlerdir. Genelde bakıldığında, ağırlıklı olarak bütün idari birimlerden kentsel alanlara bir göçün olduğu görülmektedir.

5.1.2.3. Göçten Memnuniyet:

Göç etmiş hanelerdeki (n = 944) kişilere, daha önce yaşadıkları yerden ayrılıp şu anda buldukları yere yerleşmiş olmaktan ötürü memnun olup olmadıkları sorulmuştur.

Memnuniyet derecelerini;

1. Hiç memnun değilim
2. Değilim
3. Eskisi ile fark yok
4. Memnunum
5. Çok memnunum

şeklindeki şıklardan biri ile belirtmeleri istenmiştir.

Göç eden hanelerin (n = 944) % 60.454'ü, daha önce yaşadıkları yerden ayrılıp şu anda buldukları yere yerleşmekten ötürü memnundur.

Göç eden hanelerin göç etmiş olmaktan ötürü duydukları ortalama memnuniyet düzeyi 5 üzerinden 3.48'dir. Bu da, "eskisi ile fark yok" noktasının biraz üstünde bir noktayı ifade etmektedir.

Kente göç edenlerin ortalama memnuniyet derecesi 3.44 iken, kırsal alanlarda 3.55'tir. Kırsal alanlara göç edenler genel ortalamanın üzerinde bir memnuniyete sahiptirler.

TABLO 23: Bölgeler Bazında Göçten Duyulan Ortalama Memnuniyet Düzeyi

GÖÇ EDİLEN BÖLGELER	ORTALAMA MEMNUNİYET DÜZEYİ
Karadeniz	3.62
Akdeniz	3.55
Doğu Anadolu	3.50
Marmara-Ege	3.45
Orta Anadolu	3.44
GENEL TOPLAM	3.48

Göçten duyulan memnuniyet düzeyleri içinde en yüksek olan 3.62 ile şu anda Karadeniz bölgesinde yaşayanlara aittir.

5.1.2.4. Göç Etme Düşüncesi Var mı?

Hanelerin % 94.43'ü, önümüzdeki iki yıl içinde ikamet yerlerini değiştirmeyi düşünmemektedir.

Önümüzdeki iki yıl içinde ikamet yerlerini değiştirmeyi düşünen 670.464 hanenin % 62.20'si şu anda kentsel alanlarda, % 37.80'i ise kırsal alanlarda yaşamaktadır. Şu anda kentte yaşayanların % 6'sı, kırsal alanlarda yaşayanların ise % 4.99'u göç etmeyi düşünmektedirler.

TABLO 24: Kır-Kent ve Bölgeler Ayırımında Göç Etme Düşüncesinin Olup Olmadığı

GÖÇ ETME DÜŞÜNCE	KENT-KIR		BÖLGELER				
	Kent	Kır	Marmara-Ege	Orta Anadolu	Akdeniz	Karadeniz	Doğu Anadolu
Var	5.57	4.99	5.60	4.86	3.85	2.96	9.83
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Bölgesel bazda bakıldığı zaman, en yoğun göç etme düşüncesinin Doğu Anadolu Bölgesi'nde olduğu görülmektedir.

Nereye Göç Edilmesi Düşünüyor?

Şu anda kentsel alanda yaşayan ve göç etmeyi düşünen 173 hanenin % 89.4'ü başka bir kent merkezine, % 9.3'ü kasabaya, % 1.3'ü köye yerleşmeyi düşünmektedir.

Şu anda kırsal alanda yaşayan ve göç etmeyi düşünen 46 hanenin % 83.7'si il merkezine, % 16.3'ü ise başka bir kasabaya yerleşmeyi düşünmektedirler.

Göç etmeyi düşünenlerin (n = 219), idari olarak yerleşmeyi düşündükleri yerlerin başında % 87.1 ile il merkezleri gelmektedir. Kasabaya

yerleşmeyi düşünenlerin oranı % 12.1, köye yerleşmeyi düşünenlerin oranı ise % 0.8'dir.

Göçün küçük kentsel birimlerden, büyük kentlere doğru olduğu ve düşünülen göçün de bu yönde olacağı söylenebilir.

5.2. Ekonomik Özellikler

5.2.1. Çalışma Durumu:

5.2.1.1. Hanede Çalışan Toplam Kişi Sayısı:

Hanelerde ortalama olarak 1.19 kişi fiilen çalışarak gelir kazanmaktadır. Kentsel hanelerde ortalama fiilen çalışan kişi sayısı 1.21, kırsal alanlarda 1.17'dir.

Bölgesel bazda bakıldığında, Doğu Anadolu Bölgesi ortalama 1.29 kişi ile en yüksek, Orta Anadolu Bölgesi ise 1.09 ile en düşük çalışan sayısına sahiptir.

E SES grubu haneler, ortalama çalışan sayısı açısından en düşük (0.9), A SES grubu ise 1.44 ile en yüksek SES grubudur.

TABLO 25: Kent-Kır Ayırımında Hanede Çalışan Kişi Sayısı

ÇALIŞAN KİŞİ SAYISI	GENEL	KENT-KIR	
		Kent	Kır
Çalışan yok	9.42	10.88	7.42
1 kişi	68.20	64.73	72.94
2 kişi	18.39	19.68	16.63
3 +	3.99	4.71	3.01
TOPLAM	100.0	100.0	100.0
ORTALAMA	1.19	1.21	1.17

Fiilen çalışan kişi sayısının olmadığı hanelerin oranı genel olarak % 9.42'dir. Kentsel alanlarda bu oran % 10.88, kırsal alanlarda % 7.42'dir.

Akdeniz ve Orta Anadolu Bölgesi haneler fiilen çalışan kimsenin olmaması açısından en yüksek orana ve istatistiki anlamlılığa sahip olan bölgelerdir.

5.2.1.2. Asıl Geliri Kazanan Kişinin Hane Reisine Göre Konumu:

Hanelerin % 93.26'sında, asıl geliri (en yüksek geliri) kazanan kişi hane reisidir. Kentsel alanlarda bu oran % 92.51, kırsal alanlarda % 94.28'dir.

Hanelerin %2.44'ünde asıl geliri kazanan kişi hane reisinin eşidir. Kentsel alanlarda bu oran % 2.57, kırsal alanlarda 2.26'dır.

Hanelerin 3.58'inde asıl geliri kazanan hane reisinin çocuğudur. Kentsel alanlarda bu oran % 4.17, kırsal alanlarda %2.77'dir. Bölgesel bazda çocuğun haneye en yüksek geliri getiren kişi olması durumunda Orta Anadolu Bölgesi öne çıkmaktadır.

TABLO 26: Kent-Kır Ayrımında Asıl Geliri Kazanan Kişinin Hane Reisine Göre Konumu

HANE REİSİNE GÖRE KONUM	GENEL %	KENT %	KIR %
Hane reisi	93.26	92.51	94.28
Eşi	2.44	2.57	2.26
Çocuğu	3.58	4.17	2.77
Diğer	0.72	0.75	0.69
TOPLAM	100.00	100.0	100.0

5.2.1.3. Asıl Geliri Kazanan Kişinin Cinsiyeti:

Haneye asıl geliri getiren kişilerin % 97.20'si erkek, % 2.80'i kadındır.

Kentsel alanlarda haneye asıl geliri getiren kişinin kadın olması durumu % 3.63, kırsal alanlarda % 1.68'dir.

TABLO 27: Kent-Kır Ayrımında Asıl Geliri Kazanan Kişinin Cinsiyeti

CİNSİYET	GENEL %	KENT %	KIR %
Erkek	97.20	96.37	98.32
Kadın	2.80	3.63	1.68
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

SES grupları açısından ise A, B ve C1 SES gruplarında haneye en yüksek geliri getiren kişinin kadın olması durumuna diğer SES gruplarına göre daha çok rastlanmaktadır.

5.2.1.4. Asıl Geliri Kazanan Kişinin Yaşı:

Haneye asıl geliri getiren kişinin yaşı ortalama olarak 39.77'dir. Kentsel alanlarda asıl geliri getiren kişinin ortalama yaşı 40.05, kırsal alanlarda 39.39'dur.

Asıl geliri getiren kişinin ortalama yaşının en yüksek olduğu bölge 41.16 ile Akdeniz, en düşük olduğu bölge 38.88 ile Doğu Anadolu Bölgesi'dir.

15 yaşındaki asıl geliri getiren kişilerin istatistiki olarak E SES grubunda anlamlılık arzettiği görülmektedir.

Asıl geliri kazanan kişinin 60+ yaşlarda olması durumu da E SES grubunda diğer bütün SES gruplarına göre daha anlamlı bir yoğunluk arz etmektedir.

TABLO 28: Kent-Kır Ayırımında Asıl Geliri Kazanan Kişinin Yaşı

YAŞ DİLİMLERİ	GENEL %	KENT %	KIR %
15	0.56	0.65	0.44
16-20	0.56	0.58	0.53
21-25	4.84	5.05	4.55
26-30	15.61	14.87	16.63
31-35	17.89	17.58	18.32
36-40	18.54	16.81	20.90
41-45	13.30	13.58	12.93
46-50	9.40	9.82	8.84
51-55	6.02	6.09	5.9
56-60	5.48	6.56	4.01
61-65	3.73	4.04	3.30
66-70	2.97	3.10	2.80
Bilinmeyen	1.09	1.29	0.82
TOPLAM	100.0	100.0	100.0
ORTALAMA	39.77	40.05	39.39

15 yaşındaki asıl geliri getiren kişilerin istatistiki olarak E SES grubunda anlamlılık arzettiği görülmektedir.

5.2.1.5. Geliri Kazanan Kişinin Eğitim Durumu:

Asıl getirenlerin içinde okur-yazar olmayanların oranı % 1.34'tür. Okur-yazar olmayan asıl geliri getirenlerin kentsel alanlardaki payı % 1.21, kırsal alanlardaki payı ise % 1.50'dir.

Herhangi bir eğitim almayan ama okur-yazar olanların oranı ise % 0.91'dir. Eğitimsiz okur-yazarların kentsel alanlardaki payı % 1.21, kırsal alanlardaki payı ise % 1.50'dir.

Haneye asıl geliri getirenlerin % 39.97'si ilkökul, % 10.95'i ortaokul, % 18.84'ü lise, % 14.58'i üniversite mezunudur. Lisansüstü eğitimlerini tamamlayanların oranı ise % 0.43'tür.

Asıl geliri getiren kişinin ortalama eğitim süresi 8.42 yıldır.

TABLO 29: Kent-Kır Ayırımında Asıl Geliri Kazanan Kişinin Eğitim Süresi

EĞİTİM DURUMU	GENEL %	KENT %	KIR %
Okur yazar değil	1.34	1.21	1.50
Eğitimsiz okur yazar	0.91	0.80	1.06
İlkokul 1'den terk	1.29	1.40	1.14
İlkokul 2'den terk	0.24	0.38	0.05
İlkokul 3'den terk	0.71	0.46	1.06
İlkokul 4'ten terk	0.58	0.49	0.71
İlkokul mezunu	39.97	38.68	41.73
Ortaokul 1'den terk	3.53	3.58	3.46
Ortaokul 2'den terk	2.64	2.87	2.33
Ortaokul mezunu	10.95	10.26	11.88
Lise 1'den terk	1.78	2.18	1.23
Lise 2'den terk	1.13	1.44	0.71
Lise mezunu	18.84	18.97	18.67
Üniversite 1'den terk	0.58	0.59	0.57
Üniversite 2'den terk	0.49	0.51	0.45
Üniversite 3'den terk	0.30	0.36	0.22
Üniversite mezunu	13.58	14.59	12.19
Lisansüstü 1'den terk	0.30	0.48	0.05
Lisansüstü	0.43	0.27	0.65
TOPLAM	100.0	100.0	100.0
ORTALAMA	8.42 yıl	8.51 yıl	8.29 yıl

Kent ve kır ayırımında asıl geliri getiren kişilerin eğitim durumuna bakıldığı zaman şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

Asıl geliri getiren kişilerin ortalama eğitim süresi kentsel alanlarda 8.42, kırsal alanlarda 8.51'dir.

Kentsel alandakilerin % 38.68'i, kırsal alandakilerin ise % 41.73'ü ilkokul mezunudur.

Kentsel alandakilerin % 10.26'sı, kırsal alandakilerin % 11.88'i ortaokul mezunudur.

Kentsel alandakilerin %18.97'si, kırsal alandakilerin % 18.67'si lise mezunudur.

5.2.1.6. Asıl Geliri Kazanan Kişinin Mesleki Durumu:

Haneye asıl geliri getiren kişilerin % 14.82'si fiilen çalışmamaktadırlar. % 39.40'ı kendi hesabına çalışan, % 45.78'i ücretli çalışandır.

Kentsel alanda çalışmayanların payı % 16.88, kendi hesabına çalışanların payı % 37.63, ücretli çalışanların payı ise % 45.49'dur.

Kırsal alanda çalışmayanların payı % 12, kendi hesabına çalışanların payı % 41.83, ücretli çalışanların payı ise % 46.17'dir.

TABLO 30 : Asıl Geliri Getiren Kişinin Kent -Kır Ayırımında Çalışma Durumu

	GENEL %	KENT %	KIR %
Çalışmıyor	14.82	16.88	12.00
Kendi Hesabına Çalışıyor	39.40	37.63	41.83
Ücretli Çalışıyor	45.78	45.49	46.17
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

Genel olarak, çalışmayan kategorisindekilerin % 0.82'si ev kadını, % 3.68'i öğrenci, % 78.08'i emekli, % 17.41'i ise geçici işsizdir. İstatistiksel anlamlılık bakımından emeklilerin kentsel alanlarda, geçici işsizlerin ise kırsal alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir.

5.2.1.7. Asıl Geliri Kazanan Kişinin Öğrenim Durumuna Göre Çalışma Durumu:

Okur yazar olmayanların % 36.17'si ücretli çalışmakta, % 43.94'ü ise çalışmamaktadır. Okur yazar olmayanlar arasında kendi hesabına çalışanların oranı ise % 19.89'dur.

Eğitimsiz okur yazarların ise % 42.89'u çalışmamakta, % 25.50'si ücretli çalışmakta, % 31.60'i ise kendi hesabına çalışmaktadır.

alışmayanlar arasında ilkokul mezunlarının payı % 44, ortaokul mezunlarının payı % 11.57, lise mezunlarının payı % 15.87, üniversite mezunlarının payı ise % 8.31'dir.

Kendi hesabına çalışanlar içinde ilkokul mezunlarının payı % 41.25, ortaokul mezunlarının payı % 10.99, lise mezunlarının payı geliri- nin ise kırsal alanlarda istatistiki olarak daha anlamlı bir farklılığa sahip olduğu görölmektedir.

Ücretli olarak çalışanların içinde ilkokul mezunlarının payı %37.56, ortaokul mezunlarının payı %10,70 lise mezunlarının payı %21.94, üniversite mezunlarının payı ise %16.83'tür.

5.2.2. Hanedeki Gelir Türleri:

5.2.2.1. Hanede Varolan Gelir Türleri:

Yaklaşık 12 milyon hanenin % 87.82'sinde çalışma geliri, % 23.20'sinde emekli geliri, %12.16'sında kira geliri, %6.59'unda kar payı geliri, %3.21'inde faiz mevduat geliri, %1.72'sinde yardım geliri bulunmaktadır.

Kentsel alanlarda emekli, kira ve faiz-mevduat gelirlerinin; çalışma-ücret ve kar payı gelirlerinin ise kırsal alanlarda istatistiki olarak daha anlamlı bir farklılığa sahip olduğu görölmektedir.

TABLO 31: Kent-Kır Ayrımında Hanede Varolan Gelir Türleri

GELİR TÜRLERİ	GENEL %	KENT %	KIR %
Çalışma-ücret geliri	87.82	86.37	89.77
Emekli geliri	23.20	25.85	19.59
Kira geliri	12.16	13.92	9.75
Kar payı geliri	6.59	5.97	7.44
Faiz-mevduat geliri	3.21	3.82	2.37

5.2.2.2. Aylık Net Hane Geliri :

Saha çalışması Mart-Nisan 1994 aylarında yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre hanelerin ortalama aylık hane geliri 5.730 milyon TL'dir. Kentsel alanlardaki ortalama aylık hane geliri 6.079 milyon TL, kırsal alanlarda ise 5.262 milyon TL'dir.

Hanelerin yarıya yakınının (% 49.16) geliri 6 milyon ve altındadır. 6 milyon ve altındaki gelir grubundaki hanelerin payı kentsel alanlarda % 47.88, kırsal alanlarda % 50.91'dir.

Bölgesel bazda ortalama aylık hane gelirinin en yüksek olduğu bölge 6.281 milyon TL ile Doğu Anadolu, en düşük olduğu bölge ise 4.746 milyon TL ile Karadeniz Bölgesi'dir.

TABLO 32: Kent-Kır Ayırımında Aylık Net Hane Geliri

AYLIK NET HANE GELİRİ	GENEL %	KENT %	KIR %
3 milyon az	21.24	19.05	24.3
4-6 milyon	27.92	28.83	26.68
7-9 milyon	10.66	11.99	8.83
10-14 milyon	10.31	11.97	8.04
15-19 milyon	3.95	4.56	3.11
20-24 milyon	2.11	2.44	1.65
25 milyondan fazla	2.44	2.34	2.57
Bilinmeyen	21.38	18.81	24.88
TOPLAM	100.0	100.0	100.0
ORTALAMA	5.743 milyon	6.079 milyon	5.262 milyon

Hane halkı büyüklüklerine göre gelir durumuna bakıldığı zaman, ortalama aylık hane halkı gelirinin en az olduğu hanelerin 10 + kişilik haneler olduğu görülmektedir. Hanedeki birey sayısı arttıkça, kişi başına düşen gelir azalmaktadır.

TABLO 33 : Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Gelir Grupları

	HANE HALKI BÜYÜKLÜĞÜ									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10+
3 milyondan az	56.44	31.85	21.76	19.08	20.13	17.83	23.08	15.61	16.03	19.04
4-6 milyon	0.01	26.20	28.83	28.75	28.64	27.74	28.32	24.20	24.68	12.65
7-9 milyon	-	11.64	9.68	11.22	10.86	8.73	10.41	17.74	5.98	8.74
10-14 milyon	-	7.99	12.07	10.38	11.37	9.86	8.83	4.90	9.95	6.37
15-19 milyon	35.42	3.22	4.77	4.90	4.39	1.46	0.22	4.29	-	-
20-24 milyon	-	1.76	2.12	3.17	1.22	1.61	0.19	-	6.85	1.91
25 milyondan fazla	-	1.71	2.82	3.35	1.63	2.51	1.43	-	2.06	-
Bilinmeyen	8.13	15.65	17.95	19.17	21.77	30.24	27.52	33.26	34.45	51.29
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
ORTALAMA GELİR	7.006	5.121	6.156	6.437	5.515	5.238	4.316	4.045	5.215	2.793

5.2.3. Eve Alınan Ekmek Sayısı:

Haneye alınan günlük ortalama ekmek sayısı 4.5'tir. Kentsel alanlarda 4.1, kırsal alanlarda 5'tir.

Bölgesel bazda bakıldığı zaman eve alınan en yüksek günlük ortalama ekmek sayısı 6 ile Orta Anadolu Bölgesi'nde, en düşük 3.6 ile Marmara-Ege Bölgesi'ndedir.

E SES grubundaki haneler günde ortalama 5.87 ile en yüksek, B SES grubu ise 2.8 ile en düşük günlük ekmek tüketiminin olduğu hanelerdir.

TABLO 34: Hanehalkı Büyüklüklerine Göre Ortalama Günlük Ekmek Sayısı

HANE HALKI	GÜNLÜK ORTALAMA EKMEK TÜKETİMİ
1 kişi	2.56
2 kişi	2.18
3 kişi	2.66
4 kişi	3.64
5 kişi	5.11
6 kişi	6.98
7 kişi	9.06
8 kişi	9.92
9 kişi	10.75
10+ kişi	13.06
GENEL ORTALAMA	4.48

5.3. Konut Özellikleri

5.3.1. Konut Tipi:

Yaklaşık 12 milyon hanenin % 56.11'i apartman dairesinde, %43.89'u müstakil evde yaşamaktadır.

Kentsel alanlarda apartman dairesinin payı % 67.12 iken, kırsal alanlarda % 41.06'dır.

Kırsal alanlarda müstakil evin payı % 58.94 iken, kentsel alanlarda % 32.88'dir.

SES grupları açısından bakıldığında, özellikle C2, D ve E SES grubuna mensup ailelerin müstakil evlerde yaşadığı görülmektedir. Bunlar gecekondu veya köyevi olarak adlandırılabilir evlerdir. Bu evlerde yaşayan kişi sayısı daha yüksektir.

TABLO 35 : Konut Tipi ve Hane Halkı Büyüklükleri

	HANE HALKI BÜYÜKLÜKLERİ %									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10+
MÜSTAKİL EV	58.13	37.95	35.17	35.91	50.48	61.28	58.78	75.16	69.16	76.67
APARTMAN DAİRESİ	91.87	62.05	64.83	64.09	49.52	38.72	41.22	24.84	30.84	23.33
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

5.3.2. Oda Sayısı:

Araştırma sonuçlarına göre konutlardaki salon dahil ortalama oda sayısı 3.36'dır. Kentsel alanlarda 3.34, kırsal alanlarda 3.39 'dur.

Üst SES grubundaki hanelerde yüksek olan ortalama oda sayısı alt SES gruplarına gidildikçe düşmektedir.

Görüldüğü gibi kent-kır arasında oda sayısı açısından fark yoktur. Ancak, kişi başına düşen oda sayısı alt SES gruplarında azalmaktadır.

5.3.3. Konutun Takribi Metrekare Büyüklüğü:

Araştırma sonuçlarına göre konutların ortalama büyüklüğü 84 metrekaredir. Kentsel alanlarda 83.61 metrekare, kırsal alanlarda 84.65 metrekaredir.

Konutların metrekare olarak büyüklüğüne bölgesel bazda bakıldığında zaman Akdeniz Bölgesi'nde 99.12, Doğu Anadolu Bölgesi'nde 89.96, Marmara-Ege Bölgesi'nde 86.28, Karadeniz Bölgesi'nde 84.04, Orta Anadolu Bölgesi'nde 67.90 metrekare olduğu görülmektedir.

TABLO 36: Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Ortalama Salon Dahil Oda Sayısı

HANE HALKI ÜYÜKLÜĞÜ	SALON DAHİL ORTALAMA ODA SAYISI
1 kişi	3.27
2 kişi	3.28
3 kişi	3.25
4 kişi	3.35
5 kişi	3.37
6 kişi	3.51
7 kişi	3.44
8 kişi	3.53
9 kişi	3.49
10+ kişi	4.09
GENEL	3.36

SES gruplarına bakıldığı zaman, konutların ortalama metrekare büyüklüklerinin üst SES gruplarından alt SES gruplarına gidildikçe azaldığı görülmektedir.

TABLO 37: Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Konutun Ortalama Metrekare Büyüklüğü

HANE HALKI ÜYÜKLÜĞÜ	KONUTUN ORTALAMA METREKARE BÜYÜKLÜĞÜ
1 kişi	95.45
2 kişi	83.88
3 kişi	83.09
4 kişi	85.77
5 kişi	83.76
6 kişi	83.11
7 kişi	77.40
8 kişi	82.84
9 kişi	76.76
10+ kişi	97.89
GENEL ORTALAMA	84.05

6. GÖRÜŞÜLEN KİŞİLERİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ:

6.1. Yaş:

Kadınların (n = 3112) ortalama yaşı 35.40'dır. Kentsel alanlarda 35.70 olan ortalama yaş, kırsal alanlarda 35'tir.

Erkeklerin (n = 1318) ortalama yaşı 40.67'dir. Kentsel alanlarda 41.09 olan ortalama yaş, kırsal alanlarda 39.44'dür.

TABLO 38: Yaş Grupları Dağılımı (Kadın-Erkek)

YAŞ GRUPLARI	KADIN %	ERKEK %
15	0.39	0.64
16-20	2.92	0.24
21-25	14.70	3.51
26-30	19.51	14.66
31-35	19.54	18.01
36-40	16.64	18.01
41-45	10.25	12.43
46-50	6.42	9.96
51-55	4.20	7.01
56-60	2.80	6.85
60+	2.61	7.73
TOPLAM	100.0	100.0
ORTALAMA	35.40	40.67

6.2. Eğitim Durumu:

6.2.1. Kadınların Eğitim Durumu:

Kadınların %12.91'inin okuma yazması yoktur. Kentsel alanda yaşayan kadınların % 10.19'u, kırsal alanda yaşayan kadınların ise % 16.62'si okur-yazar değildir.

Eğitimsiz okur-yazarların oranı % 2.60'dır. Kentsel alanlarda yaşıyan kadınların %2.54'ü, kırsal alanda yaşıyan kadınların ise % 2.70'i eğitimsiz okur-yazardır.

Kadınların ağırlıklı olarak ilkokul mezunu oldukları görülmektedir. İlkokul mezunu olan kadınların oranı % 46.93'tür. Kentsel alanlarda yaşıyan kadınların % 46.54', kırsal alanlarda yaşıyan kadınların ise % 47.47'si ilkokul mezunudur.

Diğer eğitim durumlarına bakıldığı zaman şu sonuçlar görülmektedir: Kadınların %7.60'ı ortaokul, % 13.92'si lise, % 4.54' niversite mezunudur ve % 0.16'sı ise lisansüstü eğitim yapmıştır.

Kadınların ortalama eğitim süresi 4.14 yıldır. Kentsel alanlarda 4.29 yıl, kırsal alanlarda ise 3.92 yıldır.

6.2.2. Erkeklerin Eğitim Durumu:

Erkeklerin % 88'inin okuma yazması yoktur. Kentsel alanda yaşıyan erkeklerin % 0.85'i, kırsal alanda yaşıyan erkeklerin ise % 0.95'i okur-yazar değildir.

Eğitimsiz okur-yazarların oranı % 0.80'dır. Kentsel alanlarda yaşıyan erkeklerin % 0.32'si, kırsal alanda yaşıyan erkeklerin ise % 2.21'i eğitimsiz okur-yazardır.

Erkeklerin ağırlıklı olarak ilkokul mezunu oldukları görülmektedir. İlkokul mezunu olan erkeklerin oranı % 38.96'dır. Kentsel alanlarda yaşıyan erkeklerin % 38.91'i, kırsal alanlarda yaşıyan erkeklerin ise % 39.12'si ilkokul mezunudur.

Diğer eğitim durumlarına bakıldığı zaman şu sonuçlar görülmektedir. Erkeklerin % 9.96'sı ortaokul, % 19.04'ü lise, % 14.50'si üniversite mezunudur ve % 0.48'i ise lisansüstü eğitim yapmıştır.

Erkeklerin ortalama eğitim süresi 8.06 yıldır. Kentsel alanlarda 8.36 yıl, kırsal alanlarda ise 7.90 yıldır.

TABLO 39: Eğitim Durumu (Kadın-Erkek)

EĞİTİM DURUMU	KADIN %	ERKEK %
Okur yazar değil	12.91	0.88
Eğitimsiz okur yazar	2.60	0.80
İlkokul Terk	5.54	2.95
İlkokul mezunu	46.93	38.96
Ortaokul terk	3.38	6.30
Ortaokul mezunu	7.60	9.96
Lise terk	1.89	3.9
Lise mezunu	13.92	19.04
Üniversite terk	0.53	1.6
Üniversite mezunu	4.54	14.50
Lisansüstü	0.16	0.48
TOPLAM	100.0	100.0
ORTALAMA EĞİTİM YILI	4.14	8.06

6.3. Medeni Durum:

6.3.1. Nikâh Şekli:

Araştırma sonuçlarına göre evli olan kadın ve erkeklerin %81.32'si evlenirken hem medeni nikâh hem de imam nikâhı yapmışlardır. Bu oran Türk halkının ortalama kültürel yapısı hakkında önemli bir fikir

vermektedir. Bu kültürel yapı dinden çok geleneksellikle ve aynı zamanda Cumhuriyet kurumları ile yakın ilişkide olan bir yapıdır.

Sadece medeni nikâh kıyanların oranı % 15.30, sadece dini nikah kıyanların oranı ise % 3.16'dır. Nikâhsız birliktelik oranı ise % 0.22'dir.

TABLO 40 : Nikâh Şekli

NİKÂH ŞEKLİ	GENEL %
Hem medeni hem dini nikâh	81.32
Sadece medeni nikâh	15.30
Sadece imam nikâhı	3.16
Nikâhsız beraberlik	0.22
TOPLAM	100.0

6.3.2. Evlenme Biçimi:

Evlenme biçimlerine bakıldığı zaman, görücü usulüyle evlenmenin % 54.93, tanışıp anlaşarak evlenmenin % 45.07 oranında olduğu görülmektedir.

Erkeklerin % 52.17'si, kadınların ise % 37.79'u tanışıp anlaşarak evlendiklerini beyan etmişlerdir.

Evlenme biçimlerinde görülen beyan farklılığı nedeniyle, kent-kır SES Grupları itibariyle cinslerin verdikleri yanıtlar ayrı ayrı incelenmiştir.

TABLO 41: Evlenme Biçimi

	GENEL %	KADIN %	ERKEK %
Görücü usulü	54.93	62.22	47.83
Tanışıp anlaşarak	45.07	37.79	52.17
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

Hem kentsel hem kırsal alanlarda erkeklerin, eşleriyle tanışıp anlaşarak evlenme oranının görece yüksekliği sözkonusu iken, kadınlar için tam tersi bir durum geçerlidir. Hem kentsel hem de kırsal alanlarda kadınların yüzde altmışlara yakınının görücü usulü ile evlendikleri görülmektedir.

SES grupları açısından bakıldığında zaman da, her iki cins için de, üst sosyo-ekonomik gelir gruplarında tanışıp anlaşarak evlenme oranının alt SES gruplarına göre anlamlı bir şekilde arttığı görülmektedir.

6.3.3. Evlilik Sayısı:

Görüşülen kişilerin % 95.44'ü 1 kez evlenmişlerdir ve hali hazırda sürdürdükleri evlilikleri de ilk evlilikleridir. % 4.03'ü 2 kez, % 0.23'ü 3 kez, %0.20'si 4 kez, %0.09'u da 5 kez evlenmişlerdir.

E SES grubuna mensup kadınlarda 2 evlilik yapmış olma durumu diğer bütün SES gruplarına göre anlamlı ölçüde yüksektir.

Evlilik sayısı ve eğitim durumu arasındaki ilişkide iki kez evlenmenin ilkökul-altı eğitim seviyelerinde yaygın olduğu görülmektedir. Tek evliliğin bütün eğitim kademelerinde yüzde 90'ın üzerinde bir paya sahip olduğu görülmekle birlikte, okur-yazar olmayan, sadece okur-yazar olan ve ilkökoldan terkler arasında 2 kez evlilik yapmak diğer eğitim düzeylerine göre daha yüksektir. Öğrenim düzeyi arttıkça yapılan evlilik sayılarında bir azalma görülmektedir.

Nikâh sayısından bağımsız olarak medeni ve dini nikâhın birarada yapılması her zaman en fazla tercih edilmektedir. Ancak nikâh sayısı arttıkça medeni ve dini nikâhın birarada yapılma oranı azalmakta; sadece medeni ya da dini nikâhı tercih etme oranı nikâh sayısı arttıkça artmaktadır.

Alt SES gruplarında evlilik sayısının yüksek olması, mecburiyet ilişkilerine, yalnız kalamama, ihtiyaçların giderilmesi, çocuklar ve kadınlar için ekonomik nedenlere bağlanabilir.

6.3.4. Başka Eş Olup Olmadığı

Hanelerin % 1.53'ünde (66 hane) ikinci bir eş (kadın) vardır. Kent- sel alanlarda bu oran % 1.50, kırsal alanlarda ise % 1.64'tür.

İkinci bir eş olma durumunun alt SES gruplarında yaygın olduğu görülmektedir.

6.4. Çocuk Sahipliği:

Hanelerdeki çocuk sahipliği oranı % 92.35'tir. Ortalama sahip olunan çocuk sayısı 2.63'tür.

1 çocuk sahipliği oranı % 19.60, 2 çocuk sahipliği oranı % 37.56, 3 çocuk sahipliği oranı % 22.71, 4 çocuk sahipliği oranı % 10.27, 5 çocuk sahipliği oranı % 9.87'dir.

TABLO 42: Kent-Kır Ayrımında Sahip Olunan Çocuk Sayısı

ÇOCUK SAYISI	GENEL %	KENT %	KIR %
1 çocuk	19.60	20.11	19.13
2 çocuk	37.56	38.44	37.20
3 çocuk	22.71	23.24	20.87
4 çocuk	10.27	9.84	11.06
5 + çocuk	9.87	8.28	11.74
TOPLAM	100.0	100.0	100.0
ORTALAMA ÇOCUK SAYISI	2.63	2.54	2.72

Kentsel alanlarda sahip olunan ortalama çocuk sayısı 2.54, kırsal alanlarda sahip olunan çocuk sayısı ise 2.72'dir.

Kırsal alanlarda sahip olunan çocuk sayısı genel ortalamanın üzerindedir.

6.4.1. Hanede Önceki Evlilikten Olma Çocuk Olup Olmadığı

Hanelerdeki önceki evlilikten olma çocuk bulunma oranı % 3.99'dur.

Kentsel alanlarda bu oran % 3.88 iken kırsal alanlarda % 4.33'tür.

A SES grubunda önceki evlilikten olma çocuk bulunma oranı % 1.36, B SES grubunda 2.80, C1 SES grubunda % 3.73, C2 SES grubunda % 2.49, D SES grubunda % 4.94 ve E SES grubunda % 7.17 ile en yüksek orandadır.

6.5. Kadınların Çalışma Durumu:

Kadınların % 87.36'sı evde ya da ev dışında gelir kazandıkları bir işte çalışmamaktadırlar. Kentsel alanda çalışan kadınların payı % 11.30 iken, kırsal alanda çalışan kadınların payı % 14.48'dir.

TABLO 43: Kadınların Çalışma Durumu

	GENEL %	KADIN %	KIR %
Çalışıyor	12.64	11.30	14.48
Çalışmıyor	87.36	88.70	85.52
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

Çalışmayan kadınların D ve E SES gruplarında diğer SES gruplarına göre istatistiki olarak anlamlı bir yoğunluğa sahip olduğu görülmektedir.

378 çalışan kadının % 29.03'ü evde, % 70.97'si ise ev dışında bir işte çalışmaktadırlar. Kentsel alanda evde çalışan kadınların payı % 31.92, dışarda çalışan kadınların payı ise %68.08 dir. Kırsal alanda evde çalışan kadınların payı %25.94, dışarıda çalışan kadınların payı ise %74.06'dir.

TABLO 44: Çalışan Kadınlar Evde mi Dışarıda mı Çalışıyorlar?

	GENEL % (N = 378)	KENT %	KIR %
Evde	29.03	31.92	25.94
Dışarda	70.97	68.08	74.06
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

6.5.1. Evde Çalışan Kadınların Yaptığı İşler ve Hane Gelirine Katkısı:

Evde çalışan kadınların (n = 115) % 22.45'i dantel işlemekte, % 25.93'ü nakış işlemekte, % 15.20'si dikiş dikmekte, % 10.03'ü örgü örmekte, % 4.27'si kendi evinde çocuk bakmakta ve % 22.12'si "diğer" işleri yapmaktadır.

Evde çalışan kadınların ortalama aylık hane geliri 5.543 milyondur ve bu kadınların % 2.53'ü hane gelirinin tamamını karşılamaktadırlar.

Hane gelirinin yarısını kazanan kadınların oranı % 9.08, dörtte birini kazanan kadınların oranı % 25.67, daha azını kazanan kadınların oranı ise % 62.71'dir.

Genel olarak evde çalışan kadınların hane gelirine katkısı, üst gelir dilimlerinden alt gelir dilimlerine gidildikçe artmaktadır.

6.5.2. Dışarıda Çalışan Kadınların Mesleki Durumu ve Hane Gelirine Katkısı:

Dışarıda çalışan kadınların (n = 263) % 80.82'si ücretli, % 18.39'u kendi hesabına çalışmaktadır.

Kadınların dışarıda çalıştıkları işlerin başında % 48.43 ile memuriyet, % 26.39 ile işçi-hizmetli gelmektedir.

TABLO 45 : Dışarıda Çalışan Kadınların Çalışma Statüsü

	GENEL % (n = 263)	KENT %	KIR %
Ücretli çalışıyor	180.82	82.40	79.28
Kendi hesabına çalışıyor	18.39	17.60	19.17
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

Diğer ağırlıklı yapılan işler ise şöyle sıralanabilir: %5.36 çalışanı olmayan ticaret, % 5.01 "1-5" çalışanlı ticaret, % 5.25 nitelikli uzman, % 1.96 nitelikli serbest meslek sahibi.

Dışarıda çalışan kadınların ortalama aylık hane geliri 9.557 milyondur ve bu kadınların % 52.45'i hane gelirinin yarısını karşılamaktadır. Dışarıda çalışan kadınlar eş karşısında en azından ekonomik olarak eşit konuma gelmektedirler.

Hane gelirinin tamamını kazanan kadınların oranı % 3.74, dörtte üçünü kazananların oranı % 9.73, dörtte birini kazananların oranı % 26.02, daha azını karşılayanların oranı ise % 8.07'dir .

6.5.3. Öğrenim Durumu ve Çalışma Durumu Arasındaki İlişki:

Eğitim derecesi yükseldikçe kadınların çalışma hayatına atılma oranının arttığı görülmektedir.

İlkokul mezunu kadınların % 8.73'ü, ortaokul mezunu kadınların % 11.28'i, lise mezunu kadınların % 22.69'u, üniversite mezunu kadınların % 61.36'sı, lisansüstü eğitim gören kadınların ise % 88.07'si, evde ya da dışarıda çalışmaktadırlar.

TABLO 46: Eğitim Düzeyi ve Çalışma Durumu Arasındaki İlişki

EĞİTİM DÜZEYİ	ÇALIŞIYOR (n = 378)	ÇALIŞMIYOR (n= 2734)
Okur yazar değil	3.89	14.21
Eğitimsiz okur yazar	2.22	2.66
İlkokul terk	1.50	6.13
İlkokul mezunu	32.42	49.03
Ortaokul terk	2.92	3.45
Ortaokul mezunu	6.78	7.72
Lise terk	1.73	1.91
Lise mezunu	24.97	12.32
Üniversite terk	0.45	0.54
Üniversite mezunu	22.03	2.01
Lisansüstü	1.09	0.02
TOPLAM	100.0	100.0

6.5.4. Çalışan Kadınların Kent-Kır Ayrımında Hane Gelirine Katkısı:

Çalışan kadınların % 39.86'sı aylık net hane gelirinin yarısını, % 25.92'si dörtte birini, % 23.93'ü dörtte birden daha azını, % 6.90'ı dörtte üçünü, % 3.39'u ise tamamını karşılamaktadır.

Aylık hane gelirinin tamamını karşılayanların ortalama hane geliri 10.956 milyon, dörtte üçünü karşılayanların 9. 197 milyon, yarısını karşılayanların 10.169 milyon, dörtte birini karşılayanların 7.629 milyon, dörtte birden daha azını karşılayanların ise 5.662 milyondur. Kadınların hane gelirine katkıları arttıkça ortalama aylık net hane geliri artmaktadır.

TABLO 47 : Çalışan Kadınların Hane Gelirine Katkısı

ÇALIŞAN KADINLARIN HANE GELİRİNE KATKISI	GENEL % (n = 378)	KENT %	KIR %
Tamamı	3.39	2.38	4.64
Dörtte üçü	6.90	7.83	5.91
Yarısı	39.86	39.64	40.10
Dörtte biri	25.92	22.88	29.16
Daha az	23.93	27.27	20.36

7. ALIŞKANLIKLAR, BEĞENİLER VE BOŞ ZAMANLARI

DEĞERLENDİRME

7.1. Boş Zamanları Değerlendirme

Araştırmada görüşülen kişilere iş dışı zamanlarını nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur. 11 şıktan oluşan cevaplar arasından boş zamanlarda "en çok yapılan" tek şık işaretlenmiştir.

Boş zaman faaliyetleri arasında TV seyretmek % 21.65 ile birinci sırada yer almaktadır.

İkinci sırada komşu ziyaretleri-dışarıda gezmek, üçüncü sırada hobilerle uğraşmak, dördüncü sırada akraba-arkadaş ziyaretleri ve beşinci sırada oturup dinlenmek gelmektedir.

Şıklar arasında yer alan faaliyetlerden hiçbirini yapmayanların oranı ise %4.82'dir.

7.1.1. Kadınların Boş Zamanlarını Değerlendirme Faaliyetleri:

Kadınların ev işi ya da çalıştıkları iş dışı zamanlarında yaptıkları faaliyetlerin başında, genel eğilimin tersine, % 20 ile hobilerle uğraşmak gelmektedir. Erkeklerden farklı olarak yüksek bir orana sahip olan bu faaliyeti genel olarak "el işi" yapmak şeklinde düşünmek yanlış olmaz.

İkinci sırada % 17.49 ile komşu ziyaretleri gelmektedir ki, % 15.19 oranındaki akraba-arkadaş ziyaretleri de bu gruba dahil edilerek düşünülürse; kadınların hemen hemen üçte birinin (%32.68), kendi hemcinsleriyle dertleşme, problemlerine çözüm arama vb. gibi eğilimlerinin olduğu söylenebilir.

TV izlemek %16.34 ile üçüncü sırada ve oturup dinlenmek % 9.12 ile beşinci sırada gelmektedir.

TABLO 48 : Kadınların Boş Zamanlarını Değerlendirme Faaliyetleri

FAALİYETLER	GENEL %	KENT %	KIR %
Hobilerle uğraşarak	20.00	18.02	22.70
Komşu ziyaretleri	17.49	15.66	19.99
TV seyrederek	16.34	17.05	15.38
Akraba-arkadaş ziyaretleri	15.19	17.84	11.57
Oturup dinlenerek	9.12	9.44	8.69
İbadet ederek	7.77	8.38	6.92
Kitap okuyarak-müzik dinleyerek	5.79	6.10	5.36
Sosyal faaliyetlerle uğraşarak	2.28	1.74	3.02
Sinema-tiyatroya giderek	0.95	0.88	1.05
Spor yaparak	0.25	0.35	0.11
Hiçbiri	4.82	4.54	5.20
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

Diğer faaliyetler ise şöyle sıralanabilir: % 7.77 ile ibadet etmek, % 5.79 ile kitap okumak-müzik dinlemek, % 2.28 ile sosyal faaliyetlerde bulunmak, % 0.95 ile sinemaya-tiyatroya gitmek, % 0.25 ile spor yapmak gelmektedir.

Şıklar arasında yer alan faaliyetlerden hiçbirini yapmayan kadınların oranı ise % 4.82'dir.

a) Kent-Kır Ayrımında Boş Zamanları Değerlendirme

Boş zamanların değerlendirilmesi konusunda kentsel ve kırsal alanlarda genel eğilim benzeşmekle birlikte istatistiki olarak bazı farklılıklar görülmektedir.

- * Komşu ziyaretleri kırsal kesimde yoğunlaşan bir faaliyet olurken, akraba-arkadaş ziyaretleri kentsel kesimde yoğunlaşan bir faaliyet olmaktadır.
- * Hobilerle uğraşmak, el işleri yapmak kırsal kesimde yaşayan kadınların kentsel kesimde yaşayan kadınlara göre, daha yoğun yaptıkları bir uğraş niteliğindedir.

b) SES grupları Açısından Boş Zamanları Değerlendirme

Boş zamanların değerlendirilmesi konusunda farklı SES gruplarına dahil kadınlar arasında istatistiki olarak şu farklılıklar gözlenmektedir:

- * Komşu ziyaretlerine gitmek C2, D ve E SES gruplarında,
- * Akraba-arkadaş ziyaretlerine gitmek A,B ve C1 SES gruplarında,
- * Sinema-tiyatroya gitmek en yoğun olarak B SES grubunda,
- * İbadet etmek D ve E SES Gruplarında,
- * Kitap okuyup-müzik dinlemek A ve B SES gruplarında,
- * Sosyal faaliyetlerde bulunmak A,B ve C1 SES gruplarındaki kadınlar tarafından diğer SES gruplarına göre daha yoğun gerçekleştirilen faaliyetlerdir.
- * TV seyretmek SES grupları açısından bir farklılık arz etmemektedir.

c) Öğrenim Durumuna Göre Boş Zamanları Değerlendirme

Boş zamanları değerlendirme anlayışının eğitim seviyesi ile farklılık göstereceği varsayılmış ve karşılaştırılmıştır.

Buna göre özellikle kitap okuyarak boş zaman değerlendirme oranı eğitim seviyesi yükseldikçe yükselmektedir. Örneğin, ilkokul mezunları-

nın % 2.08'i, ortaokul mezunlarının % 7.67'si, lise mezunlarının % 13.50'si ve üniversite mezunlarının % 24.75'i boş zamanlarını kitap okuyarak değerlendirmektedir. Sinema-tiyatroya gitmek ve sosyal faaliyetlere katılmak için de aynı eğilimler sözkonusudur.

Farklı eğitim düzeylerine sahip olan kadınların TV seyretme oranları arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur. Öte yandan komşu ziyaretleri ve ibadet etmek şeklindeki boş zaman değerlendirme faaliyetlerinde eğitim düzeyleri yükseldikçe belirgin bir azalma sözkonusudur.

7.1.2. Erkeklerin Boş Zamanlarını Değerlendirme Faaliyetleri:

Erkeklerin iş dışı zamanlarında yaptıkları faaliyetlerin başında, genel eğilimi doğrularcasına % 26.82 ile TV seyretmek gelmektedir.

İkinci sırada % 15.70 ile dışarıda gezmek, üçüncü sırada % 13.29 ile oturup dinlenmek, dördüncü sırada % 12.43 ile akraba-arkadaş ziyaretleri, beşinci sırada % 7.81 ile ibadet etmek, altınca sırada % 6.95 ile kitap okumak-müzik dinlemek gelmektedir.

TABLO 49 : Erkeklerin Boş Zamanlarını Değerlendirme Faaliyetleri

FAALİYETLER	GENEL %	KENT %	KIR %
TV seyrederek	26.82	27.76	25.55
Dışarıda gezerek	15.70	14.41	17.48
Oturup dinlenerek	13.29	15.12	10.80
Akraba-arkadaş ziyaretleri	12.43	12.45	12.36
İbadet ederek	7.81	8.31	7.12
Kitap okuyarak-müzik dinleyerek	6.95	7.56	6.11
Hobilerle uğraşarak	5.70	4.67	7.10
Spor yaparak	3.50	3.27	3.83
Sosyal faaliyetlerle uğraşarak	3.14	2.14	4.50
Sinemaya-tiyatroya giderek	0.38	0.49	0.22
Hiçbiri	4.22	3.70	4.93
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

Diğer faaliyetler ise şöyle sıralanabilir: % 5.70 ile hobilerle uğraşmak, % 3.50 spor yapmak, % 3.14 ile sosyal faaliyetlerde bulunmak, % 0.38 sinemaya-tiyatroya gitmek gelmektedir. Şıklar arasında yer alan faaliyetlerden hiçbirini yapmayan erkeklerin oranı ise % 4.22'dir.

a) Kent-Kır Ayrımında Boş Zamanları Değerlendirme

Boş zamanların değerlendirilmesi konusunda kentsel ve kırsal alanlarda genel eğilim büyük oranda benzeşmektedir.

Genel benzeşmenin dışına çıkan tek faaliyet oturup dinlenmektir. Kentsel alanda yaşayan erkeklerin boş zamanlarını oturup dinlenerek geçirme eğilimleri anlamlı bir şekilde yüksektir.

b) SES grupları Açısından Boş Zamanları Değerlendirme

Boş zamanların değerlendirilmesi konusunda farklı SES gruplarına dahil erkekler arasında istatistiki olarak şu farklılıklar gözlenmektedir:

- * İbadet etmek E SES grubunda,
- * Kitap okuyup-müzik dinlemek A SES grubundaki erkekler tarafından diğer SES gruplarına göre daha yoğun olarak gerçekleştirilen faaliyetlerdir.

7.2. Mutlu Olunan Ortamlar

Görüşülen kişilerin hangi ortamlarda kendilerini daha huzurlu ve mutlu hissettiklerini belirlemek amacıyla, 6 şık arasından kendilerine en uygun tek yanıtı seçmeleri istenmiştir.

Genel olarak kadınların ve erkeklerin kendilerini huzurlu ve mutlu hissettikleri ortamlar benzer eğilimler göstermektedir.

TABLO 50 : Kadınların Kendilerini Huzurlu ve Mutlu Hissettikleri Ortamlar

MUTLU OLUNAN ORTAMLAR	GENEL %	KENT %	KIR %
Eşim ve çocuklarımla birarada iken	67.84	66.68	69.41
Eşimle başbaşa sohbet ederken	13.17	12.30	14.36
Çocuklarımla ilgilenirken	8.61	9.45	7.46
Yalnız başıma dinlenirken	6.85	7.91	5.41
Yakın bir arkadaşım ile birlikteyken	2.25	2.68	1.67
Hiçbiri	1.16	0.77	1.69
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

Kadınların %67.84'ü, erkeklerin ise % 60.27'si "Eşi ve çocuklarıyla biraradayken" kendilerini daha huzurlu ve mutlu hissetmektedirler. Her iki cins için de, huzur ve mutluluk aile ortamında sağlanan ve bulunan bir şeydir.

Kadınların % 13.17'si, erkeklerin ise % 11.09'u "Eşleriyle başbaşa sohbet ederken" huzur ve mutluluğu bulmaktadırlar.

Kadınların % 8.61'i, erkeklerin % 10.38'i "Çocuklarıyla ilgilenirken";

kadınların % 6.85'i, erkeklerin % 5.96'sı "Yalnız başına dinlenirken";

kadınların %2.25'i, erkeklerin %3.05'i "Yakın bir arkadaşıyla birlikteyken" daha huzurlu ve mutlu olmaktadır.

Ayrıca erkeklerin % 6.95'i "İşile uğraşırken" daha huzurlu ve mutlu olmaktadır.

Verilen şıklar arasında hiçbirinin huzur ve mutluluğu ifade etmediğini belirtenlerin oranı kadınlarda % 1.16, erkeklerde ise 2.10'dur.

TABLO 51 : Erkeklerin Kendilerini Huzurlu ve Mutlu Hissettikleri Ortamlar

MUTLU OLUNAN ORTAMLAR	GENEL %	KENT %	KIR %
Eşim ve çocuklarımla birarada iken	60.27	60.42	60.08
Eşimle başbaşa sohbet ederken	11.09	10.58	11.78
Çocuklarımla ilgilenirken	10.38	10.76	9.87
İşimle uğraşırken	6.95	6.22	7.95
Yalnız başıma dinlenirken	5.96	6.05	5.83
Yakın bir arkadaşımınla birlikteyken	3.05	3.71	2.15
Hiçbiri	2.10	1.92	2.35
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

Kent-kır ve SES grupları ayırımında huzurun ve mutluluğun bulunduğu ortamlar istatistiki olarak bazı farklılıklar göstermektedir.

Kent-Kır Ayırımında Huzur ve Mutluluğun Farklılaştığı Ortamlar

* Kırsal kesimde yaşayan kadınlar için istatistiki olarak farklılaşan ortamlar;

- çocuklarla ilgilenirken,
- yakın bir arkadaşla birlikteyken,
- yalnız başına dinlenirken, şeklindedir.

* Erkekler için daha huzurlu ve mutlu olunan ortamlar kent-kır ayırımında farklılaşmamaktadır.

SES Grupları Açısından Huzur ve Mutluluğun Farklılaştığı Ortamlar

* Çocuklarla ilgilenmek, C1, C2, D ve E SES gruplarındaki kadınlar için,

- * Eşle başbaşa sohbet etmek A ve E SES grupları dışındaki bütün kadınlar için,
- * Eşle ve çocuklarla birarada olmak en yoğun A SES grubundaki kadınlar için,
- * Yalnız başına dinlenmek en yoğun E SES grubundaki kadınlar için huzurun ve mutluluğun sağlandığı ortamlar olmaktadır.
- * Eşle ve çocuklarla birarada olurken huzuru ve mutluluğu yakalamak en az E SES grubundaki erkekler için geçerlidir. Erkekler için bunun dışında, SES grupları açısından huzurun ve mutluluğun yakalandığı ortamlar farklılaşmamaktadır.

Sonuç olarak, kadınlar erkeklere kıyasla daha çok "genel aile" ye bağlıdırlar. Erkekler için ise "eş ve çocuklar" birarada değil, sadece çocuklar daha önemlidir. Buna karşılık kadınlar yalnızlığı, erkekler arkadaşlarını tercih etmektedirler. Erkekler için aynı zamanda "işin verdiği huzur", aileden ayrı olmanın getirdiği başka bir rahatlama alanıdır.

7.3. Alışkanlıklar

7.3.1. TV İzleme Alışkanlıkları:

Görüşülen kişilerin % 62.06'sı "hemen hemen her gün", % 32.62'si "arada sırada" TV izlerlerken; % 4.40'ı ise "hemen hemen hiç" izlememektedirler. TV'si bulunmayanların oranı % 0.93'tür.

Kadınların % 55.61'i, erkeklerin % 67.57'si "hemen hemen her gün";

kadınların % 37.01'i, erkeklerin % 28.87'si "arada sırada" TV izlerlerken;

Kadınların % 5.38'i, erkeklerin % 3.56'sı "hemen hemen hiç" TV izlememektedirler.

Boş zamanlarda yaptıkları faaliyetleri doğrular bir şekilde, erkeklerin TV izleme alışkanlıklarının ve sıklıklarının kadınlara göre yoğun olduğu görülmektedir.

E SES grubuna mensup kadınların TV seyretme sıklıkları diğer bütün SES gruplarına göre en az yoğunken, erkekler açısından SES gruplarına göre bir farklılığa rastlanmamaktadır.

7.3.1.1. Seyredilen TV Programları:

Görüşülen kişilere 11 şıklık TV programları türü arasından en çok izledikleri 2 tanesini seçmeleri istenmiştir.

Genel olarak bakıldığı zaman % 52.70 ile "Ana Haber Bülteni" en yoğun izlenen programdır. İkinci sırada % 28.02 ile 32. Gün, Arena gibi "Araştırma-haber programları", üçüncü sırada % 20.65 ile "Sıcağı Sıcağına vb. türde bir program", dördüncü sırada % 20.42 ile "yerli dizi", beşinci sırada % 17.80 ile "Dini Sohbet programı", altıncı sırada % 17.53 ile "Türk filmi" gelmektedir.

Kadınlara erkeklerin izledikleri TV programları birbirlerinden anlamlı bir düzeyde farklılık göstermektedir.

a) Kadınların İzledikleri TV Programları

Kadınların % 36.05'inin en yoğun izledikleri program "Ana Haber Bülteni" dir. Daha sonra ise yerli diziler, Sıcağı Sıcağına ya da benzer programlar ve Türk filmleri gelmektedir.

Kadınların % 7.91'i ise "eşleri ne seyrediyorsa" onu seyretmektedirler.

TABLO 52 : Kadınların İzledikleri TV Programları

Seyredilen TV Programları	%
Ana Haber Bülteni	36.05
Yerli Dizi (Bizimkiler gibi)	27.20
Sıcağı Sıcağına vb. türde programlar	26.39
Türk filmi	24.66
Araştırma-haber programı (32, Gün, Arena gibi)	19.37
Dini sohbet programı	19.67
Yabancı Film	12.52
Şans oyunları- yarışma programları (Turnike gibi)	11.18
Sosyete-magazin haberleri veren bir program	5.91
Doğa-çevre belgeseli	3.54
EŞİM NEYİ SEYREDİYORSA	7.91

b) Erkeklerin İzledikleri TV Programları

Erkeklerin de izledikleri programların başında % 68.91 ile "Ana Haber Bülteni" gelmektedir. Ancak oransal olarak bakıldığında, Ana Haber Bülteni'ni izleyen erkeklerin kadınların hemen hemen iki katı bir oranda olduğu görülmektedir.

Diğer çok izlenen program ise Araştırma-haber programlarıdır.

Erkeklerin % 1.86'sı "eşlerinin seyrettikleri" programları izlemektedirler.

TABLO 53: Erkeklerin İzledikleri TV Programları

Seyredilen TV Programları	%
Ana Haber Bülteni	68.91
Araştırma-haber programı (32. Gün, Arena gibi)	36.45
Dini sohbet programı	18.89
Yabancı Film	17.02
Sıcağı Sıcağına vb. türde programlar	15.06
Yerli Dizi (Bizimkiler gibi)	13.83
Türk filmi	10.59
Doğa-çevre belgeseli	8.55
Şans oyunları- yarışma programları (Turnike gibi)	3.25
Sosyete-magazin haberleri veren bir program	2.00
EŞİM NEYİ SEYREDİYORSA	1.86

Kadınların ve erkeklerin seyrettikleri TV programlarına kent-kır ve SES grupları açısından bakıldığında, istatistiki olarak şu farklılıklar görülmektedir:

- * Kadınların seyrettikleri programlar kent-kır ayrımında farklılaşmalar gösterirken, erkeklerin seyrettikleri programlar genel olarak farklılaşmamaktadır.

Örneğin, Sıcağı Sıcağına, sosyete-magazin, araştırma-haber, yabancı film, doğa-çevre belgeseli, şans oyunlarının seyredilmesi eğilimi, kentsel alanda yaşayan kadınlarda yükselirken; yerli dizi ve Türk filmi seyredilmesi kırsal alandaki kadınlarda artmaktadır.

- * Alt SES gruplarına gidildikçe Sıcağı Sıcağına, Türk filmi ve dini sohbet programlarının izlenme oranı, her iki cins için de yoğunluk kazanmaktadır.
- * Kadınlar için, Ana haber bülteni, araştırma-haber programları, yabancı film, doğa, çevre belgeseli gibi daha kültürel programların izlenme oranlarının üst SES gruplarında yoğunlaştığı görülmektedir.

7.3.2. Alkol Kullanım Alışkanlığı:

Görüşülen kişilerin % 72.58'i hiç alkol kullanmamaktadır. % 18.53'ü çok seyrek, % 3.78'i haftada bir kez, % 2.73'ü bir kaç günde bir, % 1.98'i her gün alkol kullanmaktadır.

7.3.2.1. Kadınlarda Alkol Kullanım Alışkanlığı:

Kadınların % 88.25'i hiç alkol kullanmamaktadır. Kentsel alandaki kadınların % 85.09'u, kırsal alandaki kadınların ise % 92.57'si hiç alkol kullanmamaktadır.

TABLO 54 : Kadınlarda Alkol Kullanım Sıklığı

ALKOL KULLANIM SIKLIĞI	GENEL %	KENT %	KIR %
Hiç içmem	88.25	85.09	92.57
Çok seyrek	10.43	13.80	5.82
Haftada bir	0.59	0.57	0.61
Birkaç günde bir	0.41	0.39	0.45
Hergün	0.02	0.04	–
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

Çok seyrek olarak alkol kullanan kadınların oranı % 10.43'dür. Kentsel alandaki kadınlarda oran % 13.80 iken, kırsal alanda yaşayan kadınlarda % 5.82'dir.

Haftada bir alkol kullanan kadınların oranı % 0.59, bir kaç günde bir kullananların oranı % 0.41, her gün içenlerin oranı ise % 0.02'dir.

SES grupları açısından bakıldığında hiç alkol kullanmama eğiliminin alt SES gruplarında, diğer alkol kullanma sıklıklarının ise üst SES gruplarında yoğunlaştığı görülmektedir.

Hiç alkol kullanmayan kadınların eşlerinin % 67.56'sı da alkol kullanmazken, çok seyrek içenler % 23.56, haftada bir içenler %3.91, bir kaç günde bir içenler % 1.94, her gün içenler ise %2.91'dir. Kısaca, hiç

alkol kullanmayan kadınların eşlerinin %32.44'ü sıklığı değişmekle birlikte alkol kullanmaktadır.

Çok seyrek alkol kullanan kadınların eşlerinin de % 64.87'si çok seyrek olarak alkol kullanmaktadır. Ayrıca bu gruptaki eşlerin % 11.16'sı haftada bir, % 10.59'u bir kaç günde bir, % 9.16'sı ise her gün alkol kullanmaktadır.

7.3.2.2. Erkeklerde Alkol Kullanım Alışkanlığı:

Erkeklerin % 57.32'si hiç alkol kullanmamaktadır. Kentsel alanlarda yaşayan erkekler için bu oran % 55.67, kırsal alanlarda yaşayanlar için ise % 59.57'dir.

Çok seyrek olarak alkol kullanan erkeklerin oranı % 26.41'dir. Kentsel alanlarda %25.88, kırsal alanlarda 27.14'tür.

Haftada bir içenlerin oranı % 6.89, bir kaç günde bir içenlerin oranı % 4.98, her gün içenlerin oranı ise % 3.88'dir.

Erkeklerin dahil olduğu SES grupları da, alkol kullanım açısından kadınlara benzer bir eğilim sergilemektedir.

Sonuç olarak, içme sıklığına bakılmaksızın, kadınların % 11.75'i, erkeklerin ise % 42.68'i alkol kullanmaktadır.

TABLO 55 : Erkeklerde Alkol Kullanım Sıklığı

ALKOL KULLANIM SIKLIĞI	GENEL %	KENT %	KIR %
Hiç içmem	57.32	55.67	59.57
Çok seyrek	26.41	25.88	27.14
Haftada bir	6.89	7.26	6.38
Birkaç günde bir	4.98	6.25	3.25
Hergün	3.88	4.30	3.30
TOPLAM	100.0	100.0	100.0

8. GELENEKSEL DEĞER YARGILARI

Araştırmanın temelinde bulunan hipotezler arasında yer alan, sosyo-ekonomik yapı, gelir, göç, kentlilik ve kültürel yapı ile aile içi şiddet arasındaki ilişkiyi özetleyebilecek en uygun eksenin geleneksellik-modernlik eksenini olduğu söylenebilir. Bu bir anlamda Türkiye gibi yatay ve dikey hareketliliğin çok yüksek düzeylerde olduğu bir ülkede "düzen" ve "hareket"in çakışmasını ve getirdiği sorunları da içeren bir eksenidir.

Bilindiği gibi, zaman içinde varlığını sürdüren her toplum, bir nesilden diğerine ortak referans noktalarını ve değerlerini taşıma sorunu ile karşı karşıyadır. Bu sorun "sosyalizasyon" süreçleri, yani yeni nesillere toplumun kurumsallaşmış programına uygun olarak yaşamasını öğretmek için kullanılan süreçleri sayesinde aşılar (Berger, s.41).

Bireyin bilincindeki dünya da kendisi için diğer anlam taşıyanlarla girdiği iletişim sonucunda ortaya çıkar. Yani aile, iş arkadaşları, "benzerleri" bu bütün anlamın kurulmasında doğrudan rol oynarlar. Bu iletişim koptuğu zaman ise, yani aile bireyleri öldüğü, evlenildiği, yaşanılan bölgeden uzaklaşıldığı zaman, bilinçte oluşmuş olan dünya da subjektif geçerliliğini yitirmeye başlayacaktır. Başka deyişle bize "anamlı" görünen başkalarıyla iletişimin sürekliliği, toplumsal düzenin en önemli koşullarından biridir (Berger, s.44).

Bu durumda zaman içinde toplumların yaptığı yolculuk daha çok önem kazanmaktadır. Çünkü, hele bu hareketlilik çok güçlü ise bireylerin çevresini oluşturan "anamlılık çemberi" sürekli değişmekte, "düzenin" yerini "hareket" almakta; dolayısıyla salt düzen eğer hareketsizlik-değişmeme olarak kabul edilirse, yüksek hareketlilik hiçbir dayanak noktasının kalmamasına neden olabilmektedir.

Dolayısıyla toplumların düzen arayışlarını "gelenek", değişme ve ilerleme arayışını ya da hareketi "modernlik" kavramlarında soyutlamak mümkün olabilmektedir. Ancak buradan geleneğin salt düzen, modernliğin ise salt hareket olduğu anlaşılmalıdır. Aynı şekilde, "geleneksel" veya "modern" kavramlarının "iyi" veya "kötü" sıfatlarıyla (değer yargısıyla) ele alınmasına imkân olmadığı da açıktır.

Bu alanda "gelenek" ve "modernlik", "tipik" iki kutuba tekabül ederler. İkisi arasında kesin bir ayırım çizgisi yoktur.

Berger'in süreklilik analizine paralel olarak Georger Balandier'in yaklaşımı da bu yöndedir: Yani "gelenek süreklilik yaratır; geçmişle bağ kurar, zamanın dönüştürücü eylemini silerek bir düzeni tanımlar ve besler. Bunun için meşruiyetini ve gücünü sağladığı temel noktaları saklar. Kelimenin her anlamında 'düzenleme' yapar." (Balandier, 19888).

Ancak bu "düzenleme" tarih boyunca hep arkadan gelmiştir. Başka deyişle, hareket düzen üzerinde her zaman hakimiyet kurmuş, düzen ise harekete karşı sadece direnmeye çalışmıştır. Bu direnme sayesinde ise "eski", yorumlanmış, değişikliklere uğramış fakat hiçbir zaman kaybolmamış ve varlığını sürdürmüştür. Bu açıdan bakıldığında geleneksel ve modernin içiçe geçtiği bir süreçten söz etmek mümkündür. Bu süreci Herviev-Leger, yapının çözülmesi ve yeniden yapılanma, çözülme ve yeniden oluşma, örgütsüzleşme ve yeniden örgütlenme ama aynı zamanda eski düzenin unsurlarının modern toplumun sermayesinde yeniden kullanıma sokulması olarak tanımlamaktadır (Herviev-Leger, 1993).

Bu durumda araştırma için önem taşıyan "gelenek" için; "bir grup veya toplumun geçmiş ve gelecek arasında hayati olan süreklilik ve düzen adına kabul ettiği kavramsallaştırma, imaj, teorik ve pratik bilgiler tutum ve davranışların bütünü" (Herviev-Leger, 1993, s.127) tanımını kabul etmek mümkün görünmektedir.

Son olarak, gelenek tarafından sahip çıkılacak "düzen" genel olarak bir toplumsal düzen olabileceği gibi, bir cemaat, köy veya sadece bir aile de olabilecektir. Devletin toplumsal düzene sahip çıkan temel aktör olması gibi, paralel olarak ailede de erkek düzeni sağlayan temel unsur olarak karşımıza çıkacaktır.

Aşağıdaki bölümlerin okunması sırasında "gelenekselliğin", bu çerçevede, "koruma", "devamlılık" unsurlarının gözönünde tutulması gerekmektedir. Özellikle köyden kente göç olgusunun yoğun olduğu Türkiye'de insanların çevrelerindeki anlamlılık çemberinin yok olduğu bir ortamda düzen arayışı ve düzenin gerçekleşmesi önemli sancılar taşıyabilmekte; radikal dönüşüm ve hareket, düzenin de radikal-şiddet içeren yöntemlerle sağlanmasına neden olmaktadır.

8.1. Atasözlerini Benimseme:

Görüşülen kişilere dilimize yerleşmiş, aileye ve dayaağı ilişkin bazı deyim ya da atasözlerinden hoşlanıp hoşlanmadıkları sorulmuştur.

Böylece kültürümüze yerleşmiş olan kadın ve erkek rolleri ile dayaağı meşru hale getiren değer yargılarının ne kadar kabul gördüğü ölçöl-meye çalışılmıştır.

Atasözleri ve deyimlerden hoşlanma düzeylerine bakıldığında, genel olarak, şiddet ya da bir cinsin aşıağılanmasını içermeyen (genel kabul gören ve hoşlanıldığında hiçbir tepki toplamayacak hatta olumlu imaj kazandıran) atasözlerinden hoşlanma oranlarının çok yüksek olduğu görölmektedir. Örneğin, "Tatlı dil yılanı deliğinden çıkartır, cennet anaların ayakları altındadır ve keskin sirke küpüne zarar verir" şeklindeki atasözleri hem kadınlardan, hem de erkeklerden yüksek düzeye beğeni toplamıştır. Ancak diğerlerinden önemli ipuçları elde edilebilmektedir.

TABLO 56: Atasözlerinden Hoşlanma Düzeyi

ATA SÖZLERİ- DEYİMLER	GENEL %		KADIN %		ERKEK %		t değeri
	Hoşlandım	Hoşlanmadım	Hoşlandım	Hoşlanmadım	Hoşlandım	Hoşlanmadım	
Tatlı dil yılanı deliğinden çıkartır	97.95	2.05	98.09	1.91	97.82	2.18	0.10
Cennet anaların ayakları altındadır	94.67	5.33	95.91	4.09	93.46	6.54	0.89
Keskin sirke küpüne zarar verir	91.99	8.01	91.19	8.81	92.76	7.24	1
Kızını dövmeyen dizini döver	78.35	21.65	79.92	20.08	76.83	23.17	1.30
Elinin hamuru ile erkek işine karışılmaz	58.40	41.59	54.90	45.11	61.82	38.18	2.44
Erkektir sever de, döver de	39.61	60.39	34.59	65.41	44.50	55.50	3.53
Dayak cennetten çıkmadır	25.14	74.86	22.78	77.22	27.43	72.57	1.85
Kadının karnından sıpayı, sırtından koteği eksik etmeyeceksin	11.18	88.82	8.66	91.34	13.64	86.36	2.76

Atasözleri ve deyimlere kadın ve erkeklerin yaklaşımlarındaki farklılıklar şöyle ifade edilebilir:

"Cennet anaların ayakları altındadır" kadınlarca,

"Elinin hamuru ile erkek işine karışılmaz" erkeklerce,

"Erkektir sever de döver de" erkeklerce,

"Dayak cennetten çıkmadır" erkeklerce,

"Kadının karnından sıpayı sırtından kötüğe eksik etmeyeceksin" sözleri, erkeklerce, % 99.9 güven aralığında daha çok beğenilmektedir.

Yanısıra "Kızını dövmeyen dizini döver" sözü kadınlarca % 95 güven aralığında daha çok beğenilmektedir.

Varolan atasözlerinden "dayak" içerenleri birarada ele aldığımızda, özellikle "kızını dövmeyen dizini döver" atasözünün yüzde seksen civarında bir beğeni topladığı görülmektedir. Bu sözden hoşlanan kadınların oranı % 80, erkeklerin oranı ise %77'dir ve iki cinsin bu söze yaklaşımlarında % 95 güven aralığında istatistiki bir farklılaşma sözkonusudur.

Dayak içeren sözler içerisinde en yüksek hoşlanma oranının bu sözde toplanması, özellikle kız çocuklarının eğitiminde dayığı meşrulaştıran bir anlayışın varolduğunu göstermektedir denilebilir.

Dayağı genel olarak meşrulaştıran "dayak cennetten çıkmadır" atasözünün ulaştığı % 22.78'lik beğeni düzeyi de, yukarıda açıklamaya çalıştığımız kız çocuklarına yönelik dayağın meşruluğunu doğrular niteliktedir.

"Erkektir sever de, döver de" sözü de yüzde 40'lık bir beğeni düzeyine erişmiştir. Kadınların % 35'i, erkeklerin ise % 45'i bu söze onay vermiştir.

Soru formunda yer alan atasözleri ve deyimler arasında, bizce kadını en fazla aşığıllayan "kadının karnından sıpayı, sırtından kötüğe eksik etmeyeceksin" sözünden hoşlananların oranı % 11.18'dir.

"Kızını dövmeleyen dizini döver" dışındaki dayak, erkek üstünlüğü, kadının acizliğini içeren sözlere, erkeklerin kadınlardan daha çok onay verdiği görülmele birlikte; kadınların da bu sözlere yaklaşımları hiç de küçümsenmeyecek bir düzeydedir.

Genel olarak bakıldığında, esas olarak erkeğin sahip olduğu şiddet kullanma hakkının daireler halinde daraldığı veya genişlediği söylenebilir. Başka bir deyişle şiddetin kesin bir araç olarak kullanılacağına, kullanılması gerektiğine ikna olmuş % 14.64'lük bir erkek kitlesi mevcuttur.

8.2. Aile, Çocuk Eğitimi, Kadının Rolü ile İlgili Önermelere

Katılım Düzeyi:

Bu bölümde ayrıca, çocuk eğitimi ve aile bütünlüğünde kadının rolü ile ilgili bazı önermeler sınanmıştır. Soru formunda yeralan 9 önermenin herbiri görüşülen kişilere tek tek okunmuş ve önermede belirtilen görüşlere katılıp katılmadıkları sorulmuştur.

"Her ne olursa olsun çocuklar dövülmemelidir. Çocuklar dayak olmadan eğitilmelidir" şeklindeki önerme % 84 ile en yüksek katılma düzeyinin sağlandığı önerme olmuştur. Çocuk eğitiminde dayanın yeri olmadığını düşünenlerin dışında, çocukların arada bir dövülmesi gerektiğini düşünenlerin oranı ise % 36'dır ve bu önermeye kadınların % 42'si, erkeklerin ise % 30'u katıldıklarını belirtmişlerdir.

Çocuğun eğitiminde öğretmenlerin dövme yetkisini kullanabilecekleri yolundaki önermeye katılım düzeyi de % 36'dır. Her iki cinsin bu önermeye yaklaşımları arasında istatistiki bir farklılaşma yoktur.

Aynı şekilde çocuğa cezayı babanın vermesi gerektiği ve kız çocuklarının okumasının gereksiz olduğu yolundaki önermeye yaklaşım düzeyleri arasında da cinsler arası bir farklılaşma yoktur.

Çocuk eğitimi ile ilgili önermelere toplu olarak bakıldığında şunlar söylenebilir: Toplumun çok büyük bir kesimi çocukların dövülmemesi gerektiğini düşünmele beraber, belli bir kesim arada bir ya kendileri ya da öğretmenleri tarafından çocukların dövülmesi gerektiğini, eğitimin gerekli koşullarından biri olarak görmekteyler. Ancak çocuğa verilecek cezanın sadece babanın tekelinde olmadığı da açıktır. Toplumun çok büyük bir kesimi ise kız çocuklarının okutulmasından yanadır.

TABLO 57: Atasözlerinden Hoşlanma Düzeyi

ÖNERMELER	GENEL %		KADIN %		ERKEK %		t değeri
	Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	
Her ne olursa olsun çocuklar dövülmemelidir. Çocuklar dayak olmadan eğitilmelidir.	83.51	16.49	82.72	17.28	84.27	15.73	0.72
Karı-koca arasındaki tartışmanın içine dayak girerse sevgi bağı yok olur. Bunun tamiri mümkün değildir.	79.24	20.76	79.40	20.60	79.08	20.92	0.13
Ailenin bütünlüğü kadının kocasına göstereceği saygıya bağlıdır. Kadınlar kocalarına saygıda kusur etmezlerse sorun çıkmaz.	76.67	23.33	72.75	27.25	80.50	19.50	3.18
Komşularla yakın ilişkilere girmek bir süre sonra hayatımıza müdahaleye neden olur. Onun için komşularla fazla samimi olmak iyi değildir.	52.95	47.05	60.68	39.32	45.42	54.58	5.37
Çocuğun eğitimi için gerekirse arada bir dövmek gerekebilir.	35.94	64.06	42.42	57.59	29.63	70.37	4.66
Çocuğu öğretmenlerinin dövmesi eğitimi için gerekebilir.	35.92	64.08	35.50	64.50	36.32	63.68	0.29
Kadının çalışması aile birliğini kötü etkiler. Çevre tarafından da iyi karşılanmaz. Onun için kadın çalışmamalı, evinde oturmalıdır.	27.02	72.98	19.83	80.17	34.01	65.99	5.64
Çocuklara cezayı baba verir. Annenin çocuğu cezalandırması, dövmesi kocaya saygısızlıktır.	16.53	83.47	17.17	82.83	15.91	84.09	05.8
Kız çocuklarının okuması gerekmez. İyi bir ev kadını olmaları için evde annelerine yardımcı olmaları yeterlidir.	9.77	90.23	8.34	91.66	11.16	88.84	1.65

Kadının aile bütünlüğünün korunmasındaki rolüne ilişkin önermelere bakıldığında ise % 79'luk bir kitle karı-koca arasındaki ilişkide dayağı onaylamamaktadır. Hemen hemen aynı orandaki bir kitle de ailenin bütünlüğünün korunmasının kadının kocasına göstereceğı saygıya bağılı olduğunu düşünmektedirler. Bu iki önerme birlikte ele alındığında, toplumun, koca tarafından kadına yöneltilen dayağı onaylamadığı ama kadının da kocasına saygıda kusur etmemesini şart koştugu söylenebilir.

Aile bütünlüğünü tehdit eden bir diğfer unsur da komşularla ilişkilerdir. Toplumun % 53'ü komşularla samimi olmayı onaylamamaktadır. Böyle düşünen kadınların oranı % 61, erkeklerin oranı ise % 45.4'tür.

Kadının çalışmasını onaylamayanların oranı ise % 27'dir. Erkeklerin bu önermeye katılım oranı % 34, kadınların katılım oranı ise % 20'dir.

Önermelere katılım düzeylerini toparlayacak olursak:

Dayak, "yurttaş" olarak karşı olduğumuz ve okulda resmi sosyalizasyon yoluyla öğrenilen bir konudur. Ancak, resmi alanın dışında varolan "özel alan" geleneğın, güç ilişkilerini yönettiğı bir alandır. Bu özel alanda, karı-koca arasındaki ilişkiye dışarıdan girilemez ve bu alana kadın uyum sağlamak zorundadır.

Diğfer bir sonuç da kadınların komşularla girilen yakın ilişkilerden daha çok korkmasıdır. Çünkü, adeta özel alanın koruyucusu olan "yakın çevre" kadın üzerindeki hakimiyetin karşılıklı olarak beslendiğı ve erkeklerin de güvendiğı bir çevre konumundadır.

9. ÇOCUK EĞİTİMİ

Çocuk eğitiminde uygulanan terbiye yollarını belirlemek amacıyla, görüşülen kişilere çeşitli terbiye yöntemlerinin ne derece etkili olduğu sorulmuştur.

Soru formunda öncelikle çocuk eğitime genel yaklaşımlar belirlenmiş, daha sonra ise ailelerin kendi çocuklarına uyguladıkları yöntemler üzerinde durulmuştur.

9.1. Çocuk Eğitiminde Genel Yaklaşımlar:

Görüşülen kişilerden, çocuğun yetişme sürecinde uygulanması muhtemel olan;

- * Açıklama, ikna etme
- * Azarlama, utandırma
- * Dövme
- * Cezalandırma, yoksun bırakma
- * Korkutma

yöntemlerinin ne derece etkili olduğunu

(1) Etkisiz   (2) Biraz etkili   (3) Etkili

şeklinde derecelendirmeleri istenmiştir.

TABLO 58: Çocuk Eğitiminde Genel Yaklaşımlar

	GENEL %				KADIN %				ERKEK %			
	Etkisiz (1)	Biraz etkili (2)	Etkili (3)	ORT.	Etkisiz (1)	Biraz etkili (2)	Etkili (3)	ORT.	Etkisiz (1)	Biraz etkili (2)	Etkili (3)	ORT.
Açıklama, ikna etme	2.35	9.98	87.67	2.85	2.63	11.11	86.26	2.84	2.09	8.88	89.04	2.87
Cezalandırma, yoksun bırakma	54.05	31.13	14.81	1.65	51.03	31.61	17.37	1.69	57.01	30.67	12.32	1.56
Azarlama utandırma,	49.47	36.24	14.29	1.63	51.15	34.09	14.76	1.62	47.84	38.34	13.82	1.67
Korkutma	75.17	17.77	7.06	1.31	78.17	14.91	6.92	1.29	72.26	20.56	7.19	1.35
Dövme	76.75	16.99	6.26	1.30	73.03	19.51	7.46	1.33	80.38	14.53	5.09	1.26

Çocukların terbiye edilme yöntemlerinin 1 ile 3 arasında etkililik derecesinin ölçülmesi sonucunda, genel ortalamalara göre, "Açıklama, ikna etme yöntemi" nin en etkin yöntem olduğu düşünülmektedir. Daha sonra birbirine yakın puanlarla "Cezalandırma" ve "Azarlama, utandırma" gelmektedir. Daha sonra ise yine birbirine yakın puanlarla korkutma ve dövme yer almaktadır.

Açıklama ve ikna etme yöntemi hem kadınlar hem de erkekler tarafından en etkili yöntem olarak değerlendirilirken, diğer yöntemler konusunda sıralama değişmektedir.

9.1.1. Kadınlara Göre Çocuk Terbiye Etme Yöntemleri:

Kadınların çocuk eğitiminde en etkili buldukları yöntemin başında "Açıklama, ikna etme" gelmektedir. Kadınların çocukları terbiye etme yöntemleri hakkındaki düşünceleri etkinlik ortalamasına göre şöyle sıralanabilir:

- * Açıklama, ikna etme (2.84)
- * Cezalandırma, yoksun bırakma (1.69)
- * Azarlama, utandırma (1.62)
- * Dövme (1.33)
- * Korkutma (1.29)

9.1.2. Erkeklerle Göre Çocuk Terbiye Etme Yöntemleri:

Erkeklerin de çocuk eğitiminden en etkili buldukları yöntemin başında "açıklama, ikna etme" gelmektedir. Erkeklerin çocukları terbiye etme yöntemleri hakkındaki düşünceleri etkinlik ortalamasına göre şöyle sıralanabilir:

- * Açıklama, ikna etme (2.87)
- * Azarlama, utandırma (1.67)
- * Cezalandırma, yoksun bırakma (1.56)
- * Korkutma (1.35)
- * Dövme (1.26)

Genel olarak bakıldığında, hem kadınların hem de erkeklerin çocukları eğitimde dayığa ve diğer cezalara fikren karşı oldukları görülmektedir. Ancak herbir yöntem özelinde kadınların ve erkeklerin dü-

şüncelerine, genel ortalamadan farklılıkları açısından bakmakta fayda görülmüştür:

- * "Açıklama, ikna etme", "Azarlama, utandırma" ve "Korkutma" yöntemlerini, kadınlar genel ortalamaya göre daha az etkili bulurlarken, erkekler daha etkili bulmaktadırlar.
- * "Cezalandırma, yoksun bırakma" ve "dövme" yöntemlerini ise, erkekler genel ortalamaya göre daha az etkili, kadınlar ise daha etkili bulmaktadırlar.

Çocukların terbiye edilmesine yönelik etkililiği kent-kır ve SES grupları bakımından özellikle kadınlar açısından farklılaşmaktadır.

- * Açıklama, ikna etme yöntemini kırsal alanda yaşayan ve E SES grubuna dahil kadınlar etkisiz bulmaktadırlar. Erkekler açısından etkililik dereceleri arasında bir farklılaşma yoktur.
- * Açıklama, ikna etme yöntemini kırsal alanda yaşayan ve E SES grubuna dahil kadınlar etkisiz bulmaktadırlar. Erkekler açısından etkililik dereceleri arasında bir farklılaşma yoktur.
- * Azarlama yöntemi, kentsel alanda yaşayan kadınlar için etkili, alt SES gruplarına dahil kadınlar için etkisizdir. Erkekler açısından bir farklılaşma yoktur.
- * Dövme yöntemi, kırsal alanda yaşayan ve alt SES gruplarına mensup kadınlar ve erkekler açısından etkili bir yöntemdir.
- * Korkutma alt SES gruplarına dahil olan için etkili bir yöntemdir.

Gelir, eğitim, kentlilik gibi değişkenlerdeki yükselmeye dayak ve korkunun (uygulamada farklı olsa bile) en azından iyi bir yöntem olmadığı öğrenildiği görülmektedir. Oysa alt gelir gruplarında ve kırsal bölgelerde, dayak ve korku, "bilgi" olarak rahatlıkla akla gelebilen ve zihinsel ile pratik arasında çelişki yaratmayan (iç huzursuzluğu yaratmayan) bir çocuk eğitim biçimidir.

9.2. Kendi Çocuklarını Terbiye Ederken Kullandıkları Yöntemler ve Sıklık Dereceleri:

Görüşülen kişilerden, çocuklarının yaramazlıkları, kabahatleri karşısında;

- * Açıklama, ikna etme
- * Azarlama, utandırma
- * Dövme
- * Cezalandırma, yoksun bırakma
- * Korkutma

yöntemlerini ne sıklıkta uyguladıklarını

(1) Hiç bir zaman (2) Seyrek, çok az (3) Bazen (4) Sık sık, genellikle şıklarına göre yanıtlamaları istenmiştir.

TABLO 59 : Kadınların ve Erkeklerin Kendi Çocuklarını Terbiye Etme Yolları

	GENEL %					KADIN %					ERKEK %				
	Hiçbir zaman (1)	Seyrek çok az (2)	Bazen (3)	Sık sık (4)	ORT.	Hiçbir zaman (1)	Seyrek çok az (2)	Bazen (3)	Sık sık (4)	ORT.	Hiçbir zaman (1)	Seyrek çok az (2)	Bazen (3)	Sık sık (4)	ORT.
Açıklama, ikna etme	3.13	6.94	26.49	63.44	3.50	3.05	7.56	26.95	62.44	3.51	3.20	6.33	26.03	64.43	3.50
Azarlar, utandırma	29.24	24.71	39.34	6.72	2.23	27.26	23.70	41.03	8.01	2.29	31.19	25.70	37.67	5.45	2.16
Dövme	53.38	28.28	15.73	2.61	1.67	44.04	30.23	21.76	3.97	1.84	62.62	26.36	9.76	1.26	1.49
Cezalandırma, Yoksun bırakma	60.08	20.26	17.37	2.29	1.61	59.83	19.39	17.63	3.15	1.68	60.32	21.12	17.12	1.44	1.58
Korkutma	73.19	14.48	10.59	1.74	1.40	76.36	11.41	10.08	2.16	1.37	70.06	17.52	11.09	1.33	1.43

Görüşülen kişilerin çocuklarını terbiye ederken en sık kullandıkları yöntemlerin başında, bu konuya yaklaşımlarını da doğrular bir şekilde "Açıklama, ikna etme" gelmektedir. Daha sonra sıklıkla uygulanan yöntemler ise "Azarlama, utandırma", "Dövme", "Cezalandırma, yoksun bırakma" ve "Korkutma"dır.

Ortalamalardan yola çıkarak baktığımızda, kadınlarla erkeklerin uyguladıkları yöntemler genelle paralel bir seyir izlemektedir. Ancak, erkekler için dövme, cezalandırmadan sonra gelmektedir.

Kadınların ve erkeklerin çocuk eğitiminde uyguladıkları yöntemlerin sıklıklarına göre kendi içlerinde alınan ortalamaların , genel ortalamayla karşılaştırılması sonucu görülmektedir ki, kadınların "korkutma" dışındaki bütün yöntemleri uygulama sıklıkları hem genel hem de erkeklerin ortalamasından daha yüksektir.

Çocukların terbiye edilmesinde kullanılan yöntemlerin etkililik dereceleriyle, yani çocuk eğitimine genel yaklaşımla fiili durum karşılaştırıldığında ilginç bir sonuç ortaya çıkmaktadır: Her iki cins açısından da, çocuk terbiye yöntemlerinin etkililik derecesinde "Dövme" alt sırada yer alırken, fiili durumda en çok başvurulan 3. yöntem olmaktadır. Hem anneler hem de babalar dövmenin çocuk terbiye edilmesindeki etki derecesinin, diğer bütün yöntemlerden daha az olduğunu düşünmekle birlikte; fiiliyatta bu şekilde davranmamaktadırlar. Dayak en kolay başvurulan araçlardan biridir. Gücün gösterilmesi gerektiği zaman, her türlü örnekte görülebileceği gibi, şiddete başvurmak neredeyse meşru ve ilk akla gelen yöntemdir.

Çocukların terbiye edilme biçimlerinde "sık sık" uygulanan yöntemleri kent-kır ve SES grupları ayırımında bazı farklılıklar göstermektedir.

Açıklama ikna etme yöntemini sık sık uygulayanlar A,B, C1 SES gruplarında yoğunlaşırken, kentten kıra bir farklılaşma yoktur.

Diğer yöntemlerin ise genel olarak, alt SES gruplarında yoğunlaştığı ve kent-kır ayırımında farklılaşmadığı söylenebilir.

9.3. Çocukların Evden Kaçma Olayının Olup Olmadığı

Çocuğu olan ailelerin % 1.31'inin çocukları "1 kez", % 1.35'inin ise "Bir kaç kez" evden kaçmışlardır.

Toplam olarak % 2.66'lık bir kitleyi temsil eden çocukların evden kaçma olayının yaşandığı hanelerin % 53.7'sinde "Bazen" ve "Seyrek, çok az" sıklıklarıyla ifade edilen dayak olayının yaşandığı tesbit edilmiştir.

9.4. Kendilerinin Çocukken Ana-Babalarından Dayak Yeme Durumu

Kadınların % 10.21'i, erkeklerin ise % 19.12'si kendi çocukluklarında ana-babalarından "Sık Sık" dayak yediklerini belirtmişlerdir.

Çocukluklarında "Bazen" dayak yiyen kadınların oranı % 24.65 iken, bu oran erkeklerde % 31.76'dır.

"Seyrek çok az" dayak yiyen kadınların oranı % 29, erkeklerin ise % 27.78'dir.

Çocukluklarında ana-babalarından "hiç" dayak yemeyen kadınların oranı % 36.14, erkeklerin oranı ise % 21.34'tür.

Sıklık itibariyle bakıldığı zaman, çocuklukta daha sık dayak yeme olayı daha çok erkeklerde görülmektedir. Çocukluklarında erkeklerin kadınlardan daha çok dayak yemiş olmaları, adeta büyüyünce başvurmaları gereken bir yöntemi öğrenme süreçlerini ifade etmektedir. Dayağın sosyalizasyonu küçük yaşta başlamakta, aile içinde şiddete dayalı yeniden üretim böylece nesilden nesile taşınmaktadır.

Çocukluklarında sık sık dayak yiyenlerin alt SES grubuna ait kişilerde yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo 60 : Kadın Erkek Ayırımında Çocukken Dayak Olayının Yaşanıp Yaşanmadığı

ÇOCUKKEN DAYAK YEDİNİZ Mİ?	GENEL %	KADIN %	ERKEK %
Hiç bir zaman	28.64	36.14	21.34
Seyrek, çok az	28.38	29.00	27.78
Bazen	28.25	24.65	31.76
Sık sık, genellikle	14.72	10.21	19.12
TOPLAM		100.0	100.0

9.4.1. Çocukluklarında Dayak Yiyenlerin Çocuklarını Dövme Sıklığı:

Çocukluklarında "Sık sık" dayak yiyen kadınların % 10.35'i kendi çocuğunu da sık sık dövmetedir. % 28.45'i bazen, % 32.72'si seyrek olarak çocuklarını dövdüklerini belirtirlerken; % 28.47'si hiç dövmediklerini söylemişlerdir. Çocukluklarında sık sık dayak yiyen kadınların % 72'si sıklığına bakılmaksızın çocuklarına dayak atmaktadırlar.

Tablo 61 : Çocukluklarında Dayak Yiyen Kadınların Kendi Çocuklarını Dövme Sıklığı

Çocukluklarında dayak yeme sıklığı	Çocuklarını dövme sıklığı %				TOPLAM
	Sık sık, genellikle	Bazen	Seyrek, çok az	Hiçbir zaman	
Sık sık, genellikle	10.35	28.45	32.72	28.47	100.0
Bazen	3.54	28.52	29.89	38.05	100.0
Seyrek, çok az	3.85	18.11	37.30	40.75	100.0
Hiçbir zaman	2.56	18.13	24.12	55.19	100.0

Çocukluklarında sık sık dayak yiyen erkeklerin ise % 54'ü kendi çocuklarına dayak atmadıklarını belirtmişlerdir. Bu gruptaki erkeklerin sadece % 3.35'i kendi çocuklarına da sık sık dayak atmaktadırlar.

Tablo 62: Çocukluklarında Dayak Yiyen Erkeklerin Kendi Çocuklarını Dövme Sıklığı

Çocukluklarında dayak yeme sıklığı	Çocuklarını dövme sıklığı %				TOPLAM
	Sık sık genellikle	Bazen	Seyrek, çok az	Hiçbir zaman	
Sık sık, genellikle	3.35	11.64	31.41	53.60	100.0
Bazen	1.27	14.68	26.50	57.55	100.0
Seyrek, çok az	0.16	6.73	30.09	63.02	100.0
Hiçbir zaman	0.77	4.81	16.79	77.63	100.0

Genel olarak çocuklukta kendilerine yöneltilen dayaktan etkilenecek, bunu kendi çocuklarına da yansıtma durumunun kadınlarda daha yoğun olduğu söylenebilir.

10. EVLİLİK VE AİLE İÇİ İLİŞKİLER

Bu bölümde evlilik ya da eşle ilgili duygu ve düşünceler tesbit edilmeye çalışılmıştır.

10.1. Evliliğe Bakış:

Eşlerin evliliklerine bakışlarını tesbit etmek amacıyla, evliliklerinin kendilerine sağladığı en önemli 2 unsurun hangisi olduğunu var olan şıklar içerisinde seçmeleri istenmiştir.

Bu soruyla ilgili olarak kadınlara 6 seçenek, erkeklere ise 7 seçenek sunulmuştur.

TABLO 63 : Kadınlara Göre Evliliğin Sağladıkları

EVİLİĞİN SAĞLADIKLARI	KADIN %
Düzenli hayat	60.21
Çocuk sahibi olmak	50.35
Arkadaşlık, sevgi	37.83
Geleceğe güven	26.07
Yalnızlığın önlenmesi	11.02
Maddi güç, güven	9.30

Kadınların % 60'ı için, evliliklerinin kendilerine sağladığı en önemli unsur "Düzenli bir hayat" sağlamasıdır. Daha sonra ise "Çocuk sahibi olmak" gelmektedir. Evliliğin kendilerine sağladığı en önemli şeyin "Arkadaşlık, sevgi" olduğunu belirten kadınların oranı ise % 37.83'tür.

İstatistiksel farklılıklar açısından çocuk sahibi olmanın kırsal alanda, düzenli hayatın ise kentsel alanda yaşayan kadınlar için daha öne çıkan

nedenler olduğu görülmektedir. Diğer nedenler için kent-kır arasında bir farklılaşma yoktur.

SES grupları açısından ise, evliliklerin arkadaşlık ve sevgi sağlama-sı üst SES gruplarında yoğunlaşırken, çocuk sahibi olmak ve maddi güç, güvence alt SES gruplarında yoğunlaşmaktadır. İlginç bir nokta ise, evliliğin düzenli hayat sağlama-sı özelliğinin en az E SES grubunda önemli olmasıdır.

TABLO 64 : Erkekler Göre Evliliğin Sağladıkları

EVLİLİĞİN SAĞLADIKLARI	ERKEK %
Düzenli hayat	68.25
Arkadaşlık, sevgi	34.13
Çocuk sahibi olmak	30.69
Geleceğe güven	26.12
Soyun devamını sağlama-sı	20.52

Erkekler için de, evliliğin sağladığı en önemli şey "düzenli hayat"tır. Böyle düşünen erkeklerin oranı % 68.25'tir. Daha sonra ise kadınlardan farklı olarak "Arkadaşlık, sevgi" gelmektedir.

Hem kadınlar için hem de erkekler için evliliklerinin kendilerine sağladığı şeyler oransal olarak çok fazla değişmemektedir. Fakat kent-kır ve SES grupları açısından bakıldığında; evliliklerinin kendilerine sağladığı şeyin arkadaşlık - sevgi olduğunu düşünenlerin üst SES gruplarına mensup kişilerde yoğunlaştığı; çocuk sahibi olmanın ve maddi güç, güvencenin evliliklerinin kendilerine sağladığı en önemli şey olduğunu düşünenlerin alt SES gruplarında yoğunlaştığı görülmektedir.

Hem kadınlar hem de erkekler açısından ilginç olan bir nokta ise evliliğin düzenli hayat sağladığı fikrinin en az E SES gruplarında yoğunlaşmasıdır.

10.1.1. Eş Karşı Hissedilen En Kuvvetli Duygu:

Eşlerine karşı duydukları en kuvvetli duygunun "Sevgi" olduğunu söyleyen kadınların oranı % 54.04'tür. Bunun hemen arkasından gelen ise eşlerine "Saygı" duyduklarını belirten kadınlardır (% 26.28).

Kırsal alanda yaşayan kadınların eşlerine sevgi ve itaat duyması olayı kentsel kesimde yaşayan kadınlara göre daha anlamlı bir yoğunluğa sahiptir.

Eşlerine saygı duyan kadınlar ise alt SES gruplarında yoğunlaşmaktadır.

TABLO 65 : Kadınların Eşlerine Karşı Duydukları En Kuvvetli Duygu

KADINLARIN EŞLERİNE KARŞI DUYDUKLARI EN KUVVETLİ DUYGU	%
Sevgi	54.04
Saygı	26.28
İtaat	8.37
Arkadaşlık	8.32
Korku	1.69
Hiçbiri	1.32

Oransal olarak bakıldığında, erkeklerin, kadınlara göre, eşlerini daha çok sevdikleri, ama daha az saygı duydukları söylenebilir.

Erkeklerin eşlerine karşı duydukları duygular kent-kır ve SES grupları ayrımında belirgin bir farklılık arzmemektedir.

TABLO 66 : Erkeklerin Eşlerine Karşı Duydukları En Kuvvetli Duygu

KADINLARIN EŞLERİNE KARŞI DUYDUKLARI EN KUVVETLİ DUYGU	%
Sevgi	66.84
Saygı	16.88
Arkadaşlık	8.49
Koruma-esirgeme	7.12
Hiçbiri	0.67

10.2. AİLE İÇİ OTORİTE

10.2.1. Kadınların Çalışma İsteğinde Eşin Etkisi:

Çalışmayan ya da evde çalışan kadınlara (n = 2849) "Ev dışında para kazanacağı bir işte çalışmak" isteyip istemedikleri sorulmuştur.

Bu durumdaki kadınların % 26.46'sı çalışmak istediklerini, ama çocuklar yüzünden çalışmamayı tercih ettiklerini belirtirlerken; % 18.73'ü çalışmak istediklerini ama iş bulamadıklarını söylemişlerdir. % 24.54'ü ise çalışmak istedikleri halde kocalarının izin vermeyeceğini belirtmişlerdir.

Yani ev dışında çalışmayan ya da evde çalışan kadınların % 69.73'ü dışarıda bir işte çalışmaya gönüllü olduklarını ama kendi dışlarındaki nedenler yüzünden çalışmadıklarını belirtmişlerdir.

Kadınların % 30.28 oranını ise çalışmak istemediklerini belirtmişlerdir. Bu kadınların çalışmak istememe nedenleri ihtiyaç olmaması, ev işlerinin aksayacağı ve iş hayatının zor olduğu düşüncesidir.

Kent-kır ve SES grupları açısından çalışmak isteyen ve istemeyen kadınlar arasında bazı farklılıklar gözlenmiştir:

- * Çocuklarını ihmal edeceği düşüncesi ile çalışmayan kadınlar kentsel alanlarda ve üst SES gruplarında yoğunlaşmaktadırlar.

- * Eşin izin vermemesi nedeniyle çalışmak istediği halde çalışmayan kadınlar, kentsel alanlarda ve alt SES gruplarında yoğunlaşmaktadır.

Çalışmak istediği halde çocuklar ya da iş bulamama yüzünden çalışmayan kadınlara, bu engellerin olmaması halinde eşlerinin çalışmalarına izin verip vermeyeceği sorulmuştur. Bu kadınların % 66.23'ü eşlerinin izin vereceğini söylemişlerdir.

Toplam çalışmayan kadınlar içinde, istediği halde eşi izin vermediği için çalışmayanların oranı % 39.80'dir. Kadınların çalışma hayatına atılmasında en büyük engelleyicinin eşler olduğu anlaşılmaktadır.

10.2.2. Kadının Koca İznine Tabi Olan Faaliyetleri:

Ailede eşler arası rol ve statüyü belirleyecek bazı sorular sorulmuştur. Bunun saptanması ise iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikle kadınlara 8 şık sayılmış ve herbirini yapmak için eşlerinden izin almaya gerek olup olmadığı sorulmuştur. Erkeklere ise yine aynı şıklar sayılarak, herbirini yapmak için eşlerinin kendilerinden izin almalarına gerek olup olmadığı sorulmuştur.

Daha sonraki aşamada ise izne tabi olanlar için eşlerinin izin verip vermeyeceği sorulmuştur.

Kadınların eşlerinden izin almalarını gerektiren faaliyetlerin başında "Yalnız başına gezmeye, istediği yere gitmek" gelmektedir. Kadınların % 47'si, yalnız başlarına gezmeye gitmek için eşlerinden izin almaları gerektiğini söylemişlerdir. Daha sonra ise % 32.08 ile "Yalnız başına çarşıya, alışverişe gitmek" gelmektedir.

TABLO 67: Koca İznine Tabi Olan Ya da Olmayan Faaliyetler

	GENEL			KENT			KIR		
	İzin almam gerekir	İzin almam gerekmez	TOPLAM	İzin almam gerekir	İzin almam gerekmez	TOPLAM	İzin almam gerekir	İzin almam gerekmez	TOPLAM
Yalnız başına gezmeye istediği yere gitmek	46.79	53.21	100.0	45.45	54.56	100.0	48.63	51.37	100.0
Yalnız başına çarşıya alışverişe gitmek	32.08	67.92	100.0	28.99	71.01	100.0	36.30	63.70	100.0
Misafirlikte kadın-erkek birlikte oturmak	25.98	74.02	100.0	21.12	78.88	100.0	32.63	67.37	100.0
Başörtüsüz sokağa çıkmak	25.71	74.29	100.0	23.56	76.44	100.0	28.65	71.35	100.0
Kısa kollu elbise giymek	24.61	75.39	100.0	22.09	77.91	100.0	28.06	71.94	100.0
Akrabalarla görüşmek	19.45	80.55	100.0	17.92	82.08	100.0	21.54	78.46	100.0
Komşularla görüşmek	15.55	84.45	100.0	13.90	86.10	100.0	17.82	82.18	100.0
Evde misafir ağırlamak	14.96	85.04	100.0	13.34	86.66	100.0	17.17	82.83	100.0

Kadınların yapmadan önce eşlerinden izin almaları gereken faaliyetlere kent-kır, bölge ve SES grupları ayrımında bakıldığında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

- * "Yalnız başına gezmeye istediği yere gitmek" dışındaki bütün faaliyetlerde kırsal bölgede yaşayan kadınların izin almaları zorunluluğu istatistiki olarak daha önce çıkmaktadır. Ama kadının yalnız başına gezme amacıyla dışarıya çıkması konusunda kent-kır arasında istatistiki bir farklılık yoktur. Kadının yalnız

başına gezmeye gitmesi için eşinden izin alması gereği kentsel ve kırsal alanlarda yaşayanlar için aynı yoğunluğa sahiptir.

- * Diğer bütün faaliyetleri yapmak için eşlerinden izin almaları gereken kadınların kırsal alanlarda ve alt SES gruplarında yoğunlaştığı görülmektedir.

TABLO 68: Koca İznine Tabi Olan Faaliyetlerde Kocanın İzin Verip Vermediği

	GENEL			KENT			KIR		
	İzin verir	İzin vermez	TOPLAM	İzin verir	İzin vermez	TOPLAM	İzin verir	İzin vermez	TOPLAM
Yalnız başına gezmeye, istediği yere gitmek	64.46	35.54	100.0	64.44	35.56	100.0	64.48	35.52	100.0
Yalnız başına çarşıya alışverişe gitmek	60.57	39.43	100.0	60.18	39.82	100.0	60.99	39.01	100.0
Misafirlikte kadın-erkek birlikte oturmak	59.39	40.61	100.0	56.60	43.30	100.0	61.86	38.14	100.0
Başörtüsüz sokağa çıkmak	13.64	86.36	100.0	16.83	83.17	100.0	10.06	89.84	100.0
Kısa kollu elbise giymek	13.44	86.56	100.0	15.21	84.79	100.0	11.54	88.46	100.0
Akrabalarla görüşmek	84.63	15.37	100.0	82.38	17.62	100.0	87.18	12.82	100.0
Komşularla görüşmek	84.86	15.14	100.0	80.89	19.11	100.0	89.08	10.92	100.0
Evde misafir ağırlamak	88.23	11.77	100.0	86.58	13.42	100.0	89.99	10.01	100.0

Tablodan da görüldüğü gibi, kadınların hemen hemen yarısı için "Yalnız başına gezmeye ya da alışverişe gitmek" koca iznine bağlı bir faaliyettir. Fakat bu faaliyetleri gerçekleştirmek için kocalarından izin alma-

ları gereken kadınların yaklaşık yüzde 60'ı kocalarının, kendilerinden izin istendiğinde vereceğini de söylemişlerdir. Buradan yola çıkarak, kadınların yalnız başlarına yapacakları faaliyetler, diğer bütün faaliyetlerden daha çok izne tabidir ve koca kendisine danışıldığında "izin" i vermektedir, denebilir.

Öte yandan kadınların yaklaşık yüzde 25'i giyinişleri ile ilgili olarak kocalarına danışmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir. Ancak dikkat çekici olan başörtüsüz sokağa çıkmak ve kısa kollu elbise giymek için kocalarından izin almak zorunda olan kadınların kocalarının hemen hemen yüzde 86'sı bu izni vermemesidir. Kadınların giyimleri konusundaki izin-komuta zinciri baştan kesilmekte ve yeniden izin almayı gerektirmeyen bir durum yaratmaktadır.

10.2.3. Erkeklerle Göre Eşlerinin Kendi İzinlerine Tâbi Olan Faaliyetleri:

Erkeklerin de, eşlerinin kendilerinden "izin alınmasını gerektiren" davranışlarının başında "Yalnız başına gezmeye, istediği yere gitmek" gelmektedir. İkinci sırada ise "Kısa kollu elbise giymek" yer almaktadır.

Genel olarak bakıldığında, erkeklerin, eşlerinin bütün faaliyetlerinin kendi izinlerine tabi olduğu düşüncesi daha yüksek oranlara sahiptir. Yani erkekler izin mekanizmasının kendi inisiyatiflerinde olduğu düşüncesini kadınlara göre daha fazla taşımaktadırlar.

Eşlerin kendilerinden izin almaları gerektiğini belirten kocaların izin vermeyeceklerini belirttikleri davranışların başında başörtüsüz sokağa çıkmak ve kısa kollu elbise giymek gelmektedir.

TABLO 69: Erkeklerle Göre Eşlerinin Kendi İzinlerine Tabi Olan Ya da Olmayan Faaliyetleri

	GENEL			KENT			KIR		
	İzin alması gerekir	İzin alması gerekmez	TOPLAM	İzin alması gerekir	İzin alması gerekmez	TOPLAM	İzin alması gerekir	İzin alması gerekmez	TOPLAM
Yalnız başına gezmeye, istediği yere gitmesi	64.46	35.54	100.0	64.44	35.56	100.0	64.48	35.52	100.0
Kısa kollu elbise giymesi	38.75	61.25	100.0	36.83	63.17	100.0	41.38	58.62	100.0
Yalnız başına çarşıya, alışverişe gitmesi	36.81	63.19	100.0	33.84	66.16	100.0	40.88	59.12	100.0
Başörtüsü sokağa çıkması	35.07	64.93	100.0	32.17	67.83	100.0	39.02	60.98	100.0
Misafirlikte kadın erkek birlikte oturması	24.78	75.22	100.0	24.39	75.61	100.0	25.30	74.70	100.0
Evde misafir ağırlaması	16.98	83.02	100.0	15.58	84.42	100.0	18.89	81.11	100.0
Akrabalarla görüşmesi	12.72	87.28	100.0	11.76	88.24	100.0	14.03	85.97	100.0
Komşularla görüşmesi	12.21	87.79	100.0	10.94	89.06	100.0	13.94	86.06	100.0

Aile içindeki izin mekanizması toplu olarak değerlendirildiğinde, kadınların kocaları hakkında daha iyimser olduğu görülmektedir. Erkekler ise kadınların tahmin ettiği kadar sert bir profil çizmektedirler.

Öte yandan, kadınların giyimlerine yönelik izin mekanizmasının kesinliği, özel hayatta erkek-kadın otorite ilişkilerinin en belirgin olduğu alanlara işaret etmektedir. Başka bir deyişle, erkeğin otoritesi cinsellik çağrıştıran tavırların kontrolünden geçmektedir.

10.2.4. Aile içindeki Karar Alma Mekanizmalarının İşleyişi:

Evdeki karar alma süreçlerinde eşlerden hangisinin daha etkin olduğunu belirleyebilmek amacıyla, çeşitli sorular sorulmuştur.

TABLO 70 : Erkeklerin, Kendi İzinlerine Tabi Olan Faaliyetlerde Eşlerine İzin Verip Vermedikleri

	GENEL			KENT			KIR		
	izin veririm	izin vermem	TOPLAM	izin veririm	izin vermem	TOPLAM	izin veririm	izin vermem	TOPLAM
Başörtüsüz sokağa çıkması	617.04	82.96	100.0	17.85	82.15	100.0	16.13	83.87	100.0
Kısa kollu elbise giymesi	18.05	81.95	100.0	20.05	79.95	100.0	15.62	84.38	100.0
Yalnız başına gezmeye gitmesi	48.67	51.33	100.0	52.25	47.75	100.0	43.84	56.16	100.0
Yalnız başına çarşıya gitmesi	54.61	45.39	100.0	61.09	38.91	100.0	47.28	52.72	100.0
Misafirlikte kadın erkek birlikte oturması	57.02	42.98	100.0	55.27	44.73	100.0	59.34	40.66	100.0
Evde misafir ağırlaması	80.46	19.54	100.0	79.06	20.94	100.0	82.03	17.97	100.0
Komşularla görüşmesi	81.60	18.40	100.0	81.88	18.12	100.0	81.30	18.70	100.0
Akrabalarla görüşmesi	84.51	15.49	100.0	83.05	16.95	100.0	86.18	13.82	100.0

Mutfak masraflarının nerelere harcanacağı dışındaki bütün karar alma süreçlerinde, ağırlıklı olarak eşlerin her ikisinin de etkin olduğu görülmektedir. Daha sonra ise sadece evin erkeğinin etkin olduğu karar alma süreçlerinin ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Hangi akrabalarla-ahbaplarla görüşüleceği ve eve alınacak mühim eşya hakkında verilecek kararlarda eşlerin her ikisinin de etkin olma durumu yüzde 65-70 arasındadır. Sözkonusu bu durumlarda sadece evin erkeğinin karar vermesi hali ise kadınlardan hayli yüksek oranlardadır. Kadınların bu üç durum için de karar verme süreçlerinde etkin olma oranları düşük düzeylerde kalmaktadır.

Aile gelirinin nerelere harcanacağı konusunda eşlerin birlikte karar verme durumu azalırken, sadece erkeğin karar verme durumu artmaktadır.

TABLO 71 : Aile İçi Karar Alma Mekanizmasının İşleyişi

	GENEL %					KENT %					KIR %				
	Her ikimizde	Evin erkeği	Evin kadını	Başka bir aile büyüğü	TOPLAM	Her ikimiz de	Evin erkeği	Evin kadını	Başka bir aile büyüğü	TOPLAM	Her ikimiz de	Evin erkeği	Evin kadını	Başka bir aile büyüğü	TOPLAM
Hangi ahtaplara görüşüleceği	66.98	25.34	6.70	0.98	100.0	66.85	25.12	7.24	0.79	100.0	67.16	25.63	5.96	1.25	100.0
Hangi akrabaları görüşüleceği	72.28	20.11	6.49	1.13	100.0	72.27	19.55	7.24	0.93	100.0	72.29	20.86	5.46	1.40	100.0
Eve alınacak mülhim eşya	64.58	22.00	12.35	1.07	100.0	65.59	20.01	13.65	0.75	100.0	63.20	24.71	10.58	1.51	100.0
Aile gelirlinin nerelelere harcanacağı	63.06	36.78	8.75	1.40	100.0	54.82	33.45	10.64	1.10	100.0	50.67	41.35	6.17	1.81	100.0
Mutfak masalarının nerelelere harcanacağı	37.58	19.55	41.39	1.48	100.0	36.44	16.27	46.02	1.27	100.0	39.13	24.05	35.06	1.77	100.0
Çocuğun ne zaman doktora götürüleceği	58.02	11.09	27.98	0.53	100.0	54.60	9.89	32.91	0.35	100.0	62.71	12.73	21.23	0.77	100.0
Evin kadınının ne zaman doktora gideceği	43.20	13.02	43.30	0.48	100.0	38.56	11.64	49.57	0.23	100.0	49.54	14.92	34.72	0.82	100.0

Ancak mutfak masraflarının nerelere harcanacağı konusunda sadece kadınların karar verme oranı, diğer bütün karar alma süreçlerine göre artmaktadır. Aynı şekilde çocuğun veya kendisinin ne zaman doktora gideceği hakkındaki karar verme süreçlerinde de, görece olarak kadınların etkinliği artmaktadır.

İstatistiksel farklılıklar açısından evdeki karar alma süreçlerine bakıldığında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

- * Evdeki karar alma süreçlerinde "Sadece evin kadınının" etkili olma durumu kentsel bölgelerde kırsal bölgelere göre daha anlamlı bir yoğunluk arz etmektedir.
- * Bütün karar alma süreçlerinde "Evin erkeği"nin etkili olması durumu alt SES gruplarında;
- " Evin kadını"nın etkili olması durumu ise özellikle A ve B SES gruplarında anlamlı bir artış göstermektedir.

10.3. Eşlerle Birlikte Gerçekleştirilen Sosyal Faaliyetler

Eşlerin yalnız başına ve birlikte gerçekleştirdikleri faaliyetleri tesbit etmek amacıyla çeşitli sorular sorulmuştur.

10.3.1. Kadınların Yalnız Başlarına Gitme Alışkanlığında Olduğu Yerler ve Eşleriyle Gitme Durumu:

Kadınların gitme alışkanlığında olduğu yerlerin başında "Akraba-arkadaş ziyaretleri", "Eş-dost ziyaretleri", "Giyim ve eşya almak için çarşıya" ve "Parka-kıra-mesire yerleri"ne gitmek gelmektedir.

Lokanta-gazinoya giden kadınların oranı % 38.10 iken, sinemaya giden kadınların oranı % 19.20 ile en alt sırada yer almaktadır.

"Giyim ve eşya almak için çarşıya gitmek" dışındaki bütün faaliyetlerde, kadınların hemen hemen tamamına yakını sözkonusu yerlere eşleriyle de gitmektedirler.

Tablo 72 : Kadınların Çevreyle İlişkisi

	GENEL %			KENT %			KIR %		
	Hiç gitmem	Giderim	TOPLAM	Hiç gitmem	Giderim	TOPLAM	Hiç gitmem	Giderim	TOPLAM
Lokanta, gazino	61.90	38.10	100.0	57.90	42.10	100.0	67.38	32.62	100.0
Sinema	80.80	19.20	100.0	77.69	22.31	100.0	85.06	14.94	100.0
Eş-dost ahibap ziyaretleri	3.65	96.36	100.0	3.50	96.50	100.0	3.84	96.16	100.0
Park, kır, mesire yerleri	25.26	74.74	100.0	21.39	78.61	100.0	30.55	69.45	100.0
Akraba ziyaretleri	2.95	97.06	100.0	3.07	96.93	100.0	2.77	97.23	100.0
Giyim ve eşya almak için çarşıya	6.93	93.07	100.0	6.11	93.89	100.0	8.06	91.94	100.0

Tablo 73: Kadınların Kocalarıyla Birlikte Gitme Alışkanlığında Olduğu Yerler

	GENEL %			KENT %			KIR %		
	Kocamla hiç gitmem	Kocamla giderim	TOPLAM	Kocamla hiç gitmem	Kocamla giderim	TOPLAM	Kocamla hiç gitmem	Kocamla giderim	TOPLAM
Lokanta, gazino	62.63	97.37	100.0	3.83	96.17	100.0	0.51	99.49	100.0
Sinema	7.81	92.19	100.0	10.94	89.06	100.0	1.41	98.59	100.0
Eş-dost ahibap ziyaretleri	8.06	91.94	100.0	8.30	91.70	100.0	7.73	92.27	100.0
Park, kır, mesire yerleri	7.06	92.94	100.0	8.20	91.80	100.0	5.28	94.72	100.0
Akraba	6.44	93.56	100.0	7.00	93.00	100.0	5.69	94.31	100.0
Giyim ve eşya almak için çarşıya	22.99	77.01	100.0	27.62	72.39	100.0	16.54	83.46	100.0

Kent-Kır ayrımında bakıldığı zaman kentsel alanlarda yaşayan kadınların, kırsal alanlarda yaşayan kadınlara göre sözkonusu yerlere gitme oranları ve eşle birlikte gitmeme oranı daha yüksektir.

Kırsal alanlarda ise sözkonusu yerlere eşle birlikte gitme eğilimi daha ağır basmaktadır.

10.3.2. Erkeklerin Yalnız Başlarına Ya da Eşleriyle Gerçekleştirdikleri Faaliyetler:

Erkeklerin gittikleri yerlerin sıralaması da kadınlarınkine benzer bir seyir izlemektedir.

Ancak erkeklerin sinema ve lokanta-gazinoya gitme oranları daha yüksektir. Öte yandan sinema, erkeklerin de en az gittikleri yer konumundadır.

Tablo 74: Erkeklerin Gitme Alışkanlığında Olduğu Yerler

	Hiç gitmem	GENEL % Giderim	TOPLAM	Hiç gitmem	KENT % Giderim	TOPLAM	Hiçgitmem	KIR % Giderim	TOPLAM
Lokanta, gazino	45.85	54.15	100.0	44.82	55.18	100.0	47.25	52.75	100.0
Sinema	74.59	25.41	100.0	70.54	29.46	100.0	80.12	19.88	100.0
Eş-dost ahabap ziyaretleri	3.81	96.19	100.0	3.91	96.09	100.0	3.68	96.32	100.0
Park, kır, mesire yerleri	13.52	86.48	100.0	10.34	89.66	100.0	17.86	82.14	100.0
Akraba ziyaretleri	3.14	96.86	100.0	2.24	97.76	100.0	4.37	95.63	100.0
Giyim ve eşya almak için çarşıya	7.88	92.12	100.0	6.72	93.28	100.0	9.47	90.53	100.0

Sözkonusu yerlere gitme eğiliminde olan erkeklerin hemen hemen tamamı buralara eşleriyle de gittiklerini belirtmişlerdir. Sadece lokanta-gazinoya eşleriyle gitme oranı diğerlerinden görece olarak daha düşüktür.

Lokanta-gazinoya giden ve kırsal alanda yaşayan erkeklerin %21'i buraya eşleriyle hiç gitmediklerini belirtirlerken, bu oran kentsel alanlar-

da % 15'tir. Sinemaya yalnız başına gitmeme eğilimi ise kentsel alandaki erkekler için daha yüksek bir orana sahiptir.

Düşük oranda da olsa bazı kentli kadınların erkeklerden bağımsız olarak hareket ettikleri gözlemlenmektedir.

Genel olarak ise erkeklerin kadınlardan daha çok bağımsız davranıldığı görülmektedir. Ancak yine de kadın ve erkek arasında çok yüksek oranlarda birlikte hareket etme özelliği görülmektedir. Ailenin parçalanmaması için olduğu varsayılabilir bu tür bir davranış, hemen hemen bütün faaliyetlerin eşle birlikte yapılmasını beraberinde getirmektedir.

Tablo 75: Erkeklerin Eşleriyle Birlikte Gitme Alışkanlığında Olduğu Yerler

	GENEL %			KENT %			KIR %		
	Karımla hiç gitmem	Karımla giderim	TOPLAM	Karımla hiç gitmem	Karımla giderim	TOPLAM	Karımla hiç gitmem	Karımla giderim	TOPLAM
Lokanta, gazino	17.42	82.58	100.0	14.99	85.01	100.0	20.90	79.10	0.001
Sinema	9.16	90.84	100.0	10.23	89.77	100.0	7.00	93.00	0.001
Eş-dost ahab ziyaretleri	1.94	98.06	100.0	2.38	97.62	100.0	1.35	98.65	0.001
Park, kır, mesire yerleri	2.13	97.87	100.0	2.00	98.00	100.0	2.32	97.68	0.001
Akraba ziyaretleri	1.07	98.93	100.0	1.39	98.61	100.0	0.61	99.39	0.001
Giyim ve eşya almak için Çarşıya	5.47	94.53	100.0	6.58	93.42	100.0	3.90	96.10	0.001

10.4. Evlilik ve Karı-Koca Arasındaki İlişkilerdeki Problemler, Sonuçları

Görüşülen kişilerin eşleri ile ilişkilerini kendilerinin değerlendirmelerini sağlamak amacıyla 1 (en kötü) ile 10 (en iyi) arasında puan vermeleri istenmiştir.

10.4.1. Eşle İlişki Puanı:

Kadınların eşleriyle ilişkilerine verdikleri puan ortalaması 8.38'dir. Kentsel alanlarda 8.17 olan eşle ilişki puanı, kırsal alanlarda 8.67'dir.

Erkeklerin eşleriyle ilişkilerine verdikleri puan ortalaması 8.54'tür. Kentsel alanlarda 8.59 olan ortalama puan, kırsal alanlarda 8.47'dir.

A ve B SES grupları dışındaki bütün puanların ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Kadınların ve erkeklerin eşlerine verdikleri puanlar genel olarak değerlendirildiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

- * Kadınların eşleriyle ilişkilerine verdikleri ortalama puan erkeklerinkinden düşüktür.

TABLO 76 : Kent-Kır ve SES Grupları Ayırımında Eşle İlişkiye Verilen Ortalama Puan

	KADIN	ERKEK
Kent	8.17	8.59
Kır	8.67	8.47
A SES grubu	8.67	7.73
B SES grubu	8.48	8.38
C1 SES grubu	8.42	8.60
C2 SES grubu	8.29	8.57
D SES grubu	8.43	8.62
E SES grubu	7.88	9.00
GENEL ORTALAMA	8.38	8.54

- * Kentsel alanda yaşayan kadınların eşleriyle ilişkilerine verdikleri puan ortalaması genel ortalamasının altında kalırken; kentsel alanda yaşayan erkeklerin puan ortalaması genel puan ortalamasının üzerindedir.

- * A ve B SES grubuna mensup kadınların verdikleri puan ortalaması genel kadın ortalamasının üzerinde iken, aynı SES grubundaki erkeklerin verdikleri puan ortalaması genel erkek ortalamasının altında kalmaktadır.

10.4.2. Evlilik İlişkilerinin Gerginleşmesinde Etkili Olan Faktörler:

Bu bölümde ailelerin evlilik ilişkilerine bakışları ve evlilikte yaşanan gerginliklerin nedenleri sorgulanmıştır.

Soru formunda yer alan, karı-koca ilişkilerinin gerginleşmesinde, kavgaya dönüşmesinde önemli olan faktörlerin;

1. Önemsiz
2. Önemli
3. Çok önemli

şeklinde değerlendirilmesi istenmiştir.

Genelde ve kadın-erkek ayırımında farklılaşan nedenlerin tesbiti için, her bir nedene verilen yanıtlardan ortalama değerler hesaplanmıştır. Daha sonra ise her bir ortalama değerden yola çıkarak aritmetik ortalama hesaplanmıştır. Böylece genelde ve kadın-erkek ayırımında her bir faktörün ortalama değerlerin ne kadar altında veya üstünde yer aldığı tesbit edilmek istenmiştir.

Genel değerlendirme sonuçlarına bakıldığı zaman "Erkeğin savurganlığı, kumar alışkanlığı", "Erkeğin evi ile ilgilenmemesi" ve "Erkeğin aşırı alkol kullanması" karı-koca ilişkilerinin kavgaya dönüşmesinde en etkili nedenler olarak görülmektedir.

Ayrıca "Kadının evini ihmal etmesi", "Erkeğin gözünün dışarıda olması", "Erkeğin kadına sevgi göstermemesi", "Kadının erkeğe saygı göstermemesi" ve "Maddi güçlükten kaynaklanan bunalımlar" genel ortalamasının üzerinde bir öneme sahip olan faktörlerdir.

10.4.2.1. Kadın Erkek Ayrımında Evlilik İlişkilerinin Gerginleşmesinde Etkili Olan Faktörler:

Kadınların da erkeklerin de karı-koca ilişkilerini gerginleştireceğini düşündükleri nedenlerin başında "erkeğin savurganlığı, kumar alışkanlığı" gelmektedir.

Ancak kadınlar için 2. sırada bir öneme sahip olan "Erkeğin aşırı alkol kullanması", erkekler için 4. sırada bir öneme sahiptir.

Genelde bakıldığında kadınlar için, erkeklerden kaynaklanan ve aile temelini sarsacak nedenler önem sıralamasında daha üstlerde yer almaktadır.

10.4.2.2. Kent-Kır ve SES Grupları Ayrımında Evlilik İlişkilerinin Gerginleşmesinde Etkili Olan Faktörler:

- * Erkeğin aşırı alkol kullanımı,
- Kadının erkek çocuğunun olmaması,
- Kadının çocuk doğuramaması,
- Evdeki diğer akrabaların kışkırtmaları,
- Erkeğin kadını aşırı kıskanması

nedenlerine verilen önem derecelerinin kırsal alanda yaşayanlar açısından kentsel alanlarda yaşayanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer bütün nedenler kentsel alanlarda yaşayanların kırsal alanlarda yaşayanlara göre daha çok önemsendiği nedenlerdir.

- * Kadının erkeğe saygı göstermemesi
- Erkeğin aşırı alkol kullanımı
- Kadının erkek çocuğunun olmaması
- Kadının çocuk doğuramaması
- Evdeki diğer akrabaların kışkırtmaları
- Maddi güçlükten kaynaklanan bunalımlar

alt SES gruplarında üst SES gruplarından daha çok önemsenen nedenlerdir.

TABLO 77: Evlilik ilişkilerinin Gerginleşmesinde Etkili Olan Faktörler

	GENEL %					KADIN %					ERKEK %				
	Çok önemli	Önemli	Önemsiz	TOPLAM	ORTANEM	Çok önemli	Önemli	Önemsiz	TOPLAM	ORTANEM	Çok önemli	Önemli	Önemsiz	TOPLAM	ORT. ÖNEM
Erkeğin sarıganlığı, kumar alışkanlığı	68.10	28.57	3.33	100.0	2.67	70.89	26.13	2.98	100.0	2.68	65.39	30.94	3.67	100.0	2.63
Erkeğin aşırı alkol kullanması	63.80	30.35	5.85	100.0	2.60	68.77	26.17	5.07	100.0	2.64	58.97	34.42	6.61	100.0	2.52
Erkeğin evi ile ilgilenmemesi	62.37	34.19	3.44	100.0	2.60	66.23	30.25	3.52	100.0	2.63	58.61	38.03	3.36	100.0	2.55
Kadının evini ihmal etmesi	52.94	43.58	3.48	100.0	2.49	50.56	46.79	3.65	100.0	2.48	55.26	41.42	3.31	100.0	2.53
Erkeğin özürünü dışarda olması, kadının bundan şikayet etmesi	53.63	36.64	9.53	100.0	2.49	60.92	31.59	7.48	100.0	2.54	46.93	41.55	11.52	100.0	2.36
Erkeğin kadına sevgi göstermemesi	46.43	50.27	3.30	100.0	2.46	52.42	44.29	3.30	100.0	2.50	40.60	56.10	3.30	100.0	2.36
Kadının emeğe saygı göstermemesi	49.49	46.56	4.04	100.0	2.44	49.65	45.78	4.57	100.0	2.43	49.16	47.31	3.53	100.0	2.45
Maaddi güçlükten kaynaklanan bunalmalar	43.59	42.92	13.48	100.0	2.32	46.56	40.09	13.35	100.0	2.35	40.70	45.69	13.61	100.0	2.26
Erkeğin kadını aşırı kısıtlaması	29.95	51.56	18.50	100.0	2.12	35.72	44.77	19.51	100.0	2.14	24.32	58.17	17.51	100.0	2.07
Kadının aşırı iskanlılığı	26.03	54.98	18.99	100.0	2.07	27.35	50.27	22.38	100.0	2.06	24.75	59.58	15.68	100.0	2.09
Evdaki diğer akrabaların işbirlikleri	28.77	40.86	30.38	100.0	2.04	36.04	39.15	24.82	100.0	2.12	21.69	42.52	35.79	100.0	1.85
Erkeğin işinde yaşadığı gerginliği eve taşıması	23.75	49.84	26.40	100.0	2.01	29.63	46.85	23.52	100.0	2.06	18.04	52.76	29.21	100.0	1.88
Çocukların eğitimi, bakımı konusunda anlaşmazlık	19.70	52.48	27.82	100.0	1.95	23.62	52.31	24.07	100.0	2.00	15.88	52.64	31.48	100.0	1.83
Kadının ev işi yükünden bunalması ve şikayet etmesi	14.25	52.32	33.42	100.0	1.83	17.71	48.35	33.93	100.0	1.86	10.88	56.19	32.93	100.0	1.77
Kadının çocuk doğurtmaması	19.04	37.68	43.28	100.0	1.80	24.25	40.41	35.34	100.0	1.88	15.98	35.02	51.01	100.0	1.63
Kadının erkek çocuğunun olmaması	8.49	21.64	69.87	100.0	1.42	12.29	24.77	62.94	100.0	1.48	4.79	18.59	76.62	100.0	1.27

10.4.3. Aile İçinde (Karı-Koca Arasında) Yaşanan Gerginliklerin Nedenleri:

Hanelerin % 14.07'sinde ise hiçbir gerginlik-kavga olmamaktadır. Ancak kadınlar ve erkekler açısından gerginlik ve kavga nedenleri farklılaşmaktadır.

TABLO 78 : Karı-Koca Arasında Yaşanan Gerginliklerin Nedenleri

	GENEL %	KADIN %	ERKEK %
Maddi güçlükten kaynaklanan bunalımlar	40.35	37.22	44.99
Erkeğin ev ile ilgilenmemesi	24.49	19.71	30.83
Erkeğin işinde yaşadığı gerginliği eve taşıması	23.30	21.73	25.39
Çocukların eğitimi, bakımı konusunda anlaşmazlık	21.87	24.31	18.63
Kadının ev işi yükünden bunalması ve şikayet etmesi	21.22	19.63	23.34
Erkeğin gözünün dışarıda olması ve kadının bundan şikayet etmesi	19.63	6.03	37.64
Evdeki diğer akrabaların kıskırtmaları	19.38	18.56	20.46
Erkeğin kadını aşırı kıskanması	15.84	15.41	16.41
Kadının erkeği aşırı kıskanması	11.90	6.83	18.61
Erkeğin kadına yeterince sevgi göstermemesi	9.32	8.54	10.34
Erkeğin aşırı alkol kullanması	9.03	8.41	9.85
Kadının erkeğe yeterince saygı göstermediği gerekçesiyle	8.56	6.55	11.22
Kadının evi ihmal ettiği gerekçesiyle	8.09	5.11	12.04
Erkeğin savurganlığı, kumar alışkanlığı	5.88	6.00	5.73
TV kanalları yüzünden çıkan tartışmalar	1.75	0.98	2.77
Kadının çocuğunun olmaması	1.22	1.20	1.26
Kadının erkek çocuğunun olmaması	0.91	1.03	0.75
Ufak nedenlerle sürekli kavga	1.63	1.71	1.53
Diğer nedenler	0.74	0.94	0.48
HİÇBİRİ, KAVGA GERGINLIK OLMUYOR	14.07	24.70	—

Kadınların kendi evliliklerindeki gerginliklerin, kavgaların nedeni olarak önceliği "Çocukların eğitimi yüzünden çıkan anlaşmazlıklar", "Kocalarının işlerinde yaşadıkları gerginliği eve taşımaları" ve "kocalarının ev ile ilgilenmemesi"ne verdikleri görülmektedir.

Erkekler için ise "Maddi güçlük"ten sonra "Kendilerinin dışarda fazla kalmaları nedeniyle eşleriyle yaşadıkları gerginlikler" gelmektedir. Erkekler için daha sonra gelen ağırlıklı nedenler ise şöyledir: Kendilerinin ev ile ilgilenmemeleri yüzünden çıkan tartışmalar, işlerinde yaşadıkları gerginlikleri eve taşımaları, karılarının ev işi yükünden bunalarak bundan şikayet etmeleri.

10.4.4. Karı-Koca Arasındaki Gerginliklerin Sonucunda Erkeğin Şiddet Eğiliminin Olup Olmadığı:

Soru formunun sonunda aile içi gerginlik ve kavgalar neticesinde, kadına ağır söz kullanma, üzerine yürüme, fiziki şiddete başvurma olup olmadığı hem kadınlara hem de erkeklere sorulmuştur. Soru formunda fiziki şiddetin dolaysız olarak ölçüldüğü yer burasıdır. Aile içi şiddetin ayrıntıda inceleneceği bölüm ileride yer alan "Aile İçi Şiddetin Ölçülmesi ve Analizi" bölümüdür.

Karı-koca arasında yaşanan gerginlikler nedeniyle eşlerinin kendilerine ağır söz kullanmadığını belirten kadınların oranı % 47.33'tür.

Sıklıkları değişmekle birlikte, yaşadıkları kavga ve gerginliklerin sonucunda eşlerinin kendilerine ağır söz kullandığını belirten kadınların oranı ise % 52.47'dir.

Tablo 79: Yaşadığınız Gerginliklerin Sonucunda Kocanızın Size Ağır Söz Kullandığı Olur mu?

	GENEL %	KENT-KIR %		SES GRUPLARI %					
		Kent	Kır	A	B	C1	C2	D	E
Çok olur	8.02	9.24	6.18	–	1.79	8.21	10.59	8.62	10.47
Bazen olur	22.06	21.98	22.18	15.92	11.48	21.61	21.42	24.27	32.59
Nadiren olur	22.39	24.14	19.76	17.02	29.18	19.58	26.53	21.10	15.72
Hiç olmaz	47.33	44.47	51.65	67.06	57.55	50.60	41.47	45.58	41.22
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Yaşadıkları gerginliklerin sonucunda, karılarına karşı ağır söz kullanmadıklarını belirten erkeklerin oranı % 43.85'tir.

Sıklıkları değişmekle birlikte, karılarına karşı ağır söz kullandıklarını belirten erkeklerin oranı ise % 56.16'dır.

Tablo 80: Yaşadığınız Gerginliklerin Sonucunda Karınıza Karşı Ağır Söz Kullandığınız Olur mu?

	GENEL %	KENT-KIR %		SES GRUPLARI %					
		Kent	Kır	A	B	C1	C2	D	E
Çok olur	1.99	2.59	1.22	1.56	1.96	0.71	1.60	2.34	6.30
Bazen olur	18.70	19.74	17.38	4.12	12.46	15.03	23.53	21.15	30.47
Nadiren olur	35.47	39.46	30.40	49.96	37.89	42.41	33.02	31.66	32.01
Hiç olmaz	43.85	38.20	51.00	47.35	47.69	41.85	41.85	44.85	31.22
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Yaşanılan gerginliklerin sonucunda kocalarının kendilerine vurduğunu belirten kadınların oranı % 29.59'dur.

Tablo 81: Yaşadığınız Gerginliklerin Sonucunda Kocanızın Size Vurduğu Olur mu?

	GENEL %	KENT-KIR %		SES GRUPLARI %					
		Kent	Kır	A	B	C1	C2	D	E
Çok olur	4.80	5.72	3.41	0.84	0.95	4.30	6.15	4.92	10.37
Bazen olur	12.43	13.01	11.56	6.60	2.70	9.27	10.58	16.09	21.90
Nadiren olur	12.36	13.22	11.06	8.31	7.70	10.07	15.54	13.47	10.62
Hiç olmaz	70.22	67.89	73.73	84.24	88.65	76.37	67.74	65.08	57.11
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Yaşanılan gerginliklerin sonucunda eşlerine vurduklarını belirten erkeklerin oranı ise % 34.04'tür.

Erkeklerin % 34.04'ü kavgalar sırasında karılarını dövdüklerini ifade ederken, kadınların % 29.59'u bu hadisenin yaşandığını belirtmişlerdir. Buradan, kalitatif bir değerlendirmeyle erkeklerin daha çok itirafçı olduklarını, kadınların muhtemelen belli çekincelerle dayığı saklayıcı durumda olduklarını söyleyebiliriz.

Tablo 82: Yaşadığınız Gerginliklerin Sonucunda Karınıza Vurduğunuz Olur mu?

	GENEL %	KENT-KIR %		SES GRUPLARI %					
		Kent	Kır	A	B	C1	C2	D	E
Çok olur	0.92	1.05	0.75	–	0.79	–	1.06	0.89	6.42
Bazen olur	10.66	9.95	11.55	4.12	6.00	4.92	16.29	12.77	14.56
Nadiren olur	22.46	24.58	19.77	24.95	19.32	9.65	24.53	26.33	37.45
Hiç olmaz	65.96	64.42	67.93	70.93	73.88	85.43	58.12	60.02	41.57
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Çarpıcı bir sonuç kent ve kır ayırımındadır: Hem kadınlar hem erkekler kentsel bölgelerde kadına yönelik fiziki şiddetin kırsal bölgelere göre daha çok olduğunu ifade etmişlerdir.

SES gruplarına göre de çarpıcı iki sonuç vardır:

- * Şiddet kentte ve kırdaki bütün sosyo-ekonomik gruplarda görülmektedir.
- * Yalnız, şiddetin görülme sıklığı kentte ve kırdaki üst sosyal gruplardan alt sosyal gruplara gittikçe artmaktadır.

11. AİLE İÇİ ŞİDDETİN KALİTATİF OLARAK ANALİZİ

Vak'a analizlerinde şiddet olduğu tesbit edilen 525 hane dahil edilmiş ve bu hanelerdeki kadınlarla görüşülmüştür.

Derinlemesine görüşme soru formunda, görüşmeciye yol gösterici nitelikte ve araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanmış bazı sorular konulmuştur. Ancak, genel olarak derinlemesine görüşmelerde, gözlemin kendisini rahat hissetmesini sağlamak amacıyla esas olarak "Onu dinlemek" üzerine kurulu bir yöntem izlenmiştir. Konuşmasını sık sık sorularla bölerek içinde bulunduğu durumu dikkate almayan ve onu anlamaktan uzak ya da onun sorunlarına sadece bir araştırmanın sayısallaştırılmış verileri gözüyle bakıldığı gibi bir izlenimin yaratılmasından kaçınılmış ve bu durum derinlemesine görüşme yapan anketörlere eğitim toplantısında özellikle belirtilmiştir.

Kendisine yöneltilen şiddeti anlatmak isteyen gözlem bir yandan dinlenirken, bir yandan da yeri geldiğinde soru formunda yer alan soruların sorulması esas alınmıştır.

Bu nedenle Vak'a Analizleri bölümünde, öncelikle görüşme formatı içerisinde yer alan sorulardan elde edilen genel sonuçlar bildirilmiş, daha sonra ise sözkonusu bu formlar tek tek okunarak kalitatif bir yöntemle elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

11.1. Vaka Analizi Genel Sonuçları

11.1.1. Şiddet Davranışının Kimden Kaynaklandığı

525 vak'ının tamamına yakınında (% 99) şiddet davranışı, kadınların kocaları tarafından yönetilmektedir.

Şiddet vak'alarının % 2.1'inde kayıvalide de bir şiddet uygulayıcı konumundadır.

Kadına kocasının yanısıra şiddet uygulayan diğer kişiler ise, erkek çocuk, görümce, kayıbirader ve kocanın diğer akrabalarıdır.

11.1.2. Şiddetin Başlangıcı:

İlk şiddet davranışı ağırlıklı olarak (525 kişilik toplam kitlenin yüzde 57.7'sinde) ilk evlilik günlerine rastlamaktadır. İkinci en sık rastlanan eğilim (toplam kitlenin yüzde 18.1'inde) şiddetin ilk çocuğun doğumundan sonra ortaya çıkmasıdır. Evlilik öncesi ve hamilelik döneminde şiddet uygulanmasına yakın oranlarda rastlanmaktadır (sırasıyla: yüzde 5.7 ve yüzde 5.3)

TABLO 83 : İlk Şiddet Davranışı Ne Zaman Başladı?

	Sayı	%
İlk evlilik günlerinde	303	57.7
İlk çocuktan sonra	95	18.1
Son yıllarda	69	13.1
Evlilik öncesi	30	5.7
Hamilelik döneminde	28	5.3
TOPLAM	525	100.0

11.1.3. Şiddetin Süresi:

Şiddetin ne zamandan beri sürdüğü konusunda, bazı gözlemler yıl belirterek cevap vermişler, bazıları ise yıl belirtememişler ve "Uzun bir süreden beri" ya da "Hatırlamıyorum" şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Yıl belirterek cevap veren 325 kadının ifadelerine bakıldığında; % 25.23'ünün 6-10 yıldır şiddete maruz kaldığı görülmektedir. Ortalama şiddete maruz kalma süresi 6.23 yıldır.

Tablo 84: Şiddet Kaç Yıldır Sürüyor?

Şiddet kaç yıldır sürüyor? (n = 325)	%
1-2 yıl	8.23
2-3 yıl	9.46
4-5 yıl	9.77
6-10 yıl	25.23
11-15 yıl	16.00
16-20 yıl	15.31
20 yıldan fazla	16.75
TOPLAM	100.0

Şiddetin kaç yıldır sürdüğü konusunda belirli bir süre vermeyen 180 kadının % 61.1'i çok uzun bir süreden beri şiddet durumu yaşadıklarını belirtmişlerdir.

% 38.9'u ise şiddetin son yıllarda başladığını ama süre veremeyeceklerini belirtmişlerdir.

11.1.4. Şiddetin Biçimi

Uygulanan şiddet türlerinin başında % 84 ile sözlü (hakaret), % 78.9 ile fiziksel (dayak) şiddet gelmektedir.

TABLO 85 : Şiddetin Biçimleri

Şiddetin Biçimleri	Sayı	%
Sözel şiddet (hakaret)	441	84.0
Fiziksel şiddet (dayak)	414	78.9
Duygusal şiddet (tehdit)	154	29.3
Ekonomik şiddet(parasal baskı)	92	17.5
Cinsel şiddet (zorla ilişki)	48	9.1

Tablodan da görüldüğü gibi hakaret etme şeklinde ortaya çıkan sözel şiddet dışında hiçbir türü tek başına uygulanmamaktadır.

Çok rastlanan şiddet türlerinden az rastlanan şiddet türlerine gidildikçe görülmektedir ki; uygulanan şiddetin çeşidi artmakta, en sık rastlanan hakaret ve dayak diğer şiddet biçimlerinin tamamlayıcı unsurları haline gelmektedir. Tablodaki oranların analizinden görülmektedir ki, sözel ve fiziksel şiddetin birlikte olma olasılığı en az % 63 dolayındadır. Bu oran % 78'e kadar çıkabilir.

11.1.5. Şiddetin Sıklığı:

Şiddetin hangi sıklıkta tekrarlandığı sorusuna kadınların % 42.7'si "Arada sırada" cevabını vermişlerdir.

TABLO 86: Şiddetin Sıklığı

Şiddetin Sıklığı	Sayı	%
Arada sırada	224	42.7
Sık sık	93	17.7
Nadiren	93	17.7
Çok sık	84	16.0
Belli olmuyor	31	5.9
TOPLAM	525	100.0

11.1.6. Şiddetin Yoğunluğu

Burada, kadınlara maruz bırakıldığı şiddetin yoğunluğunun ne olduğu sorulmuş ve kadınların kendi beyanları doğrultusunda şiddet yoğunluğu derecelendirilmiştir. Buna göre kadınların % 39.6'sı "ağır" şiddet davranışına maruz kalmaktadırlar. 64 kadın ise bu soruya cevap vermemiştir.

TABLO 87: Şiddetin Yoğunluğu

Şiddetin Yoğunluğu	Sayı	%
Ağır	208	39.6
Orta	199	37.9
Hafif	54	10.3
Cevap yok	64	12.2
TOPLAM	525	100.0

11.1.7. Şiddetin Uygulama Biçimi:

Şiddetin nasıl uygulandığına ilişkin verilen en sık yanıt "Dövüyor, tokat atıyor" şeklinde olmuştur.

TABLO 88: Şiddetin Uygulanma Biçimi

Şiddet neyle uygulanıyor?	Sayı	%
Dövüyor, tokat atıyor	363	69.1
Hakaret ediyor	182	34.7
Tekmeliyor	71	13.5
Yumruk atıyor	52	9.9
Eline ne geçerse onunla dövüyor	30	5.7
Sopa ile dövüyor	27	5.1
Cinsel yönden huzursuzluk çıkartıyor	18	3.4
Bıçak çekiyor	17	3.2
Eline ne geçerse fırlatıyor	13	2.5
Diğer	38	7.2
Cevap yok	18	3.4

11.1.8. Hamilelik Döneminde Şiddetin Uygulanma Durumu

Çocuk sahibi 500 kadının % 41.1'i hamilelik döneminde de şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Hamilelikleri sırasında şiddete uğrayıp uğramadıklarını hatırlamayan kadınların oranı ise % 3.2'dir.

11.1.9. Şiddetin Nedenleri ve Sonuçları:

Şiddetin nedenleri şiddete maruz kalanın algıladığı biçimi ve şiddet uygulayanın kadına ifade ettiği biçimi ile irdelenmiştir.

En yoğun gösterilen ilk üç neden "Maddi güçlükler", "Kocanın aşırı sinirli olması", ve "Kocanın akrabalarının kışkırtması" olmuştur. Şiddet uygulanan kişinin algıladığı biçimi ile ve belirme sıklığına göre şiddetin en sık rastlanan nedenleri aşağıdaki gibidir:

TABLO 89 : Şiddet Davranışına Maruz Kalana Göre Şiddetin Nedenleri

Nedenleri	Sayı	%
Maddi güçlükten kaynaklanan sorunlar	148	28.2
Kocanın aşırı sinirli olması	123	23.4
Kocanın akrabalarının kışkırtmaları	99	18.9
Kocanın aşırı alkol kullanması	79	15.0
Sudan sebepler, belli bir nedeni yok	54	10.3
Kadının dikbaşı olması	51	9.7
Kocanın aşırı kıskanç olması	51	9.7

Şiddet uygulayanın ne tür bir gerekçe gösterdiği sorusuna 525 kişilik örneklemin yüzde 44'ünden yanıt alınmıştır. Gerekçeler konusundaki yanıt verme isteksizliğini, görüşülen kadınların bu konuda konuşmaktan duydukları sıkıntıya bağlamak yanlış olmayacaktır. Bu yanıtların içinde en sık rastlanana yüzde 19.36 ile "Kadının itaat etmemesi" olmuştur. Aşağıda şiddet uygulayan kişinin gösterdiği nedenler toplam kitle üzerinden sıklık sırasına göre belirtilmiştir:

TABLO 90 : Şiddeti Uygulayanın Kadına Belirttiği Şiddet Gerekçesi

Gerekçeler	Sayı	%
Kadının itaat etmemesi	103	19.36
Neden göstermiyor	58	11.0
Çocukların yaramazlığı	14	2.7
Kadının kocasının içkisine karışması	12	2.3
Diğer nedenler	47	9.0
Cevap yok	294	56.0
TOPLAM	525	100.0

Şiddetin yarattığı sonuçlar "fiziksel ve "duygusal" olmak üzere ayrı ayrı ele alınmıştır.

525 kişinin yüzde 53.1'i uygulanan şiddetin herhangi bir fiziksel sonuç doğurmadığını belirtmiş, yüzde 5'i ise bu soruya yanıt vermemiştir. Şiddetten kaynaklanan fiziksel sonuçlar arasında en sık ifade edilen "Morartı", şişme" olmuştur. Fiziksel şiddetin yaklaşık yarısında (% 46.9), az ya da çok fiziksel zarar ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak, bunun sadece dörtte biri hastane ve doktor aracılığı ile giderilmektedir.

Şiddetin yarattığı fiziksel sonuçların başlıcaları toplam kitle üzerinden sıklık sıralaması ile aşağıdaki gibidir:

TABLO 91: Şiddetin Fiziki Sonuçları:

Şiddetin fiziki sonuçları	Sayı	%
Fiziki bir sorun olmadı	270	53.1
Morartı, şişme	139	26.5
Yaralanma	657	12.8
Kırık çıkık	20	3.8
Düşük	16	3.0
Sürekli burun kanaması	14	2.7
Şuur kaybı	11	2.1
Aşırı baş ağrısı	11	2.1
Diğer	14	5.3
Cevap yok	26	5.0

Şiddetten kaynaklanan nedenlerle doktora veya hastaneye başvuru oranı yüzde 12.4 olarak belirtilmiştir. % 87.6'sı ise şiddetten kaynaklanan bir nedenle doktora ya da hastaneye başvurmadıklarını belirtmişlerdir.

Şiddetin duygusal sonuçları içinde en sık belirtilen "Üzüntü duyulması" olmuştur. Şiddetin sonuçları aktarılırken görüşülen kişinin birden fazla ifade kullanmış olduğu gözönünde tutulmak kaydı ile, şiddetin duygusal sonuçları sıklık oranlarına göre aşağıda sıralanmıştır:

TABLO 92 : Şiddetin Duygusal Sonuçları

Duygusal sonuçlar	Sayı	%
Üzülüyor	172	32.8
Kocasını seviyor	110	21.0
Sinir ve moral bozukluğu	102	19.4
Kendisini kötü hissediyor	101	19.2
Kocasından nefret ediyor	85	16.2
Kocasını sevmiyor	74	14.1
Kırgınlık hissediyor	60	11.4
Eziklik hissediyor	57	10.9
Kızgınlık hissediyor	48	9.1
Aldırmıyor	39	7.4
Kocasından tiksiniyor	38	7.2
Kocasından korkuyor	32	6.1
Bunalıma giriyor	32	6.1
Evlendiği için pişmanlık duyuyor	24	4.6
Boşanmayı düşünüyor	18	3.4
İntihara teşebbüs	17	3.2

Yukarıda belirtilmiş olan duygusal etkileri niteliklerine göre aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür:

DUYGUSAL BÜTÜNLÜĞÜN KORUNABİLDİĞİ HUSUSLAR : 30.3 %

İyi hissediyor

Kocasını seviyor

Aldırmıyor

PASİF TEPKİLER : 44.2 %

Üzülüyor

Kırgınlık hissediyor

PSİKOLOJİK ETKİLER : 30.1 %

Kötü hissediyor

Eziklik duyuyor

ŞİDDETLİ PSİKOLOJİK ETKİLER : 28.7 %

Sinir ve moral bozukluğu

Bunalıma giriyor

İntihara teşebbüs

NEGATİF DUYGULAR : 9.5 %

Kızgınlık duyuyor

Herkesten ve herşeyden nefret ediyor

KOCAYA YÖNELİK NEGATİF DUYGULAR : 37.5 %

Kocayı sevmiyor

Kocadan nefret ediyor

Kocadan tiksiniyor

ÖZE YÖNELİK TEHDİT DUYGUSU : 6.1 %

Kocadan korkuyor

Şiddetin yaşanıp bitmesinin ertesinde normalleşme dönemi en büyük sıklıkla kocanın özür dilemesi ile gerçekleşmektedir. Bu dönemin hangi oranlarda ne şekilde yaşandığı aşağıda belirtilmektedir:

- * Koca özür diliyor : 53.1 %
- * Koca özür dilemiyor : 29.9 %
- * Koca özür dilemeden barışmaya çalışıyor : 8.4 %
- * Her iki taraf da Özür diliyor : 4.8 %
- * Kadın özür diliyor : 3.6 %

11.1.10. Şiddete Karşı Tepkiler:

Şiddet uygulanan 525 kişiye:

- * Evi terketme veya boşanma davasının düşünülüp düşünülmediği/ yaşanıp yaşanmadığı,
- * Şiddete karşı nasıl bir çare düşündükleri,
- * Durumlarına katlanma, kendilerini çaresiz görme nedenleri olup olmadığı sorulmuştur.

Örneklemin yüzde 57.1'i evi terketme ya da boşanma ihtimallerinin düşünülmediğini ve yaşanmadığını belirtmiştir.

Yüzde 14.9'luk bir kesim evi terkettiğini belirtmiş, yüzde 8.4 ise evi terketmeyi düşündüğünü, fakat bunu gerçekleştirmediğini belirtmiştir.

Örneklemin yüzde 9'u boşanma davası açmayı düşünmüş, ancak bunu yapmamış; yüzde 5.1 ise boşanma davası açmıştır. Yüzde 2.1'lik bir kesim boşanmayı düşünmektedir.

Erkeğin evi terkettiği durumlar yüzde 1.9'luk, erkeğin kadını dışarı attığı durumlar ise 0.2'lik bir oran oluşturmaktadır.

Şiddete karşı ne gibi bir çare düşünüldüğü sorusuna karşılık olarak:

- * Yüzde 38.7'lik bir kesim "şiddeti kabullenmiş olduklarını" belirten ifadeler kullanmış,

- * Yüzde 25.7'lik bir kesim "düzeleceğini umduklarını" belirtmiş,
- * Yüzde 20'lik bir kesim "herhangi bir şey düşünemediklerini" belirtmiş,
- * Yüzde 5.9 ise bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Şiddete karşı düşünülen diğer çareler ise aşağıdaki gibidir:

- * Boşanmayı düşünüyor : 7.8 %
- * İntihar etmeyi düşünüyor : 1.7 %
- * Başkalarından medet umuyor : 0.2 %

Öte yandan, "Katlanma, kendini çaresiz görme" nedenleri olup olmadığı sorusuna verilen karşılıklar ise aşağıdaki gibidir:

- * Örneklemin yüzde 21.7'si kendini çaresiz görmediğini belirtmektedir.
- * Örneklemin yüzde 40.2'si şiddete çocukları için katlanmakta,
- * Yüzde 19.6'sı ekonomik bağımsızlığı olmadığı için katlanmakta,
- * Yüzde 13.9'u aile çatısının bozulmaması için katlanmakta,
- * Yüzde 13.1'i geçici olduğunu düşündüğü için katlanmakta,
- * Yüzde 13'ü gidecek yeri olmadığı için katlanmakta,
- * Yüzde 5.3'ü ise ailesi engellediği için katlanmaktadır.

11.1.11. Çevreden Kışkırtıcı Ya da Yatıştırıcı Yönde Müdahale Olup Olmadığı

Şiddet uygulanan 525 kişiye çevreden kışkırtıcı ya da yatıştırıcı yönde müdahale eden kimseler bulunup bulunmadığı sorulmuştur.

Bu soru bağlamında ulaşılan bulgular aşağıdaki gibidir:

- * Örneklemin yüzde 62.5'i kışkırtıcı yönde müdahale eden kimsenin bulunmadığını belirtirken,
- * Yüzde 22.9'u eşin annesinin kışkırtıcı yönde müdahale ettiğini,

- * Yüzde 8.4'ü eşin babasının kışkırtıcı yönde müdahale ettiğini,
- * Yüzde 6.3'ü eşin kız kardeşlerinin kışkırtıcı yönde müdahale ettiklerini,
- * Yüzde 6.7'si eşin diğer akrabalarının kışkırtıcı yönde müdahale ettiklerini,
- * Yüzde 5.3'ü ise komşuların ve çevrenin kışkırtıcı yönde müdahale ettiklerini

belirtmişlerdir.

Öte yandan;

- * Örneklemin yüzde 45.8'i yatıştırıcı yönde müdahale eden kimsenin bulunmadığını belirtirken,
- * Yüzde 9'u yatıştırıcı müdahalenin eşin annesinden geldiğini,
- * Yüzde 7'si yatıştırıcı müdahalenin eşin babasından geldiğini,
- * Yüzde 6.9'u yatıştırıcı müdahalenin kendi annesinden geldiğini,
- * Yüzde 6.7'si yatıştırıcı müdahalenin komşular ve çevreden geldiğini,
- * Yüzde 5.9'u yatıştırıcı müdahalenin kendi babasından geldiğini,
- * Yüzde 4'ü yatıştırıcı müdahalenin kendi diğer akrabalarından geldiğini,
- * Yüzde 2.3'ü ise yatıştırıcı müdahalenin eşin diğer akrabalarından geldiğini,

belirtmiştir.

11.1.12. Çocuklar ve Şiddet:

Şiddete maruz kalan çocuk sahibi kadınlara;

- * Ailedeki çocukların şiddete şahit olup olmadıkları,
- * Oluyorlarsa ne şekilde etkilendikleri,

- * Şiddet uygulayanın çocuklara karşı tavrının ne olduğu,
- * Kendilerinin çocuklarına karşı tavırlarının ne olduğu, çocuklara şiddet uygulayıp uygulamadıkları, sorulmuştur.

Şiddet uygulanan hanelerin yüzde 74.5'inde çocuklar şiddete şahit olmaktadırlar.

Şiddeti gözlemleyen çocukların gösterdikleri tepkilerin içinde en sık rastlanana yüzde 54'lük bir oranla "Korku" olmuştur.

Örneklemin yüzde 8.4'ü çocukların yaşının henüz birşey anlayamayacak kadar küçük olduğunu belirtmiştir.

Çocukların yüzde 16.4'ü tepkilerini "Babayı sevmemek" şeklinde göstermektedirler.

Şiddete tanıklık eden çocukların yüzde 6.9'u "Hiç ses çıkartmamakta" dır. Çocuklarda görülen davranış değişiklikleri ise aşağıdaki gibidir:

- * Çocukların yüzde 4.9'u "İçlerine kapanmak" şeklinde tepki vermekte,
- * Bir başka 4.9 ise tepkilerini "Saldırgan davranmak" şeklinde ortaya koymaktadırlar.

Şiddeti uygulayan kişinin çocuklara nasıl davrandığı sorusu yüzde 50.7 tarafından cevapsız bırakılmıştır. Yüzde 30.5'lik bir kesim şiddet uygulayanın çocuklara karşı şiddet davranışı göstermediğini belirtirken, yüzde 18.9'luk bir kesim çocuklara karşı da şiddet uygulandığını belirtmiştir.

Şiddete maruz kalan kadınların:

- * Yüzde 28'i çocuklarını dövmediklerini,
- * Yüzde 26.5'i ara sıra dövdüklerini,
- * Yüzde 25'i ise çocuklarını dövdüklerini, belirtmişlerdir. Yüzde 20'si ise bu soruya yanıt vermemiştir.

11.2. Vaka Analizleri Kalitatif Sonuçları

11.2.1. Şiddetin Nedenleri:

Şiddet davranışının nedenleri-gerek şiddet uygulayan tarafından gösterilen, gerekse şiddete maruz kalanın algıladığı biçimi ile-başlıca bir kaç grupta ele alınabilir.

Yukarıda sözü edilen sınıflandırmaya geçilmeden önce, şiddet durumu ile bağlantılı bir genel yapılanmadan söz edilebilir:

- * Şiddet uygulaması genel bir eğilim olarak evliliğin ilk dönemlerinde ya da çocukların doğumu ile başlamakta, çocukların evden ayrıldıkları döneme varıldığında seyrilmeye-ve hatta yok olmaya-yüz tutmaktadır. Genellikle, evden ayrılmayı seçmemiş olan kadın bu dönemde seçiminden memnuniyet duymaktadır.
- * Şiddetin gözlemlendiği durumlarda kadın ile erkeğin ilişkisinin verili bir durum olarak tek taraflı kural ve taleplerle desteklenmiş bir tür ast-üst ilişkisine dayandığı ve sıklıkla bu yapının her iki tarafca da norm olarak benimsenmiş olduğu söylenebilir.
- * Sözü edilen bu yapı büyük ölçüde ekonomik bağımlılığa dayanıyor izlenimi uyandırır da, şiddete maruz kalan kadının sahip olduğu geleneksel yargıların bu yapının kadınca benimsenmesinde çok daha ağırlıklı bir rolü olduğu söylenebilir. Bir başka deyişle, sıklıkla ilişkinin temel biçimi kadına ekonomik bağımlılık yolu ile dayatılmamakta, kadın bu ilişki biçiminin verilerini halihazırda evliliğine taşımaktadır.
- * Şiddete maruz kalan kadının geleneksel yargılarının niteliği ve derecesi ile orantılı olarak, kadının yalnızca ilişkinin biçimini değil, giderek şiddetin varlığını ve hatta gerekliliğini benimsemesi sözkonusu olabilmektedir.
- * Şiddet uygulayıcısı erkek sıklıkla şiddeti yukarıda sözü edilen evlilik ilişkisinin doğal bir uzantısı olarak algılamaktadır. Erkek,

belirli bir nedeni olsun (sözü edilen yapının sınırlarını zorlayan herhangi bir tutumun varlığı) ya da olmasın, şiddeti geleneksel kültürün kaynakları içerisinde kolaylıkla rasyonalize edebilmektedir.

Erkeğin şiddet davranışını yönlendiren motivasyonlar aşağıdaki genel kalıplar çerçevesinde irdelenebilir.

- 1) Erkeğin, kurallarla belirlenmiş olan aile düzeninin idamesini kişisel /psikolojik denge ve bütünlüğünün korunmasında temel bir kaynak olarak kullanma eğilimi.

Yukarıdaki şema uyarınca, erkeğin bir öz-denge koruma/ destekleme mekanizması olarak aile ilişkisinde sahip olduğu tahakküm gücüne yönelme derecesi arttıkça, şiddete zemin hazırlayabilecek nedenler yelpazesi giderek genişlemekte ve kadının hareket alanı aynı oranda daralmaktadır.

Örneğin, erkeğin dini bağımlılık nedeni ile, sözgelimi namaz kılmadığı için kadına baskı uygulaması, ya da genel olarak "Ev işlerinin ihmal edilmesi" olarak tanımlanabilecek türden nedenler bu yönelime ortalama örnekler teşkil ederken, erkeğin öne sürdüğü nedenler "Kadının geç kalkması" ya da "Bir toplu taşıma aracının kadın tarafından durdurulmuş olması" gibi uç noktalara doğru genişleyebilmektedir.

Kıskançlık kavramı çerçevesinde gündeme getirilen kuralların kapsam ve nitelikleri gözönüne alınırsa, sıklıkla sözü geçen "Kıskançlık" olgusunun da, bu önerme çerçevesinde ele alınması yerinde olacaktır. Örneğin, bu bağlamda kadına yaygınlıkla dayatılan kurallar arasında "Kadının kocanın izni olmadan bak-kala gidememesi", "Kadının erkek her telefon ettiğinde evde olma zorunluluğu" veya "Kadının başörtüsüz camdan dışarı bakmaması" benzeri maddeler bulunmaktadır. Bu ve benzeri kurallar, erkeğin, "Sevgi" durumunun varlığı ile ilişkilendirilebilecek genelgeçer bir "Kıskançlık", Esirgeme" tutumunun sınırları dışında kalan bir güdü ile hareket ettiğini düşündürmektedir.

- 2) Geleneksel kültürü özümsemiş olan erkeğin, kadının erkeğe oranla değersizliğine olan inancı. Bu inançla beslenen şiddet nedenlerinin içinde şiddeti uygulayan tarafından "Kadının çok konuşması", "Çene, dırdır" vb. olarak ifade edilen ve "Kadının erkeğe karşılık vermesi" ne kadar uzanan sebepler tipik örnekler oluşturmaktadır.

Yukarıda belirtilen nedenle harekete geçen şiddet uygulaması-fiziksel şiddete varсын ya da varmasın-genellikle kadının kişiliği ve zekasına yönelik ağır sözel şiddet kullanılmasını beraberinde getirmektedir ("sen ne anlarsın", "sen kim oluyorsun", "geri zekalı", "aptal", "hayvan" vb.). Sözel tacize ve aşağılamaya maruz kalan bir kadının ifadesine göre erkek "Kadınları ikinci sınıf görmekte, sevgiyi belirtmek ve göstermenin erkeği küçük düşürücü bir davranış olduğunu" ileri sürmektedir.

Benzer şekilde, sıklıkla rastlanan bir şiddet nedeni olan "Erkeğin aşırı sinirli olması" ve "Herhangi bir neden gösterilmeksizin şiddet uygulanması" durumlarının da ağırlıklı olarak bu değerlendirmeye kapsamında incelenmesi doğru olacaktır. Erkek, kadının bireysel değerini inkâr ettiği ya da küçümsediği oranda, kadının bireyselliğini ifade etme girişimlerine (fikir belirtmek, karşılık vermek, inisiyatif göstermek) tahammül gösterememek ve şiddet davranışı körüklenmektedir.

Bu davranış biçimi kadının erkeğin yaşam tarzına müdahale etme girişiminde bulunması halinde en şiddetli halini almaktadır. Erkeğin alkol ya da kumar alışkanlığının kadın tarafından dizginlenmeye çalışılması, erkeğin bir başka kadınla sürdürmekte olduğu ilişkiye itiraz edilmesi ya da bu ilişki hakkında fikir belirtilmesi gibi durumlar erkeği şiddetin eşliğine getiren klâsik patlama noktaları olarak belirlemektedir.

Bütün bunlar, erkeğin, içinde bulunduğu ilişkiyi tek taraflı bir mutlak hâkimiyet durumu olarak algıladığına, bu bağlamdaki şiddetin ise erkeğin mütehakkim konumunun kadın tarafından

zedelenmesi karşısında bir "normalleştirme aracı" olarak kullanıldığına işaret etmektedir.

Şiddete maruz kalan tarafından bu durum "Hiç bir nedeni yok, canı istediği için dövüyor", ya da, bir kadının yerinde bir saptama ile ifade ettiği gibi, "Kendi üstünlüğünü kanıtlamak için" şeklinde algılanmakta ve açıklanmaktadır.

Zaman zaman rastlanan bir başka eğilim de, kadının erkeğin dayattığı ideolojiyi içselleştirmesidir - bu durumda kadın "Haksız olduğu için, kocaya cevap verilmemesi gerektiği" iç derinlemesine görüşmelerde rastlanan ilgi çekici bir bulgu, evin geçiminin kadın tarafından sağlandığı durumda da şiddetin varlığının saptanması olmuştur. Buradan hareketle, şiddetin toplumsal altyapısında "Öğrenilmiş cinsel kimlik ve rol kalıplarının" ekonomik güç dengesizliğinden daha ağır basmakta olduğu hipotezi akla gelmektedir.

- 3) Erkeğin evin dışında yaşadığı sorunlardan kaynaklanan baskı, gerilim, çaresizlik, güçsüzlük, öfke ve benzeri yıpratıcı etkileri aile ilişkisi içerisinde nötralize etme eğilimi.

Bu eğilime en tipik örneği kuşkusuz ailenin yaşadığı maddi sorunlar teşkil etmektedir. Haneye giren gelirin yetersiz olması sıklıkla kadına yöneltilmiş daimi bir öfke yaratırken, erkeğin işinden çıkarılmış olması, istikrarlı bir iş düzenine sahip olamaması ve uzun sürelerle işsiz kalması gibi daha güç durumlar bu öfkenin şiddetini arttırmaktadır.

Erkeğin duygusal sonuçlarını kadına kanalize ettiği sorunlar yalnızca parasal sıkıntılarla ya da istihdam sorunları ile sınırlı kalmamaktadır. Bu çerçevede içerisinde ele alınabilecek ikinci bir temel soru da "Çocukların eğitimi, terbiyesi" olarak karşımıza çıkmaktadır.

Erkek, çocuklarla ilintili sorunları-büyük olasılıkla sağlıklı bir baba-evlat ilişkisi tesis edilememiş olması nedeni ile-çözmekte

aciz kaldığını hisseerse, bu durumun yarattığı gerilim ve sıkıntıyı kadına yöneltme yoluna gidebilmektedir. Bu davranış kalıbının tipik sonucu "Kadının, çocukların yanlış terbiyesi, başarısızlıkları vs. den sorumlu tutulması, suçlanması" şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Derinlemesine görüşmelerde karşılaşılan bir uç örnek de, erkeğin ailenin ilk çocuğunun sakat kalmış olmasından duyduğu öfkeyi karısına şiddet uygulayarak yansıttığı gözlenmiştir. Bir diğer örnekte-şiddet görenin ifadesine göre-erkeğin kendisini yetiştirmiş olan amcası ile ilişkisinin bozulması nedeni ile karısına şiddet uyguladığı görülmüştür.

Bu bağlamda yüzeye çıkan sorunların kökeninden ağırlıklı olarak toplumsal erkek kimliğinin onaylanması çabasının ve bununla bağlantılı olarak, özgüven, toplumsal ve mesleki tatmin, saygınlık gibi ihtiyaçların yatmakta olduğu dikkate alınmalıdır. Dolayısı ile erkek, bu ihtiyaçların gereğince karşılanamadığı, ya da ciddi olarak karşılıksız kaldığı durumlarda kadına karşı sahip olduğu gücü ikame ederek benliğini onarmak yoluna gidebilmektedir.

- 4) Erkeğin alkol tüketimi şiddeti tetikleyen başlıbaşına bir neden olarak değerlendirilebilir. Bir başka deyişle, nedeni her ne olursa olsun, normal şartlar altında şiddet uygulamayan ya da ender olarak uygulayan bazı erkekler, alkol alınmasını takiben şiddet davranışı gösterebilmektedirler.

Alkol alınması sonucu uygulanan şiddet sözel şiddet seviyesinde kalabilmekte ya da fiziksel şiddete dönüşebilmektedir. Kadınların ifadelerine göre, alkol ertesinde şiddet uygulayan erkeklerin bir kısmı bir sonraki gün ne yaptıklarını hatırlamamakta, bir kısmı hiç birşey olmamış gibi davranmakta, bir kısmı da yaptıklarından pişman olduklarını belirtmektedirler.

11.2.2. Şiddetin Algılanma Biçimleri ve Şiddete Tepkiler:

Şiddete maruz kalan kadınlarda-belli oranlarda örtüşerek-harekete geçtiği gözlenen belli başlı mekanizmalar şunlardır:

- * ŞİDDETİN KABULLENİLMESİ / NEDEN: KORKU / SONUÇ : ÖFKE, NEFRET
- * ŞİDDETİN KABULLENİLMESİ / NEDEN : ÇARESİZLİK / SONUÇ : ÖFKE, NEFRET
- * ŞİDDETİN KABULLENİLMESİ / MEŞRULAŞTIRMA YOLU İLE / SONUÇ: ALDIRMAZLIK, DUYGUSAL BÜTÜNLÜĞÜN KORUNABİLMESİ
- * ŞİDDETİN KABULLENİLMESİ / ŞİDDETİN RASYONALİZE EDİLMESİ YOLU İLE / SONUÇ: DUYGUSAL BÜTÜNLÜĞÜN VE DUYGUSAL BAĞIN KORUNABİLMESİ
- * ŞİDDETİN KABULLENİLEMESİ / SONUÇ: AYRILMA DÜŞÜNCESİ

a) Şiddetin korku ve çaresizlik nedeni ile kabullenilmesi:

Şiddetin sıklık ve derece olarak çok yoğun olduğu ve uzun süredir uygulanmakta olduğu durumlarda eşe karşı korku duygusu ağır basmaktadır. Şiddet kurbanı kadın eşini terketmesi durumunda ölüm tehditi ile karşı karşıya kalacağını düşünmekte ve tümüyle umarsız kalmaktadır. Bu durumun duygusal sonucu yaşama küskünlük, boşluk duygusu ve kocaya karşı duyulan nefret olarak dile getirilmektedir.

Çok sık rastlanmamakla beraber, yoğun şiddete maruz kalan bazı kadınlar tarafından eşini öldürme isteği duydukları dile getirilmiştir. Şiddetin neden göstermeksizin uygulandığı ve erkeğin kendini şu ya da bu şekilde haklı çıkarmaya çalışmadığı şiddet uygulamalarının daha yoğun nefret duygusuna ve öldürme isteğine yol açtığı düşünülmektedir. Öte yandan, şiddetin çok yoğun gözlendiği bu tür durumlarda gözlenen yalnızlık ve terkedilmiş duyguları, intihar düşüncesi ve teşebbüsünü bir çözümlenme olarak gündeme getirebilmektedir.

Şiddet gören kadını kabullenme noktasına getiren çaresizlik ve katlanma nedenleri arasında ekonomik bağımlılık birinci sırayı işgal etmektedir. Kocanın terkedilmesi durumunda başvurulacak tek alternatif olan baba evi ise çeşitli nedenlerle uygun bir seçenek olmaktan uzak kalmaktadır:

- * Şiddete maruz kalan kadınlarda gözlenen genel bir eğilim şiddetin etraftan ve özellikle kendi ailesinden saklanmasıdır. Bu davranışın altında şiddetin aile içinde tutulması gerektiğine olan geleneksel inancın yanısıra, aileden kocaya yönelecek olan muhtemel tepki ya da kadının ailesinin izni ve isteği dışında evlenmiş olması gibi nedenler de rol oynamaktadır.
- * Kadının ailesinin uygulanan şiddetten haberdar olması durumunda ailenin destekleyici olmaktan çok yatıştırıcı ve aile birliğinin korunmasına yönelik telkinde bulunduğu görülmektedir. Bazı durumlarda baba evine dönen kadının baba tarafından geri gönderildiği gözlenmiştir.
- * Baba evine dönülmesi şiddet gören kadının nezdinde hemen her zaman koca evinden daha kötü bir alternatif oluşturmaktadır. Kadınlar sıklıkla kocanın "Ne de olsa kendileri için bir güvence oluşturduğunu" düşünmektedirler.

Ekonomik bağımlılığı takiben kadını şiddete katlanmaya iten diğer bir etken, çocukların varlığıdır. Kadın sıklıkla çocuklarının geleceğinden endişe ettiği, babasız büyümelerini istemediği ya da çocuklarından ayrı kalma ihtimali sözkonusu olduğu için evliliği sürdürmeyi seçmektedir.

Evliliğin şiddete karşı sürdürülmesine zemin hazırlayan bir başka temel neden de kadının sahip olduğu geleneksel zihniyet olarak belirlemektedir. Evlilik kurumunun her durumda sürdürülmesi gerektiği inancına dayalı olan geleneksel düşünce, şiddetin gözardı edilebilmesine dayanak oluşturmaktadır. "Çevreye karşı hoş olmayacağı" düşüncesi, evi terketme fikrini dizginleyen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadının evliliği sürdürmesi toplumsal saygınlığının idamesini sağlar-

ken, evlilik bağının koparılması kadının toplumsal değerinin zedelenmesine yol açacak bir davranış olarak görülmektedir. Derinlemesine görüşmelerde kaydedilen şu ifadeler bu davranış biçimine örnek teşkil etmektedir:

- * "Gelinlikle girilen evden kefenle çıkılır"
- * "Kol kırılır yen içinde kalır"
- * "Ayrılmak bana yakışmaz"
- * "El oturtmaz ar oturtur"
- * "Bizde kadının yeri erkeğin yeridir"

Yine bu anlayışla ilintili olarak sık sık rastlanan bir eğilim, şiddete maruz kalan kadının evliliği bitirdiği takdirde göğüslemek zorunda kalacağı toplumsal baskıyı göze alamaması şeklinde ortaya konmaktadır.

b) Şiddetin meşrulaştırma ve rasyonalizasyon yolu ile kabullenilmesi

Şiddete maruz kalan kadınlarının büyük kısmının şiddeti kavramsal olarak "normalize etmek" eğiliminde oldukları gözlenmiştir. Söz konusu "normalizasyon" işleminin gerçekleştirilmesinde iki ayrı mekanizmanın harekete geçirildiği gözlenmektedir: Şiddetin meşrulaştırılması ve/veya şiddetin rasyonalizasyonu.

Bu iki mekanizma temel olarak aynı amaca-şiddetin normalize edilmesi-yönelik olmakla beraber, kullanılan kaynaklar ve sonuçları itibarı ile bir noktada birbirlerinden ayrılmaktadırlar.

Şiddetin meşrulaştırılmasında, şiddete maruz kalan kişi kendisini çevreleyen toplumsal/kültürel değerler rezervine atıfta bulunarak şiddeti doğrulama yoluna gitmektedir.

Meşrulaştırma mekanizmasının temel taşları şunlardır:

- * Şiddetin kavramsal olarak toplumun geneline projekte edilmesi. Aile içi şiddetin toplumsal yapının doğal bir parçası olduğu inancı, şiddetin norm-dışı olmadığı önermesini doğrulayarak

şiddetin normalize edilmesine kavramsal zemin hazırlamaktadır.

"O kadarcık dayağı herkes yiyor"

"Karı-kocalıkta olur, önemli değildir"

"O benim kocam, beni dövse bile iyiliğim için döver"

"Dayak atmayan bir erkek olduğuna inanmıyorum"

Derinlemesine görüşmelerde karşılaşılan bu ifadeler, yukarıda sözü edilen inancı örneklemektedir. Bu tutumun bir diğer sonucu olarak kadın, bu ilişkinin dışında geliştirilebilecek potansiyel ilişkilerde de şiddet durumu ile karşılaşacağını varsaydığından şiddeti gözardı edebilmektedir.

- * Şiddetin; biçim, yoğunluk ve sıklık gibi parametreler çerçevesinde değerlendirilmesi. Uygulanan fiziksel şiddetin çok ağır boyutlara ulaşmadığı ya da sözel şiddetten ibaret kaldığı durumlarda sıklıkla rastlanan bir başka eğilim, şiddetin marjinalize edilmesidir. Bir başka deyişle, şiddet uygulaması belirli bir seviyeye ulaşmadıkça şiddet yok addedilebilmektedir.

Bu bağlamda, çok sık ya da çok ağır olmamak kaydı ile uygulanan şiddetin, genellikle hem şiddeti uygulayan, hem de de şiddete maruz kalan tarafından "Büyütülmemesi, önemsenmemesi gereken bir hâdise" olarak algılandığını işaret eden ifadelere sıklıkla rastlanmıştır. Bir kadının aktardığına göre, kendisine tokat atan eşin özür dilememesine dayanak olarak "Bir tokat için özür mü dilenirmiş" ifadesini kullanmaktadır. Bir başka kadın kocasının uyguladığı şiddetin fiziksel sonuçlarını açıklarken "Pek bir şey olmaz, çok ağır dövmez" şeklinde bir üslup seçmektedir.

- * Şiddete maruz kalan kadının, erkeğin ideolojisini içselleştirmiş olmasından kaynaklanan onay durumu. Zaman zaman, kadının şiddeti onaylıyor olması uygulanan şiddete suçun kendisinde olduğu inancını da doğurabilmektedir.

" Ben de erkek olsam aynı şeyi yaparım"

" Dövebilsem ben de döverim "

" Şiddet bazen gereklidir"

ve benzeri ifadeler şiddetin kadınca içselleştirilmesini örnekle-
mektedir.

Bunun bir adım ötesinde, kadının şiddetin duygusal sonucu olarak suçluluk taşıması yer almaktadır. Doğal olarak, suçluluk duygusu kadının "Kabahat işlediği, dayağı hakettiği" düşüncesini ön koşul almaktadır. Kadınlar bu bağlamda "Kocalarının haklı olduğunu, kendilerinin kocayı kıskırtmış olduklarını" belirtirken, somut olarak ifâde edilen en belirgin kıskırtma davranışı "Kadının kocasına cevap vermiş olması" ya da "Konuşmuş olması" durumudur. Eşini dayak atmakta haklı bulunduğunu belirten bir kadın, "Kocasının kendisini ne sebeple dövdüğünü bilmediğini, fakat dayak yediğine göre demek ki suçlu olduğunu" düşünmektedir.

- * Şiddeti meşrulaştırma eylemi zaman zaman kocaya olan duygusal bağın korunmasını içerse de, daha sık karşılaşılan eğilim meşrulaştırma sonucu şiddet gören kadının "Kadercilik" olarak adlandırılabilir bir tutumu benimsemesidir.

Burada karşımıza çıkan, kadının duygusal beklentilerden feragât ederek bir tür umursamazlık, boşvermişlik halini benimsemesidir. Bu tutumu sergileyen kadınlar genellikle şiddete rağmen kendilerini kötü hissetmediklerini, durumlarının "Ne iyi ne de kötü" olarak tanımlanabileceğini belirtmektedirler. Bu anlamda meşrulaştırma eylemi ağırlıklı olarak "Duygusal bütünlüğün korunmasına" yönelik bir başetme mekanizması olarak değerlendirilebilir.

Şiddetin rasyonalize edilmesinin meşrulaştırma eyleminden en önemli farkı, şiddet görenin şiddeti normalize etmekte, aile ilişkisi dışındaki kaynaklara yönelmek yerine şiddeti ilişkinin içinde var olan temellere dayandırarak doğrulamaya çalışmasıdır.

Bu anlamda meşrulaştırma eylemi kaba bir yaklaşımla "Şiddetin toplumsal bir norm olduğu inancı" olarak formüle edilebilirse, rasyonalizasyon eylemi sözkonusu ilişkinin özgün koşullarından yola çıkılarak şiddeti normalize edecek neden-sonuç ilişkileri tesis etme çabası olarak görülebilir.

Şiddeti rasyonalize etmekte temel alınan başlıca kaynaklar şöyle gruplanabilir:

- * Şiddet uygulayan eşi çevreleyen pratik koşullar. Eşin süregelen işsizliği, işten atılması, ekonomik yetersizlik, eşin ev dışı kişisel ilişkilerindeki aksaklık ve sorunlar gibi nedenler kadının şiddeti mazur görmesine temel oluşturmaktadır.

Şiddetin bu şekilde rasyonalize edilebilmesini açıklayan anahtar öğenin kadının "Anlayış" gösterme çabası olduğu gözlenmektedir. Kadının kocayı anlama ve kocaya hak verme çabası zaman zaman kadında "Kocaya yardım edememek onu yatıştıramamış olmaktan" kaynaklanan üzüntü, çaresizlik ve suçluluk duygularına kadar uzanabilmektedir.

- * Uygulanan şiddeti bir değere dönüştürme eğilimi. Şiddetin temel kaynağının erkeğin kadına duyduğu bağlılık, sevgi, sahiplenme ve benzeri duygular olduğu inancına dayanan kadın, maruz kaldığı şiddetten kendisine bir "değer" payı üretebilmektedir.

Görüşmelerde karşılaşılan ve şiddet halini kabullenmiş olduğu gözlenen bir kadın, kocayı çok sevmekte, kocası onu dövdüğünde kışkırdığını düşünerek memnun bile olmaktadır. Bir başka kadın, şiddete maruz kaldığında kocasına kızdığını ancak "Kocanın ona sahip çıkıyor olmasının" kendisinde bir hoşnutluk da yarattığını belirtmektedir.

- * Eşin şiddetin ertesinde pişmanlık davranışları sergilemesi durumunda kadın "Nasıl olsa siniri geçiyor, hatasının farkına varıyor" mantığı ile eşi mazur görmeye yönelebilmektedir. Bu tutu-

mu benimseyen kadın genellikle kocanın şiddet davranışını "Bir anlık öfke", "Sinirine hakim olamamak", "Ne yaptığını bilmemek" gibi temellere oturarak şiddeti "Kocanın irade ve arzusu dışında, elinde olmadan" ortaya çıkıveren dışsal bir duruma dönüştürmektedir.

Ayrıca, şiddetin rasyonalize edildiği durumlara özgü olarak aşağıdaki saptamalar gündeme gelmektedir:

- * Kadının şiddeti rasyonalize etme çabası sürdüğü sürece buna "Durumun düzeleceğine" dair bir beklenti ve umut besleme hali eşlik etmektedir. Bu ruh hali kadınlar tarafından ya genel bir ifade kullanılarak (belki düzelir, düzeleceğini umuyorum) ya da, erkeğin şiddet davranışı somut bir nedene dayandırılıyorsa bu nedene atıfta bulunarak (kocanın iyi bir iş bulması) ortaya konmaktadır.
- * Yine bu süreç içerisinde kadın sıklıkla kocaya duyduğu "Sevgi" ve "Saygı" yı verili bir durum olarak alarak, şiddetin yansımalarının bu duygularla etkileşmesine izin vermemektedir. Ancak, bu saptama şiddetin kadında hiç bir negatif duygu yaratmadığı şeklinde anlaşılmalıdır. Sözkonusu edilen "Sevginin gözetilmesi" durumu, şiddetin kadında yarattığı üzüntü, kırgınlık, küskünlük, öfke ve hattâ nefret duygularına rağmen sürdürülmektedir.

Dolayısı ile:

Genel olarak, kadının kocaya karşı hissettiği ve "Sevgi" olarak adlandırdığı duygusal bağ-rasyonalize etme süreci devam ettiği sürece-şiddetin olumsuz duygusal etkilerinden bağımsız olarak idame ettirilebilmektedir.

Benzer şekilde, sözkonusu duygusal bağ şiddetin kapsam ve yoğunluğundan bağımsız olarak barındırılabilir.

Son olarak, hem meşrulaştırma hem de rasyonalizasyon mekanizmalarının ortak sonucu olarak gözlenen bir fenomen, şiddet sonucu duyulan nefretin genellikle "anlık" yaşanması olmaktadır.

Bitirmeden, meşrulaştırma ve rasyonalizasyon eylemlerinin pratikte birbiri ile iç içe geçmiş, değişen oranlarda bir arada bulunabilen mekanizmalar oldukları not edilmelidir. Benzer şekilde, bu mekanizmaların tanımlanan yapılarının genel yönelimleri ortaya koyabilmek amacı ile kalın hatlarla çizildiği gözönünde tutulmalıdır. Sözgelimi, meşrulaştırmaya dayanarak da sevginin korunmuş olması mümkünse de, genel eğilim duygusal bağın gözetilmesinin rasyonalize etme sürecinde kendini gösterdiği, meşrulaştırma eyleminin ise duygusal bağdan ziyade duygusal bütünlüğü gözetmeye yönelik olduğudur.

Yine bu noktada, şiddet karşısında harekete geçen bu iki tutumun gerçekte birbirlerini takip eden aşamalar olabileceği önermesi akla gelmektedir. Bu şema uyarınca, şiddetin rasyonalizasyonu çabasının süreç içinde zayıfladığı ve giderek artan oranlarla meşrulaştırma ile yer değiştirdiği varsayılabilir.

11.2.3. Şiddet Sonrası Süreç (Normalleşme):

Şiddet uygulayan erkeklerin daha ağırlıklı bölümü şiddetin ertesinde özür dilemektedir.

Özür dilemeyen erkeklerin çoğunluğu kendilerinin haklı olduğu nedenine dayanmakta, bir kısmı da özür dilemeksizin barışmaya çalışmaktadır. Erkeklerin bir başka bölümü de hiçbir şey olmamış gibi davranma yolunu seçmektedir.

Özür dilenmemesi durumunda erkekçe ileri sürülen en önemli haklılık nedeni "Kocaya itaatsizlik / Saygısızlık / Karşı gelme" dir. Erkekten gelen "İtaat etseydin dayak yemezdin" türü ifadeler bu tutumun tipik yansımalarıdır. Görüşmelerde karşılaşılan bir kadın tarafından aktarılan "Kuralları için bağırduğunda özür dilenmezmiş" açıklaması şiddeti özümsemiş erkeğin bakış açısını yansıtan bir başka örnek oluşturmaktadır. Bu bakış açısının hakim olduğu durumlarda, doğal olarak erkeğin şiddet ertesinde pişmanlık, üzüntü vb. duygular sergilemesi sözkonusu olmamaktadır.

Normalleşme genelde kadının yaklaşım görevlerini yerine getirmeye başlaması ile harekete geçmektedir. Kadınların normalleşme sürecinde bir süre eşle konuşmaması tipik bir tepki olarak karşımıza çıkmaktadır; uygulanan konuşmama rejimi evdeki düzenin aksamasına kadar sürdürülmemekte, kadın konuşmasa bile görevlerini aksatmamaktadır. "Kinci" olduklarını, uzun süre konuşmayıp eşin barışma çabalarını reddettiklerini belirten kadınların tutumu, yukarıda belirtilen davranış kalıbına göre azınlıkta kalmaktadır.

Normalleşme sürecine ilişkin ilgi çekici bir bulgu, bazı durumlarda kadının kendisinin özür dilemekle mükellef görmesi ve normalleşme döneminin bu düzlemde yaşanmasıdır. Bu şekilde yaşanan normalleşme sürecinde karşımıza çıkan tablo, kadının özür dileyip erkeğe yaklaşıma çalışmasına karşın bu tutumunun erkek tarafından kabul görmemesidir. Derinlemesine görüşmelerde yer alan "Normalleşme döneminin özür dileme davranışını içerip içermediği" sorusuna bir kadının cevabı "hayır, özür dilemiyor" olmasını bir tür protesto davranışı olarak algılamakta ve sunmakta olmaktadır.

11.2.4. Cinsel Şiddet:

Derinlemesine görüşmelerde, cinsel şiddeti de içerdiği saptanan vak'alar ayrıca ele alınarak, cinsel tacizle bağlantılı özgün koşulların gün ışığına çıkarılmasına çalışılmıştır.

Konunun içerdiği hassasiyet dolayısı ile, hanede cinsel şiddetin varlığı görüşmenin başında onaylansa da şiddetin detaylarına geçildiğinde bu konuya pek sık değinilmediği, şiddetin diğer türlerinin ön plana çıkarıldığı görülmüştür.

Cinsel şiddet vakalarının değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan saptamalar aşağıda maddeler halinde sunulmuştur.

- * Cinsel şiddet erkeğin kadına cinsel temas talebinde bulunması ve kadının bu talebe karşılık vermek istememesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Takiben, erkek kadını dövmeğe ve zor kullanarak

cinsel ilişkide bulunmaktadır. Erkeğin kadını bağlayıp cinsel ilişki kurması da kaydedilen örnekler arasındadır. Cinsel tacizin bir başka biçimi, erkeğin kadını ters ilişkiye zorlaması olarak belirlenmektedir.

Bir kadının ifadesine göre, kocası çocukların yanında pornografik filmler izlemekte ve kadının cinsel organlarına tasallut etmektedir.

- * Cinsel şiddetin uygulandığı vak'alarda şiddete yol açtığı bildirilen en yaygın sebepler şunlardır:

Erkeğin kıskançlığı, güvensizliği,

Erkeğin sudan sebeplerle / bahanelerle sorun çıkarması, suçlamalarda bulunması

Erkeğin cinsel taleplerinin yoğunluğu, kadının bu taleplere karşılık vermek istememesi.

- * Cinsel tacizin gözleendiği durumların hemen hepsinde ileri derecede fiziksel şiddet, cinsel şiddete eşlik etmektedir. Uygulanan fiziksel şiddet hem sıklık, hem de biçim ve yoğunluk olarak son derece ciddi boyutlarda seyretmektedir.

Şiddetin uygulanma aralıkları sık sık "Hergün" e ulaşmakta, dayak "Elle, tekmeyle, ayakkabı ile, sopayla" uygulanmaktadır. Zaman zaman kocanın bıçakla karısının üzerine yürüdüğü de olmaktadır. Bir kadın evdeki bıçakları kocasından sakladığını, saklamasa kocasının kendisini öldüreceğine inandığını belirtmiştir.

Bu duruma koşut olarak, cinsel tacizin bulunduğu hanelerdeki kadınlar tarafından aktarılan fiziksel sonuçlar da karanlık bir tablo oluşturmaktadır. Vücudun çeşitli yerlerinde morarma ve çürükler, kırıklar, yarılmalar, ağız ve burundan kan gelmesi, düşük yapılması ve vücutta kalıcı hasarlar meydana gelmesi (kronik başağrıları, bel fıtığı, kalıcı yara izleri) sık rastlanan durum-

lar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanısıra, uzun süreli psikiyatrik tedavi görülmesine yol açan ruhi bozukluklara da rastlanmaktadır.

- * Bir başka gözlem, cinsel tacizin gözleendiği durumlarda fiziksel şiddetin hemen her zaman mevcut olmasının ötesinde, şiddetin hemen her türüne de (fiziksel ve cinsel şiddetin yanısıra sözlü, duygusal, ekonomik şiddet) bir arada rastlanmasıdır. Bu durumda uygulanan sözel şiddet sık sık kadının cinselliği ile bağlantılı olmaktadır (kocanın kadına orospu vb. hakaretler yönelmesi, aşağılaması).

Sonuç olarak, cinsel şiddetin mevcut olduğu şiddet durumu şiddetin her açıdan en ciddi boyutta sergilendiği bir özel konuma oturmaktadır.

- * Cinsel şiddetin görüldüğü hanelerde şiddetin geçmişi çok sık rastlanan bir eğilim olarak evliliğin ilk günlerine ve hatta evlilik öncesi döneme uzanmaktadır. Görüşmelerden birinde kadın şiddetin "Şimdi hatırlayamadığı bir hata işlemiş olması nedeni ile" ilk evlilik gecesinde başlamış olduğunu bildirmektedir. Bunun ötesinde, kıskançlık ve güvensizlik kaynaklı nedenlerle şiddete nişanlılık dönemlerinde başvurulmuş olduğu da zaman zaman kaydedilmiştir.
- * Cinsel şiddet içeren vak'alarda hamilelik dönemlerinde de şiddet uygulanmasının çok belirgin bir eğilim olduğu saptanmıştır. Hamilelikte uygulanan şiddet daha çok fiziksel şiddet olarak belirmektedir. Hamilelik döneminde uygulanan fiziksel şiddet yoğunluk olarak genellikle normal dönemlerdekini altına düşmemekte, bazen üzerine çıkmaktadır. Bir kadının aktardığına göre, kocası doğuma 15 gün kala kendisini kazmanın sapı ile dövmüş, kadın bunun neticesinde erken doğum yapmıştır.

Ayrıca, hamilelikte cinsel şiddetin sürmesi durumuna da sık sık rastlanmaktadır. Doğumu izleyen ilk dönemde de şiddet eğilimi-fiziksel ve cinsel düzlemde-sürmektedir. Görüşmelerde kar-

şılaşılan bir kadın, doğum yaptıkları iki gün sonra şiddetli dayak nedeni ile hastaneye yatmak zorunda kaldığını bildirmiştir.

Hamilelikte şiddete maruz kalan kadınlarca bildirilen sonuçlar ardarda düşük yapmaktan erken doğuma ve ölü doğuma kadar uzanmaktadır.

- * Cinsel tacizin sözkonusu olduğu durumlarda şiddete maruz kalan kadının şiddet sonucu gelişen duygusal tepkisi tipik olarak şu çizgide seyretmektedir:

Kadın kendisini genel olarak "Çok Kötü", "Mutsuz, yıkılmış", "Aşırı yıpranmış", "Duygusal olarak boşlukta" hissetmektedir.

Kadın eşe karşı hiç bir duygusal bağ hissetmemektedir.

Eşe karşı hissedilen duygular "Yoğun korku" ve/veya "Yoğun nefret, tiksinti" olarak gözlenmektedir.

Eşe karşı hissedilen korku eşin kendisini öldüreceği düşüncesi-ne dayanmaktadır. Bir kadın "Eşime cevap veremem; zaten ağır konuşursam beni yaşatmaz, öldürür" demektedir. Eşe hissedilen nefret duygusu ise bir kadın tarafından "Ona düşman gözü ile bakıyorum" ifadesi ile formüle edilmiştir.1

Bu genel tablonun ortaya koyduğu sonuç, cinsel şiddetin varlığı durumunda daha önce sözü edilmiş olan "rasyonalizasyon" ve "meşrulaştırma" mekanizmalarının devre dışı kaldığı, kadınların şiddeti şu ya da bu şekilde normalize etme yetilerini yitirdikleri olmalıdır. Beklenileceği üzere, bu durumdaki kadınların şiddetin ortadan kalkacağına dair umut beslemeleri de seyrek karşılaşılan bir yaklaşım olmaktadır. En sık karşılaşılan eğilim, şiddetin önlenemezliğinin kabullenilmesidir ("düzeltilemez").

- * Eşe karşı hissedilen yoğun nefret ve korku ile buna eşlik eden çaresizlik duygusu kadının şiddetli duygusal travmalar yaşamasına yol açmaktadır. Kadınlar tarafından "Derin çöküntü geçiriyorum", "Sinir krizleri geçiriyorum", "Bunalıma giriyorum" ifâ-

deleri ile ortaya konulan ruhi sarsıntılar zaman zaman intihara kadar varabilmektedir. Cinsel taciz anketlerinde rastlanan intihara teşebbüs vakaları önemli bir yoğunluk oluşturmaktadır.

- * Cinsel taciz anketlerinden elde edilen bir başka saptama da terk ve boşanma vak'alarının yoğunluğudur. Cinsel taciz gören kadınların boşanmış olma/ayrı yaşama ve sonuç ayrılığa varmamış olsa da evi terk etme, boşanma davası açma oranları şiddet olaylarında gözlenen genel ortalamanın çok üzerindedir.

11.2.5. Şiddete Karşı Düşünülen Çareler:

Şiddete karşı geliştirilen ya da tasarlanabilen çareler ilişkinin barındırdığı şiddetin biçim ve yoğunluğu, ne süreyle devam etmekte olduğu gibi parametrelere ve daha önemlisi, kadının şiddete yaklaşma ve algılama biçimine bağlı olarak değişmektedir.

"Şiddete karşı hiçbir çare yok" yaklaşımı ile ortaya konulan "Çaresizliğin kabullenilmesi" durumu bu bağlamda en sık karşılaşılan iki tutumdan birini oluşturmaktadır. Şiddet durumunun mutlak çözümsüzlüğünün teslim edildiği bu durumlarda, şiddete maruz kalan kadınlar duygusal bağ düzleminde farklılaşabilmekle birlikte, "Şiddete katlanmaları gerektiğine olan inanç" ortak paydasında birleşmektedirler. Bu yaklaşım biçimi "Hiç bir çaresi yok, her zaman olacak ve sonuna kadar katlanacağım" genel formülasyonu ile karşımıza çıkmaktadır.

İkinci bir temel yaklaşım olarak yukarıda sözü edilen "Katlanma" sürecini mümkün olduğunca çekilebilir kılmaya yönelik bir önlem olarak algılanabilecek "Pasif tavır benimseme" yönetimi ile karşılaşılmaktadır. Bu tavır uyarınca kadının kullandığı başlıca araç "Susmak" tır. Eşte şiddet hareketini körükleyebilecek her türlü davranıştan kaçınmak prensibi ile hareket eden kadın, susmak eylemini "Odadan çıkıp sakinleşmesini beklemek", "Sakin, ılımlı olmak" gibi ek önlemlerle desteklemeye çalışmaktadır. Tanımlanan bu pasif tavrın benimsenmesindeki rasyonel, kadının evdeki kendi "varlığını" minimize etmek, şiddet uygulayan taraftan en az hissedilir hale getirmektir.

Bu tutumla bağlantılı olarak sıklıkla uygulamaya konulan bir diğer önlem de "Kocaya karşı saygılı olunması, itaat edilmesi" şeklinde dile getirilmektedir.

Şiddetin çözümsüzlüğünün henüz bu kesinlikte kabul edilmediği aşamalarda, kadınlar şiddet sorununun konuşarak çözümlenebileceğine dair bir umut besleyebilmektedirler. Ancak, derinlemesine görüşmelerden edinilen izlenim, "Eşle konuşmak, tartışarak, konuşarak ikna etmeye çalışmak" seçeneğinin kadın tarafından dile getirilse bile cılız bir inancı yansıttığı olmuştur. Bu ve benzeri umutların henüz tümüyle yitirilmediği durumlarda kadın, yukarıda daha önce sözü geçen "Belki düzelir" beklentisine yaslanabilmekte ya da kocayla ilgili dışsal koşullarda oluşabilecek değişikliklerin şiddete bir çözüm oluşturabileceği beklentisini sürdürebilmektedir.

Bunların dışında kalan ve "aktif çözümler" olarak adlandırabileceğimiz yaklaşımların marjinal düzeyde kaldığı görülmektedir. Bunların içinde kadının ya da erkeğin psikoloğa/doktora gitmesi, erkeğin alkol tedavisi görmesi alternatifleri sayılabilir. Bir kadının ifadesine göre, süreç içinde erkeğin sinirlendiği zaman evden çıkıp sakinleşince eve dönmesi yöntemi geliştirilmiş ve bu şekilde şiddetin önü alınabilmiştir.

Seyrek de olsa rastlanan bir başka çözüm alternatifi de şiddet gören kadının Tanrıya, ibadete sığınması olarak belirmektedir.

11.2.6. Aile İçi Şiddet ve Çocuklar:

Şiddet uygulanan hanelerin büyük çoğunluğunda çocuklar şiddete tanık olmaktadır. Derinlemesine görüşmelerden anlaşıldığına göre, çocukların şiddete şahit olmamaları için genellikle çaba gösterilmemektedir. Bazen, çocukların tepki göstermeye başlamaları durumunda odalarına gönderilmeleri sözkonusu olabilmektedir. Çocuklara yönelik kısmen yatıştırıcı telkinlere dahi (büyükler bazen kavga ederler) çok seyrek rastlanmaktadır.

Çok daha tipik olarak karşımıza çıkan tablo, şiddet davranışının patlak vermesi ile birlikte çocukların bir köşede unutulması ve şiddete

tanık olmalarına izin verilmesidir. Baba genellikle "Gözü kimseyi görme-yecek" bir ruh hali sergilemekte, anne ise doğal olarak ilgisini çocuklara yöneltebileceği bir konumda bulunmamaktadır. Bir kadın çocukların ta-nıklığı konusunda "O an önemsemiyorum, onlarla sonra ilgileniyorum" açıklamasını yapmaktadır.

Yine bu tipik tablo uyarınca, şiddeti gözlemleyen çocuklar "Çok et-kilenmekte, korkmakta, üzülmekte, bağırıp ağlamaktadırlar". En sık kar-şımıza çıkan bu tepki biçiminin dışında, bazı çocuklar "bir kenara otur-makta, hiç birşey yapmamaktadırlar". Çocukların yaşı büyüdükçe araya girip engellemeye çalıştıkları olmaktadır.

Öte yandan, şiddet uygulayan erkeklerin büyük çoğunluğu çocuk-lara iyi davranmakta, kadınlarca sıklıkla ifâde edildiği üzere "Çocukları çok sevmekte, onları asla dövmemektedir". Babanın çocuklara da kötü davrandığı, onları da dövdüğü ya da azarladığı durumlara daha seyrek rastlanmaktadır. Babanın çocuklara da dayak atması durumu genellikle çocukların araya girip babayı engellemeye çalışmaları halinde ortaya çık-maktadır.

Bu noktada, kendilerinin çocuklarını -şu ya da bu sıklıkta- dövdük-lerini belirten kadınların hiç de azımsanmayacak sayıda olduğu dikkat çekmektedir. Çocuklarını dövdüklerini belirten kadınların bu konudaki ifâdeleri genellikle "Bazen sinirlenince dövüyorum" çizgisinde belir-mekte, dayak ertesi pişmanlık, üzüntü vb. gibi duygulara rastlanmamaktadır.

Buna karşın, çocukların-babanın kendilerine olan tutumundan ba-ğımsız olarak-babaya karşı sevgisizlik ve öfke geliştirdikleri, anneye olan sevgilerinin ise ön plâna çıktığı gözlenmektedir.

Çocukların zaman zaman anneden yana aktif rol alarak babayı tehdit ettikleri (anneme vurursan şikâyet ederim), anne adına öç alma duyguları geliştirdikleri (büyüyünce ona bak ne yapacağım) ya da anney-le kurulacak ayrı bir düzenin özlemine çektikleri (ayrıl ben de seninle ge-leceğim) gözlenmektedir.

Şiddetin yoğun ve sürekli olduğu durumlarda çocuklarda derin psikolojik sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Bunların başlıcaları "İçe kapanma, durgunluk" ve "Saldırganlaşma, huysuzlaşma" olarak saptanmıştır. Zaman zaman çocuklar şiddeti takiben bir "Suskunluk dönemine" girmektedirler. Bir kadının ifadesine göre, şiddete tanık olagelen dört yaşındaki oğlu hâlâ konuşmamaktadır. Görüşmelerde çocukların şiddete tepkilerine ilişkin sorulara karşılık sıklıkla alınan "daha küçük oldukları için bir şey anlamadıkları" yolundaki cevap bu bulgu ile birleşince, bu varsayımın temelsizliğine ciddiyle işaret etmektedir.

Yetişme çağı içerisindeki erkek çocuklarının şiddete karşı tutumu şiddetin toplumsal yeniden üretimi açısından kritik bir yer tutmaktadır. Derinlemesine görüşmelerden bu konuda elde edilen sonuçlar, yetişme çağındaki erkek çocukların bir kısmının şiddeti engelleyici yönde müdahale etmeye çalıştıkları, bir kısmının ise babayı simule etmeye yöneldikleri yolundadır. Bir örnekte, 35 yıl sözel şiddet uygulanan bir hanede büyüyen erkek çocuk yetişme çağına girince saldırganlaşmış, babanın anneye uyguladığı baskı ve şiddetin benzerini kızkardeşlerine uygulamaya başlamıştır.

Bu ayırımın hangi noktada ve hangi nedenlerle belirlediği konusunda karara varmak için yeterli dayanak mevcut olmamakla birlikte, şiddetin türünün bir faktör olabileceği önermesi akla gelmektedir. Daha açık bir deyişle, şiddetin sözel şiddetten ibâret kaldığı durumlarda erkek çocuk fiziksel şiddetin yarattığı şiddetli duygusal travmadan muaf kalmakta, dolayısı ile, babanın ideolojisini henüz haneden ayrılmadan özümsemesi ve hayata geçirmesi için daha uygun bir zemin oluşmaktadır.

12. AİLE İÇİ ŞİDDETİ ÖLÇMEK VE ANALİZ ETMEK

12.1. Giriş

Aile içi şiddet kavramını analiz etmek, diğer sosyal ve kültürel değişkenlerle bağlantılandırabilmek için şiddeti ölçülebilir hale getirmek gerekmektedir.

Nitelik olarak, ailede görülen şiddetin çeşitli boyutları şu dört temelde belirlenmeye ve ölçülmeye çalışılmıştır.

- (1) Eşe karşı fiziksel şiddet
- (2) Sözlü ve davranışsal şiddet (manevi şiddet)
- (3) Çocuklara yönelik fiziksel şiddet
- (4) Belli olaylara karşı benimsenen tutum ve davranışlar

Bunlardan (1) ve (3) numaralı kategorilerdeki davranışları fiziksel şiddet olarak tanımlayabiliriz. (2) numarada kötü söz, aşağılayıcı davranış ve tavırları da içeren bir tür yer alırken, (4) numaralı kategoride, fiili ve sözel şiddetle ilgili tutum, düşünce ve tavırlar değerlendirmeye alınmaktadır. Bunlara ek olarak ise eşlerin aile ilişkisini değerlendirmeleri de dikkate alınmıştır.

Hiç kuşkusuz, bu kategorilerdeki fiili, davranış ve tavırların sayısal bir şiddet indeksi oluşturmadaki önem ve ağırlıkları, kişiler arasında önemli bir tartışma konusu olacaktır.

Şiddet indeksini oluştururken yaptığımız temel kabul, fiziksel şiddetin sözlü ve davranışsal şiddete göre, eşler arasındaki şiddetin ise, çocuklara yönelik şiddetten daha ağır olmasıdır. Belli konularda takınılan tavır ve benimsenen görüşler, daha hafif düzeyde, potansiyel şiddet olarak değerlendirilmiştir.

Ayrıca belli tür davranışlarının varlığının yanısıra ne sıklık ve yoğunlukta olduğu da değerlendirmeye girmektedir. Örneğin, eşe karşı fiziksel şiddetin "Çok sık" olması durumu 3 şiddet puanı olarak kabul edilirken nadiren olması 1 şiddet puanı olmaktadır. Buna ıç ağırlık diyoruz. Sözkonusu hanede eşe yönelik fiziksel şiddet varsa bunun genel ağırlığı 3 olmaktadır. Eğer olay "Çok sık" oluyorsa ıç ağırlık da 3 çarpanı ile hesaba alınmaktadır. Bu durumda, bu hanedeki şiddet puanı $3 \times 3 = 9$ olmaktadır. Aynı mantık bütün değişkenler için benzer şekilde hesaplanmaktadır.

İzleyen sayfadaki tablo, yapılan yoğun anketlerden seçilmiş değişkenlerin matematiksel dönüşümü ile oluşturulmuş şiddet indeksini tanımlamakta ve boyutlarını belirlemektedir. Ayrıca, bu değişkenlerin hangi ağırlıklarla analize girdiği de tabloda gösterilmiştir.

Değişken tanımı	İç ağırlık (En kötü seçenek) (1)	Genel Ağırlık (2)	Maksimum Şiddet İndeksi (1X2)
Eşlere yönelik fiziksel şiddet sıklığı	3	3	9
Eşlere yönelik sözlü şiddet ve sıklığı	3	2	6
Çocuklara yönelik fiziksel şiddet	3	2	6
Çocukları cezalandırma ve sıklığı	3	1	3
Çocuğu korkutma ve sıklığı	3	1	3
Çocuğu korkutma ve sıklığı	3	1	3
Seçilmiş atasözlerine olumlu bakış (Herbiri 1x1 olmak üzere 4 atasözü)	1	1	4
	1	1	
	1	1	
	1	1	
Çocuğun evden kaçması	1	2	2
Hamilelikte fiziksel şiddet	1	5	5
Şiddet sonucu hastaneye başvuru	1	4	4
Çocukların önünde şiddet	1	1	1
Eşlerin birbirlerini değerlendirmesi (1 ile 10 arası: (1) çok iyi-(10) çok kötü)			10
TOPLAM İNDEKS			53

Tablodan görüldüğü gibi, şiddet indeksi, her haneden elde edilen bu bilgilerin ağırlıklı bir toplamı olarak kabul edilmiştir. Bu şiddet türlerinin tümüne rastlanması halinde maksimum şiddet endeksi 53, minimum değer ise sıfır olacaktır.

Hesaplanmış şiddet indeksinin ortalama değeri 11.8 puan olarak hesaplanmaktadır (varyans=1.17). 4287 hane içinde rastlanan en büyük şiddet puanı ise 48 olmuştur. Böylece, teorik maksimum olan 53'e yaklaşan hane bulunmamaktadır.

Şiddet indeksi daha sonra gruplanarak 6 kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler ve ağırlıkları ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

	Şiddet puanı	Gruba giren gözlem sayısı	%
Şiddet yok	5'den az	738	17.2
Çok hafif şiddet	5-9	1099	25.6
Ortalamadan az	10-13	840	19.6
Ortalamadan çok	14-17	889	20.7
Ağır şiddet	18-25	564	13.2
Çok ağır şiddet	26-48	157	3.7
TOPLAM		4287	100.0

Şiddet indeksinin ortalaması 11.8 puan olarak hesaplanmaktadır. (varyans= 1.17). 4287 hane içinde rastlanan en büyük şiddet puanı ise 48 olmuştur. Böylece, teorik maksimum olan 53'e yaklaşan hane bulunmamaktadır.

Şiddet görülmeyen hanelerle, ağır şiddet görülen hanelerin ağırlıkları % 17.2 ve % 17 ile eşit düzeydedir. Orta bloku oluşturan haneler ise % 65 dolayındadır. Verilen sayısal analizini göstermiş olduğu gibi, eşler arasında fiziksel şiddetin olduğu hanelerin oranı % 32-36 dolayında idi. Bu gözlemlerin daha büyük sıklıkla "ortalamadan çok", "ağır şiddet" ve "çok ağır şiddet" kategorilerinde yer aldığını söylemek mümkündür.

12.2. Şiddet ve Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkiler:

Araştırmanın birincil amacı, aile içi şiddet ile, bunu belirleyebilecek değişkenler arasındaki ilişkiyi daha iyi kavrayabilmektir. Yukarıda tanımladığımız biçimde oluşturulan "şiddet indeksi", şiddetin varlığını ve yoğunluğunu özetlemeye çalışan sentetik ve kompoze bir ölçüden başka bir şey değildir. Şiddetin bu biçimde ölçülebilir hale getirilmesi, hem olayı topluca kucaklayabilme , hem de çok değişkenli bir analize konu olabilmesini sağlamaktadır.

Analizin temel uğraşı, yani açıklamak istediği, şiddetin varlığı ve yoğunluğu ile, bu yoğunluğu etkileyebilecek değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmektir. Bu temel gerekçe ile analizin bağımlı değişke-

ni "şiddet indeksi" olmaktadır. "Şiddet indeksi" ile bağıntılı olabilecek ya da indeksteki hareketliliği kısmen açıklayabilecek değişkenler ise çok sayıda olabilir. Bunlara açıklayıcı ya da bağımsız değişkenler diyeceğiz. Bu bölümde analize dahil edeceğimiz değişkenler, açıklayıcı olabileceklerin sadece bir bölümünü ancak bizce en önemli olanını içermektedir.

Bağımsız değişkenlerden analize alınanların listesi aşağıda gösterilmektedir:

SES	: Hanenin sosyo-ekonomik statüsü
GEL	: Ortalama aylık net hane geliri
İŞ	: Hanedeki kadının çalışma durumu
EĞİT	: Karı ve kocanın toplam eğitim yılı
KİŞİ	: Hanedeki kişi sayısı
İÇKİ	: Hane reisinin içki alışkanlığı ve sıklığı

Bunlara ek olarak, şiddet indeksine;

- Kır - kent ayrımında
- Son 10 yıl içinde göç olup olmadığı bağlamında
- Ev kadınının içki alışkanlığı olup olmadığına göre de bakılmıştır.

Şiddet indeksi ile bu değişkenler arasındaki ilişki, ilk aşamada aşağıdaki korelasyon matrisinde özetlenmektedir. Bu matris sözkonusu değişkenlerin gruplanmış ortalamalarından hesaplanmıştır.

Korelasyon	ŞİDDET	SES	GEL	İŞ	EĞİT	KİŞİ	İÇKİ
ŞİDDET	1.0000	-.7795*	-.7765*	-.7373*	-.4746	-.6067	-.7713*
SES	-.7795*	1.0000	-.5298	-.7027*	-.4372	-.0428	-.3409
GEL	-.7765*	-.5298	1.0000	-.2981	-.0120	-.6864*	-.5697
İŞ	-.7373*	-.7027*	-.2981	1.0000	-.7997*	-.3789	-.6719
EĞİT	-.4746	-.4372	-.0129	-.7997*	1.0000	-.1759	-.6728
KİŞİ	-.6067	-.0428	-.6864*	-.3789	-.1759	1.0000	-.7862*
İÇKİ	-.7713*	-.3409	-.5697	-.6719	-.6728	-.7862*	1.0000

*-.01 **-.001

Tablodan görüldüğü üzere, şiddet indeksi, sosyo-ekonomik statü, gelir, kadının çalışma durumu ve eşin içki içme alışkanlıkları ile yakın bir bağlantı içindedir ve bu dört değişkene ait korelasyon katsayıları % 99'luk güven derecesinde anlamlı bulunmuştur. Eğitim ve hanedeki birey sayısı da, şiddet ile oldukça bağlantılıdır.

Ayrıca, ilişkinin yönünü gösteren eksi (-) işaretler de, beklenen yönde olmuştur. Yani, hanenin geliri, sosyo-ekonomik statüsü ve eğitimi ne kadar düşük ise, şiddet indeksi o derece yüksek olmaktadır.

Hane reisinin içki alışkanlığı ise, ilk bakışta bu beklentilerin dışındadır. Ancak, düşük gelirli ve statülü hanelerde sürekli ve sık içki kullanımı pahalı olduğundan, içki ile şiddetin aynı yönlü olmaması makul bir açıklama olabilir.

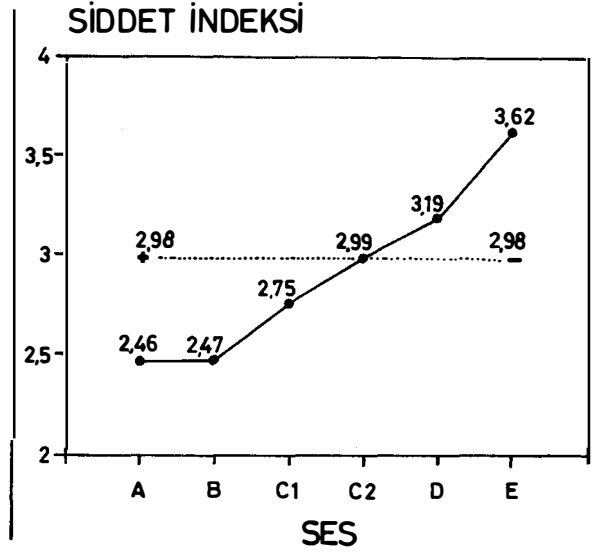
Şiddet indeksi ile potansiyel açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişkiye biraz daha yakından bakmakta yarar vardır.

12.2.1. Şiddet Endeksi ve Sosyo-Ekonomik Statü (SES):

Hane reisinin mesleği ve eğitimi tarafından belirlenen SES değişkeni, şiddet indeksi ile güçlü bir biçimde bağlantılıdır ve bu bağlantının yönü de beklendiği gibi olmuştur.

Şiddet indeksi ile çeşitli değişkenlerin analizinde, şiddeti 6 kategoriye indiren ikinci bir veri dönüşümü dikkate alınmıştır. Bu ölçekte, şiddet indeksinin ortalaması, 4287 gözlem dikkate alındığında, $\bar{S}_i = 2,98$ olarak hesaplanmıştır. Aşağıda sosyo-ekonomik statü gruplarında hesaplanmış olan şiddet indeksi ortalamaları görülmektedir.

SES	A	B	C1	C2	D	E	Ortalama İndeks
Şiddet İndeksi	2,46	2,47	2,75	2,99	3,19	3,62	2,98

GRAFİK 1: Şiddet İndeksi ve Ses İlişkisi

Tablo ve grafikten, SES düştükçe, Şİ'nin monoton biçimde arttığı gözlemlenmektedir. SES ve Şİ arasındaki korelasyon katsayısının (-0.7795), % 99 güven derecesinde anlamlı olduğu görülüyor. (Bkz. Korelasyon matrisi). Korelasyon katsayısına ilişkin test bir "t" testidir ve anlamlı bir ilişki olduğunu doğrulamaktadır.

İkinci bir sağlama ise, çoklu regresyon modelinde SES değişkenine ait regresyon katsayısının % 99 güven düzeyinde, sıfırdan farklı bir katsayı olduğu ve bunun F istatistiği ile geçerli ve işler olduğu saptanmış bütün modeller için doğrulandığı görülmektedir.

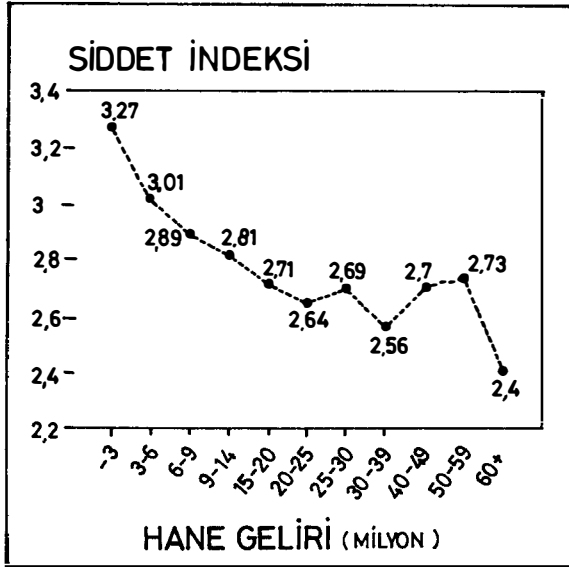
Çoklu regresyon modelindeki katsayının testi de bir t testidir ve ilgili denklemlerin analiz edildiği bölümde görülmektedir (Model 6).

Böylece, tanımlanan biçimdeki bir şiddet indeksi, sosyo-ekonomik statü ile yakından ilişkilidir diyebiliriz. Yukarıdaki bilgiler bunu istatistiksel olarak doğrulamaktadır.

12.2.2. Şiddet İndeksi ve Hane Geliri:

Hane geliri, sosyo-ekonomik statü değişkeninin bir alternatifi ve daha net olanı (gözlemlenebilir ve doğrudan) biçiminde düşünülebilir. Hane gelirini 11 gelirlime gruplayıp, bu gruplardaki ortalama şiddet indeksini hesaplayarak, aşağıdaki değerler elde edilmektedir.

Hane Geliri	3 milyondan az	3-6*	6-9	9-14	15-20	20-25	25-30	30-39	40-49	50-59	60+
Şiddet İndeksi	3,27	3,01	2,89	2,81	2,71	2,64	2,69	2,56	2,70	2,73	2,40

GRAFİK: 2 Şiddet İndeksi ve Hanegeliri ilişkisi

Burada Şiddet İndeksi'nin (Şİ), genel eğilim olarak, gelir düzeyi arttıkça düştüğü görülmektedir. İki değişken arasındaki korelasyon katsayısının ($r= 0.7765$), % 99 güven derecesinde geçerli olduğu, korelasyon katsayısı için yapılan t test sonucundan anlaşılmaktadır.

Daha önceki bölümde Şİ ve SES ilişkisinin analizinde açıklandığı gibi, çoklu regresyon modellerinde de Şİ'nin açıklayıcılarından biri olarak hane geliri anlamlı bir ilişki içinde, sıfırdan farklı olduğu t test ile

saptanan bir regresyon katsayısı ile tanımlanabilmektedir. İlişkinin bütün olarak tutarlığı ise F test sonuçlarına dayalıdır. Sonraki bölümde tahmin edilmiş olan geçerli 5 modelden 4'ünde hane gelirinin (GEL) regresyon katsayıları t test ile anlamlı bulunmuştur. (Model 5, 7,8,9). Model 6'da ise gelir yerine SES değişkeni kullanılmıştır.

Bu iki istatistiksel destek ile, gelir düzeyi ve "şiddet indeksi" arasındaki ilişki doğrulanmaktadır. Daha da ötede, hane geliri, benzer bir değişken olan SES'e göre daha iyi sonuç vermektedir. Bunu da çoklu determinasyon katsayılarının daha büyük olmasından anlıyoruz.

12.2.3. Kadının Çalışma Durumu ve Aile İçi Şiddet:

Araştırmada görüşülen hanelerden 355'inde kadının (eş) çalıştığı gözlenmiştir. Eşin çalışması ile ilgili veri 2941 haneden alınabildiği için, analiz bu baza dayanmaktadır. Bilgi alınamayan hanelerdeki şiddet indeksi ortalama indeks sayısından daha düşük çıkmıştır ($\hat{S}I = 2.89$). Kadının çalışmakta olduğu ve çalışmadığı hanelerde şiddet indeksi ortalamaları aşağıdaki gibidir:

	Kadın (eş) Çalışıyor	Kadın (eş) Çalışmıyor	Çalışma Bilgisi Olmayan Haneler	Ortalama İndeks
Şiddet İndeksi	2,84	3,06	2,89	2,98

Çalışan eş olan hanedeki şiddet indeksi ile çalışmayan eş olan hanelerdeki şiddet indeksi sayısı farkını test edersek, bunun tüm olasılık değerlerinde ve doğal olarak % 99 güven derecesinde anlamlı olduğunu görürüz ($t=3.67$). Fark testi de bir t testidir ve hiçbir kuşkuya yer bırakmadan, kadının çalıştığı hanelerde daha az yoğun bir şiddete işaret etmektedir.

2.84 değerinin, ortalama şiddet indeksi ile olan 2.98'den de istatistiksel olarak farklı olduğu ($t = 2.33$) görülmektedir.

Bu sonuçlarla, şiddet indeksinin ölçtüğü, aile içi şiddetin, çalışan eş olan hanelerde, ev kadınlı hanelere göre istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde düşük olduğu önermesini (hipotez) desteklemek gerekmektedir.

12.2.4. Eşlerin Toplam Eğitim Süresi:

Şiddet düzeyinin belirleyeni olarak hane reisi veya eşinin eğitim düzeyleri ayrı ayrı düşünülebilirdi. Ancak, daha iyi bir yaklaşımın, eşlerin toplam eğitim süresi olduğu düşünülmüş ve toplam eğitim süresi arttıkça, şiddet indeksinin düşeceği önermesi test edilmeye çalışılmıştır. Toplam eğitim süresi ile şiddet indeksi arasındaki korelasyon katsayısı ($r = -0.4746$) bir ilişkinin varlığına işaret etmekle birlikte, çok güçlü değildir. Örnekten hesaplanan bu katsayı için % 95'lik bir aralık

$$-0.67 \leq r \leq -0.43$$

olarak tanımlanabilmektedir. Bu sonuç, anılan güven derecesinde, katsayının sıfırdan farklı olduğunu göstermektedir. Korelasyon katsayısının işareti de beklenen yönde olduğundan, toplam eğitim süresi ile şiddetin bağlantılı olabileceğini söylenebilir.

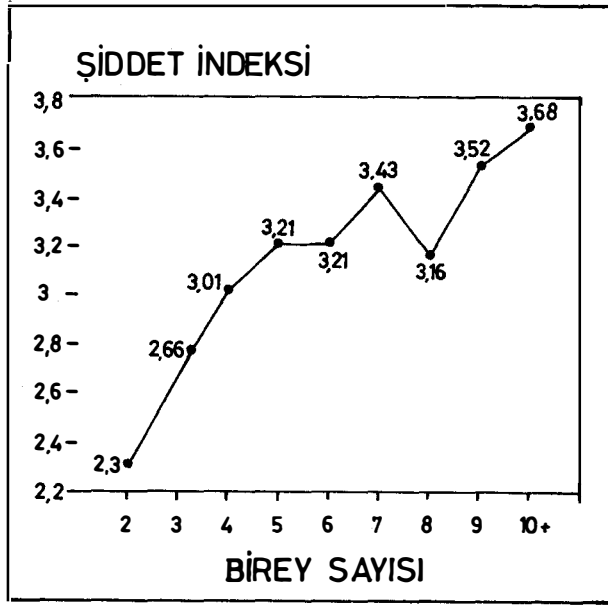
12.2.5. Şiddet İndeksi ve Hane Büyüklüğü:

Şiddet indeksi ile ilişkili olabileceği düşünülen bir diğer değişken, hanedeki birey sayısıdır. "Nerede çokluk orada şiddet" diye özetleyebileceğimiz bu ilişkide de, artan birey sayısı ile şiddet indeksi arasındaki ilişki görülmektedir.

Hanedeki Birey Sayısı	2	3	4	5	6	7	8	9	10+
Şiddet İndeksi	2,3	2,66	3,01	3,21	3,21	3,43	3,16	3,52	3,68

İki ve üç bireyli hanelerde şiddet indeksinin ortalamadan çok daha düşük düzeyde olması dikkat çekmektedir. Bu ilişki korelasyon katsayısı ($r = 0.6067$), % 95 güven derecesinde anlamlıdır. Korelasyon katsayısı için % 95 güven derecesindeki aralık tahmin şöyledir: $0.53 \leq r \leq 0.65$

Buradaki bulgu, çok zorlamak biçiminde yorumlanmazsa, hane nüfus yoğunluğunun şiddeti arttırdığı söylenebilir. Korelasyon katsayısının nisbi olarak düşük olması, hanenin bütün bireyleri arasındaki ilişkilerin, şiddet indeksinin hesaplanmasına girmemesinden kaynaklanmaktadır. Bütün bireyler arasındaki ilişkilere bakılsaydı, bu hanelerdeki şiddet indeksi daha da yüksek olabilecekti.

GRAFİK : 3 Şiddet İndeksi ve Hane Büyüklüğü İlişkisi

12.2.6. Hane Reisinin İçki İçme Alışkanlığı ve Sıklığı:

Hane reisinin içki içme alışkanlığı ve sıklığı aynı değişken içinde dikkate alınmış az-çok ve hergün içki seçenekleri farklı ağırlıklarda dikkate alınmıştır. Bu değişkenin ölçülmesi iki biçimde yapılmış ve

farklı sonuç alınmıştır. Bu farklılık ise, plânlamadığımız bir önermenin testine imkân vermiştir. İki ölçümlemeden ilki kadınların değerlendirilmesine, ikincisi ise erkeklerin değerlendirmesine dayalıdır. İçme sıklığı konusundaki kadın ve erkek görüşlerine denk düşen ortalama şiddet indekslerine bakıldığında, erkek yanıtlarına isabet eden şiddet indekslerinin düşüklüğü dikkat çekmektedir. Bu iki sebepten kaynaklanabilir:

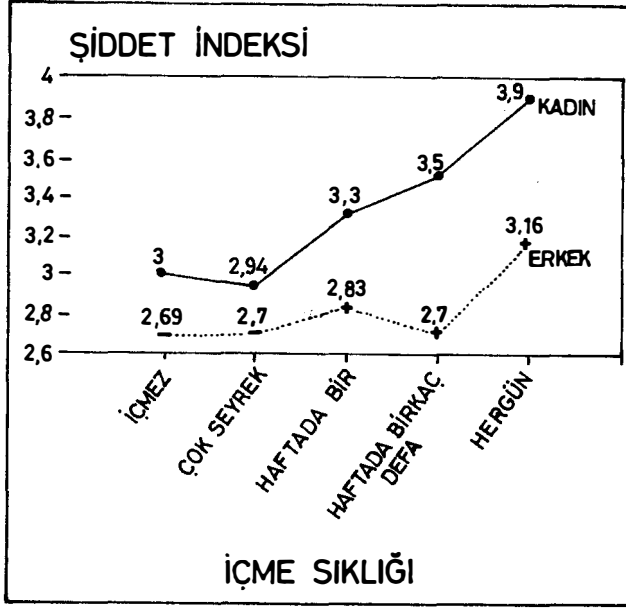
1. Şiddet indeksi yüksek olan hanelerde, erkekler bunu içkiye bağlamama eğiliminde olabilirler ve içme sıklığı beyanı gerçek olmayabilir.
2. Şiddet beyanı gerçek olmayabilir.

Kadınlarda ise, tersi bir eğilim gözlenmektedir. Bu sebepten dolayı, matematiksel modelde kadın değerlendirmesi esas alınmıştır. Böylece, korelasyon katsayısı ($r = -0.7713$) için çok yüksek bir oran hesaplanmaktadır. % 95'lik güven aralığı $-0.80 \leq r \leq -0.75$ olmaktadır.

Hemen belirtelim ki, araştırmada eşin (kadın) içki içme alışkanlığı ve sıklığı da sorgulanmakla birlikte, ilişkinin anlamlı bulunmaması nedeniyle (ki kare testi anlamsız) analiz dışı bırakılmıştır. İçki alışkanlığı ve sıklığının kadınlar açısından nadir ve önemsiz bir olay olduğu da anlaşılmaktadır.

Tablo ve grafik, kadın ve erkek beyanlarına dayanan içki içme sıklıkları ve buna denk düşen şiddet indeksini göstermektedir:

	İçmez seyrek	Çok birkaç defa	Haftada bir	Haftada	Her gün
Kadın beyanı	3.00	2.94	3.30	3.50	3.90
Erkek beyanı	2.69	2.70	2.83	2.70	3.16

GRAFİK : 4 Şiddet İndeksi-Alkol Kul. Sıklığı İlişkisi

Buradaki ilişkinin doğru yönlü olduğu dikkati çekmektedir. Ancak değişik gelir dilimlerindeki insanların içme sıklığına bakıldığına, daha önce değinildiği gibi, düzenli içki pahalı bir alışkanlık olduğundan, içki nedeniyle görülen şiddet üst gelir dilimlerinde toplanmaktadır.

Çıkan önemli bir sonuç şudur: İçki alışkanlığı ve sıklığı düşük gelir ve SES gruplarında önemli bir şiddet nedeni değildir. Daha müreffeh hanelerde içki belirleyici bir neden olmaktadır.

Plânlanmamış bir önemli sonuç ise, daha önce ifade edildiği gibi, kadınların, eşlerinin içki alışkanlığını, erkeklerden çok daha büyük bir önemle şiddet sebebi saymalarıdır.

12.2.7. Güçlü Olmayan İlişkiler:

Şiddet indeksi ile ilişkili olabileceği düşünülen, ancak belirli bir ilişki yoğunluğu belirlenemeyen değişkenler ise şunlardır:

1. Çocukluktaki dayak ve dayak yeme sıklığı

2. Şiddet ve kent-kır ayrımı
3. Şiddet ve göç olgusu
4. Kadının (eş) içki alışkanlığı ve sıklığı

Bu değişkenlerin şiddete etkisi konusunda çok net sonuçlara varılmamaktadır. Ancak eldeki bulguları anlamaya çalışarak, belirsizlikleri bir ölçüde hafifletebiliriz:

12.2.7.1. Çocukluktaki Dayak ve Dayak Yeme Sıklığı:

Çocuklukta yenilen dayak ve dayak yeme sıklığı ile ilgili olarak şiddet indeksinin büyüklüğü açısından beklenmeyen bir ters ilişki sözkonusu olmaktadır. Yani çocuklukta, dayak sıklığı yoğun hanelerde, şimdiki şiddet indeksi düşük çıkmaktadır.

Ancak bu sonucu kabullenmeden önce, bazı bilgileri dikkate almakta yarar olabilir:

1. Verinin önemli bir bölümünde analize uygun yanıt olmadığından, sözkonusu sonuçlar 1917 gözleme dayanmaktadır.
2. 1917 hanedeki şiddet indeksi ortalaması genel indeks ortalamasının oldukça üzerindedir. Bu da, yanıt alınamayan hanelerde, şiddet indeksinin çok daha küçük olduğunu göstermektedir.
3. Yanıt olmayan ve dışarıda bırakılan hanelerde geçmişte (çocukluk) şiddet olup olmadığını kesin olarak bilmiyoruz. Eğer çocuklukta şiddet olmadığı için yeterli yanıt alınmadı ise, hiç sorun yok. Bu kesimin şiddet indeksi düşük olduğundan, düşük geçmiş şiddet şimdi de düşük şiddet indeksine denk düşmektedir, diyebiliriz. Ama yetersiz yanıt başka sebeplere dayanıyorsa, bu çıkarsamayı yapamayız.
4. Bir diğer önemli nokta da şudur:

Toplam görüşmelerin daha büyük bir bölümü kadınlarla yapılmıştır. Çocuklara yönelik şiddet kadın veya erkekten kaynaklanabilir; ancak şiddet esas itibariyle kadına yönelik ise (haneler-

rin en az % 34'ünde kadına fiziksel şiddet uygulanıyor), bu şiddetin önemli bir bölümünün erkekten (hane reisi) kaynaklandığını göstermektedir. O halde kadınların muhatap oldukları geçmiş şiddet olayları ile şimdiki şiddet indeksi arasında bağlantı kurulmayabilir. Şimdi , aşağıdaki tabloya bu bilgileri gözönünde tutarak bakalım.

	Sık dayak	Bazen	Seyrek çok az
Şiddet indeksi (genel kitle)	3.04	3.31	3.70

Tablodaki şiddet ölçümü, yanıt alınan haneleri temsil edip, genel ortalamanın üzerinde olduğundan, geçmişte dayak olduğu bilinen hanelerde, şiddet indeksinin yüksek olduğunu bir kuşkuya yer bırakmadan göstermektedir.

Ancak, sık dayak yemiş olanlar, arasıra veya seyrek dayak yemiş olanlara göre daha düşük bir şiddet indeksine (puan) sahiptir. İşte beklenenin tersine olan durum budur.

Yukarıda (4) açıklandığı gibi, kadının (eş) küçükken muhatap olduğu şiddet, hanedeki şiddeti açıklayamamaktadır. Bu nedenle, sayıca az (gözlem sayısı) olan erkeğin, çocuklukta gördüğü şiddet düzeyine bakmak daha doğru olacaktır.

Erkeğin çocuklukta muhatap olduğu şiddet, hanedeki mevcut şiddet düzeyini ayırdedip açıklayamamaktadır. Soruyu yanıtlamış olan 875 deneğin, şiddetin yoğun olduğu hanelerden geldikleri anlaşılmaktadır.

	Sık Dayak	Bazen	Seyrek veya çok az
Şiddet İndeksi (erkek)	4,24	3,93	4,00

Tablonun ilk önemli mesajı, geçmişte dayak yemiş hane reislerinin, şimdiki durumda şiddet indeksi yüksek hanelerde bulunmasıdır.

İkinci olarak, bilgiyi tersinden yorumlarsak, şiddet indeksinin yüksek olduğu hanelerde, erkeğin çocuklukta şiddete az veya çok muhatap olmuş olması önemli değildir, diyebiliriz.

Şimdi, tekrar da olsa bulguları özetleyelim:

1. Geçmişte dayak olan hanelerin şimdiki durumda da oldukça yüksek şiddet puanına sahip olması, fiziksel şiddetin bir gelenek gibi aktarıldığını göstermektedir.
2. Ancak, geçmişteki fiziksel şiddetin sıklığı, şimdiki şiddetin düzeyini açıklayamamaktadır. Diğer bir deyişle, çocuklukta az ya da çok şiddete muhatap olmuş olmak, şimdiki şiddet düzeyi üzerinde etkili değildir.
3. Erkeklerin geçmiş dayak deneyimleri, kadınlarınkine kıyasla çok daha yoğun bir şimdiki şiddete işaret etmektedir.

12.2.7.2. Göç, Sosyal Geçiş ve Şiddet:

Şiddet indeksine kır-kent ayrımında baktığımızda, önemli bir istatistiksel farklılık gözükmemektedir. Sayısal olarak ise kentteki şiddet indeksi (3,00), kırdakinden (2,93) küçük bir miktarda sapmaktadır.

12.2.7.3. Kadının (Eş) İçki İçme Alışkanlığı:

Kadının içki içme alışkanlığı değişkeni anlamlı bir ilişki tanımlamaktan uzaktır. Çünkü, 4.287 hanede hergün içki içen kadın sayısı sadece 1 olmuştur. Haftada bir veya daha fazla içki içen kadın sayısı ise sadece 32'dir. Belli bir yoğunluğun bulunduğu "hiç içmez" ve "çok seyrek içer" kategorilerinde ise şiddet indeksleri farklılaşmamıştır. 32 gözlem için bu indeks yüksek olsa bile sonucu değiştirememektedir. Bu nedenle kadının içki alışkanlığı ve sıklığı önemli bir açıklayıcı değişken niteliği

taşımamaktadır. Aile içindeki kadınların (eş) içki problemi bulunmamaktadır. Ancak çok az oranda da olsa, kadının içki içmesi de aile içi şiddet açısından problem yaratabilecek niteliktedir.

12.3. Model:

Aile içi şiddetle bağlantılı çok sayıda değişken bulunmaktadır. Açıklayıcı değişken olarak adlandıracağımız bu değişkenlerin pek çoğu kendi içlerinde de ilişkilidir (colinearity). İşte bu nedenle şiddeti tanımlayıp tahmin edebilecek bir model, analizi de özetleyebilmektedir.

Modellerin tamamı çoklu doğrusal regresyon modelleri olup herhangi bir transformasyon yapılmadan (logaritmik transformasyon) verileri yetkin bir biçimde kucaklamaktadır.

Çoklu regresyonda, bireysel hanelerde bazı değişkenlerin sıfır değerini alması, gözlem sayısını çok azalttığından, model gruplanmış verilerle 7 değişkenin grup ortalamaları üzerine kurulmuştur. Bu yapı, bilgiden maksimum ölçüde yararlanmayı getirmiş, buna karşılık, bireysel hanelerden kaynaklanabilecek varyasyonu da sınırlamıştır.

Diğer yandan, verinin gruplanarak analiz edilmesi istatistiksel analizdeki özgürlük derecesini (degrees of freedom) çok azaltmıştır. Bu nedenle, regresyon katsayılarının testleri (t test), modelin bütün olarak testi (F test/varyans analizi) anlamlı sonuç veriyorsa, bu en olumsuz koşullarda bile ilişkilerin güçlü olduğuna işaret edebilecektir.

Analizden elde edilen sonuçlar, tatmin edici olmuş, hane içi şiddetin indeks biçiminde ölçümü, açıklayıcı değişkenlerden birkaçı tarafından belirlenebilmiş ve ölçülmüştür.

Analizlerin tümünde, "şiddet indeksi" açıklanan (bağımlı) değişken olarak kullanılmıştır.

Şiddet indeksi denklemini genel olarak aşağıdaki gibi yazıyoruz:

$$\text{Şİ} = \text{Sabit} + B1 (\text{GEL}) + B2 (\text{SES}) + B3 (\text{İŞ}) + B4 (\text{EĞİT}) + B5 (\text{BİSA}) + B6 (\text{İÇKİ}) + e^*$$

---

e : hatayı göstermektedir $E(e) = 0$; $E(e^2) = \sigma^2$

Denklemdaki sembollerin anlamları şöyledir:

- Şİ : Şiddet indeksi
GEL : Ortalama aylık net hane geliri
SES : Sosyo-ekonomik statü indeksi
İŞ : Hanedeki kadının çalışma durumu
EĞİT : Karı ve kocanın toplam eğitim yılı
BİSA : Hanedeki birey sayısı
İÇKİ : Hane reisinin içki alışkanlığı ve sıklığı

Hemen ilâve etmeliyiz ki, modelin bu formülasyonu çok genel bir bir belirleme olup, denenecek farklı değişken kombinasyonları sonucunda rafine edilecektir. Çok muhtemelen 6 açıklayıcı değişkenden bazıları (korelasyon matrisinin gösterdiği gibi) kendi aralarında ilişkidirler. İşte bu uyarı, farklı kombinasyonları denememize ve çoklu bağımsız değişken ilişkisinin (multicollinearity) ortadan kaldırılmasına yönelik model sınamalarına yol açmıştır.

Aşağıdaki tabloda istatistiksel bulguları özetlenmiş olan 9 model, bütünüyle bir aşamalı-regresyon çalışması (stepwise- regression) olarak düşünülmüş ve bir filtre fonksiyonu görmektedir.

Modellerin ayrı ayrı değerlendirilmesindeki kriterler ise;

1. Çoklu regresyon katsayısı (R^2)
2. Modeli topluca sınavan F istatistiği
3. Her bağımsız değişken ve regresyon sabitine ait t istatistikleri olmaktadır.

Buna göre, açıklayıcı tüm değişkenleri kucaklayan MODEL 1'den başlayarak, regresyon katsayısı istatistiksel olarak anlamsız olan modeller elemine edilmiştir. İlk 4 model, R^2 ve F istatistiği açısından tatminkâr ol-

AÇIKLAYICI DEĞİŞKENLER MODEL SEÇENEKLERİ	REGRESYON SABİTİ	HANE GELİRİ (GEL) STATÜ (SES)	SOSYO-EKONOMİK DURUMU (İS)	KADININ ÇALIŞMA EĞİTİM YILI (EĞİT)	HANEDEKİ TOPLAM SAYISI (BİSA)	HANEDEKİ BİREY SIKLIĞI (İÇKİ)	İÇKİ İÇME VE İÇMEME KATSAYI R ²	ÇOKLU REGRES.	F İSTATİSTİĞİ: OLASILIK DEĞERİ (P.V) ve ÖZGÜRLÜK DERECESİ (D.F.)
MODEL-1	3.653 (3.581)	0.00056 (0.0013)	0.1345 (0.4144)	0.1092 (0.04519)	-0.0714 (0.1252)	-0.3462 (0.0731)	-0.4744 (0.1622)	0.976	34.96;P.V ≥ 0.99 (6,4)
model- 2	2.608 (0.173)	-0.0049 (0.0020)	-	-0.4689 (0.6258)	-0.0232 (0.0291)	0.1529 (0.2394)	-	0.837	11.75;p.v ≥ 0.99 (4,6)
MODEL-3	3.297 (0.88)	-0.0049 (0.0018)	-	-0.558 (0.583)	-0.028 (0.026)	-	-	0.825	18.06;P.V ≥ 0.99 (3,7)
MODEL - 4	2.820 (0.223)	-0.0044 (0.0018)	0.0682 (0.1025)	-0.616 (0.7315)	-	-	-	0.9213	19.84;P.V ≥ 0.99 (3,7)
MODEL-5	3.143 (0.0598)	-0.0045 (0.0018)	-	-1.031 (0.3699)	-	-	-	0.7985	30.44;P.v ≥ 0.999 (2,8)
MODEL-6	2.443 (0.343)	-	0.1418 (0.0528)	-1.312 (0.486)	-	-	-	0.6615	8.44;P.V ≥ 0.98 (2,8)
MODEL-7	3.367 (0.097)	-0.0049 (0.0017)	-	-	-0.0481 (0.0169)	-	-	0.8028	18.16;P.V ≥ 0.99 (2,8)
MODEL-8	1.195 (0.119)	-0.0074 (0.0017)	-	-	-	0.426 (0.2105)	-	0.7379	6.34;P.V ≥ 0.97 (2,8)
MODEL- 9	3.114 (0.0868)	-0.0047 (0.0017)	-	-	-	-	0.2267 (0.0974)	0.7626	12.89;P.V ≥ 0.99 (2,8)

* Parantez içindeki sayılar, regresyon katsayılarının (β₁, ..., β₆) ve regresyon sabitinin standart sapmalarını göstermektedir. Hücrelerdeki ilk sayının, parantezdeki sayıya bölümü test istatistiği olan "t" yi vermektedir. Bu istatistik ise katsayıların anlamlılığını test etmektedir.

makla birlikte, bireysel regresyon katsayılarının anlamsızlığından ötürü kullanılamaz nitelikte bulunmuştur.

Tablonun her hücresinde, ilgili modelin regresyon katsayıları sınanırken, son iki sütunda, yine bu modellerin çoklu regresyon katsayıları (R²) ile, F değerleri verilmektedir. Okuyucu, bu kriterlere bakarak kendisi de etkin ve anlamlı olan modelleri seçebilir.

Model 5 ve Model 9 arasındaki denklemler ise, kullanılabilir nitelikte olup oldukça etkindir.

Bu denklemlerin tümünde regresyon katsayılarının tamamı en az % 95 güven derecesinde ve çoğunlukla da % 99 güven derecesinde anlamlıdır. "F" istatistiği de toplu olarak regresyon denkleminin geçerli olduğunu ve bunun tüm güven derecelerinde geçerli olduğunu göstermiştir.

Denklemlerin formülasyonunu ve "t" ve F değerleri ile R²'yi açık olarak yazarsak;

MODEL 5:

$$\text{İNDEKS} = 3.143 - 0.0045 (\text{GEL}) - 1,031 (\text{IS})$$

(244) (2,78)

$$R^2 = 0,7985 \quad F = 30,44; p.v. \geq 0.999$$

MODEL 6 :

$$\text{İNDEKS} = 2.443 + 0,1418(\text{SES}) - 1.313 (\text{IS})$$

(2,68)

$$R^2 = 0,6615 \quad F = 8.44; p.v. \geq 0.980$$

MODEL 7 :

$$\text{İNDEKS} = 3.367 - 0,0049 \text{ (GEL)} - 0,0048 \text{ (EĞİT)}$$

$(2,88) \qquad \qquad \qquad (2,85)$

$$R^2 = 8028 \qquad F = 18.16; p.v. \geq 0.998$$

MODEL 8 :

$$\text{İNDEKS} = 1.195 - 0.0074 \text{ (GEL)} + 0,426 \text{ (BISA)}$$

$(4.35) \qquad \qquad \qquad (1.98)$

$$R^2 = 0.7379 \quad F = 6.34; p.v. \geq 0.973$$

MODEL 9 :

$$\text{İNDEKS} = 3,114 - 0,0047 \text{ (G)} + 0,226 \text{ (ICKI)}$$

$(2.76) \qquad \qquad \qquad (2.33)$

$$R^2 = 0,7626 \qquad F = 12.89; p.v. \geq 0.996$$

Görüldüğü gibi, denklemlerin tamamı iki değişkenlidir ve yüksek bir açıklama gücüne sahiptirler (R^2). Ancak değişken ilâvesi ile daha yüksek bir açıklayıcılığa ulaşırken, katsayılar sıfırdan farksız hale gelmekte (t istatistikleri geçersiz) ve denklemler tanımlanamamaktadır. O halde aile içi şiddeti birkaç alternatif modelle tanımlayıp, tahmin etmek mümkündür.

Bu beş denklemden hangilerinin kullanılabilceği ise R^2 değerinin büyüklüğü ile tayin edilebilir. Pratik nedenlerle, elde sadece bazı seriler bulunuyorsa, araştırmacı, sadece bu bilgileri kullanarak, haneleri şiddet indeksine göre tanımlayabilir ve sınıflayabilir.

Şiddet indeksi açısından önemli ve kullanılabilir değişkenler sırasıyla şunlar olabilir:

- * Hane geliri
- * Hanenin sosyo-ekonomik statüsü
- * Toplam hane eğitim yılı
- * Erkeğin içki alışkanlığı
- * Hanedeki birey sayısı

Hanenin geliri ve sosyo-ekonomik statü değişkenini birlikte kullanmamak koşulu ile, gelir veya SES'e eklenecek herhangi bir değişkenle şiddet indeksini tatminkâr bir şekilde modelleyebiliyoruz. Ancak hane gelirinin SES'e göre daha iyi sonuç verdiği anlaşılmaktadır. Bizim uzman tercihimiz ise sırasıyla 5,6 ve 9 numaralı modellerdir.

13. BULGULAR

Aile içi şiddetin ölçümlenmesi ve analizi bölümünde, aile içi şiddeti açıklayabilecek değişkenleri saptamak, açıklayıcılık paylarını belirlemek ve ilişkilerin yoğunluğu konusundaki önermeleri sınamak için çaba sarfedildi. Önceki bölümlerde dağılmış olan bazı önemli önermeleri ve bunların istatistiksel sınamalarını burada topluca özetlemekte yarar olacaktır.

Hipotez 1: Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile aile içi şiddet arasındaki korelasyon kuvvetlidir.

Oluşturduğumuz kompoze "şiddet indeksi" değişkeni ile hane reisinin meslek ve eğitiminden türetilen, hanenin sosyo-ekonomik statüsü arasında çok güçlü ve ters yönlü bir bağlantı gözlenmektedir. İlişkinin yönü beklendiği gibidir ve hanenin sosyo-ekonomik statüsü ile şiddet indeksi ters yönlü bir ilişki sergilemektedir.

İki değişken arasındaki korelasyon katsayısı ($r = 0.7795$) % 99 güven derecesinde anlamlı bulunmuştur. Ayrıca, sosyo-ekonomik statü değişkeni, tahmin edilmiş olan regrasyon modelleri içinde, istatistiksel olarak önemli (t-istatistiği) % 95 güven derecesinde anlamlı bir değişken olarak (MODEL 6) yer almaktadır.

Bu verilerin ışığında "Hipotez 1" kabul edilmektedir.

Hipotez 2: Aile bireylerinden birinin alkol bağımlısı olması halinde şiddet eylemleri artmaktadır.

Eşlerin (kadın) değerlendirmelerine bakıldığında, erkeğin içki içme alışkanlığı ve sıklığı, şiddet indeksi ile yakından bağlantılıdır. İki değişken arasındaki korelasyon katsayısı yüksektir ($r = 0.7713$) ve bütün güven derecelerinde anlamlıdır. Bu ilişki özellikle orta ve üst gelir dilimlerinde çok yüksektir.

İçki içme alışkanlığının orta ve üst gelir dilimleri ve orta-üst sosyo-ekonomik statü gruplarında etkili olması, hipotezi rafine edebilmemize olanak sağlamıştır.

"Alt gelir dilimlerinde, alım gücü yetersizliği, içkiyi sürekli ve zarar verecek boyutta bir sorun olmaktan alıkoymaktadır" diyebiliriz.

Buna karşılık, erkeklerin yanıtlarından böyle bir ilişki kurulamamaktadır. Erkekler, bir anlamda içkiyi ve içkinin sonuçlarını azımsama eğiliminde olabilirler. Bilimsel olarak, bunun tersini düşünmek de mümkündür. Kadınlar, içkinin rolünü ve sonuçlarını abartıyor olabilirler. Hele pratik anlamda kadınların bir içki problemi olmadığı dikkate alınır, ailedeki tersliklerin yükünü karşı tarafa bindirmek daha kolay olabilir. Burada önemli olan taraflardan birinin haklılığı değil, eşlerin alkole ve içme sıklığına farklı gözlerle bakıyor olmalarıdır. Bunu önemli bir sonuç olarak not ediyoruz.

Kadınların içme alışkanlıkları ise çok zayıf olduğundan bir şiddet nedeni olmamaktadır. Kuşkusuz çok sınırlı da olsa, kadının içki alışkanlığının yoğun olduğu hanelerde de şiddetin fazla olması beklenmelidir.

Sonuç olarak, daha yoğun ve önemli görülen kadın (eş) yanıtları dikkate alınarak, "Hipotez 2" yi kabul etmek gerekmektedir.

Hipotez 3: Toplumsal ve aile temelinde görülen geçiş ve değişim dönemlerinde aile içi şiddet davranışı artmaktadır.

Bu önermenin test edilmesi için kır ve kentte ortalama şiddet indeksi hesaplanmış ve aradaki farkın istatistiksel olarak farklı olup olma-

dığına bakılmıştır. Şiddet indeksinin kır ve kentteki değerleri sırasıyla 2.93 ve 3.00 olarak hesaplanmıştır. Bu farkın hiçbir güven derecesinde anlamlı olmadığı anlaşılmıştır.

Varılan sonuç, aile içi şiddetin kent ve kır bölgelerinde farklılaşmadığıdır. Bu bulgudan hareketle "Hipotez 3" ü reddetmek gerekir.

Kır-kent ayrımı önemli olmakla birlikte, belirgin bir statükoyu sınavabilmektedir. Oysa geçiş dönemi, büyük olasılıkla, göçten sonraki döneme verilebilecek bir isimdir. İşte bu nedenle, kentte yaşayan aileleri, örneğin 5-10 yıldan az bir süre önce göç etmiş olanlar ve olmayanlar biçiminde ayırarak, şiddet indeksi ile bağlantılandırılmıştır. Tıpkı, kır-kent ayrımında olduğu gibi, son 10 yıl içinde göçmüş olan hanelerle, daha eski kentliler arasında şiddet indeksi açısından bir farklılık görülmemiştir. Bu ek bulgu ile hem kır-kent ayrımında, hem de göçten sonraki dönemde, aile içi şiddet yoğunluğunun farklılaşmadığını görüyoruz.

Hipotez 4: Aile içi şiddete maruz kalanın ekonomik gücü arttıkça şiddet azalmaktadır.

Aile içi şiddete maruz kalanlardan önemli bir bölümünün kadınlar (eş) olduğu düşünülürse, kadının ekonomik gücünün artması olgusunu yansıtabilecek değişken kadının evde veya dışarıda gelir getiren bir işte çalışmasıdır. Psikolojik gücün artması ise, ancak ek gelirin sağladığı bir durum olduğu ölçüde bu test çerçevesinde sınanabilir. Bilimsel titizlik açısından, sınındığı biçimiyle hipotezi sadece ekonomik güç olarak, kadının çalışması ile sınırlı tutmak ve psikolojik güce dolaylı bir gönderme yapmamak daha doğru olacaktır.

Kadının çalıştığı hanelerde şiddet indeksi 2.84, çalışmadığı hanelerde ise 3.06 olarak hesaplanmıştır. Bu farklılık % 99 güven derecesinde anlamlı bir farklılıktır.

Ek olarak şiddet indeksi ile kadının çalışması değişkenleri arasında güçlü bir korelasyon ($r = 0.7373$) görülmektedir. Bu katsayı da yine % 99'luk güven derecesinde anlamlı bulunmuştur.

Sonuç olarak ücretli bir işte çalışan kadınların hanelerinde görülen şiddet yoğunluğu, çalışmayanlara göre istatistiksel anlamda çok daha düşük düzeydedir.

"Hipotez 4" ekonomik güç yönü dikkate alınarak kabul edilmiştir.

Hipotez 5: Kültürümüzde aile içi şiddeti önleyici unsurlar ön plana çıkmamaktadır.

Bu hipotezin test edilmesi için soru formunda, çeşitli atasözlerine yer verilmiştir ve insanların bu atasözlerinden hoşlanma oranları tesbit edilmiştir.

Bunlardan hipotezimizle ilgili olabilecekleri yeniden gözden geçirmekte yarar vardır:

	GENEL (%)		KADIN (%)		ERKEK (%)	
	Hoşlandım	Hoşlanmadım	Hoşlandım	Hoşlanmadım	Hoşlandım	Hoşlanmadım
1. Kızını dövmeden dizi döver	78.3	21.7	79.9	20.1	76.8	23.2
2. Erkektir, sever de döver de	39.6	60.4	34.6	65.4	44.5	55.5
3. Dayak cennetten çıkmadır	25.1	74.9	22.8	77.2	27.4	72.6
4. Kadının karnından sıpayı, sırtından kötüye eksik etmeyeceksin	11.2	88.8	8.7	91.3	13.6	86.4

"Kızını dövmeden dizini döver", "Kadının karnından bebeği, sırtından kötüye eksik etmeyeceksin", "Dayak cennetten çıkmadır", "Erkektir sever de döver de" sözleri içerdikleri kültürel boyut nedeniyle, araştırmanın temelini teşkil eden "Şiddet İndeksi"ne de dahil edilmişlerdir. Bu ne-

denle, bu değişkenlerin, kendilerinin içinde yer aldığı şiddet indeksiyle ilişkilendirilmesi yapılmamıştır.

Ancak tek başına ulaştıkları hoşlanma oranları da bu sözlerin geleneksel değer yargılarının aile içi şiddete ne yönde yaklaştığına dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Tablodaki en çarpıcı gösterge, "Kızını dövmeyen dizini döver" atasözüne verilen desteğin oranıdır. Genel kitlenin bu atasözünü onaylama oranı % 78.3 olup, pratik anlamda, kız çocuğuna dayak genel bir onay almış olmaktadır.

Daha ilginç olan bulgu ise kadınların (eş) bu atasözünü onaylama oranları % 79.9 ile erkeğin onaylama oranı olan % 76.8'den, % 95 güven derecesinde, istatistiksel anlamda da farklı olmasıdır ($t = 1.97$).

Anneler, kızların gerekince dövülmesi gerektiğine, babalardan daha çok inanmaktadırlar. Ailede şiddet uygulayıcısı kim olursa olsun, kızlara "yol gösterici" dayak fikri anne ve babalardan genel bir kabul görmektedir. Diğer bir deyişle, "kadın (eş), kendine yönelik olmayan bir şiddete destek vermektedir" diyebiliriz.

Taşıdığı açık teşvik unsuruna rağmen bu derece yüksek onay görebilen bir atasözünün varlığı, geleneksel anlayışın bu yaklaşımı herhangi bir "suç" ögesi atfetmeksizin kabullendiğini göstermektedir. Bu "suç" kaygısını ancak "dayak cennetten çıkmadır", "kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmeyeceksin" gibi daha sert ve dayağı bir neden-sonuç ilişkisine dayandırmaksızın "kendi içinde bir değer" olarak öne çıkarılan ifadelerin beğeni oranlarındaki düşüşlerden (genelde; sırası ile, % 25 ve % 11) sezebiliyoruz. Kaldı ki, ifadelerin aleni taraflılığı ışığında değerlendirildiğinde bu atasözlerinin gördüğü onay da önemli oranlar oluşturmaktadır.

"Kızını dövmeyen dizini döver" atasözünün "aile terbiyesi, namus, toplumsal" vb. yerleşik değerlerle etkileşerek üzerine oturduğu yumuşak zemin, diğer iki ifadeye ortaya çıkmayan ya da çıkamayan, bilinçle kabullenilmiş ya da bilinçaltında var olan değer yargılarının kendini ele vermesine destek hazırlamaktadır.

Tablodaki diğer üç atasözündeki fiiler, birincisinde olduğu gibi, gerçekleştirildiğinde, Ceza Yasası'na göre suç kabul edilmektedir.

Genel olarak çocuklara yönelik şiddet bir uyarı-eğitim unsuru kabul edildiğinden, toplumdan daha yaygın bir destek bulmaktadır. Ancak 2 ve 4 nolu atasözlerinde dayığa muhatap olacağı düşünülen kişi daha çok kadın (eş) olmaktadır.

Bu atasözlerine verilen destek, birincinden çok daha az olmakla birlikte azımsanamaz. Suç olan dayak fiiline 2,3 ve 4 nolu atasözleri ile verilen destek sırasıyla % 39.6, % 25.1 ve % 11.2 olarak hesaplanmıştır. Bu oranların çoğunluk oluşturmaması bir rahatlık sağlamamalıdır.

Hem gelişmiş ülke standartlarına göre hem de geçerli yasalar çerçevesinde, bu atasözlerine verilen destek, pratik olarak sıfıra yakın olmalıdır. İşte bu gerekçelerle, sözkonusu oranların sınanmasını, "Sıfırdan farklı mıdır?" sorusu çerçevesinde ele almak doğru olacaktır.

"t" testinin veri istatistikleri dikkate alınarak, % 99 güven derecesinde bile sözkonusu oranların % 3'ü aşmaması gerekmektedir. Pratikte ise esnek bir tutumla % 10'a kadar varan desteği ihmal edebiliriz. Bu kurala göre ise her üç atasözüne verilen destek de (2,3 ve 4) yok (sıfır) varsayılmaz ve önemli bir potansiyel şiddete işaret etmektedir, diyebiliriz.

Her üç atasözüne de erkeklerin vermiş olduğu destek, kadınların vermiş olduğu destekten istatistiksel anlamda daha büyüktür. Üç atasözünde de erkek-kadın farklılığı % 99 güven derecesinde yeterlidir.

Toparlayıcı bir ifadeyle, erkekler her aile içi şiddeti kadınlara göre daha büyük oranda desteklerken, kadınlarda da bu ifadeleri onaylama oranları yeterince yüksek olduğundan, aile içi şiddetin farklı oranlarda da olsa, hem kadın hem de erkeklerden küçümsenmeyecek bir destek bulunduğunu söylemeliyiz.

Elde edilen bu bulgular nedeniyle "Hipotez 5" bizce kabul edilmektedir.

Hipotez 6: Aile içinde şiddet uygulayanların çocukluk döneminde şiddete maruz kalma oranları şiddet uygulamayanlara göre daha yüksektir.

Hane reisi ve eşinin çocukluk döneminde şiddete maruz kalmış olmaları ve bunun sıklığı ayrı ayrı sınanmıştır. Bu soruları yanıtlayanlar 4.287 örnekte kadınlar için 1.917 gözlem, erkekler için 875 gözlem olmuştur. Her iki grupta da şiddet indeksi genel ortalamasının üzerindedir. Bu gözlemlere yoğun şiddet uygulanan haneler dersek, şiddet indeksinin ortalamadan çok daha yüksek olması (özellikle erkeklerde), geçmiş şiddet ile şimdikinin güçlü olarak bağlantılı olduğunu göstermektedir. Bu konunun ayrıntılı analizi için 9.4 numaralı "Çocukluktaki Dayak ve Dayak Yeme Sıklığı" bölümüne bakınız.

Ancak hemen ilâve edilmeli ki, geçmiş şiddetin şimdiki şiddeti etkilemesinin yanısıra, geçmişteki fiziksel şiddetin az veya çok olması, şiddet indeksindeki farklılaşmayı açıklamamaktadır.

Verilerdeki sınırlılıklara rağmen, "Hipotez 6" yı kabul ediyoruz.

Hipotez 7: Ailenin aylık net geliri ile aile içi şiddet arasındaki ilişki kuvvetlidir.

Şiddet indeksi ile ortalama aylık net hane geliri arasında % 99 güven derecesinde anlamlı bir korelasyonun varlığı ($r = 0.7765$) saptanmıştır. Yine gelir değişkeni tahmin edilen regresyon modellerinin hemen tamamında, istatistiksel olarak anlamlı bir değişken olarak yer almaktadır (Model 5,7,8 ve 9).

Sözkonusu bulgular dikkate alınarak "Hipotez 7" kabul edilmektedir.

Hipotez 8: Hanedeki birey sayısı arttıkça aile içi şiddet artmaktadır.

Eldeki bilgiler hanedeki birey sayısı ile şiddet indeksi arasında önemli bir korelasyon bulmaktadır ($r = 0.6067$). Bu katsayı % 95 güven derecesinde anlamlı bulunmuştur. Buna ek olarak, Model 8'de, birey sa-

yısı (BISA) anlamlı bir değişken olarak yer alabilmektedir (% 95 güven derecesinde).

Model 8, bütünüyle anlamlı bir ilişki tanımladığından, hanedeki birey sayısı, önemli bir açıklayıcı değişken olarak düşünölmektedir.

Sonuç olarak "Hipotez 8"i kabul etmek gerekir.

Hipotez 9: Hanedeki eğitim düzeyi ile aile içi şiddet ilişkilidir.

Hanedeki eğitimin göstergesi olarak eşlerin toplam eğitim yılı alındığında, makul düzeyde bir korelasyon katsayısı ($r = 0.4746$) hesaplanmaktadır. Korelasyon katsayısı % 95 güven derecesinde anlamlıdır. Ancak, $r = 0.47$ dolayındaki bir korelasyon katsayısı, çok güçlü bir ilişki göstermemektedir.

Ek olarak, Model 7 çerçevesinde, hanedeki toplam eğitim düzeyini ölçen değişkenin (EGIT), tümü anlamlı bulunan Model 7 içinde, katsayısı % 99 güven derecesinde anlamlı bir açıklayıcı değişken olan EGIT'e yer bulunabilmektedir. Kendi başına açıklayıcılığı nisbeten zayıf olsa da, hanedeki toplam eğitimin, diğer göstergelerle birlikte alındığında, tamamlayıcı bir değişken olarak önem taşıdığını söyleyebiliriz.

Çok net bir ilişki bulunmamış olmakla birlikte toplam eğitimin, şiddetle bağlantılı olabileceğini düşünmek gerekir. Hipotezi kabul veya red konusunda kararsızlık sözkonusudur. Eğilimimiz ise, "Hipotez 9"u kabul etme yönündedir.

13.1. Medya ve Aile İçi Şiddet

Medyanın aile içi şiddet konusundaki tavrını belirleyebilmek amacıyla gerçekleştirilen 4 aylık (Ocak, Şubat, Mart, Nisan) günlük gazete tarama sonuçları şu bulguları ortaya konmuştur:

- * Tarama kapsamına alınan 9 günlük gazetenin (Hürriyet, Milliyet, Sabah, Zaman, Türkiye, Gün, Tan, Bugün, Meydan) gün başına yayınladıkları aile içi şiddetle ilgili ortalama haber sayısı 5.1'dir.

- * Haberlerin % 53'ü gazetelerin önem sıralamasında 1. sayfadan sonra gelen 3. sayfada yer almaktadır.
- * Gazetelerde aile içi şiddetle ilgili haberler az yer kaplamakla birlikte (ortalama 183 cm²) sık yayınlanmaktadır.
- * Gazetelerin bu tür haberleri verirken kullandıkları usulpler şu şekilde sınıflandırılabilir: "Mizahi-alaycı", "olayı meşrulaştırıcı", "yargılayıcı-küfredici".

Buradaki bilgiler, medyanın aile içi şiddet konusundaki bazı önemli hipotezleri sınamak için derlenmiştir. Bu haliyle veriler herhangi bir hipotezi sınamak için yeterli değildir. Başlıbaşına bir araştırma konusu olabilecek bu alanda, iyi modellenmiş ayrı bir araştırmaya ihtiyaç olabilir.

14. DÜNYADAKİ BAZI ARAŞTIRMALAR VE ÇALIŞMANIN BAZI SONUÇLARI

Dünyada yapılmış olan araştırmalara bakıldığında, yaptığımız ilk saptama, bu araştırmaların genel ve yüzeysel olmaktan çok, öznel, ayrıntılı ve derinlemesine yapılmış olmasıdır. Bu haliyle ne elimizdeki araştırma ne de şimdiye kadar ülkemizde gerçekleştirilmiş olanlardan, gelişmiş Batı örnekleriyle kıyaslanabilir bilgilerin derlenmesi mümkün değildir.

Aslında bu saptama bile araştırma ihtiyaçlarının hangi yönde olduğunu ortaya koyabilmektedir. Örneğin, A.B.D'de yapılan bir araştırma, eşlerden kaynaklanan fiziksel şiddetin, yabancılardan kaynaklanan şiddete göre çok daha yoğun olduğunu ortaya koymaktadır. Ülkemizde bu tür bir çalışma bulunmamaktadır ve bilgilerin bugün korunduğu düzen içinde de, bunun saptanmasına olanak bulunmamaktadır. Böylesine bir araştırma, dava dosyalarının sınıflanabildiği ve içinden örnek seçilebilecek bir hale getirildiğinde gerçekleştirilebilir. Müsteşarlık, araştırma projelerinden birini bu konuya ayırabilir ya da temel olarak, eşlere yönelik davaların sınıflanması ve bilgisayar ortamında izlenmesi için bir proje başlatabilir.

Daha önce de ifade edilmiş olduğu gibi, dünyanın hemen her tarafında ve Türkiye'de aile içi şiddet sık rastlanan ama sıklığı ile ters orantıda dışarıya yansıtılan bir olgudur. Bu çalışmanın en çarpıcı sonuçlarından biri, eşe yönelik fiziksel şiddetin, büyük ölçüde gizlenmesidir. Aynı hanelerde görüşülen kadın ve erkek tarafından kabul edilen şiddet, birbirinden % 4 puan dolayında farklılaşmıştır ve düşük şiddet beyanı kadına aittir.

Dünya literatürüne geçmiş olan saldırı ve şiddet biçimlerinin tamamı ülkemiz için de geçerlidir. Eşe yönelik kötü davranış tipleri olarak tokatlama, yumruklama, tekmeleme, itilme, kaynar su dökme, boğma, boğazlama, ağır hakaret bizde de sık rastlanan olaylardır. Dolayısıyla, dünyadaki eylemlerle paralel biçimde, bizde de tipik bir saldırı; saldırgan eylemler, sözle hakaret ve tehditlerin bileşiminden oluşmaktadır.

Kadına yönelik cinsel şiddet türünün Batı'da aile içi şiddetin önemli bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şikâyetler, bu araştırmada da gündeme gelmiş olmakla birlikte, cinsel şiddete maruz kalanlarla yapılan görüşmelerde ayrıntıya girmek mümkün olamamıştır. Bu tür şiddete maruz kalanlar, sorgulama derinleştirildiğinde, diğer genel şikâyetlere dönerek sorunu genelleştirme ve üzerine kapama eğiliminde olmuşlardır (s.162-163). İşte bu nedenle, cinsel şiddetin gerçek boyutlarını bilmek mümkün olamamaktadır.

Şiddetin uygulanma biçimine yönelik bulgular ise, fiziksel şiddet görülen hanelerde, şiddetin % 3.4 oranında cinsel yönden kötü davranış haline dönüştüğünü ortaya koymaktadır (s.140).

Dünyadaki yapılmış çok sayıdaki araştırma alkol ve uyuşturucu tüketiminin, aile içi şiddete önemli etken olduğunu ortaya koymuştur. Ancak uyuşturucu kullanımı konusundaki bilgiler, alkol tüketimi kadar net değildir. Bilinen düzeyi ile uyuşturucu kullanımı, ülkemizde henüz önemli bir şiddet sebebi değildir. Ancak alkol kullanımının önemli bir etken olduğu ampirik olarak da saptanabilmiştir (sf. 179-181,190-192).

Geçmişte şiddet uygulamasına maruz kalmak ve ebeveynlerin kendi büyümeleri sırasında, anne ve babaları arasında şiddetin varlığı, dünya literatüründe önemli bir şiddet nedeni olarak ele alınmaktadır. Bu araştırmada da, ebeveynlerin çocukluklarında maruz kaldıkları şiddet analiz edilebilmiştir. Hane reisi ve eşinin çocukluk döneminde maruz kaldıkları şiddet ve şimdiki ayrı ayrı karşılaştırıldığında, hem kadın hem erkeklerde şiddet indeksinin ortalamadan istatistiksel anlamda farklı (yüksek) olduğu anlaşılmaktadır (sf. 111, 196). 1985 yılında ABD'de gerçekleştirilmiş olan bir araştırma, şiddet görmüş alkolik erkeklerle şiddet görmemiş alkolik erkekleri karşılaştırmış ve şiddet gören gruptakilerin daha çok şiddet olayı yaşamış olduklarını saptamıştır.

Ancak aynı araştırma, alkol bağımlılığı ve geçmiş şiddet olmasa da, aile içi şiddete rastlandığına işaret etmektedir. Bu da aile içi şiddetin bir veya birkaç nedene dayalı izole ve kolay başedilir bir olgu olmadığını göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında, soruna makro-yanıt arayan yaklaşımların çeşitli yönleriyle geçerli olduğunu ama tam anlamıyla kapsayıcı bir çerçeve oluşturmadığını göstermektedir. Bu araştırmada ayrıntılı olarak analiz edilen değişkenler (sosyo ekonomik statü, kadın istihdamı, alkol kullanımı ve sıklığı, net hane geliri, hanedeki birey sayısı ve geçmiş şiddet eğitim) farklı ölçütlerde aile içi şiddete katkıda bulunmaktadır (s.169-197). Ayrıca, aynı ayrıntıda analiz edilmemiş bazı değişkenlerin de farklı ağırlıklarda, şiddete neden olabileceği düşünülebilir. Saptanan çok nedenlilik, geliştirilmiş literatüre katkı sağlamakta ve sadece belirli bir açıdan bakmanın eksikliklerine işaret etmektedir. Bu noktada, araştırma raporunun başında ifadesini bulmuş olan bir saptamayı, verilerin ışığında bir kere daha yinelemenin yararlı olacağını düşünüyoruz:

"Yapılan çalışmalardan, aile içi şiddetin tanımı ve kavramsal çerçevesini çizmek için, bir yandan bireyin yakın çevresi ile ilişkileri ve psikolojik yapıların, diğer yandan toplumsal çevrenin gözönüne alınması gerektiği açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, örneğin, aile içi şiddeti etkileyebilecek faktörleri incelerken, ailenin gerek kendi içinde, gerekse kendi dışına

yönelik olarak verdiği kültürel ve toplumsal mücadelenin anlama çabasına dahil edilmesi gerekir."

Bu genel çerçevenin, hem dünyada hem de ülkemizde son derece geçerli olduğunu anlıyoruz.

Türkiye'de yapılan araştırmalar ise, hem amaç hem de kapsamı açısından oldukça sınırlı kalmaktadır. Yapılan çalışmalarda ifadesini bulan ilk bulgu, batıdaki örneklerle kıyaslanabilir hastane ve sığınma evi verilere dayanan sonuçların hemen hemen hiç olmayışıdır. Olanlardan ise bir bir genelleme yapmak olanaksızdır.

Hacettepe Üniversitesi'nin 1988 tarihli çalışması kadın dövülmesi ve eşe itaat konusundaki düşünceleri ölçmektedir. Bu araştırma ile karşılaştırılabilir sonuçlar bulunmamakla birlikte, bulguların anlaşılır sebeplerden, gerçeklerden uzakta olduğu söylenebilir.

Kongar'ın yaptığı çalışma ise çok muhtemelen "utangaç" deneklerle yapılmış olmalıdır. Bu çalışmada eşlere dayığı onaylayanların oranı % 27 olarak anılırken, bu çalışmada saptadığımız eşe karşı fiziksel şiddet uygulanma oranı % 32 olmuştur. Kaldı ki, bu oranın da gerçeği yansıtmadığı söylenebilir.

PIAR'ın 1990 çalışmasında eşle tartışma oranı % 61, eş tarafından dövülme oranı da % 18 olarak bulunmuştur. Bu bulgu da, kanımızca, gerçek şiddeti yansıtmaktan uzak kalmaktadır.

Reel veri bazına dayalı önemli bir çalışma Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'na aittir. Son üç yılda Mor Çatı'yla telefonla veya bizzat başvurarak şiddete maruz kaldıklarını ifade edenlerin % 85'e yakın bir bölümü, daha önce de şiddete maruz kalan kadınlardan oluşmaktadır. Mor Çatı'nın İstanbul'da olması nedeniyle, başvuruların % 85.1'i İstanbul kaynaklıdır. Bilgi kaynaklarının İstanbul kaynaklı olması ve sadece problemlili kadınlardan oluşması bu araştırma ile elde edilen bulgularla karşılaştırma yapmayı zorlaştırmaktadır.

Başvuruların % 76.4'ünün evli kadınlardan oluşması, başvuruların marjinal kesimden olmadığını da göstermektedir. Son bir sığınma noktası olarak kabul edebileceğimiz bu başvurularda şiddetin her türüne yoğun olarak rastlandığı görülmektedir.

Eşe karşı şiddet dışında, çocuğa karşı şiddeti araştıran bazı çalışmalar da bulunmaktadır. Çocuk misafirhanesine gelen çocuklarla ilgili veriler, genel durumdan çok, sorunlu kesimin durumunu ortaya koymaktadır.

Konanç, Zeytinoğlu ve Kozcu tarafından çok sayıda mahkeme kararının taranmasına dayalı çalışmanın çok ilginç bir sonucu vardır. Çocuklara yönelik şiddetin başında (% 68.3), cinsel suçlar gelmektedir. Bu tür eylemlere hem kız, hem de erkek çocukların neredeyse eşit oranda muhatap oldukları anlaşılmaktadır. Ancak, bu bilgilerin aile içi şiddetle doğrudan bağlantısı bulunmamaktadır.

Sonuç olarak, elimizdeki çalışmanın ayrıntılı olmakla birlikte, sadece bir temel saptama olduğunu ve özel koşullarda ve daha belirgin alanlarda araştırma bulunmadığını açıklıkla görüyoruz. Dünyada yapılan çalışmaların ise genel kitle yerine, özellikle alt gruplardan, sorunlu ailelerden, sağlık kurumlarından, mahkemelerden ve sosyal hizmet birimlerinden elde ediliyor olması, onları farklı ve çok daha ileri bir platforma taşımıştır.

Farklı sebeplerden de olsa, elimizdeki çalışmanın bulgularını yerli ve yabancı araştırmalarla, anlamlı bir bazda kıyaslamak mümkün olamamaktadır.

Bu saptama, gelecekteki araştırma türlerini ve biçimini belirleyebilecek niteliktedir.

15. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Aile içi şiddetin çok önemli ve yaygın bir problem olduğu, ülkemizde de yoğun olarak yaşandığı, bu araştırma ile de desteklenmektedir. Sorunun çeşitli boyutları üzerinde düşünüp çözüm önerileri üretirken çok dikkatli olmak gerekmektedir.

Sorunun hem aile içi hem de aile dışı/toplumsal boyutlarını düşünmek zorundayız.

Bu iki boyutu ayrı ayrı ele alırken, bizi dikkate davet edecek birincil koşul, önerilerin, çalışmamızdan elde edilen bulgulara dayanmasıdır.

Araştırmacının, araştırmacı gibi davranması, onu bir "aile polisi" olma sorumluluğundan da arındıracaktır.

Başlangıçta da açıklandığı gibi, sunulan sonuçların önemli bir bölümü (bizce tamamı) dikkate değer olup, üzerinde düşünülmeyi gerektirmektedir. Ancak her bulgunun pratik ve işlevsel bir çözümü olmaması ya da iyi formüle edilmiş bir öneriye temel oluşturması beklenemez. Örneğin aile içi şiddetin, ailenin ekonomik durumu ile yakından ilişkili olması, makul bir öneriye dönüşmemektedir. Ailelerin ekonomik açıdan daha müreffeh bir duruma ulaşması, pekçok problemin yanısıra, aile içi şiddeti de olumlu yönde çözebilecektir. İşte bu temel sebepten ötürü, sadece sonuç olabilecek önerilere yer verilmektedir.

Araştırmanın, araştırma amacı dışındaki ilk ve önemli bulgusu, kadının ve erkeğin (ve daha çok kadının) ailedeki şiddet olaylarını konuşmaktan duyduğu sıkıntı ve üzüntü olmaktadır. Bu duygunun doğal sonucu ise şiddetin varlığını kabullenmeye ya da özellikle cinsel şiddet olaylarında olduğu gibi, ayrıntılı konuşmaktan kaçınmalarıdır.

Olayın aile ve yakın çevre içinde kalması bir yandan aile birliğinin sürmesini sağlarken (kol kırılır yen içinde kalır), diğer yandan da şiddetin tekrarlanma ve kurumsallaşmasına yardımcı olmaktadır.

Sadece bu ikilem bile takip edilmesi gereken yol konusunda kafalarımızı karıştırmaktadır.

1. Önceki bilgilerimiz ve özellikle bu çalışmanın sonuçları gösteriyor ki, bütün utangaçlığa rağmen, "aile içi şiddet" yaygın bir olaydır.

a. Fiziksel şiddete ailelerin % 34'ünde rastlanmaktadır.

b. Sözlü şiddetin rastlandığı hanelerin oranı % 53'ü aşmaktadır.

c. Çocuklara yönelik fiziksel şiddete rastlanma olasılığı, en az % 46 olarak hesaplanmaktadır.

- d. Şimdiki ebeveynlerin geçmişlerinde fiziksel şiddete maruz kalmış olma oranı ise, % 70'i geçmektedir.

Bütün bu unsurlarda önemli bir eksik, beyan unsurunu da düşünmemiz gerekir.

Bu yaygınlıktaki bir huzursuluk kaynağını yok saymanın imkanı yoktur. Zaten pek çok durumda, şiddetin sonuçları aile çevresini aşır sağlık kurumlarına, adli mercilere ya da kadın sığınma evlerine taşmaktadır. O halde ilgilenilmesi gereken ilk sorun, gizliliğin ve utangaçlığın aşılmasıdır.

ÖNERİ : Ülkemizdeki şiddetin sözkonusu boyutları, objektif bir durum olarak duyurulabilir; ancak birincil amaç, şiddet olaylarını açığa çıkarıp cezalandırmak olmamalıdır.

2. Aile içi şiddet izole, bir defalık ve zararsız bir süreç değildir.
- Meydana gelen şiddet tekrarlanmaktadır.
  - Fiziksel şiddet bazı durumlarda oldukça ağır fiziksel sonuçlar doğurmaktadır. Fiziksel şiddeti "ağır" olarak niteleyenlerin oranı % 40 olmaktadır.
  - Şiddete maruz kalan kadınların yarıya yakını hamilelik döneminde de şiddete maruz kalmıştır.

ÖNERİ : Aile içi şiddetin doğal ve görmezlikten gelinir bir durum olmadığı anlatılması, fiziksel veya sözlü şiddetin yasalar çerçevesinde suç olduğu fikrinin net olarak söylenmesinde yarar olabilir.

3. Süreklilik, sosyal ilişkiler ve dayanışma açısından, Türk aile yapısının çok sağlam olduğu anlaşılmaktadır.
- Ailelerin % 95.4'ü birinci ve tek evliliklerini sürdürmektedir.

b. Eşler bütün olumsuzluklara rağmen, sevgi ve saygıyı kaybetmemeye çalışmaktadır.

c. Eşler, aile ilişkisini genel olarak değerlendiklerinde "iyi" veya "makul" bir ilişki olduğunu beyan etmektedirler.

d. Ailede şiddet çocukların büyümesinden sonra hafiflemekte veya ortadan kalkmaktadır. Geçen yıllar içinde, evliliğini koruyabilmiş olan kadın, bu aşamada kararından memnuniyet duymaktadır.

ÖNERİ : Aileyi korumaya yönelik önlemlerin temel alınması, mevcut aile yapısının doğasına en uygun perspektifi oluşturmaktadır.

4. Ailenin sağlam yapısına rağmen, aile içi sorunları hiç azımsamamak gerekir. Ancak, şiddetin bütün topluma bulaşmış bir hastalık olmadığı da anlaşılmaktadır. Daha önceki önermelerle ters yönde gibi görülmekle birlikte, şu öneri tamamlayıcı niteliktedir:

ÖNERİ : Şiddet bütün ailelerde görülmez. Barışçı ve makul insanlardan oluşan ailelerin çoğunlukta olduğu vurgulanabilir. Bu şiddeti meşrulaştırma sürecini engelleyecektir.

5. Aile büyüdükçe şiddet artmaktadır. Hanelerin % 17.2'si geniş aileler biçiminde yaşamaktadır. Ayrıca, özellikle kayınvalide ile anlaşmazlıklardan doğan sorunlar, geleneksel gelin-kaynana ikilemini yaratırken, eşler arasında da çatışmaya yol açmaktadır. Ayrıca aile ve yakın çevreden kaynaklanan sorunlar, ailelerin % 37.5'inde görülmektedir.

ÖNERİ : Yeni evliliklerin mümkün olduğu ölçüde yeni bir mekanda (ev) kurulması teşvik edilebilir. Zorunluluk (sağlık, iktisadi) bulunmadığı hallerde, ebeveynlerden ayrı bir mekanda yaşama başlamak sorunları azaltabilecektir.

6. Aile başına düşen çocuk sayısı 2.63 ile oldukça büyüktür. Nüfusun artış hızı azalmış olsa bile, binde yirminin üzerinde olması, aileyi zorlarken, nüfusa bağlı sorunları da artırmaktadır.

ÖNERİ : Evlenecek çiftlere ve yeni evlilere, aile sağlığı ve uygun korunma yöntemleri konusunda daha iyi bilgi verilmesi yararlı olacaktır. Bunu, başka amaçlarla da gerekebilecek bir aile danışmanlığı kurumu aracılığı ile örgütlemek düşünülebilir.

7. Bugünün anne ve babalarının geçmişteki dayak deneyimi, şiddeti bugüne taşımaktadır. Dayağın şiddeti ve sıklığından çok varlığının önem taşıdığı anlaşılmaktadır.

ÖNERİ : Çocukların dövülmeden eğitilmesi gereğinin altı çizilirken, "eşinizi hırpalamayın, üzmeyin" demenin sevimsizliğini ortadan kaldırmak mümkündür.

8. Hamilelik döneminde de hem fiziksel, hem de sözlü şiddetin sürdüğü ve sıklığının da azalmadığı anlaşılmaktadır. Hamilelik döneminde cinsel şiddetin de devam ettiği görülmektedir.

Ailede cinsel şiddet ve tacize rastlanma oranı % 9.1 olarak hesaplanmıştır. Cinsel şiddet, diğer şiddet türlerine de davetiye çıkararak, sonuçları hem fiziksel hem de psikolojik olarak vahim olabilen uç noktalara varmaktadır.

ÖNERİ : Cinsel şiddetin varlığı ve hamilelik dönemindeki şiddet, özel yasal durumlar olarak dikkate alınmalıdır.

9. Şiddete maruz kalanların % 80'e yaklaşan bir bölümü, yapacak fazla bir şey olmadığına inanmaktadırlar. Bu durum, çaresizliğin kabulü anlamına gelmekte ve şiddete maruz kalanın pasif tutumuna yol açmaktadır.

ÖNERİ : Aile içi şiddet konusundaki bilgilendirmeye ek olarak, kadınlara sığınma ve geçim desteği hizmeti veren kurumlara destek sağlamak düşünülebilir.

- 10.Eşlerden birinin alkol kullanıyor olması aile içi şiddeti artırmaktadır. Sorun, pratikte daha çok erkeklerden kaynaklanan bir durum olduğundan, daha çok bu yönü ile gündeme gelmektedir. Ancak, ailenin zayıf tarafındaki kadının alkol kullanması daha vahim sonuçlara yol açmaktadır.

ÖNERİ : Alkolün aile yaşantısı ve özellikle şiddete yol açma boyutu iyice anlatılmalıdır. Bu konuda gerekirse, diğer gönüllü kuruluşlarla işbirliği yapılabilir.

- 11.Kadının evde veya dışarıda, para kazanabileceği bir işte çalışması aile içi şiddeti azaltmaktadır. Aynı durum erkek için de geçerlidir. Kocanın sürekli , düzenli bir işi olması halinde, şiddet yoğunluğu düşmektedir.

ÖNERİ : Özellikle kadını becerili ve üretken kılama çabaları ve projeleri desteklenmelidir.

- 12.Eşlerin daha iyi eğitim görmüş olması, şiddeti azaltmaktadır. Özellikle kadının en az temel eğitim (ilkokul) görmüş olması

durumunda, eğitimsiz olma haline göre çok ciddi davranışsal gelişmeler görülmektedir.

ÖNERİ : Kadının okullaşma oranının gelişmesine destek sağlanabilir. Daha da ötede, ülkemizin yakın gündeminde olan 8 yıllık temel eğitimin mükemmel bir işlevi olabilir. Bir yandan eşlerin bilgi ve deneyimlerini artırırken, diğer yandan ise evlilik yaşını daha olgun bir döneme taşımak mümkün olabilecektir.

Burada ortaya konan bulgular ve bağlantılı öneriler, ailenin hem desteklenmesi hem de bireylerin korunması açısından yapılabilecek önemli işler olduğuna işaret etmektedir. Temel amacı, aile birliğinin korunması olarak tanımlanan ve Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı çerçevesinde örgütlenen bir "Aile-Evlilik Danışmanlığı" kurumunun büyük yarar sağlayabileceği umulmaktadır. ABD'de yaygın uygulaması olan bu kurum "Marriage Counsellors", boşanma davalarında, arabulucuzman kurum gibi fonksiyonlara sahip olurken, gönüllü danışmanlık hizmetlerini örgütlerken, "sığınma evleri" alanında da katkı sağlayabilir.

Burada gerçek bir hizmet boşluğu olduğu kabul edilirse, Müsteşarlık'ın "Aile-Evlilik Danışmanlığı" çerçevesinde de hayatiyet bulmasına katkı yapabilecektir. Bu son önerinin hem yararlı hem de işlevsel olduğunu düşünüyoruz.

Bunun bir "aile polisliği" işlevi üstlenmemesi gerektiği ve tamamen ailenin isteği çerçevesinde devreye girmesi zorunluluğunu da bir kere daha hatırlatmalıyız.

EKLER

- I. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATINDA
AİLE İÇİ ŞİDDET**
- II. MEDYA VE AİLE İÇİ ŞİDDET**
- III. BİBLİYOGRAFYA**
- IV. SORU FORMU**
- V. ŞİDDETİN BELİRLEYENLERİ: FAKTÖR ANALİZİ**

EK I :
CUMHURİYET DÖNEMİ
TÜRK EDEBİYATI'NDA
AİLE İÇİ ŞİDDET

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI'NDA "AİLE İÇİ ŞİDDET"

Popüler kültürün parçası olarak ele alındığında, edebiyat eserleri (roman, öykü, tiyatro oyunları, şiirler) toplum hayatına derinlemesine ışık tutmaları ve toplumsal olgu ve değerleri yansıtmaları bakımından önemli kaynaklar oluşturmaktadır. Aile içi şiddet olgusu gibi standart sosyal araştırma yöntemleri ile ölçülmesi, anlaşılması güç olan bir sosyal olguya toplumumuzda yazarların getirdiği aydınlatıcı sezi ve bulgulardan yararlanmak istedik. Bu amaçla, Cumhuriyet dönemi edebiyatımıza da aile içi şiddet olgusunun işlenişini, ele alınış tarzını inceledik.

Zaman ve kaynak sınırlaması yüzünden bu çalışmanın tam kapsamlı olduğunu söyleyemeyiz. Ancak, burada, edebiyatımızı aile içi şiddet konusuna eğilmesi açısından tarayarak bazı ipuçları elde ettik. İncelememiz aile içi şiddet olgusunun edebiyatımızda çok geniş bir yer kapladığını göstermekte. Aşağıda Cumhuriyet dönemi edebiyatımızı dört başlık altında ele alıyor ve aile içi şiddet olgusu açısından inceliyoruz:

- a) Cumhuriyet dönemi edebiyatımızın çeşitleri ve kısa bir tarihçesi
- b) Edebiyatta aile içi şiddetin yer aldığı eserlerden seçmeler.
- c) Seçilmiş eserlerin derinlemesine işlenişi.

Cumhuriyet dönemi Türk Edebiyatı üzerinde bugün için bilimsel değerlendirmelerde bulunmak bir hayli güçtür. Bu güçlüğü ortaya çıkartan bazı sebepler bulunmaktadır. Her şeyden önce Cumhuriyet dönemi "tamamlanmış" veya "bitmiş" tarihi bir dönem olmayıp, devam eden bir dönemdir. Bu döneme ait pek çok belge ve bilgi dağınık bir haldedir. Bu durum da, araştırmacıların önüne büyük bir engel olarak çıkmaktadır. Bütün bunlar dışında edebiyat tarihçileri için önemli bir kriter olan "kalıcılık" hususu, henüz bu dönemdeki çoğu yazarlar ve eserler için netlik kazanmamıştır. Belirtilen bu özellikler ışığında, Cumhuriyet dönemi edebiyatı hakkında söyleyeceklerimizin bir nevi Batılılar'ın "current history" diye adlandırdıkları "bugünün tarihi" açısından değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.

1. CUMHURİYET DÖNEMİ EDEBİYATIMIZIN ÇEŞİTLERİ VE KISA BİR TARİHÇESİ

1.1. Edebiyat Türleri:

i. Hikâye: Farsça bir kelime olan hikâye, edebî kavram olarak, yaşanmış veya tasarlanmış olayların belirli bir olay örgüsü içinde kahramanlara da yer vermek suretiyle anlatılmasıdır. Bu anlatım tekniği son yıllarda dilimizde "öykü" kelimesi ile de karşılanmaktadır.

Eski Türk Edebiyatı'nda sözlü anlatım geleneği içinde gelişen Türk hikâyeciliği, Tanzimat'la birlikte Batılı bir anlayışla yeni şekil ve içerik kazanmıştır. Eskinin hayalî olayları veya iki kahramanın sevda maceraları üzerine kurulu olan *Kerem ile Aslı*, *Ferhat ile Şirin*, *Arzu ile Kanber* vs. gibi geleneksel halk hikâyelerinin konuları terk edilip, daha kompleks ve toplumsal gerçekçiliği ön plâna alan eserler ortaya çıkmıştır. Özellikle basın-yayın sahasındaki gelişmeler, matbaanın kurulması ve gazetelerin sayısının artması ile birlikte Türk Edebiyatı'ndaki gelişmeler de hızlanmıştır. Tanzimat döneminde başlayan tercüme roman ve hikâyecilik faaliyetleri, yerini telifçiliğe bırakmıştır. Ayrıca hikaye ve romanların gazetelerde tefrika halinde yayınlanması, bir noktada geleneksel hikâye anlatıcılığının, gazete hikâye ve romancılığına kaydığını göstermektedir.

Batılı manada Türk hikâyeciliği Cumhuriyet'e kadar Türk Edebiyatı'nın gelişim safhalarına uygun olarak karşımıza çıkmaktadır. Servet-i Fünun döneminde daha çok içe kapanık, Meşrutiyet ve Milli Edebiyat Dönemleri'nde ise toplumcu bir fonksiyon kazanır.

ii. Roman: Belirli bir uzunlukta, nesir biçiminde yazılmış, olayların anlatış tarzı görenek veya karakterlerin incelenmesi, duygu veya tutkuların tahlili bakımından ilgi çekici hayal ürünü eserlerdir.

Dünya edebiyatında çok yetkin örnekleri bulunan romanın Türk Edebiyatı'nda ortaya çıkışı Tanzimat'tan sonra olmuştur. Bu ilk dönemde Türk okuyucusu romanı Fransız edebiyatından yapılan **tercümelerden** sonra tanımıştır. Olay örgüsünün çok kompleks **olması**, **kahramanların çeşitliliği**, zaman ve mekân kavramlarının farklı şekillerde **kullanılışı** yazarların bu türü benimsemesinde önemli bir etken olmuştur.

Bu dönemde Şemseddin Sâmî tarafından yazılan *Taassuk-ı Tâlât ve Fitnat* (İst. 1872), ilk Türk romanı olarak bilinir. Bundan sonra Ahmet Mithat, Namık Kemal, Mizancı Murad, Recâizade Mahmud Ekrem vs. gibi diğer yazarlar romanlar kaleme alırlar. Tanzimat yazarları halkı eğitme düşüncesiyle eserler yazdıkları için, bu ilk dönem romanlarının didaktik yönü kendini hemen hissettirir.

Türk romanının önemli temsilcileri Servet-i Fünun yıllarında ortaya çıkar. Halit Ziya (Uşaklıgil) ve Mehmet Rauf'un eserleri bu yeni türün başarılı örnekleri olarak edebiyatımıza geçerler. Daha sonraki yıllarda Osmanlı Devleti'nin çöküşünü hızlandıran savaşların hazin sonuçları ve bunların yarattığı siyasi, sosyal problemler zaman zaman hikâye ve romanlarda işlenir. Özellikle Cumhuriyet'in ilânından sonra çok büyük bir değişim gösteren sosyal hayat, gerçekçi romancıların kalemleriyle edebi eserlerde yer alır. Eserleri vasıtasıyla halkı bilinçlendirmeye ve halka yeni bir ruh vermeye çalışan ilk dönem yazarları, hikâye ve romanlarında toplumsal bir uyanışı gerçekleştirmeye gayret etmişlerdir. Cumhuriyet'in sonraki yıllarında ise Türk hikâye ve romancılığı aşağıda belirtilen safhalar içinde gelişimini sürdürür.

iii. Tiyatro: Sahnede oynanmak için yazılmış trajedi, dram, komedi, vodvil gibi kendilerine özgü şekil ve içerikleri olan edebi eserlere tiyatro eseri adı verilmektedir. Edebi sanat olarak çok eski bir geçmişe dayanan tiyatronun ilk örneklerine antik Yunan edebiyatında rastlanmaktadır. Asıl gelişimini 17. yüzyıl Fransız edebiyatında gösteren tiyatro eserleri tarih içinde olgunlaşmasını sürdürmüştür.

Türk edebiyatında Batılı anlamda tiyatronun ortaya çıkışı yine Tanzimat yıllarında olmuştur. Bu dönemden önce halk arasında yaşayan geleneksel tiyatro faaliyetleri göze çarpıyordu. Ancak sözlü geleneğe dayanan bu oyunlarda klasik kalıplar dışına çıkılamıyordu. Oyuncular kendi zevk ve kültürleriyle oyunlara yeni motifler katmalarına rağmen bu yeterli değildi. İşte, Şinasi'nin *Şâir Evlenmesi* (İst. 1860), böyle bir vasat içinde bulunan tiyatro edebiyatımızda, Batılı anlamda yazılan ve oynanan ilk tiyatro eseri olarak karşımıza çıkıyor. Bu başlangıçtan sonra

çok sayıda tiyatro eseri kaleme alınır ve Türk Tiyatro Edebiyatı, diğer edebi ürünlerde olduğu gibi, gelişimini günümüze kadar sürdürür.

Özellikle Cumhuriyet döneminde yapılan inkılaplarla, büyük bir ivme kazanan tiyatro faaliyetleri, Devlet Tiyatroları'nın kurulmasıyla gittikçe gelişir. Anadolu'ya yeni tiyatro binaları kurulur, şehir tiyatroları ve özel tiyatrolar desteklenir. Bu tür faaliyetlerle daha geniş bir halk kitlesine ulaşmak istenir.

1.2. Dönemler:

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı çeşitli araştırmacılar tarafından inceleme kolaylığı olması amacıyla, belirli dönemlere ayrılmıştır. (Bkz.Ek-1) Ancak bunların dönemin edebiyatını tam anlamıyla yansıttığı söylenemez. Ayrıca edebiyat tarihi için bütünü kapsayan bir tasnifin yapılması da tahmin edileceği gibi bir hayli güçtür. Burada yapacağımız tasnifin de yetkin ve mükemmel bir bütünlük taşıdığını söyleyemeyiz. Bu tasnifte esas olarak edebiyatın fikri zeminini oluşturan değişimler alınmıştır. Bilindiği gibi hiçbir edebiyatı dönemin sosyal ve siyasi olaylarından soyutlayarak incelemek mümkün değildir. Bütün bunları gözönüne alarak, Cumhuriyet dönemi eserlerini içeriklerine göre şu üç bölüm altında inceleyebiliriz:

- i. Geçiş Dönemi Eserleri
- ii. Çok Partili Siyasi Kutuplaşmalar Dönemi
- iii. Bireyselleşme Eğilimleri

i. Geçiş Dönemi: Osmanlı Devleti'nin yıkılıp yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuş sancısı, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki edebi eserlerde ağırlıklı olarak işlenmiştir. Özellikle çöküş döneminin sıkıntıları, kaybedilen topraklar ve buralardaki insanların bir kurtuluş kapısı olarak gördükleri Anadolu'ya toplanmaları, edebiyatçıları yakından etkilemiştir. Sanatkârlara destanlar yazdıracak yüce bir öneme sahip olan, Türk insanının Milli Mücadelesi, dönemin eserlerine büyük ölçüde yansır.

Milli Mücadele'yi Mustafa Kemal'in önderliğinde gerçekleştiren Türk insanının mücadelesini kaleme alan yazarlar, özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında şu konuları işler:

- a- Atatürk ve onun önderliğinde kazanılan Milli Mücadele.
- b- Anadolu coğrafyası ve insanını ele alan memleketçi akım.
- c- Kökeni tasavvuftan gelen ve sosyal konuları felsefi bir şekilde yorumlayan mistik akım.
- d- Anadolu'nun eski çağdaki uygarlıklarını esas alan mitolojik akım.
- e- Kültürel alanda Osmanlı dönemini eserlerinde yaşatmaya çalışanların bağlı oldukları nostaljik akım.

Çok partili döneme kadar etkisini devam ettiren bu geçiş dönemi yazarları arasında şu isimleri sayabiliriz: Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adivar, Refik Halit Karay, F. Celalettin , Ercüment Ekrem Talu, Nahit Sırrı Örik, Serment Muhtar Alus, Mithat Cemal Kuntay, Aka Gündüz, Peyami Safa, Kenan Hulusi Koray, Selahattin Enis....

ii. Çok Partili Siyasi Kutuplaşmalar Dönemi: Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki toplumsal uyanış, yeni ve demokratik bir devlet kurma heyecanı yazarlar tarafından geniş bir şekilde işlenir. Ancak özellikle temeli II. Meşrutiyet'e dayanan Türkçülük, İslâmcılık, Batıcılık gibi fikir akımlarıyla Marksizm ideolojisi aydınları siyasi bir kutuplaşmaya iter.

Bu siyasi kutuplaşmalarla 1980'lere gelen ve halen sürmekte olan Türk Edebiyatı'nı bu akımlar çerçevesinde daha geniş bir şekilde incelemek mümkündür. Ancak bunun yaptığımız araştırmanın boyutlarını çok genişleteceğini düşünerek, daha çok bütünü kapsayacak bazı açıklamalarla yetinilecektir. Dolayısıyla, siyasi akımların bazı özellikleri ve edebi konularla olan ilgileri belirtilecektir.

a) Marksist/Sosyalist Eğilimli Yazarlar:

Marksizmin temelini teşkil eden sınıf mücadelesini konu alan bu yazarlar, eserlerinde ağırlıklı olarak aşağıdaki temaları işlemişlerdir:

- 1- Geleneksel tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişin doğurduğu sosyal sıkıntılar.
- 2- Anadolu insanının geriliği, gelenek ve göreneklerin ilkel tarafları.
- 3- Köylü-şehirli, köylü-ağa, işçi-patron... arasındaki mücadele ile feodal baskının ağırlığı.
- 4- Milliyetçiliği şovenist yaklaşım olarak görüp ırkçılığı ve dindarlığı kötöleyen konular.
- 5- Hümanist bir yaklaşım güderek büyük kitleleri güdülendirici toplumsal çarpıklıklar.
- 6- Aile içi ilişkilerin feodal yapısı, aile içi sömürü ilişkileri, aile içi şiddet çeşitleri.

b) Milliyetçi/Liberal Yazarlar:

Bu akımın temsilcilerini kendi aralarında iki gruba ayırmak mümkündür. İlk gruba girenler "Turnacı" diye adlandırılan yazarlardır. Bunlar Türkiye Türkleri'nin Orta Asya Türkleri ile daha yakın münasebet kurmaları gerektiğini savunmuşlardır. Bütün Türk boylarının ayrı ayrı veya tek bir bağımsız devlet çatısı altında toplanmalarını arzu etmişlerdir.

İkinci grup ise "Türk İslam Sentezcileri" veya "Anadolucular" diye adlandırılan gruptur. Bunlar Turancı görüşü ütopyik bularak, güçlü ve etkin bir Türkiye Cumhuriyeti'nin, kültürel anlamda bütün Türkler'in birliğini sağlayabileceğini iddia etmişlerdir. Milliyetçi yazarların eserlerinde işledikleri konuları şu başlıklar altında toplayabiliriz:

- 1- Konularını eski Türk tarihinden alarak Türk medeniyetinin bütünlüğünü savunmuşlardır.
- 2- İdeal olarak gördükleri Türk birliğine katkıda bulunacak eserler kaleme almışlardır.

- 3- Savaşlarla yok olan Anadolu halkının aydınlanması ve güçlenmesi için çözüm yolları önermişlerdir.
- 4- Milliyetçilik ruhunun her sahada bilinçli bir şekilde güçlenmesi için çalışmışlardır.
- 5- Aile bütünlüğüne, ferdin eğitimine ve manevi değerlere önem verip eserlerinde bunları sık sık işlemişlerdir.

c) İslâmcı Yazarlar:

Bu akım mensuplarının işledikleri konulardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Türk tarihini İslâm medeniyeti tarihi içinde ele alarak, eserlerinde ağırlıklı olarak İslami konulara yönelmişlerdir.
- 2- İslam birliğinin kurulmasına katkıda bulunacak eserlerle okuyucu kitlesini harekete geçirmek istemişlerdir.
- 3- Özellikle, Batılılaşma, modernizm ve laisizm karşıtı konulara ağırlık vermişlerdir.
- 4- Toplumdaki birtakım marjinallikleri ön plâna çıkartıp bir toplumsal çöküş edebiyatı yapmaya çalışmışlardır.
- 5- Ferdin ve toplumsal kurtuluşun ancak İslâm birliğiyle gerçekleşeceğini savunan eserler kaleme almışlardır.
- 6- Aile bütünlüğüne, kutsallığına, anneliğin anlam ve önemine İslamî çerçeve içerisinde ağırlık vererek ideal ve kötü aile tipleri çizmişlerdir.

Yukarıda saydığımız bu üç eğilime dayanan hikâye yazarlarını, eserlerinin yayın yıllarına göre şu şekilde sıralayabiliriz:

1940-1950 : Kemal Bilbaşar, Orhan Kemal, Samim Kocagöz, Cevdet Kudret, Kemal Tahir, Yaşar Kemal, Ümran Nazif...

- 1950-1960 : İhsan Tarsus, Aziz Nesin, Haldun Taner, Samet Ağaoğlu, Oktay Akbal, Tarık Buğra, Naim Tiralı, Necati Cumalı, Sabahattin Kudret Aksal, Fakir Baykurt, Nezihe Meriç, Muzaffer Suyrukçu, Tahsin Yücel, Tarık Dursun K....
- 1960-1970 : Mehmet Seyda, Talip Apaydın, Dursun Akçam, Leyla Erbil, Bilge Karasu, Sevim Burak, Sevgi Soy-sal, Demir Özlü, Demirtaş Ceyhun, Ferit Edgü, Erdal Öz, Yusuf Atılgan, Adnan Özyalçın, Nevzat Üstün, Kerim Korcan, Bekir Yıldız, Selim İleri...
- 1970 sonrası : Muzaffer İzgü, Ümit Kaftanoğlu, Füzün Gülten Dayıoğlu, Mustafa Kutlu, Tomris Uyar, Adalet Ağaoğlu, Pınar Kür, Aysel Özakın, Duygu Asena, Nazlı Eray, Necati Güngör, Sevinç Çokum, Rasim Özdenören, Durali Yılmaz, Burhan Günel, Orhan Pamuk...

d) Bireyselleşme Eğilimi: Özellikle 1980 askeri müdahalesinden sonra siyasi ve fikri alanda büyük bir değişim yaşanmış, toplum hayatında bir değerler karmaşası ortaya çıkmıştır. Bilhassa İran'da yaşanan İslam devrimi, Sovyet Rusya'da iflas eden Marksist dünya görüşü, bütün dünyada dindarlıkta ve dini hareketlerde artış ve azalma, Türkiye'de yaşanan bazı sosyo-ekonomik değişiklikler, siyasi kutuplaşmalara önemli ölçüde etki etmiştir. Çeşitli siyasi kutuplara mensup bazı aydınlar arasında önce bir bocalama, eski sağ/sol kavramlarının sorgulanması, daha sonra da yeni yönelimler gerçekleşmiştir.

Bütün bunların yanısıra askeri ihtilali gerçekleştirenlerin fikri akımları temsil eden siyasi partileri kapatmaları, bir noktada bu akımların gizliden gizliye veya değişik faaliyetlerle yürütülmesine sebep olmuştur. İşte siyasette görülen bu eğilimler bazı yazarlarda, bilhassa yeni yetişkinlerde, bireyselleşme eğilimini artırmıştır.

Bu eğilim 1980 öncesi hikâye ve roman anlayışına hemen hemen karşıt bir anlayıştır. Bugün de sürdürülen ve adetâ belirsizliklere bir açılım olarak değerlendirilebilecek olan bu anlayışta, bireysel duyuların anlatımı önem kazanmıştır. Batı'daki individualizm ve kısmen de post-modernizmin etkisi altında olan bu anlayışta özel hayatların gizemli tarafları, bireysel ilişkiler, insan ilişkilerindeki kopukluğun ve modern hayatın doğurduğu yalnızlık, buna bağlı olarak iç dünyaya yöneliş, cinsel eğilimler vs. gibi konulara ağırlık verilmiştir. Kapalı anlatım, merak uyandırma ve okuyucuyu yanılmalara düşürme özellikleri bu dönem yazarlarının başvurdukları anlatım tarzlarıdır. Hayatın sırları ve sorunları karşısında adeta şaşkına dönen ve bunalan insanların bireysel arayışları eserlerde birtakım belirsizliklerle beraber işlenir. Özellikle zaman, mekan, kahramanlar, olay örgüsü gibi klâsik yapı unsurlarının bir yana itildiği bu anlayışta, kolajlama gibi birtakım tekniklere başvurulmuştur. Bu akım çerçevesinde ele alınabilecek yazarlardan birkaçını şöyle sıralayabiliriz: Jale Sancar, Kürşat Başar, Mario Levi, Özcan Karabulut, İnci Aral, Buket Uzuner...

Her dönemde kadın haklarını ön plana çıkaran, kadının çilekeşliğini dile getiren eserler bulunmakta ise de, 1980'ler sonrası Türkiye'de çok canlı bir feminist kadın hareketi yaşanmıştır. Bu canlılık kısmen direkt 1980'ler sonrası karşıt görüşte olanların seslerinin susmuş olmasına bağlıdır. Radikal söylem kadın hareketinde canlılık kazanmıştır. Ancak, bunun da ötesinde, dünyadaki gelişmelerden etkilenerek kültürel tarihimizi ve toplum dinamiklerimizi de gözönünde bulundurarak, Türkiye'de içten oluşan bir feminist hareketten de söz edebiliriz. Bu yeni bilince paralel olarak ortaya çıkan edebiyat eserleri, ağırlıklı olarak kadınların (ve çocukların), aile çatısı ve aile ilişkileri örüntüsünde maruz kaldıkları sömürü ve şiddet olaylarını konu etmiş; bir yandan şiddeti gözler önüne seren eserler artarken, bir yandan da kadınlara bu sömürüden kurtulmak için çeşitli öneriler sunulmuştur (Adalet Ağaoğlu, Nazlı Eray, Duygu Ase-na vd.).

2. AİLE İÇİ ŞİDDETİ İÇEREN ESERLER

Araştırmanın bu kısmında, Cumhuriyet dönemi hikâye, roman ve tiyatrolarında "aile içi şiddet unsuru"nu içeren eserlerin dökümü sunulmaktadır. Araştırmamızın asıl amacı bu konuyla ilgili eserlerin tespitidir. Şüphesiz, aile içi şiddet konusu yalnızca tespit ettiğimiz bu eserlerle sınırlı değildir. Dolayısıyla burada verdiğimiz kaynaklar bir bakıma konuya dair bir ön araştırma sayılmalıdır.

Dönemin eserlerine "aile içi şiddet unsuru" açısından baktığımızda şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır: 1950'lere kadar eserlerde pek fazla ele alınmayan bu konu 1950'li yıllardan sonra ve bilhassa 1960 ve 1970'lerde doruk noktasında çıkmıştır. Örneğin; 1950 öncesinde 5 hikâye, 7 roman ve 5 tiyatro eserinde aile içi şiddet ögesine yer verilmişken, bu sayı 1960-70'li yıllar itibarıyla hikâyede toplam 50, romanda 11, tiyatrodaki 18 olarak tespit edilmiştir. 1980'lerden sonra ise aile içi şiddet unsurunun edebiyat eserlerinde önceki yıllara oranla çok az yer aldığı görülmektedir.

Araştırmalarımız sonucunda bu dönem eserlerindeki şiddet unsurlarını şöyle çeşitlendirme yoluna gittik: Çocuğa veya kadına dayak, yakınlarından veya aileden birini öldürme, intihar, cinsel taciz veya tecavüz ile psikolojik baskı... Bu baskıların, hemen hemen ailenin bütün fertleri arasında değişerek uygulandığını, ancak özellikle kadınlarda yoğunlaştığını görüyoruz. Ailede otoritesini kullanarak kadına veya çocuğa baskı uygulayan baba, mutsuz evliliğin verdiği sıkıntı ve bunalımlar, azarlanma sonucunda bunalıma düşen kadın ve çocuklar, geçim sıkıntısı yüzünden yapılan tartışmalar ve bunların doğurduğu üzüntüler, aileden birinin çeşitli nedenlerle aileden dışlanması şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Aile içi şiddet unsurunu eserlere bağlı olarak ele aldığımızda ise önümüze serilen tablo şudur: Hikâye ve romanlarda özellikle kocanın, karısını ve çocuklarını dövmesi veya evden kovması; genç kızlara ve kadınlara tecavüz; yakınlardan birini, eşini veya çocuğunu öldüren baba ve anneler; intihar olayı ve bunların yanı sıra psikolojik baskı çokça yer al-

maktadır. Tiyatrolarda ise özellikle öldürme, dayak ve psikolojik baskı unsurlarına ağırlık verilmiştir.

Cumhuriyet döneminde yayımlanan roman, hikâye ve tiyatro eserleri hakkında kesin bir rakam vermek mümkün değildir. Bu konuda, bir araştırmada verilen listedeki roman sayısını 514, hikâye kitabı sayısını ise 845 olarak tespit ettik (bkz. ÖNERTOY). Ancak, bu rakamlar 1983 ile sınırlı olup 60 yıllık bir dönemi yansıtmaktadır. Yine bu rakamların gerçek sayıyı yansıtmadığı açıktır. Bu dönemde toplam olarak 1000'den fazla tiyatro, 1500'den fazla roman, 2000'den fazla da hikâye kitabının yayımlandığını söyleyebiliriz.

Özetle söylemek gerekirse, Türk edebiyatında aile içi şiddetin çok daha geniş bir şekilde araştırılması, sosyo-psikolojik yönden incelenmesi ve değerlendirilmesi yararlı olacaktır.

2.1. Hikayeler:

Aka GÜNDÜZ, Dikmen Yıldızı, İst. 1928

Gayr-ı meşru çocuğunu boğan kadının öyküsü.

Muzaffer HACIHASANOĞLU, Bir Tespih Tanesi, İst. 1951

"Bir Fotoğraf Canlanıyor" adlı hikâyede fahişe kız kardeşini iğneyle öldüren doktorun hikayesi.

Samim KOCAGÖZ, Sam Amca, İst. 1951

"Fındık Yaprakları" adlı hikâyede Giresunlu Emine'nin kocası tarafından dövülüp kötü yola düşmesi.

Kemal TAHİR, Göl İnsanları, İst. 1955

Akrabasının bir çocuğu kötü yolda kullanması.

"Gelin-Kadın Oyunu" adlı hikâyede namus yüzünden dövülen kadın.

Muzaffer BUYRUKÇU, Acı, İst. 1957

"Dünyada Bir Akşam Üstü", bir kadının mutsuz evliliği sonrasında yaşadığı sıkıntılar.

"Çocuk" hayırsız bir babanın baskısı.

Muzaffer BUYRUKÇU, Kuyularda, İst. 1962

"Tel Örgülerde" adlı hikâyede ailenin dövülen çocuğu.

Mehmet SEYDA, Zonguldak Hikâyeleri, İst. 1962

"Emin Korkmazgil" adlı hikâyede karısının hareketleri sonucu içkiye düşen koca.

Sevim BURAK, Yanık Saraylar, Hikâyesi, İst. 1965

"Ah Ya Rab Yehova" adlı hikâyede Bilal Bey'in karısını, çocuğunu ve kendini yakması.

Metin ÜLKÜ, Konuşmak, İst. 1966

"Kokusu" adlı hikâyede kocası tarafından dövülen kadın.

Ayhan SARIISMAILOĞLU, Baba Lüferle Balıkçı, İst. 1966

"Kanser", hasta kocanın verdiği eziyet.

"Kahbe", dostu tarafından öldürülen kadın.

Cengiz YÖRÜK, Yalnız Kalanlar, İst. 1967

"Zehra" adlı hikâyede Yusuf, kötü yola düşmüş karısını gururu uğruna bıçaklayarak öldürmesi

Orhan KEMAL, Sokaklardan Bir Kız, İst. 1968

Dostunu öldüren kadının hikâyesi.

Bekir YILDIZ, Reşo Ağa, İst. 1968

"Reşo Ağa" hikâyesinde kızını kurşunlayan ağa anlatılır.

"Kesik El" hikâyesinde ağabeyisi tarafından bıçaklanan evli genç kadın.

Orhan KEMAL, Önce Ekmek, İst. 1949

"Mavi Taşlı Küpe" adlı hikâyede kocasını aldatan ve öldüren kadın.

Nevzat ÜSTÜN, Akrep Üretim Çiftliği, İst. 1968.

"Elmalık Bekçisi" adlı hikâyede komşu baskısı.

"Anadolu"da, kentli bir kız hikâyesinde cinsel taciz.

"Nazife" adlı hikâyede evlatlığın cinsel tacize uğraması.

Muhtar KÖRÜKÇÜ, Doğudan Hikâyeler, İst. 1968

"Babalığı" adlı hikâyede karısını öldüren koca.

Ahmed NAİM, Kuduz Düğünü, İst. 1968

Kuduz olan bir çocuğun iptidai usullerle tedaviye çalışılması ve bu sırada çektiği sıkıntılar.

Tarık Dursun K., Deniz Kızı, İst. 1968

Kötürüm olan kocasına bakmak zorunda kalan Iraz Adlı kadının, köy ağası tarafından ayartılması.

Dursun AKÇAM, Ölü Ekmeği, İst. 1969

"Oğlan Uşağı" adlı hikâyede kocanın karısına yaptığı işkenceler.

O. Zeki ÖZTURANLI, Tabanca, İst. 1969

"Mendel Yasaları" bir babanın çocuğunu siyah renkte doğduğu için öldürmesi.

"Zar" adlı hikâyede bir gelinin kız çıkmadığı için intiharı.

Kerim KORCAN, Tatar Ramazan, İst. 1969

"Elmas" adlı hikâyede karısı başkasıyla ilişkiye girdiği için onu öldüren koca.

Bekir YILDIZ, Kara Vagon, İst. 1969

"Kuma", adlı hikâyede ikinci bir eşin getirdiği sıkıntılar.

Necati CUMALI, Ay Büyürken Uyuyamam, İst. 1969

"Yük" adlı hikâyede komşu karısına tecavüz eden biri.

"Göz Açmak" adlı hikâyede küçük kıza tecavüz.

Tahsin YÜCEL, Yaşadıktan Sonra, İst. 1969

"Bebekler" adlı hikâyede torunun nineye işkencesi

Şahap SITKI, Acı, İst. 1970

"Çile" bir köylü kadının çektiği sıkıntılar.

Nevzat ÜSTÜN, Çıplak, İst. 1970

"Suçlu" akrabaları tarafından öldürülen genç kız.

Bekir YILDIZ, Kaçakçı Şahan, İst. 1970

"Güzel Parmaklar" kocası tarafından dövülen kadının hikâyesi.

Nahit ERUZ, Yumma, İst. 1971

"İkinci Dünya", adlı hikâyede geçim sıkıntısı ve kadın dırdırı yüzünden çıldıran koca.

Şükran KURDAKUL, Beyaz Yakalılar, İst. 1972

"Babam" adlı hikâyede yaşlı adamın oğlu tarafından küçümse- nişi.

Selçuk BARAN, Haziran, İst. 1972

"Anne" adlı hikâyede yatalak bir anneye karşı manevi taciz.

Muzaffer BUYRUKÇU, Mağara, İst. 1972

"Bozuk" adlı hikâyede genç karı-kocanın tartışması

"O Sürekli Kavga" adlı hikâyede psikolojik baskı.

"Balon" adlı hikâyede babanın kızına manevi baskısı.

"Kara Yüzler" adlı hikâyede babanın çocuğuna bağırması.

Talip APAYDIN, Öte Yakadaki Cennet, İst. 1972

"Sular" adlı hikâyede kocası tarafından öldürülen gelin.

Osman ŞAHİN, Kırmızı Yel, İst. 1971

"Kırmızı Yel" adlı hikâyede oğlunu kurban eden baba.

"Fırat'ın Cinleri" adlı hikâyede hasta bir kadının işkenceyle te- davisini.

O. Zeki ÖZTURANLI, Kör Karga, İst. 1972

"Kör Karga" adlı hikâyede kocası tarafından dövülen kadın.

Talip APAYDIN, Koca Taş, İst. 1974

"Define" adlı hikâyede kocası tarafından dövülen kadın.

Bekir YILDIZ, Beyaz Türkü, İst. 1973

"Hamış" adlı hikâyede namus yüzünden öldürülen kadın.

Fakir BAYKURT, Can Parası, İst. 1973

"Kızanlı Halil'in Fidanları" adlı hikâyede komşusuna cinsel tacizde bulunan biri.

Tomris UYAR, Ödeşmeler, İst. 1973

"Sevdadır" adlı hikâyede Yusuf ile Zeliha'nın baba evindeki baskılardan bunalışı.

Mehmed SEYDA, Kör Şeytan, İst. 1974

"Tasdiki Gelmedi" adlı hikâyede kız kardeşini kirleten bir genç.

Remziye BATUHAN, Pencerede Üç Çocuk, İst. 1974

"Kozalak Mahallesi" adlı hikâyede babaanne baskısıyla büyüyen genç kız.

"Gece" adlı hikâyede üvey anne baskısı.

Nevzat ÜSTÜN, Boğaların Ölümü, İst. 1975

"Bir Kadın" adlı hikâyede öldürülen bir kadının hikâyesi.

Gülten DAYIOĞLU, Geride Kalanlar, İst. 1975

"Şeytan İşi" adlı hikâyede karısını zorla sekse zorlayan koca.

Feyza HEPÇİLİNGİRLER, Sabah Yolcuları, İst. 1981

"Fava" adlı hikâyede paraları kocası tarafından çalınan kadın.

Pınar KÜR, Akışı Olmayan Sular, İst. 1983

"Biraz Daha Ölmek" adlı hikâyede anne-kız geçimsizliği.

"Kısa Yol Yolculuğu", dağılan bir ailenin dramı.

Buket UZUNER, Benim Adım Mayıs, İst. 1986

"Adını Siz Koyun" adlı hikâyede Raziye Hanım'ın, gelini Nezaket'i bâkire çıkmadığı gerekçesiyle şiddetle dövmesi ve evden kovması. Nezaket'in, aynı sebeple babasından da dayak yemesi.

İnci ARAL, Sevginin Eşsiz Kışı, İst. 1986

"Kutu" adlı hikâyede miras yüzünden kardeşler arasında çıkan bozukluklar; Mustafa'nın karısı Solmaz'a kızıp onu dövmesi.

Semra ÖZDAMAR, Sessiz Çığlıklar, İst. 1988

"Yukarıdaki Çocuk" adlı hikâyede Sultan isimli kadının, kardeşiyle kavga eden kızını şiddetle dövmesi.

Nazife ÖZTOK, Yürek Elleyen Kızlar, Ank. 1990

"Bir İhtimal Daha Var/ O da.." adlı hikâyede orta yaşlı kadının emekli kocasına hemen her olayda uyguladığı duygu sömürüsü ve psikolojik baskı.

"Bir Masal Evinde" adlı hikâyede kocasının ölümüne aşırı derecede üzülen ve sürekli ağlayan Mukadder Hanım'ın, kızı Ayten üzerindeki duygu sömürüsü ve onu böylece bunaltması.

2.2. Romanlar

Peyami SAFA, Mahşer, İst. 1924

Genç karı-kocanın geçim darlığı yüzünden tartışmaları.

Reşat Nuri GÜNTEKİN, Acımak, İst. 1928

Aile içindeki psikolojik ve duygusal baskının anlatılması.

Aka GÜNDÜZ, Dikmen Yıldızı, İst. 1928

Gayr-ı meşru çocuğunu boğan kadın.

Mahmut YESARİ, Tipi Dindi, İst. 1933

Sevgilisinden ayrılınca serseri olup hasta babasını ve ailesini ihmal ederek onlara sıkıntı çektiren genç adam.

Reşat Enis AYGEN, Afrodite Buhurdaında Bir Kadın, İst. 1937

Karmaşık ilişkiler ağında oğlunu ve kendini tabancayla vurarak öldüren babanın anlatılması.

Cevat Şakir KABAĞAÇLI (Halikarnas Balıkcısı),

Aganta Burina Burinata, Ank. 1946 Oğlunu denizden soğutmak isteyen babanın, ona yaptığı psikolojik baskı.

Reşat Enis AYGEN, Yolgeçen Hanı, İst. 1952

Gizli doktorluk yapan Emin'in, halasını öldürmesi.

Orhan KEMAL, Murtaza, İst. 1952

Çırçır fabrikasında gece kontrolörü yardımcı olan Murtaza'nın, aynı fabrikada işçi olan kızını işini ihmal ettiği için saçlarından tutup yere fırlatması, beyin kanaması geçiren kızın da ölmesi.

Hikmet Erhan BENER, Acemiler, İst. 1952

Tahsin adlı gencin, avukat olan babasının sertliklerine maruz kalması.

Mehmet SEYDA, Yaş Ağaç, İst. 1958

Mehmet Bey'in, oğlu Osman'ı sık sık dövmesi ve evden kovması.

Mehmet SEYDA, Ne Ekersen, Ank. 1959

Hasta kocanın karısını dövüp ölümle tehdit etmesi.

Orhan KEMAL, Küçüçük, İst. 1960

Sevgilisi Erol tarafından kirletilen, dövülen ve yüzüstü bırakılan Ayten'in kötü yola düşmesi.

Orhan KEMAL, Bir Filiz Vardı, İst. 1965

Babası tarafından, yaşlı bir adamla evlendirilmek istenen ve tehdit edilen Filiz'in tentürdiyot içerek intihara kalkışması.

Bekir YILDIZ, Türkler Almanya'da, İst. 1966

Almanya'dan yurda dönmek istemeyen Ayşe'nin kocası tarafından öldürülmesi; Garip Recep'in, üvey baba zulmü yüzünden karısını ve dört çocuğunu yurtda bırakıp Almanya'ya kaçması.

Metin İLKİN, Yarın İçin, İst. 1970

Para hırsı ve cimriliği yüzünden karısını ve çocuklarını perişan eden Remzi'nin ailesine çektirdiklerinin anlatılması.

Fakir BAYKURT, Tırpan, İst. 1970

İstemediği biriyle evlendirilen yoksul köy kızı Dürü'nün, yaşlı kocasını zifaf yatağında öldürmesi.

Abbas SAYAR, Çelo, İst. 1972

19 yaşındaki Çelebi'nin (Çelo), kendisini büyüten amcasının zulüm ve insafsızlıkları sonucu cinayet işlemesi; amcasının ve yengesinin zulümlerine dayanamayıp evden kaçması; Çelebi'nin amcasının kızı Kezik'in de, istemediği biriyle evlendirilmesi sonucunda sevmediği koca evine dönmeyip kendini göle atarak intihar etmesi.

Yusuf ATILGAN, Anayurt Oteli, İst. 1973

Otel kâtibi Zebercet'in, bir yalnızlık bunalımı sırasında, uzaktan da akrabası olan, oteldeki ortalıkçı kadını boğması.

Necati CUMALI, Acı Tütün, İst. 1974

Romanda yan olaylardan biri olarak, bir başhekimin mutsuz evliliğinin kendisine verdiği sıkıntıların anlatılması.

Sevinç ÇOKUM, Zor, İst. 1976

Kocasının evinde eziyet çeken Sırma'nın evini terk etmesi.

Pınar KÜR, Yarın... Yarın..., İst. 1976.

Gizlice bir güzellik yarışmasına giren Aysel'in, babası tarafından dövülüp sokağa atılması ve bunun sonucunda da giderek kötü yola düşmesi.

Adalet AĞAOĞLU, Bir Düğün Gecesi, İst. 1979

Ailede politik bölünme ve düşmanlık; İlhan Bey'in, kendi kız-kardeşleriyle şiddetli tartışmaları; gelin olan Ayşen'e anne ve babasının kin duyması.

Bekir YILDIZ, Halkalı Köle, İst. 1980

Karı-koca arasındaki geçimsizlik, sevgisizlik ve şiddetli tartışmalar; kadının kayınvalidesini evde istememesi ve ona kötü davranması.

Latife TEKİN, Sevgili Arsız Ölüm, İst. 1983

Huvat ailesindeki çekişme, kavga ve geçimsizliklerle, kadın ve çocuklar üzerindeki baskının dile getirilmesi, evin reisi (baba) Huvat'ın çocuklarını sık sık dövmesi ve evden kovması, karısını dövüp ona sık sık hakaret etmesi, onu boşamaya kalkması.

Pınar KÜR, Bir Cinayet Romanı, İst. 1989

Yıldız Gerçel adlı genç kadının, kıskançlık duygusu ve öfkeyle, kendisini terkeden ve aldatan Levent Caner'i öldürmesi.

2.3. Tiyatrolar

Faruk Nafiz ÇAMLIBEL, Canavar, İst. 1925

Sevgilisi Zeynep'in, elinden alınacağını anlayınca kızı öldüren ve rakiplerinden intikam almak için dağa çıkan Ahmet'in dramı.

Nazım Hikmet RAN, Bir Ölü Evi, İst. 1932

Miras yüzünden birbiriyle çatışan, tartışan ailenin anlatılması.

Nazım Hikmet RAN, Unutulan Adam, İst. 1935

Karısı tarafından aldatılan doktorun, ameliyat sırasında kızını öldürüp hapse düşmesi.

Vedat Nedim TÖR, Üç Kişi Arasında, İst. 1937

Savaşta yaralanıp erkekliğini kaybeden kocanın, kıskançlık yüzünden karısını ıssız bir dağ evine kapatması, kendisinin de sınırsız krizi sonunda ölmesi.

Ahmet Muhip DIRANAS, Gölgeler, Ank. 1947

Aile çevresinde hor görüldüğüne inanan yaşlı adamın tedirginlik ve mutsuzlukları, ailenin de ona duyarsız davranması.

Turgut ÖZAKMAN, Pembe Evin Kaderi, İst. 1951 (Tekst)

Büyükanne ve büyükbabayı, modern ailenin eski nesil diyerek küçümsemesi.

Vedat Nedim TÖR, Siyah-Beyaz, İst. 1952 (Tekst)

Ruh hastası kadının, kocasına, kız kardeşine ve küçük kızına hayatı zehir etmesi; bunalım anında kızını boğup öldürmesi.

Nahit Sırrı ÖRİK, Alın Yazısı, İst. 1952 (Tekst)

Yaşlı olup da, genç bir adamla evlenen kadının ailesi tarafından seks düşkünlüğüyle suçlanıp dışlanması.

Reşat Nuri GÜNTEKİN, Balıkesir Muhasebecisi, İst. 1953

Muhasebeci Tahir bey'in, oğlu tarafından manevi ölü olarak görülüp misafirlerin yanına bile çıkarılmaması; adamın, kendi ailesinin psikolojik baskılarına dayanamayıp yeniden vurguncu olması.

Galip GÜRAN, Batak, İst. 1953 (Tekst)

Morfin tutkunu kocanın, karısı karşısında aciz durumlara düşmesi.

Nazım KURŞUNLU, Çığ, İST. 1953

Zorla evlendirilmek istenen fakat sevgilisine kaçan kızın, ağabeyi ile resmiyetteki kocasının tartışması sırasında kaza kurşunuyla yaralanması ve ötekilerin de çığ altında kalıp ölmesi.

Haldun TANER, Dışardakiler, İst. 1957

Yaşlı ve düşkün Yümnü Bey'in, torunu ve damadı tarafından dışlanması.

Aziz NESİN, Biraz Gelir misiniz?, İst. 1958

Yaptığı orijinal çalgıları bir inat uğruna satmayıp ailesine açlık çektiren babanın anlatımı.

Turgut ÖZAKMAN, Paramparça, İst. 1963

Karısının cinsel tutukluk ve soğukluğu karşısında onu suçlayan koca ile hakarete uğrayan kadının durumları.

Necati CUMALI, Derya Gülü, İst. 1963

Ateşli bir kadın olan Meryem'in, sevgilisi Sinan'la birleşip kapatması olduğu yaşlı ve içkili Haşim Kaptan'ı öldürmeye çalışması.

Adalet AĞAOĞLU, Evcilik Oyunu, İst. 1964

Oturdukları her evde bunalan çiftin boşanmak istemesi, hâkim boşamayınca da birbirini öldürmesinin alegorik anlatımı.

Nazım KURŞUNLU, Dumanlı'da Telaki Var, İst. 1964

Nebile, ablasının kocası Şemsi ile ilişkiye girince ablasının intihar etmesi; Nebile'yle evlenen Şemsi'nin, onu eski sözlüsü Rıza'yı tabancayla yaralaması.

Güner SÜMER, Bozuk Düzen, İst. 1965

Kocasının sarhoşluk ve kabalıklarına dayanamayıp onu bırakan kadın.

Hidayet SAYIN, Pembe Kadın, İzm. 1965

Pembe Kadın'ın, kızının evlenmesine izin vermemesi, baskı altında tutması ve sonunda da onu tüfekle vurup öldürmesi.

Şahap SITKI, Ayrı Dünyalar, İst. 1965

Evlilikte mutlu olamayan bohem ressamın, karısıyla olan tartışmaları ve karısıyla çocuklarından giderek uzaklaşması.

Orhan ASENA, Fadik Kız, İst. 1966

Babası tarafından satılmak istenen köy kızı Fadik'in evden kaçışı, nikâhsız evliliğinden sonra geneleve düşmesi ve kocası tarafından öldürülmesi.

Aydın ARIT, Aya Bir Yolcu, Ank. 1966

Özel bir şirkette bir memur olan Ali'nin ana baskısıyla ruhi dengesini kaybetmesi; annesini dövüp yaralamaya kalkışması; ana baskısından kurtulamayacağını anlayınca da içine kapanması.

Güngör DİLMEN, Kurban, İst. 1967

Kocasının üzerine kuma getirmek istemesi üzerine iki çocuğunu da öldürdükten sonra intihar eden kadının anlatılması.

Vasfi UÇKAN, Deli Emine, İst. 1968 (Tekst)

Köy kadını Emine'nin kocası ölünce, büyük kızları Fazıla ile Ganime'nin hainlikleri ve miras çekişmeleri yüzünden çıldırıp intihara sürüklenmesi.

Nazım KURŞUNLU, Gecikenler, İst. 1968 (Tekst)

İki kız torununun bakımlarına Muhtaç olan büyükannenin sıkıntı ve kederleri.

Ülker KÖKSAL, Sacide, İst. 1972

Çirkin bir kız olan Sacide'nin çevresi tarafından küçümsenmesi, ağabeyinden dayak yemesi, kocasının da kendisini aldatmasıyla iyice yalnızlığa gömülmesi.

H. Vasfi UÇKAN, Acılı Toprak, Ank. 1972 (Tekst)

Bulgurcu Dede'nin, yakınları kendisinden kopunca yalnızlığa mahkum olması, tarlayı kendisinden izinsiz satan torununu ve damadını evden kovması.

Oktay RİFAT, Dirlik Düzenlik, İst. 1975

Kadının kocasını ezmek ve hayatı ona zehir etmek istemesinin sembolik olarak anlatılışı.

Ülker KÖKSAL, Besleme, İst. 1975 (Tekst)

Anası kötü yola düşen ve kendisi de babası tarafından bir eve hizmetçi olarak satılan Sultan Kız'ın dramı; evin hanımının Sultan Kız'a devamlı eziyet etmesi, Sultan Kız'ın kapıcıdan hamile kalarak onun ikinci karısı olması ve kocasından yediği dayak sonucunda çocuğunu yitirmesi.

Diñçer SÜMER, Eski Fotoğraflar, İst. 1976

Pavyon şarkıcısı, Sevtap'ın geçmişte eniştesinin sarkıntılıklarına maruz kalıp evden kaçması, iktidarsız bir zenginın kapatması olup cinsel-ruhsal bunalımlar geçirmesi.

3. SEÇİLMİŞ BAZI ROMANLARDA AİLE İÇİ ŞİDDETİN İNCELENMESİ

1970 yılına kadar yazılmış, İstanbul'da geçen, önemli Türk romanlarında aile içinde şiddet olaylarına rastlanır. Aile içinde en çok rastlanılan şiddet biçimi, kadınların kocalarından dayak yemesidir.

Namık Kemal'in İntibah romanındaki Ali Bey aşırı duygusal bir insandır. Önce hafifmeşrep bir kadına aşık olup onu kıskanarak terk eder. Sonra evindeki cariye Dilâşup ile yaşamaya başlar. Önceleri bu kadına da aşıktır. Fakat sonra, bazı olaylardan dolayı onu da kıskanınca bir kriz geçirir ve Dilâşup'u şiddetli döver. Bu dayak sonucu Dilâşup yara, bere içinde kalır. Ali Beyin bu davranışı aşırı duygusallığından ve bir buhran geçiriyor olmasından, dengesizliğinden kaynaklanır.

Ahmet Mithat Efendi'nin, Çengi romanındaki Canberd Bey, cariye olarak satın aldığı Hesna'ya hem ev işlerinin tümünü gördürür, hem de kendisine karılık ettirir. Ama Hesna'nın evdeki rütbesi hiç yükselmez; her zaman hizmetçi konumunda kalır. Hesna bu hayattan bıktığı için Canberd Beyi genç bir kadınla evlenmeye razı eder. Bu kadın bir kız çocuğu doğururken ölür. Eline kalan çocuğu büyütmek yine Hesna'ya düşer.

Canberd Beyin büyüyen kızına karşı aşırı ve garip bir düşkünlüğü vardır. Kızını bütün gün dizinin dibinden ayırmaz; geceleri aynı odada yatırır. Kızının aşk ve evlilik konularını öğrenmemesini ve hep kendisiyle yaşamasını ister. Hesna, bu konularda kıza hiç bir şey öğretmemeye tembihlidir. Ama kız büyüdükçe bazı şeyleri fark eder ve Hesna kızın bu tür sorularını cevaplamak zorunda kalır. Bunu anlayan Canberd Bey, Hesna'yı döver. Burada, karısı konumundaki Hesna'yı döven Canberd Beyi yazarın onaylamadığı bellidir. Canberd Bey Kızıyla olan ilişkisinde de görüldüğü gibi zaten hafif dengesiz biri olarak anlatılır.

Haliz Ziya Uşaklıgil'in Mai ve Siyah'ında Ahmet Cemil'in kızkardeşi İkbâl, Vehbi Bey ile evlenir. Ahmet Cemil'in evine iç güveysi olarak gelen Vehbi Bey eve hiç para yardımı yapmaz. Çok içen, sık sık sarhoş

olan, evdeki hizmetçiye sarkıntılık eden ahlâksız bir adamdır. Karısını sevmeyen son derece huysuz ve geçimsiz bir insan olan Vehbi Bey kızınca İkbâl'i döver.

Aynı romanda bir de Raci ve ailesi vardır. Raci evli ve çocuk sahibidir ama bir Alman kadınına kapılmıştır. Evine gelmez; karısını ve oğlunu günlerce arayıp sormaz. Karısının mücevherlerini satıp metresine yedirir. Eve geldiği zamanlar da karısına kötü muamele eder; bir bahanesini bularak kadın döver. Mai ve Siyah'taki karılarını döven bu iki erkek de sorumsuz, ahlaksız ve zararlı insanlar olarak çizilmişlerdir.

Uşaklıgil'in Kırık Hayatlar adlı romanında da, karısını döven aşığı sınıftan bir adam vardır. Ömer Behiç'in ailesinin eski hizmetçisi Suzidil bir arabacı ile evlidir. Bu adam karısını da, zayıf bünyeli oğlunu da döven, acıma hissinden yoksun, kaba saba bir adamdır.

Mevut Hüküm'de Halide Edip Adivar da kocasından dayak yiyen bir kadını anlatır. Sara'nın aşık olarak evlendiği kocası Süruri çapkın, sorumsuz bir adamdır. Bir çocukları da olmasına rağmen Süruri safahat hayatına kendini kaptırır. Frengi kapıp karısına da geçirir; zaman zaman eve gelmez, gelince de karısını döver. Sara, marazi bir biçimde kocasına halâ aşık olmakla birlikte son derece mutsuzdur. Bu romanda da karısını döven adam son derece olumsuz bir tip olarak çizilmiştir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Panorama romanındaki önemli karakterlerden biri tutucu, gerici bir adam olan Tahıncızade Hacı Emin Efendidir. İki evli oğlu, gelinleri ve torunlarıyla aynı evde yaşayan geleneksel bir aile reisidir. Son derece otoriterdir; evde yalnız onun sözü geçer. Kafası kızdığı zaman karısını döver. Ülkenin 1926-1950 arası bir panoramasını çizen Karaosmanoğlu'nun bu romanındaki çeşitli kişileri arasında en olumsuz Tahıncızade'dir. Dinci ve gerici olan bu adam ülkede cumhuriyet ideolojisine karşı çıkan ve zarar veren kişilerin temsilcisi gibidir. Bu yüzden karısını dövüyor olması da adamın çağdışılığını gösteren bir davranıştır.

Samet Ağaoğlu'nun Büyük Aile'sinde anlatılan ailedeki birçok erkek kardeşten biri olan Yakup, son derece hırçın ve saldırgan bir adamdır. Eskiden zengin olan ailede parasızlık baş gösterince eski refah yıllarını arayan Yakup, bu gerilemenin nedenini ağabeyinin uğursuzluğuna bağlamaktadır. Romanın sonunda, Yakup suçladığı ağabeyini balta ile öldürecektir. Yakup da karısını döven bir adamdır. Saldırgan kişiliği ve dengesizliği içinde bu davranışı da tutarlıdır.

Melih Cevdet Anday'ın Aylaklar romanında ise Nesime, annesinin zoru ile bir kaptanla evlenmiştir. Adam sık sık sefere çıktığı için Nesime yalnız kalan ve zaten kocasını sevmeyen bir kadındır. Üstelik kaptan çok içer ve Nesime'yi döver. Kaptana göre evlilik, ev işlerinin görülmesi için gerekli olan birşeydir. Onun için kadınlar, hizmetçilik etmeleri için gerek duyulan ve bu yüzden evlenen insanlardır. Tamamen yozlaşmış insanların ve ilişkilerin anlatıldığı bu romanda, kadınlarla ilgili görüşü böyle olan kaptanın karısını dövmesi çok olağan görülür.

Bazı romanlarda ise, kocalarından dayak yiyen kadınların dışında başka büyük yaşta insanların da aile içinde dövüldüğü görülür. Hüseyin Rahmi Gürpınar Mürebbiye romanında böyle bir durumu anlatır. Dehri Efendi varlıklı ve otoriter bir aile reisidir.

Kalabalık ailesini zorbalıkla idare eder. Kendinden 20 yaş küçük erkek kardeşi de onun evinde oturmaktadır. Sakat, kambur, ahlâkı da dış görünüşü gibi çirkin olan Amcabey, kendisine kalan mirası çarçur etmiş, şimdi ağabeyinin eline bakmaktadır. Onun evinde sığıntı gibidir. Evdeki mevkii çocuklarla uşaklar arasında bir yerededir. Ağabeyinin emirlerine harfiyen uymak zorundadır. Koskoca adam, uygunsuz birşey yaptığında falaka yer.

Bu roman, Dehri Efendinin zorbalığını ve bunun gene de aile fertlerini terbiye edemediğini, üstelik Dehri Efendinin de yoldan çıkabileceğini anlattığı için, Dehri Efendi tipinin çağdışlığını ve zorbalığını alaya alır. Aile içinde büyüklere terbiye etmek için dahi falakaya başvurulması, Dehri Efendi tipinin iyice küçük düşürülmesine yardımcı olur.

Gürpınar, Metres romanında da aile içinde dayak yiyen bir başka büyük yaşta adamı gösterir. Kocasını ölmüş olan zengin Firuze Hanım genç erkek düşkününü, onlara para yediren bir kadındır. Evde, mirasyedi hayatı yaşayan şımarık ve cahil oğlu Hami ve gelini ile yaşamaktadır. Aynı evde yaşayan Revai Bey, Hami'nin ölmüş olan babasının yeğenidir. 50 yaşındaki bu ayyaş ve ahlâksız adam evdeki bir hizmetçiye devamlı sarkıntılık eden, hiçbir işte dikiş tutturamayıp bu ailenin evine sığınmış olan bir adamdır. Ellerine baktığı halde Firuze Hanım ve Hami ile hep alay eder. Fazla ileri gittiği zaman anne-oğul, Revai Beyi uşaklara sopa ile dövdürürler. Bu romanda, dayak yiyenin bunu hak ettiği izlenimi yaratılsa da, dayak attıranların yozlaşmışlığı daha kesin çizgilerle belli edilir.

Orhan Kemal'in Evlerden Biri romanında anlatılan fakir mahalledeki ailelerden biri Müçteba Efendi, karısı, dul kızı ve torunlarından oluşur. Müçteba Efendi Maliye'den emekli, kılıbık bir adamdır. Evde hakim olan karısından hem korkar, hem nefret eder. Karısı Müçteba Efendiyi emri altında yaşatır; bulaşık yıkatır; kızınca da maşayla döver. Torunlar da bunu görüp dedelerini hiç saymaz, yaşlı adama emirler verirler.

Aynı romanda, oynak bir kadın olan Leman Hanım ve kendinden çok yaşlı kocası vardır. Bu ailede kadın-erkek rolleri değişmiş gibidir. Kocasını sevmeyen Leman Hanım birçok erkekle gönül eğlendirir. Geceleri eve sarhoş gelir. Rasim Bey ise, dikiş, nakış, ütü yapar; sökükle diker; çocuğa bakar. Leman Hanım eve sarhoş döndüğü bir gece kocasının başında bir sürahi paralar. Bu romanda mutlu insan yoktur. Tamamen sevgisiz, birbirlerine cehennem hayatı yaşatan fertlerden oluşan aşağı sınıf aileler anlatılır.

Türk romanları arasında aile içinde zulüm gören çocukların anlatıldığı bazı romanlara da rastlanır. Muhazarat'ta Fatma Aliye Hanım, bir konakta yaşayan Sai Efendinin ailesini anlatır. Yaşlı Sai Efendi karısı ölünce kendinden çok genç ve oynak Calibe ile evlenir. Calibe, Sai Efendinin iki çocuğu Fazıla ve Şefik'e tam üvey annelik yapar. Onları ezer, hırpalar ve kocasına devamlı çocukların aleyhinde bulunur. Calibe'nin kendisiyle ilgili bir iftirasını duyan Fazıla ilk defa üvey annesine hakaret eder. Karı-

sına çok düşkün olan ve onun etkisi altında kalan Sai Efendi Fazıla'yı öyle bir döver ki kızın kolu çıkar. Ablasının bu halini gören Şefik hastalanır. Sai Efendi çocuklarının hastalığı ile ilgilenmez. Burada, kötü ruhlu bir kadının etkisi altında kalan yaşlı Sai Efendinin zaafı eleştirilir.

Gürpınar Mürebbiye'de babasından dayak yiyen 18-19 yaşlarındaki Şemi'yi anlatır. Yüksek okulda yatılı okuyan Şemi tembel ve aptaldır. Okulda hiçbirşey öğrenmez. Eve gelince otoriter babası Dehri Efendi, ona derslerini sorar; bilemezse falaka ile döver. Böyle bir eğitim ve terbiye sisteminin çocuğu hiç de ıslah etmediği romanda görülür.

Kırık Hayatlar'da Uşaklıgil, hizmetçilik eden Suzidil'in sarhoş arabacı kocasının zayıf ve hastalıklı oğlunu nasıl acımadan devamlı dövdüğünü anlatır. Çocuğuna böyle muamele eden bu baba zaten cahil ve kaba bir insandır.

Ebubekir Hazım Tepeyran'ın Küçük Paşa romanında, Said Paşa konağında süt anne olarak getirilen kadının oğlu Salih'in serüveni anlatılır. Salih'i çok seven Said Paşa onu evlâtlık edinir. Ama Said Paşa ölünce, Salih'e düşman olan paşanın karısı Salih'i köyüne geri yollar. Köy şartlarına alışmamış olan Salih çok eziyet çeker. Orada da üvey annenin eline düşmüştür. Bu kadın Salih'e eziyet eder, bütün gün ona ağır işler yaptırır. Salih geceleri öksürdüğü için bundan rahatsız olan üvey anne Salih'i geceleri dışarda yatmaya zorlar. Bu romanda eziyet çeken çocuk önce sevgisiz ve kıskanç bir paşa karısından, sonra da kaba üvey annesinden zulüm görür. Bu kadınların ikisi de romanda olumsuz çizilmiş tiplerdir.

Reşat Nuri Güntekin'in Kızılılık Dalları'nda ise, zengin bir aileye evlatlık verilen bir kızın acıklı hayatı anlatılır. Bayat ve kokmuş yemekler yedirilen Gülsüm, bütün gün çeşitli ağır işlerde çalıştırılır. Buna rağmen herkes onun hiçbir işe yaramadığını söyler. Ne yapsa aileye yarana-maz; takdir edilmez; devamlı azarlanır ve dayak yer. Bu ailenin reisi olan Nadide Hanımın sadece kendini ve ailesini kayıran, şımarık ve kalpsiz bir kadın olduğunu gösteren en önemli göstergelerden biri Gülsüm'e yaptığı muameledir.

Bazı romanlarda ise, doğrudan birini dövmek yerine birbirleriyle dövüşen aile fertlerine rastlanır. Gürpınar'ın Mürebbiye'sinde, çocukların mürebbiyesi Anjel, ailedeki üç erkekle de ilişki kurar. Aile reisi Dehri Efendinin kardeşi Amcabey, damadı Sadri Bey ve Oğlu Şemi değişik gecelerde sırayla Anjel'in odasına giderler. Bir süre sonra bu üç erkek birbirlerinden şüphe etmeye başlar ve birbirlerine düşman olurlar. Bir olaydan sonra her biri diğerlerinin Anjel ile olan ilişkisini iyice anlar. Üçü ormana çıkıp kıyasıya birbirleriyle dövüşürler. Yara bere içinde geri dönerler. Ahlâksız bir kadın aile fertlerini birbirine düşürmüştür, ama sözkonusu erkekler de makbul insanlar değildir.

Orhan Kemal de Evlerden Biri'nde birbiriyle dövüşen iki erkek kardeşi gösterir. Burada sorun parasızlık ve babadan kalan mirası paylaşamamaktır. İki kardeş İskender ve Erdal, ölen babalarının cenazesi daha evdeyken, tek miras olan bu ev için dövüşürler. Evde anne ve kızkardeşlerinin oturacağını öğrenince de cenazeyi evde bırakıp giderler. Babalarının cenazesini mahalleli kaldırır. Sözkonusu iki romanda da aile içinde sevgisizlik hâkimdir. Aile fertleri arasında paylaşılabilen bir şey vardır. Bu, Mürebbiye'de bir kadın, Evlerden Biri'nde ise, mirastır.

Bazı romanlarda ise, aile içindeki geçimsizlik, sevgisizlik veya para hırsı öyle boyutlardadır ki cinayet işlenir. Mehmet Murat'ın Turfanda mı, Turfa mı? adlı romanındaki iki karılı Şeyh Salih Efendinin büyük ailesi anlatılır. İlk karısı Müzeyyen de çocuk doğurunca Müzeyyen'in kötü ruhlu ağabeyi Raşit Efendi, kızkardeşi ve yeni doğurduğu çocuk yoluyla Şeyh Salih Efendinin tüm malına el koymaya karar verir. Bunun için de Şeyh Salih Efendinin iki büyük mirasçısını, İsmail ve Sabiha'yı değişik yollarla öldürür. Sonunda, maskesi düşen Raşit Efendi cezasını bulur.

Uşaklıgil'in Mai ve Siyah'ında ise, Ahmet Cemil'in kızkardeşi İkbâl hamileyken, sarhoş ve ahlâksız kocası Vehbi Beyden yediği dayak sonucu ölür. Zaten bu evlilikte baştan beri geçimsizlik ve sevgisizlik hüküm sürmektedir.

Aile içinde bir başka cinayet de Adıvar'ın Mevut Hüküm'ünde görülür. İlk kocası ölen Sara, doktoru olan Kasım ile evlenir. Kocasına aşık-

tır ama Kasım bunun farkında değildir ve Sara'yı kıskanmaktadır. Sonunda kıskançlık ve kıskırtma sonucu Kasım Sara'yı öldürür. Kasım için kocasını aldatmış bir kadının yaşamaya hakkı yoktur. Doktor olan uygar bir erkek bile tam araştırmadan karısına haksızlık edebilmekte ve cinayet işleyebilmektedir. Kıskançlık aile içinde önemli bir yaradır.

Reşat Nuri Güntekin'in Acımak romanında da kıskançlık yüzünden cinayet işlenir. Makbule Hanım kötü ruhlu, iki yüzlü, ahlâksız bir kadındır. Evli olan iki kızına kocalarıyla olan ilişkileri konusunda devamlı zararlı öğütler verir. Ona göre, kadın hiçbirseyden memnun olmamalı, kocasına rahat vermemeli, surat asmalı, kocasının vermediğini zorla, hileyle elde etmelidir. Ayrıca, erkek karısından fazla emin olursa, onu ihmal eder. Bu yüzden kadın oynak olup kocasını kıskandırmalıdır. Annesinin bu tavsiyelerine uyan Ruhsar evliyken başka bir adamla ilişki kurar. Kocasını bu ilişkiyi anlayınca Ruhsar'ı öldürür. Burada da erkeğin karısını kıskanması sonucu cinayet işlediği görülür.

Bir de, Ağaoğlu'nun Büyük Aile'sinde aile içinde cinayet işlenir. Geçimsiz ve hırçın bir adam olan Yakup, aile içindeki pek çok felâkete ve parasızlığa ağabeyi Ferhat'ın uğursuzluğunun sebep olduğuna inanmaktadır. Bir gece ağabeyinin kaldığı tekkeye giderek Ferhat'ı balta ile öldürür. Geçimsizlik ve para hırsı sonucu kardeş kardeşi öldürmüştür.

Görüldüğü gibi, Türk romanında aile içinde şiddet olaylarına rastlanmaktadır. Bu gibi olayların anlatıldığı romanların yazarları her zaman şiddet olaylarına karşı olduklarını belirten bir tutum sergilerler. Bu romanlarda şiddet kullanan insanlar her zaman olumsuz çizilmiş karakterlerdir. Bu insanlar saldırgan, dengesiz, ahlaksız, para hırsı olan, sorumsuz, geçimsiz, kıskanç, sevgisiz, kaba, çağdışı tutucu, zorba, şımarık, yozlaşmış insanlar olarak anlatılırlar.

Şiddet olayları değişik sebeplerle ve değişik biçimlerde ortaya çıkar. En çok rastlanan şiddet biçimi, kadınların kocalarından dayak yemesidir. Ele alınan romanlarda, kadınlar çeşitli sebeplerle kocalarından dayak yerler. Dört kadının dayak yeme sebebi açık değildir. Kocaları huysuz, geçimsiz, kaba, saldırgan veya kadınları insan yerine koymayan çağdışı görüşleri olan erkeklerdir. Kendi yapılarından dolayı karılarını döverler.

İki olayda erkeklerin ilişki kurdukları başka kadınlar vardır. Bu yüzden istemedikleri karılarına karşı huysuz ve geçimsizdirler. Karılarını döven, tutucu, çağdışı veya dengesiz iki erkek için ise, karılarının onların sözünü dinlememesi dayak için yeterli sebeptir. Bir erkeğin ise, dengesizliğinden, bir buhran geçiriyor olmasından dolayı karısını dövdüğü görülmür.

Romanlarda dövülen büyüklerden iki tanesi, ailede otoriteyi elinde tutmak isteyen çağdışı ve zorba bir adam ile şımarık, yozlaşmış bir anne-oğul tarafından dövdürülürler. Diğer iki dayak yiyen büyük insan ise, edepsiz ve sevgisiz karılarından dayak yiyen kılıbık kocalardır.

Romanlarda zulüm gören çocuklar genelde babaları tarafından dövülürler. Söz konusu romanlarda dayak yiyen üç çocuk çeşitli sebeplerle dövülür. Birinde dayağın sebebi üvey annedir; biri kendi tembelliğinden dolayı zorba babasından dayak yer; diğeri ise hiç sebepsiz yere dövülür. İki romanda, evlâtlık olan iki çocuğun gördükleri kötü muamele, eziyet ve dayağın kaynağı buldukları evin hanımı, birinde ayrıca kendi evine döndüğünde karşılaştığı üvey annedir.

Aile içinde fertlerin birbirleriyle dövüşmesi iki romanda tesbit edilmiştir. Birinde, hepsi olumsuz tipler olan 3 akraba erkek, birbirlerine olan sevgisizliklerinden ve bir kadını paylaşamadıklarından dövüşürler. Diğer romanda ise, ikisi de hırslı iki erkek kardeş, babalarından kalan mirası paylaşamadıklarından ve birbirlerine hiçbir zaman sevgi duymamış olduklarından dövüşürler.

Şiddet kullanımının en uç noktası olan cinayete de bu romanlarda rastlanır. Üç romanda kocalar karılarını öldürürler. Bunlardan ikisinde sebep kıskançlık, birinde ise şiddetli geçimsizliktir. Ayrıca, geçimsizlik ve sevgisizlikten dolayı bir kardeş bir kardeşi öldürür. Bir başka romanda da miras için kızkardeşinin üvey çocuklarını öldüren bir adam vardır.

Feminist yazarlar, kadınların çocukluktan başlayarak aile içerisindeki ikincil konumlarını ve sömürmelerini ele alan tasvir edici ve bu duruma karşı çıkan yazılar yayımlamışlardır. Bu eserlerin içinde en başta

gelen Duygu Asena'nın Kadının Adı Yok romanıdır. Bu eser aynı zamanda Cumhuriyet tarihinin laik edebiyatında en çok satan, en çok tartışılan kitap olması bakımından da önemlidir. Liberal, solcu ve dini kesimlerin tepkilerine yol açmış, hatta İslâmcı çevreler tarafından Müslüman Kadının Adı Var başlığı ile Şerife Katırcı'nın kaleminnden cevap niteliği taşıyan bir karşıt esere yol açmıştır.

Kadının Adı Yok kitabında öykünün kahramanı kız babası tarafından hem kısıtlanmalara maruz kalmış (sokağa çıkması yasaklanmış) hem de annesinin dayak yediğine, baskı altında tutulduğuna şahit olmuştur. Tutucu aile ortamında baba kendisi evlilik dışı ilişkilere girerken, karısına ve kızlarına karşı bağırma, tehdit, huysuzluk, alay etme, dövme gibi yöntemlerle bunaltıcı bir ortam oluşturmaktadır. Karısının ve çocuklarının her türlü sosyal arkadaşlıklarını, çevreyle ilişkilerini hatta çocukların eğitimini engellemekte, kendisine ise evde hizmet ve itaat beklemektedir. Roman, kız çocuğun böyle bir atmosferde, alt yapısında şiddet bulunan bir ilişkiler ağında nasıl sosyalleştiğine, kadın olma rolüne nasıl eğitildiğine bakmaktadır.

Yetişkinlik yaşına gelince, roman kahramanının kız arkadaşları, babaları, ağabeyleri, sevgililerinden ve evlendikleri eşlerinden benzer şiddet davranışlarına maruz kalırlar. Hatta kahramanın kızkardeşi farklı bir hayat sunacağı ümidiyle evlendiği devrimci sanatçı kocası tarafından hem ihmal edilir, hem dövülür. Eve kapatılmış, şişman, pısrık bir ev kadını olur. Bu romanda aile içi şiddet, kız çocuklarına ve kadınlara, onların sosyal konumlarını aşağıda tutmaya yarayan ataerkil toplum yapısının gereği, ortada bulunan ve genel kabul gören bir iletişim biçimi olarak görülmektedir. Roman, bu düzene karşı çıkmanın, aile içi şiddete de göğüs germenin gerektiğini imâ etmektedir. Şiddet biçimleri ise alay, dayak, azar, küfür, ihmal, engelleme gibi çok çeşitli bir yelpazeyi içermektedir. İçkili ortamlar, kadına şiddet olgusunu artırıcı faktör olmaktadır.

Müslüman Kadının Adı Var romanında ise bize sunulan 2 aile örneğinde şiddete rastlanmamaktadır. Din (İslâm) yolunu tercih etmiş aile-

lerde baskı, zulüm, dayak yoktur. Saygı ve dindarlık egemendir. Karı-koca çocuklar ve çevrede ilişki kurulan bireyler kendilerini din yolunda geliştirmeye adanmışlardır. Bazı örtülü kadınların oluşturduğu ailelerde erkekler içki içmemekte, şiddete başvurmamaktadırlar.

Kadınlar din gereği kendilerini aile ve çocuklarına adanmışlardır. Hayatlarının anlamı bireysellikte değil, Allah yolunda ilerlemek olarak sunulmaktadır.

Böylece İslâmi görüşle yazılan bu karşıt romanda, aile içi şiddetin varlığı konu edilmemekte, ideal dindar aile tipleri alternatif bir model olarak sunulmaktadır. Dejenere ve şiddete dayalı iletişimin hakim olduğu aile ortamları bozuk bir düzenin parçası olarak sunulmaktadır. İslâmiyet yolunda kurulan kadın-erkek ilişkilerinde, çocuk yetiştirme biçimleri ideal ortamlar olarak sunulmaktadır.

Yukarıda sözkonusu edilen Türk romanlarında, aile içinde şiddet kullanımını için şunları söyleyebiliriz:

1. Aile içi şiddet olgusu her sınıf ailede görülebilmektedir.
2. Ailede şiddet çeşitli sebeplerle ve çeşitli biçimlerde ortaya çıkmaktadır.
3. En çok görülen şiddet biçimi kadınların kocalarından dayak yemesidir.
4. Şiddete başvurulmasına yol açan etkenler ise, genelde geçimsizlik, zorbalık ve en önemlisi aile fertleri arasındaki sevgisizliktir.

4. SONUÇ

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının incelenmesi, genelde şiddet ve daha özel olarak aile içi şiddet olaylarının eserlere büyük ölçüde konu olduğunu göstermektedir. En çok rastlanan şiddet şekli kadınların ve çocukların dövülmesi, hakarete uğraması şeklindedir. Bunları cinsel taciz ve öldürme olayları takip etmektedir.

Yaşlılar ve erkekler de (özellikle duygusal baskı, ihmâl) şekillerinde şiddet olaylarına maruz kalmakta, ancak diğer aile fertlerine uygulanan şiddet oranları ve şekilleri kadın ve çocuklara uygulanan şiddet kadar yaygın ve çeşitli olmamaktadır.

Genelde erkek yazarlar aile içi şiddet olgularını şiddet uygulayan-daki karakter bozukluğu, zorbalık ya da münferit aile ortamlarının sevgisiz ve hasta tip aileler olmasına dayandırmaktadır.

Feminist ve İslâmi yazarlar (hareket noktaları çok farklı da olsa) özellikle kadınlara yönelik aile içi şiddete bireysel aile sorunları olarak bakmamakta; feministler bunu ataerkil bir düzenin yapıtıcı bir unsuru, İslâmcılar da şiddeti dini değerlerden uzaklaşmış, şaşkın insanların genel boşluğu ve ahlâksızlığı olarak sergilemektedirler.

Her ne kadar burada derinlemesine yer verilmese de çocuk edebiyatımız için benzer bulgulardan söz edebiliriz. İslâmcı çocuk edebiyatında, çocuklara yönelik dayak, tokat, sanki şakadan ve hep eğitici nedenlerle uygulanmakta ve bu yüzden de maruz görülebilecek bir eylem olarak sunulmaktadır.

Özetle, Cumhuriyet dönemi edebiyatımıza kısa bir bakış , aile içi şiddet olaylarının, farklı dönemlerin ve farklı ideolojik kesimlerin ürettiği edebiyat eserlerinin daha derinlemesine kıyaslanması, bize, toplumumuzda aile içi şiddete bakış konusunda yer almış olan değişimleri ve farklı grupların bu konuyu algılayış ve açıklayış konusunda daha ayrıntılı ipuçları verecektir.

Yukarıdaki bilgileri bu konuda yapabilecek araştırmalara bir çerçeve niteliğinde düşünüyoruz. Bundan sonra yürütülecek araştırmalara konu olacak bazı öneriler getirmek istiyoruz:

- * Cumhuriyet dönemi edebiyatımızda kadın ve erkek yazarlar arasında aile içi şiddet olayını ele alış, işleyiş bakımından ne gibi farklılardan söz edebiliriz.
- * Edebiyatımızda aile içi şiddeti mazur gösteren hatta gerektiğinde ifade eden eserler var mıdır?
- * Yukarıda verdiğimiz şiddet örneklerinin dışında özellikle aile içi duygusal şiddet, duygusal sömürü olay ve ilişkilerine örnekler getirilmesi.
- * Edebiyatımızda aile içi şiddet olaylarının ele alınış, betimleniş ve işleniş şekilleri (dönemler ya da yazılar bazında) dünya edebiyatı ile nasıl kıyaslanabilir?
- * Aile içi şiddet olgusunu işleyen yazarların kendi hayatları incelenerek, sosyal tercih ile edebiyat eserleri arasındaki bağların ortaya çıkartılması (örneğin, Halide Edip Adıvar'ın iki eşli bir babası olması ve eserlerinde poligaminin getirdiği şiddet boyutunu ele alması gibi).
- * Edebiyatımızda gözlemediği şekilde kültürümüzde şiddeti önleyici unsurların (merhamet, sabır, çocuk hakkı, hayırlı evlat olma, süt hakkı gibi) kavramların ve bunun yanısıra şiddeti körükleyici anlayışların (erkek adamsın, döversin vb.) incelenerek hangi sosyal oluşumlarda ortaya çıktıklarının incelenmesi.

**EK II:
MEDYA
VE
AİLE İÇİ ŞİDDET**

MEDYA VE AİLE İÇİ ŞİDDET

Araştırmamızın bir bölümü de medyanın aile içi şiddete nasıl baktığını ve nasıl yaklaştığını incelemeye yöneliktir. Bugün hem kamuoyu oluşturmada hem de popüler eğilimleri yansıtmada çok önemli bir güç olan medyanın aile içi şiddeti nasıl algıladığının ve yansıttığının incelenmesi ve gerekirse aile içi şiddet konusunda önlem ve öneriler getirilirken, medyanın da düşünülmesi gerektiğinden hareket ettik.

1. Medya Tanımı:

Medyanın çok geniş ya da daha dar kapsamlı tanımlarını yapmak mümkündür. En geniş anlamıyla medya, iletişimin yer aldığı her türlü ortamı ve iletişim sırasında kullanılan her türlü aracı kapsar. Bu anlayışa göre modern dünyada hoparlörler, dria (projeksiyon makineleri), radyo, televizyon, video, sinema, fotoğraflar, basılı tüm yayınlar medya olarak tanımlanmaktadır. Medya, insanlararası iletişimin bir parçasıdır. Hatta bu bağlamda tiyatrolar, paneller okullardaki eğitim, camilerdeki vaazlar medya ortamlarını oluşturmaktadır. Çeşitli medya araçlarının veya dallarının şiddet olayına nasıl yaklaştıkları sıkça inceleme konusu olmuştur. Söz gelişi, öykülerde şiddet imajlarının incelenmesi gibi.

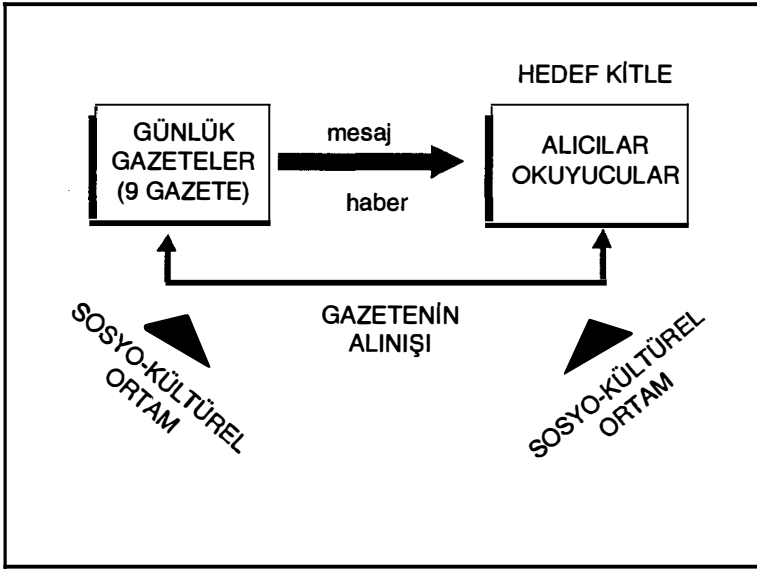
Bu araştırmada medyanın çok daha geniş anlamlarda tanımlandığını kabul etmekle birlikte medya incelememizi Türkiye'de yayınlanan ve yerel olmayan başlıca günlük gazetelerle ve bazı şiddet içeren TV programlarının izlenme oranları ile sınırlandırdık. Araştırmamızın temel dayanağının günlük gazeteler olması, gazetelerin aile içi şiddet olaylarına bakış açılarının bir oranda radyo ve TV kanallarındaki bakış açılarına ışık tuttukları varsayımından kaynaklanmaktadır. Ayrıca gazete haberlerini yazarlar da kültürün bireyleri olarak belirli bir düşünce alt-yapısını paylaşmaktadırlar. Ancak farklı gazetelerin, farklı alt-kültür kesimlerine hitabederek, bir oranda anlamlı bir değişiklik sergilemesi beklenir.

Farklı medya birimlerinin farklı hedef kitleleri vardır. Günlük gazeteler Türkiye'de okur-yazarlığı olan belirli bir kitleye hitabetmektedirler. Gazete yayıncıları ticari amaçla tirajı düşürmemek bakımından nabza

göre şerbet vermek zorundadır. Okuyucu kitlesinin ilgisini çekecek, beklentilerine cevap verecek şekilde sayfalarını düzenlemek ve içeriğini doldurmak durumundadırlar.

2. Araştırına Kapsamı ve Zamanlama:

Türkiye'de tiraj bakımından önde gelen 9 gazete (Sabah, Hürriyet, Milliyet, Bugün, Tan, Gün, Meydan, Türkiye ve Zaman) Ocak ile Nisan 1994 tarihleri arasında 4 ay süreyle incelenmiş ve bu tarihlerde aile içi şiddete ilişkin yer alan tüm haberler sayısal ve niteliksel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

İncelemede aile içi şiddete ilişkin;

- i. ne kadar haber olduğu,
  - ii. bunların veriliş şekli, gazetede hangi sayfada yer aldığı, haberin kapladığı alan, resim olup olmadığı,
  - iii. haberin içeriği ve yorumlanması
- değerlendirilmiştir.

3. Gazete Taraması Sonucu Elde Edilen Bulgular:

3.1. Aile İçi Şiddete İlişkin Haberlerin Sıklığı ve Dağılımı:

Taranan 4 ay zarfında yukarıda adı geçen 9 gazetede aile içi şiddet haberi olarak sınıflandırılabilir 612 haber yer almıştır. Toplam olarak gün başına düşen ortalama haber sayısı 5.1'dir. Gazete başına düşen ortalama haber sayısı ise 0.56'dır.

Haberlerin aylara göre dağılımı incelendiğinde, en fazla haber % 36 ile Ocak ayında yer alırken, sürekli bir düşüşle Nisan'da % 13'e indiğini görüyoruz. Aylar bazındaki bu düşüşün, sözkonusu dönemlerde gazetelerde büyük yer kaplayan yerel seçimler, Boğaz'daki tanker faciasıyla ilgili olabileceğini düşünüyoruz.

3.2. Haberlerin Yer Alış Şekli:

Gazetelerdeki haberlerin dikkat çekmesi ve okunması bakımından öncelikle birinci sayfanın ön plânda geldiği genel olarak kabul edilmektedir. Bazı yorumculara göre, gazete elle tutulup okunurken, en arka sayfa direkt okuyucunun dışında da dikkat çekmesi bakımından diğer sayfalara göre daha önemli bir sayfadır. İlk ve sonuncu sayfalardan sonra ise üçüncü sayfanın önem sırasında yer aldığı kabul edilmektedir.

Yukarıdaki değerlendirmeye bakılırsa aile içi şiddet haberleri büyük çoğunlukla, okuyucunun dikkatini çekmesi bakımından başta gelen bu ilk 3 sayfada yer almaktadır.

HABERİN YER ALDIĞI SAYFA	HABER SAYISI	%
3. sayfa	324	53
1. sayfa	115	19
Son, arka sayfa	67	11
Diğer	106	17
TOPLAM	612	100.0

Ancak haberlerin çoğu küçük ya da orta boy başlıkla verilmektedir.

BAŞLIK BÜYÜKLÜĞÜ	HABER SAYISI	%
Küçük	287	47
Orta	190	31
Büyük	135	22
TOPLAM	612	100.0

Aile içi şiddet içeren haberlerin ortalama olarak kapladıkları olan 183 santimetrekaredir. Haberlerin % 38.7'si ortalamanın üzerinde bir alanı kaplamaktadır.

Aile içi şiddetle ilgili haberlerin % 85'inde en az bir resim yer almaktadır.

Resimli yayınlanan 522 haberin % 36'sında 1 resim, % 43.7'sinde 2 resim, % 14.4'ünde 3 resim, % 6'sında ise 4 ya da 5 resim yer almaktadır.

Resimli yayınlanan 522 haberin % 9'unda kanlı görüntü mevcuttur. Resimli yayınlanan haberlerin % 91'i ise vesikalık fotoğrafları da içeren kansız görüntülerdir.

Yukarıdaki verilere dayanarak, aile içi şiddetle ilgili haberlerin gazetelerde sıkça yer aldığını, haberler genelde az yer kaplamasına rağmen en çok okunan ve dikkat çeken sayfalarda yer aldığını söyleyebiliriz.

3.3. Aile İçi Şiddetle İlgili Haberlerin İçeriği:

İncelenen gazetelerde yayınlanan haberler suçlu, kurban, sonuç, belirtilen mazeretler ve gazetenin olayı ele alış şekli açısından döküme tabi tutulmuştur. Aşağıda aile içi şiddetin içeriği bakımından önemli bulduğumuz 12 noktanın sonuçlarını sunmaktayız:

a. Şiddet haberleri genellikle cinayet, intihar ya da yaralama olaylarını içermektedir. Diğer şiddet şekilleri dövme, hakaret, kötü muamele,

tartışma, anlaşmazlık, evden kaçma, terkedilme ya da terketme, evden kovulma, evi ihmal, işkence , zoraki evlilik, tecavüz, cinsel taciz, zina, fuhuşa zorlama, kendini ihmal gibi çok geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

HABERİN İÇERİĞİ	HABER SAYISI	%
Cinayet	284	46.4
İntihar ya da intihar girişimi	85	13.9
Yaralama	80	13.1
Terkedilme, terketme	43	7.0
Evden kaçma	23	3.8
Evi ihmal	22	3.6
Dövme	21	3.4
Zina	21	3.4
Tartışma, anlaşmazlık	19	3.1
Hakaret, kötü muamele	17	2.8
Tecavüz, cinsel taciz	17	2.8
Kendini ihmal	11	1.8
Zoraki evlilik	9	1.5
Fuhuşa zorlama	8	1.3
Çocukları saklama, göstermeme	4	0.7
Evden kovulma	3	0.5
İşkence	2	0.3
Diğer	6	1.0

b. Haberlerin çoğu ölümlle sonuçlanmış olan olaylardır.

HABERDEKİ SONUÇ	HABER SAYISI	%
Ölüm	322	52.6
Dava, mahkeme	126	20.6
Yaralama	74	11.1
Karakola intikal	56	9.2
Sakatlama, organ kaybı	38	6.2
Diğer	14	2.3

c. Haberlerin çoğunda tek bir kişi kurbandır (% 86.8), geri kalanında iki ya da daha çok kişi kurban gözükmektedir.

HABERİN YER ALDIĞI SAYFA	HABER SAYISI	%
1 kişi	531	86.8
2 kişi	55	9.0
3 + kişi	26	4.3
TOPLAM	612	100.0

d. Haberlerdeki kurbanlar genellikle 25-39 yaş arasındaki yetişkinlerdir (% 42.2). Bunu 16-24 yaş arasındaki gençler (% 26.9), çocuklar (% 16.8), 40-55 yaş arasındaki orta yaşlılar (% 10.5) ve 56 yaş üzerindeki yaşlılar (% 3.6) izlemektedir. İkinci kurbanın olduğu durumlarda da benzer bir yaş sıralamasını görmekteyiz ancak 3. kurbanın olduğu durumlarda çocuklar ağırlıklı olmaktadır.

Toplumumuzda aile içi şiddetin çocuklara mı, yoksa yetişkinlere mi daha çok yöneldiği tam olarak bilinmemekle birlikte, gazetelerin hangi haberleri ele alıp, yer verdiği açısından düşünürsek, yetişkinlere

yönelik aile içi şiddet olaylarının gazetelerde daha çok haber olduğunu söyleyebiliriz.

e. Kurbanların çoğunlukla kadınlar olduğunu görüyoruz. İlk kurbanların % 58'i kadınlardır. İkinci kurbanın olduğu durumlarda da % 70.9'u kadındır. Ancak üçüncü kurbanın sözkonusu olduğu durumlarda kadın ve erkek oranları eşitlenmektedir.

f. Buna karşılık gazete haberlerinde suçlu ya da şiddet eylemini uygulayanların % 60'ının erkekler olduğu görülmektedir. Suçlu görünen kadınların oranı % 35'tir. % 5 ise suçlunun cinsiyetinin bilinmediği durumlardır.

CİNSİYET	HABER SAYISI	%
Erkek	367	60
Kadın	211	35
Bilinmeyen	34	5
TOPLAM	612	100.0

g. Suçluların yarıya yakını kurban durumundaki kadınların kocalarıdır (% 49). Kadınların sevgililerini de dahil edersek, suçluların % 52'si kadınların yakın ilişki içinde olduğu erkeklerdir. Daha sonra ise kurbanın babası, annesi, erkek çocuğu ve kız çocuğunun suçlu olduğu durumlar gelmektedir.

Aşağıdaki tabloda kurbanla ilişkisine göre suçlunun kimliği ayrıntılı olarak yer almaktadır.

SUÇLUNUN KİMLİĞİ	HABER SAYISI	%
Kocası, karısı	288	47.1
Babası	77	12.6
Annesi	66	10.8
Erkek çocuğu	32	5.2
Kız çocuğu	25	4.1
Sevgilisi	22	3.6
Kurbanın diğer akrabaları	17	2.8
Kurbanın erkek kardeşleri	16	2.6
Kurbanın eşinin erkek kardeşleri	11	1.8
Kayınvalide	11	1.8
Kurbanın eşinin kız çocukları	1	0.3
Kurbanın eşinin diğer akrabaları	1	0.2
Bilinmiyor	34	5.6
Diğer	7	1.1
TOPLAM	612	100.0

Suçlunun kimliğine kadının kurban olması durumuna göre bakıldığında, görülmektedir ki, suçluların % 54'ü koca, sevgili ya da kocanın diğer akrabalarıdır.

Kurbanların çoğunun kadın olması nedeniyle, suçlu ile kadın kurban arasındaki ilişki tablodaki gibi bir sınıflamaya tabi tutulmuştur.

h. Haberlerde yer alan bariz suçluların yarıdan fazlasını yetişkinler (% 51) oluşturmaktadır. Bu yaş grubunu % 23 ile gençler ve % 15 ile orta yaşlılar izlemektedir.

SUÇLUNUN KİMLİĞİ	%
Kocas1 eşi, sevglisi ya da kocanın diğer akrabaları	54
Kendi ailesi (doğduğu ailenin bireyleri), akrabaları	29
Diğer	17
TOPLAM	100.0

i. Haberlerde suçluların Őiddet uygulamasına mazeret olarak çeŐitli sebepler belirtilmektedir. Bunların baŐında namus temizleme, ailevi ve ekonomik bunalımlar, iftiraya uğrama, kendini savunma, hakarete uğrama, kucuk dűŐürölme konuları gelmektedir.

DiĐer nedenler kıskançlık, zina, kötü muamele, dayak, iŐkence, kurbanın alkole dűŐkün olması, kurbanın dikbaŐlı olması, cinsel taciz, intikam alma, suçlunun alkollü olma hali, akrabaların kıŐkırtmaları, eŐin ilgisizliği olarak sıralanmaktadır.

Diğer bir sınıflamayla Şiddete başvuran suçlunun verdiği mazeretleri 6 tema etrafında toplayabiliriz:

1. Namus, cinsellik: Namus temizleme, kıskançlık, cinsel taciz, zina, başka biriyle olma, kaçma, eşin resmi nikâh yapmaması.
2. Bunalım, geçimsizlik: Ekonomik ve ailevi geçimsizlik, cinnet,
3. Geçimsizlik, kötü davranıŐ: Hakaret, kucuk dűŐürme, intikam alma, tehdit etme, kötü muamele, dayak, iŐkence.
4. Özel durumlar: Kurbanın olaya Şahit olması, kendini savunma, miras davası.
5. Alkol, uyuşturucu: Suçlunun ya da kurbanın alkol, uyuşturucu kullanması.
6. Diğer nedenler: EŞin ilgisizliği, akraba kışkırtması, kaza sonucu, çocuklar yüzünden çıkan sorunlar, dine uymama.

SUÇLUNUN KİMLİĞİ	HABER SAYISI	%
Namus temizleme	76	12.4
Ailevi geçimsizlik, bunalım	57	9.3
Ekonomik neden, bunalım	51	8.3
Aşırı sınırlı olma hali	28	4.6
İftiraya uğrama	27	4.4
Suçlunun alkollü olma hali	21	3.4
Hakaret, küçük düşürme	21	3.4
Kendini savunma	18	2.9
Kıskançlık	17	2.8
Cinsel taciz	14	2.3
Kötü muamele, dayak, işkence	13	2.1
Kurbanın dikbaşı olması	12	2.0
Zina	11	1.8
Eşin ilgisizliği	10	1.6
Diğer	87	14.2
Bilinmeyen	202	33.0

k. Gazetelere geçen aile içi şiddet olaylarının çok büyük bir oranında alet kullanılmamıştır. Ancak gazetelerde yer alan vakaların % 22'sinde bıçak , % 21'inde tabanca, % 11'inde ise sopa kullanılmıştır.

l. Haberi veren gazetelerin haber hakkındaki yorumlarına ya da haberi veriş usluplarına bakıldığı zaman görülmektedir ki, haberlerin % 91.3'ünde suçlu gazete tarafından hoşgörülmemektedir. Ancak 53 haberde (% 8.7) suçluyu hoşgören ya da şiddet uygulayanı mazur gösterici bir resim ile haber verilmiştir.

KULLANILAN ALET	HABER SAYISI	%
Alet yok; el, tokat	246	40.1
Bıçak	126	20.5
Tabanca	111	18.1
Boğma	31	5.1
Sopa	30	4.9
Yakma, kaynar su dökme	19	3.1
Zehirleme	12	1.9
Piknik tüpü	6	0.9
El bombası	54	0.8
Diğer	31	5.0

m. Yine haberlerin % 95'inde kurbanı suçlayan bir yorum yoktur. Ancak az da olsa, 33 haberde kurban gazete tarafından suçlanmaktadır.

4. Haberlerde Görülen İlişkiler:

Haberlerde yer alan bazı değişkenlerle diğer değişkenler arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Bu inceleme sonucunda şu bulgular elde edilmiştir:

- * Yayınlanan haberin içeriği ile yayınlandığı sayfa arasında bir ilişki vardır. Örneğin cinayet haberleri 1. sayfadan verilen haberler niteliğindedir.
- * Gazete tarafından suçlunun mazur görüldüğü haberlerle, kurbanın suçlandığı haberler arasında doğrusal bir ilişki vardır. Az da olsa, suçlunun mazur görüldüğü durumlarla kurbanın alkol kullandığı, kurbanın olayları abarttığı durumlar arasında doğrusal bir ilişki vardır.
- * Suçlunun yaşı küçüldükçe suçlunun mazur görülme oranı artmaktadır.
- * Kadın kurban sayısı arttıkça suçluyu mazur görme eğilimi azalmaktadır.

5. Gazeteler Arası Farklılıklar: Aile İçi Şiddete Farklı Bakış ve Yorumlar:

Gazeteler arasında aile içi şiddete ilişkin haberlerin veriliş, yorumlanışları arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. En bariz farklılık bu tür haberleri yayınlama sıklığındadır.

GAZETE ADI	4 aylık Ortalama Net Satışlar	4 Ayda Yayınlanan Haber Sayısı	4 Ayda Yayınlanan Haber Yüzdesi	Gün Başına Düşen Ortalama Haber Sıklığı
Bugün	71.308	115	18.8	0.95
Hürriyet	564.025	103	16.8	0.85
Sabah	666.897	91	14.9	0.75
Gün	135.975	82	13.4	0.68
Tan	38.100	69	11.3	0.57
Meydan	129.437	68	11.1	0.56
Milliyet	499.732	45	7.4	0.37
Türkiye	439.136	35	5.7	0.29
Zaman	288.936	4	0.7	0.03
TOPLAM	2.833.546	612	100.0	
GENEL ORTALAMA (Gazete başına düşen haber sayısı)				0.57

9 gazete bazında bakıldığı zaman, aile içi şiddete ilişkin gün başına düşen ortalama haber sayısı 5.1'dir. Gün başına herbir gazeteye düşen ortalama haber sayısı ise 0.57'dir.

Gün başına genel ortalamanın üzerinde aile içi şiddete ilişkin bir habere yer veren gazeteler Bugün, Hürriyet, Sabah ve Gün'dür.

Ortalamanın hayli altında kalan gazeteler Zaman ve Türkiye'dir.

Gazetelerin tirajlarına bakılınca, yüksek tirajlı gazeteler olan Hürriyet ve Sabah'ın aile içi şiddet içeren haberlere yer verme sıklıklarının, tirajları yüksek olmayan diğer gazetelerin hayli üstünde olduğu görülmektedir.

Ayrıca gazeteleri bir uçta dinci ve sağ görüşte olan gazeteler (Zaman, Türkiye), orta-resmi çizgide olan gazeteler (Milliyet, Hürriyet) ve diğer uçta da liberal popüler gazeteler olarak ayırırsak; aile içi şiddetle ilişkin haberlerin veriliş sıklığında bariz bir farklılık ve korelasyon görülmektedir.

Dinci muhafazakâr ve milliyetçi gazeteler aile içi şiddet haberlerine çok daha az yer vermektedirler. Zaman gazetesi bu tür haberlere en az yer veren yayın olarak dikkati çekmektedir. Ayrıca Zaman gazetesinin haftalık 6 sayfalık Aile başlıklı ekinde aile birliğini korumaya, pekiştirmeye yönelik olarak düşünülen çocuk bakımı gibi eğitici konular yer almaktadır. Aile ilişkileri ideal ölçüleri ile belirtilmekte, günlük yayınlarda verilen çok nadir şiddet olaylarında ise İslâmiyet'ten uzaklaşmış bir toplumsal düzenin sorumlu olduğu vurgulanmaktadır.

Diğer gazetelerin aile içi şiddet içeren haberleri veriş tarzına bakıldığında ise genel olarak bir popüler üslubun tutturulduğu görülmektedir. Bu popüler üslup, olayların en can alıcı ve dikkat çekici noktasını başlığa çıkartarak, geleneksel kültürün yeniden üretildiği bir yapı üzerine inşa edilmektedir. Bu tür yayın yapan gazetelerin de kendi içinde bir derecelendirmesi yapılabilir. Örneğin, Bugün, Tan , Meydan gibi gazeteler olayları neredeyse "bir komşunun diğer komşuya anlattığı" mahalle içi dedikodular şeklinde yansıtmaktadırlar. Böylece olay, okuyucuya yan komşuda olmuşcasına duyurulmakta, okurun alışkınlaştırıldığı bir hal almaktadır.

6. Haberlerin Veriliş Üslubu:

Gazetelerde yeralan haberleri kullanılan üsluplara göre örnekler bazında şöyle sınıflandırmak mümkün:

Mizahi ve alaycı bir dille yazılan haber

- * Numara yapma Lorena! (Kocasının penisini kesen kadına hitaben).
- * Tarihten bir yaprak! İlk penis 86 yıl önce kesilmişti.

- * Doktorlar meslek sırrı verdi: "Kesecekseniz kökünden kesin".
- * Sağır ve dilsiz karı-koca dırdır yüzünden boşandı.
- * Damda sevişmeyince kocası aşağıya attı: İki çocuk annesi D.S. "Mart gelince kocam, kediler gibi azıyor" dedi.
- * Yemek yapmadı Aliye kocası döndü deliye.
- * Kendisini dövmeyen kocasından ayrıldı.
- * Tembellik yaptılar karılarını sattılar.
- * Defolu diye bir aylık karısını boşadı.

Olayı meşrulaştıran, haklılaştıran, mazur gösteren bir dille yazılan haberler

- * Namus cinayeti: Kız kardeşini kaçırmak isteyen dayısının oğlunu bıçakla öldürdü.
- * İşsizlik anne katili yaptı.
- * Tecavüz etti öldürdüm.
- * Çapkın koca faka bastı.
- * Karısını Amerikalı yüzbaşıyla bastı.
- * İhanete koca baskını.
- * Kendisini aldatan eşini otomobilde bastı.
- * Fuhuş yapan kızını gaz dökerek yaktı.
- * Dayakçı annesini öldürdü.

Yargılayan, küfreden bir dille yazılan haber

- * Elleriniz kırılısın! (Yaşlı babayı öldürenlere hitaben).
- * Böyle ananın...
- * Canavar anne!
- * Şeytan anne!
- * Kocasını hadım eden kadın neden serbest?

Görüldüğü gibi gazeteler, aile içinde vuku bulan şiddet haberlerine karşı son derece duyarsız bir yaklaşım sergilemektedirler.

Kendilerini zaman zaman yargıç konumuna koyarak peşin hükümler vermekte, zaman zaman ise alaycı bir üslup ve kendi geliştirdikleri bir mizah anlayışı takınarak olayları hafife almaktadır.

7. Televizyonda Şiddet İçeren Bazı Programların Taranması

Sonucu Elde Edilen Bulgular:

Araştırmanın yaygın saha çalışmasından elde edilen bulgulara göre görüşülen kişilerin % 62.06'sı "hemen hemen her gün", % 32.62'si "arada sırada" TV izlemektedir.

Yine yaygın saha çalışmasından elde edilen bilgilere göre "Sıcağı Sıcağına" ve benzeri türdeki programlar, en çok izlenen programlar arasında üçüncü sırada yer almaktadır.

"Sıcağı Sıcağına" türünde şiddet içeren ve şiddeti en açık haliyle görsel bir malzeme haline getiren programların izlenme oranlarının yüksek olması, her türlü şiddetin, medyanın zihninde satılabilir (ilgi çekicilik anlamında) bir hale geldiğinin bir göstergesidir.

Medya analizlerini tamamlamak amacıyla, Nielsen Medya A.Ş. tarafından gerçekleştirilen TV İzlenirlik Ölçümleri belli bazı şiddet programları baz alınarak incelenmiştir.

İnceleme kapsamına alınan programlar şunlardır:

Program Adı	Yayınlayan Kanal	Yayın Periyodu	Yayın Saati
Baskın	Kanal 6	Haftalık	23:30-24:15
Sıcağı Sıcağına	Show TV	Haftalık	22:30-23:30
Yakın Takip	İnterstar	Günlük	19:00-19:30

Yukarıda yeralan programlar reality show niteliğindeki öncelikle cinayet, hırsızlık, evden kaçma ve benzeri türdeki olayları bir dedektif gibi araştıran; olay yerine zamanında gidilmişse bütün ayrıntılarıyla olay

yerine ve olaydaki kişileri görüntüleyen; zamanında gidilememesi halinde ise olayı "canlandırma" yoluyla izleyiciye aktaran programlardır. Bilindiği gibi bu programlarda ölüm, kan, cinayetin işleniş biçimi âdeta bir sinema filmi gibi bütün detaylarıyla aktarılmaktadır.

Bu programların incelenmesi sonucu ortaya çıkan bulgular tek tek programlar bazında şöyle aktarılabilir:

- * Sözkonusu programların hepsinin izlenirlik oranları, yayınlandıkları kanalların diğer kanallara göre gün içinde ulaştıkları izlenirlik oranlarından yüksektir.

Özellikle Sıcağı Sıcağına programının yayınlandığı günlerde Show TV'nin 24 saat boyunca ulaştığı ortalama toplam izlenirlik oranı % 4.1 iken, Sıcağı Sıcağı'na ulaştığı ortalama izlenirlik oranı bütün programlar içinde % 10.9'dur.

Bu durum incelemeye alınan bütün programlar için geçerlidir.

PROGRAM ADI	Programın Ortalama	Kanalın Ortalama
Sıcağı Sıcağına	10.9	4.1
Baskın	4.9	2.1
Yakın Takip	3.6	1.9

- * İzlenen programlara yaş grupları itibariyle bakıldığında, sözkonusu programların 12-19 arasındaki genç yaş grubu tarafından izlenme oranının diğer yaş gruplarına göre yüksek olduğu görülmektedir.

Ayrıca Sıcağı Sıcağına programını izleyenler arasında öncelikle 12-19 yaş grubu gelirken, arkasından 5-11 yaş grubu gelmektedir. Öğrenme çağında olan bu yaş gruplarının ölüm, cinayet, kandan oluşan bu tür programları diğer yaş gruplarına oranla daha yüksek oranda izliyor olması oldukça dikkat çekicidir.

8. Sonuç:

Yukarıdaki betimsel dökümler bize, aile içi şiddet haberlerinin incelenen günlük gazetelerde ve TV programlarında sıkça ve görünür bir biçimde yer aldığını ve neredeyse sıradan haberler niteliğine büründüğünü göstermektedir. Bu "sıradan" haberler, içeriklerinde yer verdikleri cinayeti, kanı, namus temizlemeyi kanıksanan olaylar haline getirmektedir.

Özellikle gazetelerde yer alan haberlerin, kalitatif bir gözle incelenmesinin sonucunda görülmüştür ki; okuyucu açısından kanıksama yaratacak tarzda ölümle sonuçlanan en aşırı aile içi şiddet olaylarından, mi-zah unsuruyla aktarılan daha sıradan boşanma, tartışma olaylarına kadar tüm haberler (bir istisna haber dışında)hiçbir eğitici veya toplumsal analize ya da yoruma tabi tutulmadan verilmektedir. Her ne kadar yaptığımız çalışma sonucunda gazetelerin büyük çoğunluğunun suçluyu hoşgören ya da kurbanı suçlayan bir yorumu olmasa da, şiddet haberlerinin neredeyse hava raporlarının sunuluş rahatlığıyla verilip kanlı görüntüleri de içererek resimlendirilmesi, medyanın aile içi şiddet olaylarına du-yarsız kaldığını göstermektedir.

Medya, bu tür haberlerde tarafsız bir görünüm sunmakla beraber, bu tür haberleri yayınlama sıklığı düşünülürse, âdetâ insanlara şiddeti kanıksatan bir rol üstlenmiştir. Yorum yapmamakla ya da tarafsız kalmakla, şiddet haberlerini gerçeğine yakın olarak sunmak arasında bir bağlantı kurmakta ve bunu da bir misyon olarak sunmaktadır. Oysa gözardı edilen, kanlı görüntüler, namusunu temizledi, eve geç gelen kızını dövdü ya da kendisini aldatan karısını-kocasını bıçakladı haberleri; zaten gazetenin bir yorum yapmasına meydan vermeyen ama toplumsal değer yargılarının, manşete çıkarttığı başlıkla yeniden üretilmesini sağladığı haberlerdir.

Namusun temizlenmesi gereken bir şey olduğu, eve geç gelen kızın dövülmeyi hakkettiğini imâ eden bu tür haberlerde medya hiçbir şekilde eğitici bir misyon üstlenmemektedir. Namus cinayetlerinin en sık yayınlanan şiddet haberi olması da bunu doğrular niteliktedir.

EK : III
BİBLİYOGRAFYA

BİBLİYOGRAFYA

a) Genel olarak literatürde aile ve aile içi şiddet üzerine kaynaklar:

AHMED, L., *Women and Gender in İslam*, Yale University Press, 1992

BELKİN, G.S., GOODMAN N., *Marriage, Family and Intimate Relationship*, Rand McNally College Publishing Company, Chicago, 1980.

BERRIOS, D.C., et.al., "Domestic violence. Risk factors and outcomes", *West J Med*, 1991 Aug. 155 (2). p. 133-5

DICKSTEIN, L.J. "Spouse Abuse and other Domestic Violence", *Psychiatr Clin North Am*, 1988 Dec. 11 (4). p. 611-628

ELLISON, J.M., et.al., "An emergency psychiatry update", *Hosp Community Psychiatry*, 1989 Mar. 40 (3). p. 250-60.

FAGAN J., et.al., "Crime at home and in the streets: the relationship between family and stranger violence", *Violence Vict.*, 1987 Spring. 2 (1). p. 5-23.

FISHKIN, J.S., *Justice, Equal Opportunity, and the Family*, Yale University Press. 1983.

FITCH, F.J., Papantio A. "Men who batter: some pertinent characteristics". *J Nerv Ment Dis*, 1983 Mar. 171 (3). p 190-2.

FOLBRE, N., *The Black four of Hearts: Towards a new Paradigm of Household Economics, A Home Divided*, Stanford University Press, 1988.

FRAZER, M., "Domestic violence: a medicolegal review", *J Forensic Sci*, 1986 Oct. 31 (4). p.1409-19.

GIN, N.E., et.al., "Prevalence of domestic violence among patients in three ambulatory care internal medicine clinics", *J Gen Intern Med*, 1991 Jul-Aug. 6 (4). p. 317-22.

- GOLDBERG, W.G., et.al., "Domestic violence victims in the emergency department. New findings", *JAMA*, 1984 Jun 22-29. 251 (24). p 3259-64.
- GORDON, L., The Politics and History of Family Violence, *Family in Transition*, ed. A ve J.J. Skolnick, Scott, Foresman and Company, 1989.
- GORNEY, B., "Domestic violence and chemical dependency: dual problems, dual interventions", *J Psychoactive Drugs*, 1989 Apr-Jun. 21 (2). p. 229-38.
- GÜVENÇ, B. *İnsan ve Kültür* Remzi Kitabevi, İstanbul, 1977.
- HAMLIN, E.R., 2d., "Community-based spouse protection and family preservation team", *Social Work*, 1991 Sept. 36 (5). p. 402-6.
- HAMMUDAH Abd al Ali, *The Family Structure in İslam*, American Trust Publications, 1977.
- HACETTEPE NÜFUS ETÜDLERİ ENSTİTÜSÜ, (1988), 1989.
- HERMAN, J.L. et.al., "Childhood trauma in borderline personality disorder", *Am J Psychiatry*, 1989 Apr. 146 (4). p. 490-5.
- HUNT D.M., "Spouse abuses. Care goes beyond the office door", *Postgrad Med*, 1990 Feb 1. 87 (2). p. 130-5.
- JONES, J., et.al., "Emergency department protocol for the diagnosis and evaluation of geriatric abuse", *Ann Emerg Med*, 1988 Oct. 17 (10). p. 1006-15.
- KEPHART, W.M. *The Family, Society and the Individual*, University of Pennsylvania, 1981.
- KANDİYOTİ, Deniz Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, *Türkiye'de Ailenin Değişimi*, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, 1984.
- KROLL, P.D., et.al., "The behavior of adult alcoholic men abused as children", *J Nerv Ment Dis*, 1985 Nov. 173 (11). p. 689-93.

- LARSSON, G., et.al., "Are the social workers prepared to assist a changing population of dysfunctional parents in Swenden?" *Child Abuse Negl*, 1984 8 (1). p 9-14.
- LAZZARO, M.V., et.al., "Establishing a screening program for abused women", *J Nurs Adm*, 1991 Oct. 21 (10). p.24-9.
- LERNER, G., *The Creation of Patriarchy*, Oxford Universty Press, 1986.
- MARTIN, S.E., "Research note: the response of the clergy to spouse abuse in a suburban county", *Violence Vict*, 1989 Fall. 4 (3). p. 217-25.
- McLEER, S.V., et.al. "The role of the emergency physician in the prevention of domestic violence", *Ann Emerg Med*, 1987 Oct. 16 (10). p. 1155-61.
- McLEER, SV., et.al., "Education is not enough: a systems failure in protecting battered women", *Ann Emerg Med*, 1989 Jun. 18 (6). p.651-3.
- MERTON, R., *Social Structure and Anomie*, American Sociological Review, 3, 1938, p. 672-682.
- MITCHELL, R.E., et.al., "Coping with domestic violence: social support and psychological health among battered women". *Am J Community Psychol*, 1983 Dec. 11 (6). p 629-54.
- National Coalition Against Domestic Violence. 1500 Massachusetts Avenue, NW Suite 35 Washington, DC 20005.
- POSTER, M., *Critical Theory of the Family*, Sebaury Press, New York, 1978.
- RICHES, D., *Antropolojik Açıdan Şiddet*, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul, 1990.
- ROBERTSON, A.F., *Beyond the Family: The Social Organization of Human Reproduction*, University of California Press, 1991.
- SLADE, M., et. al., "Application of forensic toxicology to the problem of domestic violence", *J Forensic Sci.*, 1991 May. 36 (3). p. 708-13.

SONKIN, D.J., "Clairvoyance vs. common sense: therapist's duty to warn and protect", *Violence Vict*, 1986 Spring. 1 (1). p. 7-22.

SONKIN, D.J., et.al., "The therapist's duty to protect victims of domestic violence: where we have been and where we are going", *Violence Vict*, 1986 Fall. 1 (3).p. 205-14.

SUTHERLAND, E.H., *Differential Association*, Cohen, A. Principles of Criminality, 1947, p.5-7.

STITH, S.M., "Police response to domestic violence: the influence of individual and familial factors", *Violence Vict*, 1990 Spring. 5 (1). p. 37-49.

STRAUS, M.A. et al. The Marriage Licence as a Hitting Licence, as a Hitting Licence, *Family in Transition*, ed. A ve J.J. Skolnick, Scott, Foresman and Company, 1989.

TILDEN, V.P., et.al., "Increasing the rate of identification of battered women in an emergency department: use of a nursing protocol", *res Nurs Health*, 1987 Aug. 10 (4). p. 209-15.

TOMITA, S.K., "The denial of elder mistreatment by victims and abusers: the application of neutralization theory", *Violence Vict*, 1990 Fall. 5 (3). p. 171-84.

b) Çocuklara karşı şiddet:

COHEN, A., *Delinquent Boys*, Glencoe: The Free Press, 1955.

FORWARD, S., ve BUCK, C., *Betrayal of Innocence: Incest and Its Devastations*, Los Angeles: J.P. Tarcher, 1978.

JACOBS, J.L., Reaseeing Mother Blame in Incest, *Ties That Bind: Essays on Mothering and Patriarchy*, ed. O' Barr, J.F. vd. University of Chicago Press, 1979.

MASON, M.A., et.al., eds., *Debating Children's Lives: Current Controversies on Children and Adolescents*, Thousand Oaks, CA: SAGE.

McNARON, Toni A.H., The Uneasy Solaced of Art: The effect of sexual abuse on Virginia Woolf's Aesthetic, *Women's studies international Forum*, Vo. 15, No.2, 1992.

NEWBERGER Eli H., ve BOURNE R., The Medicalization and Legalization of Child Abuse, *Family in Transition*, ed. A ve J.J. Skolnick, Scoot, Foresman and Company, 1989.

SIRLES, E.A., et.al., "Factors associated with divorce in intrafamily child sexual abuse cases", *Child Abuse Neglect*, 1990, 14 (2), p. 165-70.

STARK, E., et.al., "Women and children at risk: a feminist perspective on child abuse", *Int J Health Serv*, 1988. 18 (1). p.97-118.

c) Kadınlara karşı şiddet:

BOHN D.K., "Domestic violence and pregnancy. Implication for practice", *J Nurse Midwifery*, 1990 Mar-Apr. 35 (3).p. 86-98.

BARROSA, C., and BRUSCHINI, C., Building Politics from Personal Lives: Discussions on Sexuality among Poor Women in Brazil, *Third World Women and the Politics of Feminism*, Indiana University Press, 1991.

BENJAMIN, J., *The Bonds of Love: Psychoanalysis, Feminism and the Problem of Domination*, Pantheon Books, New York, 1988.

BROWNE A, *When Battered Women Kill*, New York, NY: Macmillan/Free Press, 1987.

BROWNMILLER, S., *Against Our Will: Men, Women and Rape*, Bantam Books, 1975.

CANCIAN, F.M., Gender Politics: Love and Power in the Private and Public Spheres, *Family in Transition*, ed. A ve J.J. Skolnick, Scott, Foresman and Company, 1989.

CHODOROW, N., Family structure and feminine personality, *Woman Culture and Society*, Stanford University Press, 1974.

- CLAERHAUT S., et al., "Problem-solving skills of rural battered women
"Am J Community Psychol. 1982 Oct, 10 (5). p 605-12
- COUNTS, D.A., "Female suicide and wife abuse: a cross-cultural perspective", *Suicide Life Threat Behav*, 1987 Fall. 17 (3). p. 194-204.
- DELPHY, C., *Close to Home: A materialist Analysis of Women's Oppression*, The University of Massachusetts Press, Amherst, 1984.
- ESTRICH, S., *Real Rape*, Harvard University Press, 1987.
- FINKELHOR D., YLLO K., *Licence to Rape: Sexual Abuse of Wives*, New York, NY: Hot Rinehart & Winston, 1985.
- FRIEZE IH, BROWNE A., Violence in marriage, In: Ohlin L, Tonry M, eds. *Family Violence: Crime and Justice, A Review of Research*, Chicago, III: University of Chicago Press, 1989, 163-218.
- GODENZİ, A., *Cinsel Şiddet Yaşayanların ve Yaşatanların Anlatımlarıyla*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1992.
- GONDOLF E.W., et.al., "Wife assault among VA alcohol rehabilitation patients", *Hosp Community Psychiatry*, 1991 Jan. 42 (1). p. 74-9.
- HANMER, J., ve MAYNARD, M. ed., *Women, Violence and Social Control*, Humanities Press International Inc. British Sociological Association, 1987.
- HOTALING, G.T., et.al., "An analysis of risk markers in husband to wife violence: the current state of knowledge", *Violence Vict*, 1986 Summer. 1 (2). p. 101-24.
- LANGAN, PA, INNES CA, *Preventing Domestic Violence Against Women*, Washington, DC: US Dept of Justic, Bureau of Justice Statistics; 1986.
- LENTZNER HR., DeBERRY MM, *Intimate Victims: A Study of Violence Among Friends and Relatives*, Washington, DC: US Dept of Justice, Bureau of Justice Statistics; 1980.

- MARTIN, D., *Battered Wives*, Volcano Press, Inc., 1976.
- MARTIN, D., *Battered Wives*, Volcano Press Inc., San Fransisco, 1981.
- MOSS, V.A., "Battered women and the myth of masochism", *J Psychosoc Nurs Ment Health Serv.*, 1991 Jul. 29 (7). p. 18-23.
- RATH, G.D., et.al., "Rates of domestic violence against adult women by men partners", *J Am Board FAM Pract*, 1989 Oct-Dec. 2 (4). p. 227-33.
- RUSSEL DEH, *Rape in Marriage*, New York, NY: Macmillan Publishing Co Inc. 1982.
- SCHECHTER S., *Women and Male Violence*, Boston, Mass: South End Press, 1982.
- SCHUR, E.M., *Labeling Women Deviant: Gender, Stigma and Social Control*, Random House, 1984.
- STOLTENBERG, J., *Refusing to be a Man: Essays on Sex and Justice*, Meridian Books, 1989.
- STRAUS MA., GELLES RJ, eds. *Physical Violence in American Families: Risk Factors and Adaptions to Violonce in 8,145 Families*, New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1990.
- STRAUS MA, GELLES RJ, STEINMETZ S., *Behind Closed Doors: Violonce in the American Family*, Garden City, NY: Anchor Press, 1980.
- Time*, 14 Eylül 1992, s. 27, American Medical Association, Dr., Kim Todd, Dept. 3201, American Medical Association, 515 North State Btr. Chicago, İllinois 60610 Tel: 800 AMA 3211.
- WALKER LE., *Battered Women Syndrome*, New York, NY: Springer Publishing Co. Inc. 1984.
- d) Kadınlar için yazılmış şiddete karşı yardımcı kitap ve yayınlar:**
- LERNER, H.G., *The dance of Anger*, Harper and Row, 1985.
- NICARTHY, G., *Getting Free: A Handbook for Women in Abusive Relationships*, The Seal Press, 1982.

NORWOIOD, R., *Women who love too much*, Pocket books, 1985,
(Türkçesi: kadın Eğer Çok Severse, İnkilap Kitabevi, 1988).

PAUL, J. ve M., *Do I Have to Give up me to be Loved By You?*, Comp
Care Publishers, USA, 1983.

e) Türkiye'de aile ve aile içi şiddet:

ARIKAN Ç., KOŞAR N., *Evlilikte Kadının Fiziksel ve Fiziksel Olmayan
İstismarı*, XXV. Ulusal Nöropsikiyatri Kongresi, Mersin, 1987.

ATEŞ, S., İslamın Kadına Getirdiği Haklar, *İslami Araştırmalar*, Cilt. 5,
No. 4, Ekim, 1991, p. 320-327.

DEMİRSAR, A., *Çocuk ve Anne-Baba ilişkileri*, Redhouse Yayınları,
1985.

ESMER, Yılmaz, *İstanbul'da Kadın*, İstanbul Dergisi, Ekim 1992.

GÜRSOY-TEZCAN, A., Türkçe basıma önsöz, *Eleştirel Aile Kuramı*, Ay-
rıntı Yayınevi, İstanbul, 1989.

Kadın Çevresi Yayınları, *Bağır! Herkes Duysun*, Dayağa Karşı Dayanış-
ma Kampanyası, İstanbul, 1988.

İLHAN, UĞUR, Kadınevi İstanbul: Cep Kitapları, 1992.

ÜNSAL, A., Yasalara Başkaldıran Aile İlişkileri: Türkiye'de Kan Davası Ge-
leneği, *Türkiye'de Ailenin Değişimi*, Türk Sosyal Bilimler Der-
neği, 1984.

SARIMURAT N., *4 Grup Evli Kadının Karşılaştırmalı İncelemesi*, İstan-
bul Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul, 1981.

TEKELİ, ŞİRİN, *Kadınlar İçin*, Alan Yayınları, İstanbul, 1988.

TEKELİ, ŞİRİN, *Kadın Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar, İleti-
şim Yayınları*, İstanbul, 1990.

YÜKSEL Ş., KAYIR A., *Baba-Kız İnsestinde Annenin Konumu*, Psikoloji
Dergisi, 1987; 6: 113-116.

YÜKSEL Ş., Eş Dayağı ve Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası, *Kadın
Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın*, Ed: Tekeli Ş.,
İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.

YÜKSEL, Ş., *Kadınlara Yönelik Şiddet*, 10-12 Mayıs MSE, 1993.

WHITE, B.J., *Money makes the relatives: Women's labor on Turkey*, University of Texas Press, pp 59-60, 1994.

f) Diğer

BALLANDIER, G., *Le Désordre, Eloge du Mouvement*, Paris, Fayard, 1988.

BERGER, P., *La Religion dans la conscience Moderne*, Centurion, 1971.

DURKHEIM, E., *The Division of Labour*, The Free Press, New York, 1969.

GAUCHET, M., *Le Désenchantement du monde. Une histoire politique la religion*, Paris, Gallimard, 1985.

HERVIEU-LEGER, D., *La Religion pour Mémoire*, Cerf, 1993.

MOINGT, J., "Religions, traditions, fundamentalismes", *Etudes*, Septembre 1990, t., 373., No.3.

"CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI'NDA AİLE İÇİ ŞİDDET"

1. ADIVAR, Halide Edip; Mevut Hüküm, İstanbul: Atlas Kitabevi, 1983.
2. AĞAOĞLU, Samet; Büyük Aile, İstanbul: Varlık Yayınevi, 1957.
3. AHMET Mithat; Cengi, İstanbul: Kırkanbar Matbaası, 1294.
4. ALANGU, Tahir; Cumhuriyetten sonra Hikâye ve Roman, 1. c. İst. 1959, 2. c. İst. 1965.
5. ANDAY, Melih Cevdet; Aylaklar, İstanbul: Adam Yayınları, 1985.
6. EMİL, Birol; Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Şahıslar Dünyası, İst. 1984.
7. ENGİNÜN, İnci; Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, İst. 1991.
8. ESEN, Nüket; Türk Romanında Aile Kurumu, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1991.
9. FATMA, Aliye; Muhazarat, İstanbul: Kaspar Matbaası, 1326.
10. GÜNTEKİN, Reşat Nuri; Acımak, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1986.
11. GÜNTEKİN, Reşat Nuri; Kızılıcak Dalları, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1987.
12. GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi; Metres, İstanbul: Atlas Kitabevi, 1982.
13. GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi; Mürebbiye, İstanbul: Atlas Kitabevi, 1986.
14. KAPLAN, Mehmet; Hikaye Tahlilleri, İst. 1986.

15. KAPLAN, Mehmet, İnci Enginün, Zeynep Kerman, Necat Birinci, Abdullah Uçman Atatürk Devri Türk Edebiyatı, 1.c. Ank. 1992, 2.c. Ank. 1992.
16. KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri; Panorama, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1971.
17. KUDRET, Cevdet; Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, İst. 1967.
18. KEMAL, Orhan; Evlerden Biri, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1983.
19. MEHMET Murat; Turfanda mı, Turfa mı?, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1980.
20. MORAN, Berna; Türk Romanında Eleştirel Bir Bakış, 1.c. İst. 1991, 2.c. İst. 1991, 3.c. İst. 1994
21. MUTLUAY, Rauf; 50 Yılın Türk Edebiyatı, İst. 1973.
22. NECATİGİL, Behçet; Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü, İst. 1989.
23. NECATİGİL, Behçet; Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, İst. 1983.
24. NAMIK Kemal; İntibah, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1984.
25. OKTAY, Ahmet; Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı, Ank. 1993.
26. OLUŞUM, Çağdaş Roman Özel Sayısı, İst. 1983.
27. OLUŞUM, Öykü Sayısı, İst. 1980.
28. ÖNERTOY, Olcay; Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü, Ank. 1984.
29. TEPEYRAN, Ebubekir Hazım; Küçük Paşa, İstanbul: Ahmet İhsan ve Şurekâsı, 1326.

30. TÜRK DİLİ, Türk Romanı Özel Sayısı, Ank. 1964.
31. TÜRK DİLİ, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, Ank. 1975.
32. UŞAKLIGİL, Halit Ziya, Kırık Hayat, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1981.
33. UŞAKLIGİL, Halit Ziya, Mai ve Siyah, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1984.
34. ÜNLÜ, Mahir-Ömer Özcan; 20. Yüzyıl Türk Edebiyatı, İst. 1988.
35. YILMAZ, Durali; Romanımız ve İnsanımız, İst. 1976.

EK IV:
SORU FORMU

İyi günler. Ben Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen bir araştırmanın görevlisiyim.

Araştırmanın amacı aile yapımızın ve yaşam biçimlerinin ortaya çıkarılmasıdır. Elde edilecek bilgiler doğrultusunda Müdürlüğümüz, aile içi ilişkileri iyileştirici, eğitici programlar hazırlayacak, bunları halka basın, yayın kanalları ile ulaştıracaktır.

Sizinle bir anket yapmak istiyorum. Bu sorular yurt çapında 4000 aileye sorulmaktadır. Bütün cevaplar genel içinde değerlendirilir ve hiçbir şekilde aile özelinde değerlendirme yapılmaz, bilgi verilmez. Anket sorularını cevaplayarak bu sosyal hizmet projesine katkıda bulunmak ister misiniz? Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

I- HANE HALKI VE DEMOGRAFİ BİLGİLERİ:

1. Hanenizde toplam kaç kişi yaşıyor: _____
2. 0-16 yaş grubunda kaç kişi yaşıyor: _____
3. Yaşları: 1   2   3   4   5   6   7   8
_____
4. Cinsiyet : _____ 1. Kız 2. Erkek
5. 16 yaş üzerinde kaç kişi yaşıyor? _____
6. Yaşları:
7. Cinsiyetleri: 1. Kadın 2. Erkek
8. Bunların hane reisine akrabalıkları nedir: (Konum)
  1. Hane reisi
  2. Eşi
  3. Çocuğu
  4. Gelini
  5. Damadı
  6. Torunu
  7. Anası
  8. Babası
  9. Kardeşi
  10. Kayın validesi
  11. Kayın pederi
  12. Kendi diğer akr.
  13. Eşin diğer akr.
  14. Diğer

6. Yaşlar: 1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6 — 7 — 8 —
7. Cinsiyet : — — — — — — — — — —
8. Konum : — — — — — — — — — —

9. Aile tipi nedir? (Alınan bilgilere göre anketör tarafından işaretlenecek)

- (1) Çekirdek aile (karı-koca, varsa evlenmemiş çocuklar)
(2) Genç geniş aile (karı-koca, evli çocuklar varsa torunlar)
(3) Olgun geniş aile (karı-koca, varsa evlenmemiş çocuklar, büyükler)
(4) Geniş aile (karı-koca, evli çocuklar varsa torunlar ve büyükler)
(5) Diğer (nikahsız beraberlik-akrabalık bağı olmayan bireyler)
(6) Ayrılmış, yalnız eş (Tek ebeyevnli, parçalanmış aile) —————HANE HAL-
KI VE DEMOGRAFİK BİLGİLER ALINDIKTAN
SONRA, DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORU FOR-
MU İLGİLİ BÖLÜME GEÇİNİZ.

---

10. Aile kurulalı kaç yıl oldu? ———

11. Aile kaç yıldan beri burada (şehir/ilçe/bucak/köy) oturuyor?

1. ——— yıldan beri (99) Aile kurulduğundan beri ——— 14

12. (11,1 ise Aile daha önce nerede yerleşti? —————

13. (Göç var ise) Genel olarak düşünün, daha önce yaşadığınız yerden ayrılıp, buraya yerleşmiş olmaktan memnun musunuz? (KART GÖSTER)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Hiç memnun değilim	Değilim	Eskisi ile fark yok	Memnunum	Çok memnunum

14. Önümüzdeki iki yıl içinde ailenin başka bir ile/ülkeye yerleşme düşüncesi var mı?

(1) Var (2) Yok ——— 16

15. (Var ise) Nereye gitmeyi/ yerleşmeyi düşünüyorsunuz? (İl/ülke)

—————

---

16. Ailede halen kaç kişi fiilen çalışarak gelir kazanıyor? —————

Hanede asıl geliri (en yüksek geliri) kazanan kişi hakkında bilgi veriniz, kimdir?

17. Hane reisine göre konumu:

(1) Hane reisi	(5) Damadı	(9) Kardeşi	(13) Eşin d. ak.
(2) Eşi	(6) Torunu	(10) Kayın validesi	(14) Diğer
(3) Çocuğu	(7) Anası	(11) Kayın pederi	
(4) Gelini	(8) Babası	(12) Kendi diğer ak.	

18. Cinsiyeti: (1) Kadın (2) Erkek

19. Yaşı: —

20. Eğitim derecesi nedir, eğitim süresi kaç yıldır?

Okur-yazar değil	( )	Lise terk	(9)	(10)
Eğitimsiz okur-yazar	( )	Lise	(11)	
İlkokul terk	(1) (2) (3) (4)	Üniversite terk	(12)	(13) (14)
İlkokul	(5)	Üniversite	(15)	
Ortaokul terk	(6) (7)	Lisans üstü	(16)	(17)
Ortaokul	(8)			

21. Ne iş yapmaktadır? (Yapılan işin tam tanımı ve çalışılan yerin tam adı)

22. Belirtilen işi, gerekli detay bilgiyi alarak aşağıda işaretleyin:

Çalışmıyor	(1) Ev kadını	(3) Emekli
	(2) Öğrenci	(4) Geçici işsiz

Kendi hesabına çalışıyor

Ücretli Çalışıyor

- (5) Nitelikli serbest meslek sahibi
Ticaret-hizmet işiyle uğraşiyor
- (6) Kendisi (çalışanı yok)
- (7) 1-5 çalışanı var
- (8) 6-20 çalışanı var
- (9) 20'den çok çalışanı var

- (17) Üst düzey yönetici
Orta düzey yönetici
- (18) Bağlı çalışanı 10'dan az
- (19) Bağlı çalışanı 10'dan çok
- (20) Nitelikli uzman, mühendis teknik eleman

Şirket-imalathane sahibi/ortağı

- (10) 1-9 çalışanı var
- (11) 10-25 çalışanı var
- (12) 25 den çok çalışanı var

- (21) Memur (Ofis çalışanı)
- (22) İşçi-Hizmetli
- (23) Tarım-Orman işçisi

Tarım işletmesi sahibi/ortağı

- (13) 30 dönümden az
- (14) 31-150 dönüm
- (15) 150 dönümden çok
- (16) Ormancı, balıkçı

23. Hanenizde sayacağım gelir türlerinden hangileri kazanılıyor? Bilmiyor (9)

1. Çalışma ücret geliri	Var ( )	Yok ( )
2. Emekli geliri	Var ( )	Yok ( )
3. Kira geliri	Var ( )	Yok ( )
4. Faiz /mevduat geliri	Var ( )	Yok ( )
5. Kar payı geliri	Var ( )	Yok ( )
6. Yardım geliri	Var ( )	Yok ( )

24. Kazanılan gelirlere göre aylık net hane geliriniz kaç TL'dir? Lütfen gelirinizi tam olarak belirtmekte bir mahzur görmüyorsanız cevap verin:

_____ TL Cevap yok (9) Bilmiyor (99)

25. Evinize günde kaç ekmek alınıyor? _____

26. Konut tipi : (1) Müstakil ev (2) Apartman dairesi

27. Salon dahil oda sayısı: (Banyo, mutfak, depo hariç) _____

28. Konutun takribi metrekare büyüklüğü: _____

29. (Anketör tarafından gözlemlenip cevaplandırılacak) Konutu genel görünüm özelliklerine göre nasıl nitelendirirsiniz? (Çok kötü: Gecekondu çok iyi: lüks daire, villâ)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Çok kötü	Kötü	Orta	İyi	Çok iyi

30. (Anketör) İlk bölüm bilgileri kimden alındı? Hane reisine göre konumunu işaretleyiniz:

(1) Hane reisi	(5) Damadı	(9) Kardeşi	(13) Eşin d. ak.
(2) Eşi	(6) Torunu	(10) Kayın validesi	(14) Diğer
(3) Çocuğu	(7) Anası	(11) Kayın pederi	
(4) Gelini	(8) Babası	(12) Kendi diğer ak.	

KİMLİK BİLGİLERİ: (Anket tamamlandıktan sonra en son bu bölümü doldurun)

Görüşülen kişinin:

Adı, Soyadı : _____

Adres : _____
_____

Telefon : _____

İl : _____ İlçe/bucak/köy : _____

Anketörün :

Adı, Soyadı : _____

Anket tarihi : ____/____/1994 imzası:

Kontrolörün :

Adı, Soyadı : _____

Kont. tarihi : ____/____/1994 İmzası:

II. EVLİ KADIN SORU FORMU:

Sizi genel olarak tanımak için şunları sormak istiyorum.

1. Yaşınız : _____ (veya) Doğum tarihiniz : _____

2. Eğitim dereceniz, hangi okul mezunusunuz?

(1) Okur-yazar değil	(5) Ortaokul terk	(9) Üniversite terk
(2) Eğitimsiz okur-yazar	(6) Ortaokul	(10) Üniversite
(3) İlkokul terk	(7) Lise terk	(11) Lisans üstü
(4) İlkokul	(8) Lise	

3. Eşinizin ailede hane reisi ile akrabalığı nedir?

(1) Hane reisi	(5) damadı	(9) Kardeşi	(13) Eşin d. ak.
(2) Eşi	(6) Torunu	(10) Kayın validesi	(14) Diğer
(3) Çocuğu	(7) Anası	(11) Kayın pederi	
(4) Gelini	(8) Babası	(12) Kendi diğer ak.	

4. Eşinizle beraberlik bağınız şunlardan hangisidir? (KART GÖSTERİN)

- (1) Medeni nikâh (2) İmam nikâhı (3) Her ikisi (4) Nikâhsız beraberlik

5. Eşinizle hangi usül ile evlendiniz? (1) Tanışıp anlaşarak (2) Görücü usulü ile

6. Bu kaçınıcı evliliğiniz? _____

7. Bu evliliğiniz yapalı kaç yıl oldu? —————
8. Çocuğunuz var mı? 1. Var ( ) 2. Yok ( ) ————— 10
9. (Var ise) Kaç çocuğunuz var? ————— ——— Kız ——— Oğlan
10. Hanede, sizin veya eşinizin önceki evlilikten olma çocuğu varmı? Var (1) Yok (2)
11. Eşinizin sizden başka hanımı var mı ? Var (1) Yok (2)
12. Evde veya ev dışında gelir kazandığınız bir iş'te çalışıyor musunuz?
- Evet (1) Hayır (2) ——— 16
13. (Çalışıyorsa), (1) Evde'mi (2) Dışarıda'mı çalışıyor sunuz?
14. Ne iş yapıyorsunuz? (Yapılan işin tam tanımını, çalışılan yerin tam adı)
- _____
15. Aylık kazancınız hanenize giren aylık toplam gelirin kaçta kaçtır? (KART GÖSTERİN)
- (1) Tamamı (2) Dörtte üçü (3) Yarısı (4) Dörtte biri (5) Daha az

---

Size alışkanlıklarınızla beğenileriniz ile ilgili birkaç soru sormak istiyorum.

16. Ev işi ya da çalıştığınız iş dışında zamanlarınızı daha çok nasıl geçirirsiniz? Tek cevap verin. Ençok yaptığımız hangisidir? (KART GÖSTERİN)
(1) Komşu ziyaretleri	(6) Televizyon seyrederek
(2) Akraba-arkadaş ziyaretleri	(7) Hobilerle uğraşarak
(3) Sinemaya-tiyatroya giderek	(8) Sosyal Faaliyetlerle
(4) İbadet ederek	(9) Spor yaparak
(5) Kitap okuyarak-müzik dinleyerek	(10) Oturup dinlenerek
	(11) Hiçbiri-başka
17. Şunlardan hangisini yaparken kendinizi daha huzurlu, daha mutlu hissedersiniz? Tek cevap verin. En çok tercih edeceğinizi seçin (KART GÖSTERİN)
(1) Çocuklarımla ilgilenirken	(4) Eşim ve çocuklarımla birarada iken
(2) Eşimle başbaşa sohbet ederken	(5) Yalnız başıma dinlenirken
(3) Yakın bir arkadaşımınla birlikte iken	(6) Hiçbirisi-başka

17. A. Hangi sıklıkta TV seyrediyorsunuz?

- (1) Hemen hemen her gün (2) Arada sırada (3) Hemen hemen hiç

18. Diyelim TV seyrediyorsunuz ve yayınlanan programlardan sadece 2 tanesini seçerek seyredileceksiniz. Sayacaklarımdan hangilerini seçtiniz? (KART GÖSTERİN)

- (1) Sıcağı Sıcağına vb. türde bir program
(2) Ana Haber Bülteni
(3) Sosyete-magazin haberleri veren bir program (Çok özel gibi)
(4) Yerli dizi (Bizikimler gibi)
(5) Araştırma-haber programı (32. gün, Arena gibi)
(6) Yabancı film
(7) Dini sohbet programı
(8) Doğa-çevre belgeseli
(9) Türk filmi
(10) Şans oyunları-yarışma programı (Süper Turnike gibi)
(11) Eşim neyi seyrediyorsa

19. Alkollü içki içer misiniz? Sayacağım şıklara göre cevap verin.

- (1) Hiç içmem (2) Çok Seyrek (3) Haftada bir (4) Bir kaç günde bir (5) Her gün bir

20. Eşiniz alkollü içki içer mi? Sayacağım şıklara göre cevap verin.

- (1) Hiç içmez (2) Çok seyrek (3) Haftada (4) Birkaç günde (5) Her gün

---

Bilirsiniz dilimizde aileye ilişkin deyimler, atasözleri vardır. Bunların kimilerinden hoşlanı-
rız. Kimileri bize yanlış gelebilir. Şimdi size bazıları söyleyeceğim. Bunların içindeki dü-
şünceye katılıp katılmamanız bu sözlerden hoşlanıp hoşlanmadığınızı ifade etsin.

Her sözle ilgili değerlendirmenizi 'Hoşlandım', 'Hoşlanmadım' şeklinde belirtin.

- (1) (2)

21. Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. (1) (2)
22. Kızını dövmeyen dizini döver. (1) (2)
23. Cennet anaların ayaklarının altındadır. (1) (2)

24. Elinin hamuru ile erkek işine karışılmaz. (1) (2)
25. Kadının karnından bebeği, sırtından köteği eksik etmeyeceksin. (1) (2)
26. Keskin sirke küpüne zarar verir. (1) (2)
27. Dayak cennetten çıkmadır. (1) (2)
28. Erkektir, sever de döver de. (1) (2)

Size bir iki cümlelik görüşler söyleyeceğim. Bunlara katılıp katılmadığınızı belirtiniz: (1) Katılıyorum (2) Katılmıyorum

29. ( ) Kadının çalışması aile birliğini kötü etkiler. Çevre tarafından da iyi karşılanmaz. Onun için kadın çalışmamalı, evinde oturmalıdır.
30. ( ) Çocuğun eğitimi için gerekirse arada bir dövmek gerekebilir.
31. ( ) Kız çocukların okuması gerekmez. İyi bir ev kadını olmaları için evde annelerine yardımcı olmaları yeterlidir.
32. ( ) Çocuğu öğretmenlerinin dövmesi eğitimi için gerekebilir.
33. ( ) Ailenin bütünlüğü kadının kocasına göstereceği saygıya bağlıdır. Kadınlar kocalarına saygıda kusur etmezlerse sorun çıkmaz.
34. ( ) Her ne olursa olsun çocuklar dövülmemelidir. Çocuklar dayak olmadan eğitilmelidir.
35. ( ) Komşularla yakın ilişkilere girmek bir süre sonra hayatımıza müdahaleye neden olur. Onun için komşularla fazla samimi olmak iyi değildir.
36. ( ) Çocuklara cezayı baba verir. Annenin çocuğu cezalandırması, dövmesi kocaya saygısızlıktır.
37. ( ) Karı-koca arasındaki tartışmanın içine dayak girerse sevgi bağı yok olur. Bunun tamiri mümkün değildir.

Şimdi size çocuk eğitimi ile ilgili sorular sormak istiyorum:

38. Çocuklar yetişirken yaramazlıkları, kabahatleri olur. Bunları düzeltmek, çocuğa doğruyu göstermek için çeşitli yollara başvururuz. Size sayacağım terbiye yollarını:
- (1) Etkili (2) Biraz etkili (3) Etkisiz
- olarak değerlendirir misiniz? (Anketör: Uygulamaları tek tek sayarak cevap alın)

Soru: "Sizce 'açıklama' ikna etme' ne kadar etkilidir?"

1. Açıklama, ikna etme ( )
2. Azarlama, utandırma ( )
3. Dövme ( )
4. Cezalandırma (yoksun bırakma) ( )
5. Korkutma ( )

39. (Çocuksuzlara sorma —41) Siz çocuğunuzun yaramazlıkları, kabahatleri karşısında bunları ne sıklıkta uyguluyorsunuz? (KART GÖSTERİN)

- (1) Sık sık, genellikle (2) Bazen (3) Seyrek, çok az (4) Hiçbir zaman

1. Açıklama, ikna etme ( )
2. Azarlama, utandırma ( )
3. Dövme ( )
4. Cezalandırma (yoksun bırakma) ( )
5. Korkutma ( )

40. Çocuğunuz bugüne kadar hiç evden kaçtı mı?

1. Evet, bir kez 2. Evet birkaç kez 3. Hayır, hiç kaçmadı

41. Çocuğu dövmek, dayak atmak beğensekte beğenmesekte oldukça yaygın bir durum. Sizin Çocukluğunuzda ana-babanızdan dayak yediğiniz olurmuymdu, hangi sıklıkta olurdu? (KART GÖSTERİN)

- (1) Sık sık, genellikle (2) Bazen (3) Seyrek, çok az (4) Hiçbir zaman

---

ÇALIŞMAYAN KADINLARA SORULACAK (Evli Kadın Soru Formu soru 12'den kontrol edin)

42. Çalışmadığınızı söylediniz. Ev dışında para kazanacağınız bir işte çalışmak ister miydiniz? Cevabınız şunlardan biri olabilir mi? (KART GÖSTERİN)

1. İsterdim, ama çocuklar için çalışmamayı tercih ediyorum.
2. İsterdim, ama iş bulamıyorum.
3. İsterdim, ama eşim karşı çıkar.
4. İstemezdim, ev işlerim aksar.
5. İstemezdim, iş hayatı zor.
6. İstemezdim, ihtiyacım yok.

43. (Anketör! Cevap (1) veya (2) ise sorun) Eğer bu engel olmasaydı eşiniz çalışmanıza razı olur muydu?

(1) Olurdu

(2) Olmazdı

Son olarak evliliğinizin, aile yaşamınıza ilişkin bazı sorularım olacak.

44. Evliliğinizin size sağladığı en önemli 2 şey şunlardan hangisidir. (KART GÖSTERİN)

(1) Arkadaşlık, sevgi

(4) Maddi güç/güven

(2) Geleceğe güven

(5) Yalnızlığı önlemesi

(3) Çocuk sahibi olmak

(6) Düzenli hayat

45. Şunlardan hangisi eşinize karşı duyduğunuz en kuvvetli duygudur? Tek cevap verin. (KART GÖSTERİN)

(1) Arkadaşlık

(3) Sevgi

(5) Saygı

(2) İtaat

(4) Korku

(6) Hiçbiri

46. Şunlardan hangisi eşiniz için daha uygun bir tarifdir? (KART GÖSTERİN)

(1) Sakin, hemen hiç sinirlenmeyen.

(2) Bazen sinirli olur.

(3) Çok sinirli

47. Size bazı şeyler sayacağım. Bunlardan hangilerini yapmak için eşinizden izin almanız gerekir. Hangilerini isterseniz izin almadan da yaparsınız?

(1) İzin almam gerekir

(2) İzin almam gerekmez

48. (Anketör! 'İzin alınması gerekenler' için sorun) Eşiniz buna izin verir mi?

(1) İzin verir

(2) İzin vermez

(Soru 47 ve 48 için aşağıdaki şıkları tek tek sayarak cevap alın.

Örnek: ..... için kocanızdan izin almanız gerekir mi?.. Buna izin verir mi?)

	Soru 47	Soru 48
1. Misafirlikte kadın erkek birlikte oturmak	( )	( )
2. Başörtüsüz sokağa çıkmak	( )	( )
3. Kısa kollu elbise giymek	( )	( )
4. Yalnız başına çarşıya, alışverişe çıkmak	( )	( )

5. Yalnız başına gezmeye, istediği yere gitmek	( )	( )
6. Evde misafir ağırlamak	( )	( )
7. Akrabalarla görüşmek	( )	( )
8. Komşularla görüşmek	( )	( )

49. Şimdi sayacağım işlere çoğunlukla kim karar verir, kimin sözü geçer? (KART GÖSTERİN)

- (1) Çoğunlukla eşim (2) Her ikimizde (3) Çoğunlukla ben (4) Başka bir aile büyüğü

1. Hangi ahabaplarla görüşeceğimiz hakkında	( )
2. Hangi akrabalarla görüşeceğimiz hakkında	( )
3. Eve alınacak mühim eşya hakkında	( )
4. Aile gelirin ne yerlere harcanacağı hakkında	( )
5. Mutfak masrafları hakkında	( )
6. Çocuğun ne zaman doktora götürüleceği hakkında	( )
7. Sizin ne zaman doktora gideceğiniz hakkında	( )

50. Sayacağım yerlerden hangilerine gidirsiniz? (1) Hiç gitmem (2) Giderim

51. (Anketör ! 'Giderim' dedikleri için sorun) Buraya kocanızla gider misiniz?

- (1) Kocamla hiç gitmem (2) Kocamla giderim

(Anketör! Soru 50 ve 51 için aşağıdaki şıkları tek tek sayarak cevap alın. Örnek: Lokantaya, gazinoya gider misiniz?.. buralara kocanızla gider misiniz?)

	Soru 50	Soru 51
1. Lokanta, gazino vb.	( )	( )
2. Sinemaya	( )	( )
3. Eş-dost ahabap ziyaretlerine	( )	( )
4. Parka, kıra, mesire yerlerine	( )	( )
5. Akraza ziyaretlerine	( )	( )
6. Giyim ve eşya almak için çarşıya	( )	( )

52. Eşiniz ile ilişkinizi en kötü (1), en iyi (10) olarak değerlendirirseniz, bu ilişkiye 1 ile 10 arasında kaç verirdiniz?

_____

Şimdi de bu değerlendirmeyi diğer akrabalarınız için yapacak olursak: Anketör! Aşağıdaki değerlendirme tablosu için örneği takip et:

Örnek:

- * Kayınvalideniz var mı? (1) Var (2) Yok (Yoksa Nerede ve Puan sorusunu sorma)
- * (1) Sizinle mi, (2) Sizden ayrı mı oturuyor?
- * En kötü (1), En iyi (10 olmak üzere aranızdaki ilişkiye bir puan verin).

	Var/yok	Nerede	Puan
53. Kayınvalide	( )	( )	_____
54. Kocanın diğer eşi	( )	( )	_____
55. Görümce	( )	( )	_____
56. Kayınpeder	( )	( )	_____
57. Eşin erkek kardeşi	( )	( )	_____

58. Evliliğin iyi yanlarının yanında, yaşamı paylaşmaktan gelen bazı zor tarafları da var. Sizce karı-koca ilişkilerinin gerginleşmesinde, kavgaya dönüşmesinde sayacağım sebeplerin hangileri önemlidir.

Bunları (1) Çok önemli, (2) Önemli, (3) Önemsiz olarak değerlendirin.

(Aşağıdaki şıkları tek tek sayarak cevap alın. Verilen örneği izleyin)

Anketör! Soru örneği: Sizce 'Erkeğin evi ile ilgilenmemesi' ne kadar önemli bir kavga sebebidir? Çok önemli, önemli, önemsiz olarak değerlendirin.

- ( ) 1. Erkeğin evi ile ilgilenmemesi
- ( ) 2. Kadını aşırı kıskanması
- ( ) 3. Erkeğin işinde yaşadığı gerginliği eve taşıması
- ( ) 4. Maddi güçlükten kaynaklanan bunalımlar
- ( ) 5. Evde diğer akrabaların kışkırtmaları
- ( ) 6. Çocukların eğitimi, bakımı konusunda anlaşmazlık
- ( ) 7. Erkeğin gözünün dışarıda olması, kadının bundan şikâyet etmesi
- ( ) 8. Kadının çocuk doğuramaması
- ( ) 9. Kadının erkek çocuğunun olmaması
- ( ) 10. Erkeğin aşırı alkol kullanması
- ( ) 11. Kadının evini ihmal etmesi

- ( ) 12. Erkeğin savurganlığı, kumar alışkanlığı
- ( ) 13. Erkeğin kadına sevgi göstermemesi
- ( ) 14. Kadının ev işi yükünden bunalması ve şikâyet etmesi
- ( ) 15. Kadının aşırı kıskançlığı
- ( ) 16. Kadının erkeğe saygı göstermemesi

59. Kendi evliliğinizi düşünün. Sizin evliliğinizde yaşanan gerginlikler sayacağım hangi sebeplere dayanıyor?

(Anketör! Şıkları tek tek okuyarak cevap alın. Verilen örneği izleyin) (Anketör! Soru örneği: 'Eşinizin ev ile ilgilenmemesi nedeniyle aranızda kavga oluyor mu?')

- (1) Eşinizin ev ile ilgilenmemesi
- (2) Eşinizin sizi aşırı kıskanması
- (3) Eşinizin işinde yaşadığı gerginliği eve taşıması
- (4) Maddi güçlükten kaynaklanan bunalımlar
- (5) Evde diğer akrabaların kışkırtmaları
- (6) Çocukların eğitimi, bakımı konusunda anlaşmazlık
- (7) Eşinizin gözünün dışarıda olması, sizin bundan şikâyet etmeniz
- (8) Çocuğunuzun olmaması
- (9) Erkek çocuğunuzun olmaması
- (10) Eşinizin aşırı alkol kullanması
- (11) Sizin evinizi ihmal ettiğiniz gerekçesiyle
- (12) Eşinizin savurganlığı, kumar alışkanlığı
- (13) Eşinizin size yeterince sevgi göstermemesi
- (14) Ev işi yükünden bunalmanız ve şikâyet etmeniz
- (15) Eşinizi aşırı kıskanmanız
- (16) Eşinize yeterince saygı göstermediğiniz gerekçesiyle
- (17) diğer bir nedenle:_____
- (18) Hiçbiri. Gerginlik, kavga olmuyor (Kimlik bilgisine geçin)

60. Bu anlaşmazlıklarda eşinizin size karşı ağır söz kullandığı olur mu?

- (1) Çok olur
- (2) Bazen olur
- (3) Nadiren olur
- (4) Hiç olmaz

61. Bu anlaşmazlıklarda eşinizin üzerinize yürüdüğü size vurduğu olur mu?

- (1) Çok olur
- (2) Bazen olur
- (3) Nadiren olur
- (4) Hiç olmaz

62. Yakınıınızda / tanıdığınız kimseler arasında dayağa varan kavgalar yaşayan aileler var mı/ biliyor musunuz?

(1) Var/biliyorum

(2) Yok

EVLİ KADIN SORU FORMU ANKETÖR DEĞERLENDİRMESİ:

Not: Sorulara açık uçlu olarak doyurucu cevaplar verin. Önemlidir.

1. Anket sırasında evde görüştüğünüz kişi dışında kimler bulunuyordu?
2. Bunlar anket sırasında yanınıza geldi mi, dinledi mi, söze karıştı mı?
3. Görüştüğünüz kişi genel olarak anket sırasında nasıl davrandı? Rahat , tedirgin, açık, kuşkulu, korkulu vb. Bu duyguların arttığı zamanlar oldu mu? Değerlendirin:
4. Tedirginlik, kuşku vb. duydu ise bunların görünür nedenleri var mıydı?
5. Sizce ailede gözleme yönelen şiddet var mı? Kimden geliyor olabilir? Değerlendirin. İhtimal yüzdesi verin.
6. Gözlemlerle derinlemesine görüşmeye geçmek yerinde olur muydu? Öyle ise denediniz mi? Sonuç?
7. Görüşme ve aile konusunda eklemek istedikleriniz?

EVLİ KADIN DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME KILAVUZU:

Başlama:

1. Anket sırasında gözlem kendisine yönelik şiddet ifade etti ise, anketin sonunda anlatmasını isteyin ve sözü bitene kadar dinleyin. Not alın.

(PARÇALANMIŞ AİLE İSE AŞAĞIDAKİ SORUYU SORUNUZ).

Eşinizden ayrılalı ne kadar zaman oldu? Yıl: _____

2. Açıkça ifade etmese bile gözleme yönelik şiddet uygulandığına kanaat getiriyor iseniz şuna benzer bir ifade ile anlatmasını isteyin. Israrlı olmayın.

Evlilikte kavgaların kimi zaman eşlerin birbirine vurması, dayak noktasına geldiği bilinen bir durum. Sizin ailenizde de benzer bir durum yaşıyor ise bundan bahsetmek ister misiniz?

Hareket Tarzı:

10 dakika dinle. "Ben seni dinliyorum" mesajı ver. Not al. Kendisi anlatmıyorsa sorular sor, not al. Bir noktadan sonra soru sorabilirsin. (Kapatıcı sorular) Görüşmede üzerinde durulacak hususlar şunlardır:

1. Şiddetin biçimleri neler? ( ) Fiziksel (Dayak) ( ) Ekonomik (Parasal baskı)
( ) Sözlü (Hakaret) ( ) Cinsel (Zorla ilişki)
( ) Duygusal (Tehdit)
2. Şiddeti uygulayan kim?
3. Kaç yıldır sürüyor? Hangi sıklıkta tekrarlanıyor?
4. İlk şiddet davranışı ne zaman? ( ) Evlilik öncesi
( ) İlk evlilik günlerinde
( ) Hamilelik döneminde
( ) İlk çocuktan sonra
( ) Son yıllarda
5. Hamilelik döneminde şiddet uygulandı mı?
6. Şiddetin yoğunluğu ne? Neyle, nasıl uygulanıyor?
7. Sizce şiddetin nedenleri ne? Uygulayan nasıl bir neden gösteriyor?

8. Fiziki sonuçları ne? Yaralanma, kırık, doktora/hastaneye başvuru, düşük yapma vb.
9. Duygusal sonuçları ne? Kendini nasıl hissediyor? Eşle duygusal bağı ne?
10. Sonuçta normalleşme dönemi yaşıyor mu? Özür dileme vb.?
11. Evi terketme, boşanma davası vb. düşünüldü veya yaşandı mı?
12. Çevreden kışkırtıcı/yatıştırıcı yönde müdahale edenler var mı? Kimler? Ne yönde?
13. Çocuklar şahit oluyor mu? Nasıl etkileniyorlar? Şiddet uygulayan onlara nasıl davranıyor?
14. Şiddete karşı ne çare düşünüyor?
15. Katlanma kendini çaresiz görme nedenleri var mı? Neler?

NOTLAR:

II. EVLİ ERKEK SORU FORMU:

(Görüşülen kişi Asıl Geliri Getiren kişi ise, yanında (*) işareti olan soruları atlayın)

Sizi genel olarak tanımak için şunları sormak istiyorum.

- * 1. Yaşınız: _____ (veya) Doğum Tarihiniz: _____
- * 2. Eğitim dereceniz, hangi okul mezunusunuz?
(1) Okur-yazar değil	(5) Ortaokul terk	(9) Üniversite terk
(2) Eğitimsiz okur-yazar	(6) Ortaokul	(10) Üniversite
(3) İlkokul terk	(7) Lise terk	(11) Lisans üstü
(4) İlkokul	(8) Lise	
3. Ailede hane reisi ile akrabalığınız nedir?
(1) Hane reisi	(5) Damadı	(9) Kardeşi	(13) Eşin d. ak.
(2) Eşi	(6) Torunu	(10) Kayın validesi	(14) Diğer
(3) Çocuğu	(7) Anası	(11) Kayın pederi	
(4) Gelini	(8) Babası	(12) Kendi diğer ak.	
4. Eşinizle beraberlik bağınız şunlardan hangisidir? (KART GÖSTERİN)
(1) Medeni nikâh	(2) İmam nikâhı	(3) Her ikisi	(4) Nikâhsız beraberlik
5. Eşinizle hangi usül ile evlendiniz? (1) Tanışıp anlaşarak (2) Görücü usulü ile
6. Bu kaçınıcı evliliğiniz? _____
7. Bu evliliğinizi yapalı kaç yıl oldu? _____
8. Çocuğunuz var mı? 1. Var ( ) 2. Yok ( ) _____10
9. (Var ise) Kaç çocuğunuz var? _____ kız _____ oğlan
10. Hanede, sizin veya eşinizin önceki evlilikten olma çocuğu varmı? Var (1) Yok (2)
11. Kaç eşiniz var? _____
- *12. Gelir kazandığınız bir iş'te çalışıyor musunuz?
Evet (1)	Hayır (2)	_____ 15
- *13. Ne iş yapıyorsunuz? (Yapılan işin tam tanımı, çalışılan yerin tam adı)
-

*14. Aylık kazancınız maaşınıza giren aylık gelirin kaçta kaçtır? (KART GÖSTERİN)

- (1) Tamamı (2) Dörtte üçü (3) Yarısı (4) Dörtte biri (5) Daha az

Size alışkanlıklarınızla beğenileriniz ile ilgili birkaç soru sormak istiyorum.

15. İş dışı zamanlarınızı daha çok nasıl geçirirsiniz? Tek cevap verin. En çok yaptığınız hangisidir? (KART GÖSTERİN)

- (1) Dışarıda gezerek (6) Televizyon seyrederek
(2) Akraba-arkadaş ziyaretleri (7) Hobilerle uğraşarak
(3) Sinemaya-tiyatroya giderek (8) Sosyal faaliyetlerle
(4) İbadet ederek (9) Spor yaparak
(5) Kitap okuyarak-müzik dinleyerek (10) Oturup dinlenerek
(11) Hiçbiri – başka

16. Şunlardan hangisini yaparken kendinizi daha huzurlu, daha mutlu hissedersiniz? Tek cevap verin. En çok tercih edeceğinizi seçin (KART GÖSTERİN)

- (1) Çocuklarımla ilgilenirken (4) Eşim ve çocuklarımla biraradayken
(2) Eşimle başbaşa sohbet ederken (5) Yalnız başıma dinlenirken
(3) Yakın bir arkadaşımınla birlikte iken (6) İşimle uğraşırken
(7) Hiçbirisi - başka

17. A. Hangi sıklıkta TV seyrediyorsunuz?

- (1) Hemen hemen her gün (2) Arada sırada (3) Hemen hemen hiç

17. Diyelim TV seyrediyorsunuz ve yayınlanan programlardan sadece 2 tanesini seçerek seyredebileceksiniz. Sayacaklarımdan hangilerini seçerdiniz? (KART GÖSTERİN)

- (1) Sıcak Sıcakına vb. türde bir program
(2) Ana Haber bülteni
(3) Söyete-magazin haberleri veren bir program (çok özel gibi)
(4) Yerli dizi (Bizimkiler gibi)
(5) Araştırma-haber programı (32. Gün, Arena gibi)
(6) Yabancı film
(7) Dini sohbet programı
(8) Doğa-çevre belgeseli
(9) Türk filmi
(10) Şans oyunları-yanışma programı (Süper Turnike gibi)
(11) Eşim neyi seyrediyorsa

18. Alkollü içki içer misiniz? Sayacağım şıklara göre cevap verin.

(1) Hiç içmem (2) Çok seyrek (3) Haftada bir (4) Birkaç günde bir (5) Her gün

Bilirsiniz dilimizde aileye ilişkin deyimler, atasözleri vardır. Bunların kimilerinden hoşlanı-
rız. Kimileri bize yanlış gelebilir. Şimdi size bazılarını söyleyeceğim. Bunların içindeki dü-
şünceye katılıp katılmamanız bu sözlerden hoşlanıp hoşlanmadığınızı ifade edin.

Her sözle ilgili değerlendirmenizi 'hoşlandım', 'hoşlanmadım' şeklinde belirtin.

(1) (2)

19. Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır: (1) (2)
20. Kızını dövmeleyen dizini döver.
21. Cennet anaların ayaklarının altındadır.
22. Elinin hamuru ile erkek işine karışılmaz.
23. Kadının karnından bebeği, sırtından köteği eksik etmeyeceksin. (1) (2)
24. Keskin sirke küpüne zarar verir.
25. Dayak cennetten çıkmadır. (1) (2)
26. Erkektir, sever de döver de. (1) (2)

Size bir iki cümlelik görüşler söyleyeceğim. Bunlara katılıp katılmadığınızı belirtiniz:

(1) Katılıyorum (2) Katılmıyorum

27. ( ) Kadının çalışması aile birliğini kötü etkiler. Çevre tarafından da iyi karşılanmaz.
Onun için kadın çalışmamalı, evinde oturmalıdır.
28. ( ) Çocuğun eğitimi için gerekirse arada bir dövmek gerekebilir.
29. ( ) Kız çocukların okuması gerekmez. İyi bir ev kadını olmaları için evde anneleri-
ne yardımcı olmaları yeterlidir.
30. ( ) Çocuğu öğretmenlerinin dövmesi eğitimi için gerekebilir.
31. ( ) Ailenin bütünlüğü kadının kocasına göstereceği saygıya bağlıdır. Kadınlar koca-
larına saygıda kusur etmezlerse sorun çıkmaz.
32. ( ) Her ne olursa olsun çocuklar dövülmemelidir. Çocuklar dayak olmadan eğitil-
melidir.

33. ( ) Komşularla yakın ilişkilere girmek bir süre sonra hayatımıza müdahaleye neden olur. Onun için komşularla fazla samimi olmak iyi değildir.
34. ( ) Çocuklara cezayı baba verir. Annenin çocuğu cezalandırması, dövmesi kocaya saygısızlıktır.
35. ( ) Karı-koca arasındaki tartışmanın içine dayak girerse sevgi bağı yok olur. Bunun tamiri mümkün değildir.

Şimdi size çocuk eğitimi ile ilgili sorular sormak istiyorum:

36. Çocuklar yetişirken yaramazlıkları, kabahatleri olur. Bunları düzeltmek, çocuğa doğruyu göstermek için çeşitli yollara başvururuz. Size sayacağım terbiye yollarını:

(1) Etkili (2) Biraz etkili (3) Etkisiz

olarak değerlendirir misiniz? (Anketör: Uygulamaları tek tek sayarak cevap alın)

Soru: "Sizce 'açıklama', ikna etme' ne kadar etkilidir?"

1. Açıklama, ikna etme ( )
2. Azarlama, utandırma ( )
3. Dövme ( )
4. Cezalandırma (yoksun bırakma) ( )
5. Korkutma ( )
37. (Çocuksuzlara sorma — 39) Siz çocuğunuzun yaramazlıkları, kabahatleri karşısında bunları ne sıklıkta uyguluyorsunuz? (KART GÖSTERİN)
- (1) Sık sık, genellikle (2) Bazen (3) Seyrek, çok az (4) Hiçbir zaman
1. Açıklama, ikna etme ( ) 4. Cezalandırma (Yoksun bırakma) ( )
2. Azarlama, utandırma ( ) 5. Korkutma ( )
3. Dövme ( )
38. Çocuğunuz bugüne kadar hiç evden kaçtı mı?
- (1) Evet, bir kez (2) Evet, birkaç kez (3) Hayır, hiç kaçmadı

39. Çocuğu dövme, dayak atmak beğensekte beğenmesekte oldukça yaygın bir durum. Sizin Çocukluğunuzda ana-babanızdan dayak yediğiniz olurmuydu, hangi sıklıkta olurdu? (KART GÖSTERİN)

- (1) Sık sık, genellikle (2) Bazen (3) Seyrek, çok az (4) Hiçbir zaman

Son olarak evliliğiniz, aile yaşamınıza ilişkin bazı sorularım olacak.

40. Evliliğinizin size sağladığı en önemli 2 şey şunlardan hangisidir? (KART GÖSTERİN)

- (1) Arkadaşlık sevgi (4) Maddi güç/güven
(2) Geleceğe güven (5) Yalnızlığı önlemesi
(3) Çocuk sahibi olmak (6) Düzenli hayat
(7) Soyun devanını sağlaması

41. Şunlardan hangisi eşinize karşı duyduğunuz en kuvvetli duygudur? Tek cevap verin. (KART GÖSTERİN)

- (1) Arkadaşlık (3) Sevgi (5) Hiçbiri
(2) Koruma-esirgeme (4) Saygı

42. Size bazı şeyler sayacağım. Bunlardan hangilerini yapmak için eşinizin sizden izin alması gerekir. Hangilerini isterse izin almadan da yapabilir?

- (1) İzin alması gerekir (2) İzin alması gerekmez

43. (Anketör! 'İzin alınması gerekenler' için sorun) Buna izin verir misiniz?

- (1) İzin veririm (2) İzin vermem

(Soru 42 ve 43 için aşağıdaki şıkları tek tek sayarak cevap alın. Örnek: ..... için karınızın sizden izin alması gerekir mi?.. Buna izin verir misiniz?)

Soru 42   **Soru 43**

1. Misafirlikte kadın erkek birlikte oturması	( )	( )
2. Başörtüsüz sokağa çıkması	( )	( )
3. Kısa kollu elbise giymesi	( )	( )
4. Yalnız başına çarşıya, alışverişe çıkması	( )	( )
5. Yalnız başına gezmeye, istediği yere gitmesi	( )	( )
6. Evde misafir ağırlaması	( )	( )
7. Akrabalarla görüşmesi	( )	( )
8. Komşularla görüşmesi	( )	( )

44. Şimdi sayacağım işlere çoğunlukla kim karar verir, kimin sözü geçer? (KART GÖSTERİN)

(1) Çoğunlukla ben (2) Her ikimizde (3) Çoğunlukla eşim (4) Başka bir aile büyüğü

1. Hangi ahabaplarla görüşeceğimiz hakkında ( )
2. Hangi akrabalarla görüşeceğimiz hakkında ( )
3. Eve alınacak mühim eşya hakkında ( )
4. Aile gelirinin nerelere harcanacağı hakkında ( )
5. Mutfak masrafları hakkında ( )
6. Çocuğun ne zaman doktora götürüleceği hakkında ( )
7. Eşinizin ne zaman doktora gideceği hakkında ( )

45. Sayacağım yerlerden hangilerine gidersiniz? (1) Hiç gitmem (2) Giderim

46. (Anketör! 'Giderim' dedikleri için sorun) Buraya karınızla gider misiniz?

(1) Karımla hiç gitmem (2) Karımla giderim

(Anketör! Soru 45 ve 46 için aşağıdaki şıkları tek tek sayarak cevap alın. Örnek: Lokantaya, gazinoya gider misiniz?.. Buralara karınızla gider misiniz?)

	Soru 45	Soru 46
1. Lokanta, gazino vb.	( )	( )
2. Sinemaya	( )	( )
3. Eş-dost ahabap ziyaretlerine	( )	( )
4. Parka, kıra, mesire yerlerine	( )	( )
5. Akrafa ziyaretlerine	( )	( )
6. Giyim ve eşya almak için çarşıya	( )	( )

47. Eşiniz ile ilişkinizi en kötü (1), en iyi (10) olarak değerlendirirseniz, bu ilişkiye 1 ile 10 arasında kaç verirdiniz?

Şimdi de bu değerlendirmeyi diğer akrabalarınız için yapacak olursak: Anketör! Aşağıdaki değerlendirme tablosu için örneği takip et:

Örnek:

- * Kayınvalideniz var mı? (1) Var (2) Yok (Yoksa Nerede ve Puan sorusunu sorma)
- * (1) Sizinle mi, (2) Sizden ayrı mı oturuyor?
- * En kötü (1), en iyi (10) olmak üzere aranızdaki ilişkiye bir puan verin.

	Var/yok	Nerede	Puan
48. Kayınvalide	( )	( )	_____
49. Kayınpeder	( )	( )	_____
50. Evliliğin iyi yanlarının yanında, yaşamı paylaşmaktan gelen bazı zor tarafları da var. Sizce karı-koca ilişkilerinin gerginleşmesinde, kavgaya dönüşmesinde sayacağım sebeplerin hangileri önemlidir.			

Bunları (1) Çok önemli, (2) Önemli, (3) Önemsiz olarak değerlendirin.

(Aşağıdaki şıkları tek tek sayarak cevap alın. Verilen örneği izleyin)

Anketör! Soru örneği: Sizce 'erkeğin evi ile ilgilenmemesi' ne kadar önemli bir kavga sebebidir? Çok önemli, önemli, önemsiz olarak değerlendirin.

- ( ) 1. Erkeğin evi ile ilgilenmemesi
- ( ) 2. Kadını aşırı kıskanması
- ( ) 3. Erkeğin işinde yaşadığı gerginliği eve taşıması
- ( ) 4. Maddi güçlükten kaynaklanan bunalımlar,
- ( ) 5. Evde diğer akrabaların kıskırtmaları
- ( ) 6. Çocukların eğitimi, bakımı konusunda anlaşmazlık
- ( ) 7. Erkeğin gözünün dışarıda olması, kadının bundan şikâyet etmesi
- ( ) 8. Kadının çocuk doğuramaması
- ( ) 9. Kadının erkek çocuğunun olmaması
- ( ) 10. Erkeğin aşırı alkol kullanması
- ( ) 11. Kadının evini ihmal etmesi
- ( ) 12. Erkeğin savurganlığı, kumar alışkanlığı
- ( ) 13. Erkeğin kadına sevgi göstermemesi
- ( ) 14. Kadının ev işi yükünden bunalması ve şikâyet etmesi
- ( ) 15. Kadının aşırı kıskançlığı
- ( ) 16. Kadının erkeğe saygı göstermemesi

51. Kendi evliliğimizi düşünün. Sizin evliliğinizde yaşanan gerginlikler sayacağım hangi sebeplere dayanıyor?

(Anketör! Şıkları tek tek okuyarak cevap alın. Verilen örneği izleyin) (Anketör! Soru örneği: 'Sizin ev ile yeterince ilgilenmemeniz nedeniyle eşinizle aranızda kavga oluyor mu?')

- (1) Sizin ev ile yeterince ilgilenmemeniz
- (2) Eşinizi aşırı kıskanmanız
- (3) Sizin işinizde yaşadığımız gerginliği eve taşımanız
- (4) Maddi güçlükten kaynaklanan bunalımlar
- (5) Evde diğer akrabaların kışkırtmaları
- (6) Çocukların eğitimi, bakımı konusunda anlaşmazlık
- (7) Dışarıda fazla kalmanız, eşinizin bundan şikâyet etmesi
- (8) Eşinizin çocuğunun olmaması
- (9) Eşinizin erkek çocuğunun olmaması
- (10) Aşırı alkol kullanmanız
- (11) Eşinizin evi ihmal etmesi
- (12) Sizin savurganlığınız, kumar alışkanlığınız gerekçesiyle
- (13) Eşinize yeterince sevgi göstermediğiniz gerekçesiyle
- (14) Eşinizin ev işi yükünden bunalması ve şikâyet etmesi
- (15) Eşinizin sizi aşırı kıskanması
- (16) Eşinizin size yeterince saygı göstermemesi
- (17) Diğer bir nedenle: _____
- (18) Hiçbiri. Gerginlik, kavga olmuyor (Kimlik bilgisine geçin)

52. Bu anlaşmazlıklarda eşinize karşı ağır söz kullandığınız olur mu?

- (1) Çok olur   (2) Bazen Olur   (3) Nadiren olur   (4) Hiç olmaz

53. Bu anlaşmazlıklarda eşinizin üzerine yürüdüğünüz, ona vurduğunuz olur mu?

- (1) Çok olur   (2) Bazen olur   (3) Nadiren olur   (4) Hiç olmaz

54. Yakınıınızda / tanıdığınız kimseler arasında dayağa varan kavgalar yaşayan aileler var mı/biliyor musunuz?

- (1) Var/biliyorum   (2) Yok

**EK V:
ŞİDDETİN BELİRLEYENLERİ:
FAKTÖR ANALİZİ**

ŞİDDETİN BELİRLEYENLERİ: FAKTÖR ANALİZİ

Aile içi şiddeti açıklamaya çalışırken oluşturulan şiddet indeksi, 6 açıklayıcı değişkenle ilişkilendirilmektedir. Raporun "Analiz" bölümünde bu değişkenlerle, şiddet indeksi arasındaki bağlantı saptanmaya çalışılmıştır. Bunu yaparken kullanılan yöntem "aşamalı regresyon" (stepwise regression) yöntemi olmuştur. Denenmiş olan değişken kombinasyonları içinde, değişkenlerin iç bağlantı (multicollinearity) göstermediği ve regresyon katsayılarının istatistiksel olarak anlamlı bulunduğu regresyon modelleri, makul tahmin ediciler olarak önerilmiştir. Aşamalı regresyon modeli, kullanılan açıklayıcı değişkenler konusunda netliği koruyarak, bir eliminasyon mekanizması oluşturmuştur.

Faktör Analizi de, bu süreci analiz ederken alternatif bir analiz yöntemi olarak düşünülebilir. İşte bu amaçla, şiddet indeksini açıklayabilecek olan 6 temel değişken birarada analize tabi tutulmuştur. Aşağıdaki Faktör Analizi seçenekleri aynı eleme mekanizması için ipuçları vermektedir. İlk faktör analizi 6 değişkenin tamamını analize sokmaktadır.

Daha sonraki aşamada ise 6 değişken 2 faktöre indirgenmekte ve yeni değişkenler olarak tanımlanan bu faktörlerle şiddet indeksi çoklu regresyon yöntemi ile bağlantılandırılmaktadır.

————— **FACTOR ANALYSIS** —————

Analysis Number 1 Listwise deletion of cases with missing values

Extraction 1 for Analysis 1, Principal-Components Analysis (PC)

Initial Statistics:

Variable	Communality	*	Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
SES 1	1.00000	*	1	3.72145	62.0	62.0
GELİR	1.00000	*	2	1.05373	17.6	79.6
İŞ	1.00000	*	3	.82216	13.7	93.3
EĞİTİM	1.00000	*	4	.23901	4.0	97.3
KİŞİ	1.00000	*	5	.15354	2.6	99.8
İÇKİ	1.00000	*	6	.01012	.2	100.0

PC extracted 2 factors.

————— **FACTOR ANALYSIS** —————

Factor Matrix:

	FACTOR 1	FACTOR 2
EĞİTİM	.93692	
SES1	.92978	
İŞ	.91715	
İÇKİ	.62818	
KİŞİ	.54610	.68098
GELİR	.66719	.67897

————— **FACTOR ANALYSIS** —————

Final Statistics:

Variable	Communality	*	Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
SES 1	.87650	*	1	3.72145	62.0	62.0
GELİR	.90615	*	2	1.05373	17.6	79.6
İŞ	.84469	*				
EĞİTİM	.89435	*				
KİŞİ	.76195	*				
İÇKİ	.49155	*				

————— FACTOR ANALYSIS —————

Varimax Rotation 1, Extraction 1, Analysis 1-Kaiser Normalization.

Varimax converged in 3 iterations.

Rotated Factor Matrix:

	FACTOR 1	FACTOR 2
KİŞİ	-86603	
EĞİTİM	.76247	.55945
SES 1	.74415	.56809
İŞ	.70008	.59546
GELİR		.95189
İÇKİ		.66068

————— FACTOR ANALYSIS —————

Factor Transformation Matrix :

	FACTOR 1	FACTOR 2
FACTOR 1	.71835	.69568
FACTOR 2	.69568	.71835

2 PC EXACT FACTOR SCORES WILL BE SAVED WITH ROOTNAME: FSULS

FOLLOWING FACTOR SCORES WILL BE ADDED TO THE ACTIVE FILE:

NAME LABEL

FSULS1 A-R FACTOR SCORE1 FOR ANALYSIS 1
FSUL S2 A-R FACTOR SCORE 2 FOR ANALYSIS 1

REGRESSION VARIABLES = ŞİDDET FSULS1 FSULS2

/DEPENDENT = ŞİDDET

/METHOD = ENTER FSULS1 FSULS2.

**** MULTIPLE REGRESSION ****

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. ŞİDDET

Block Number 1. Method : Enter FSUL1 FSUL2

**** MULTIPLE REGRESSION ****

Equation Number 1   Dependent Variable..   \$IDDET

Variable (s) Entered on Step Number

1..	FSULS2	A-2	FACTOR SCORE	2	FOR ANALYSIS	1
2..	FSULS1	A-2	FACTOR SCORE	1	FOR ANALYSIS	1

Multiple R	.95009
R Square	.90267
Adjusted R Square	.87834
Standard Error	7.52698

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	2	4203.48382	2101.74191
Residual	8	453.24345	56.65543

F = 37.09692   Signif F = .0001

**** MULTIPLE REGRESSION ****

Equation Number 1   Dependent Variable..   \$IDDET

————— **Variables in the Equation** —————

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
FSULS2	-17.981912	2.380240	.833289	.7555	.0001
FSULS1	.9848818	2.380240	.456398	.4138	.0033
(Constant)	275.545455	2.269470		121.414	.0000

End Block Number 1 All requested variables entered.

Tablolardan görüldüğü gibi, 6 açıklayıcı değişken iki faktöre indirgenebilmektedir. Ancak değişkenlerin faktörlere göre yüklenmesi net bir ayırım vermemektedir. Özellikle rotasyon uygulandıktan sonra elde edilen çözümde 6 faktörden 4'ü (kişi sayısı, eğitim, iş ve SES) birinci faktöre yüklenirken, 5 değişken de ikinci faktöre yüklenmektedir. Eğitim, SES ve iş değişkenleri ise her iki faktörle de bağlantılandırılmaktadır. Bunun yaratacağı sorun, iki faktörü değişken olarak tanımlarken ortaya çıkan belirsizliktir. Farklı faktör yükleri ile de olsa değişkenlerin her iki faktöre de bağlantılı olması, makul ve rasyonel bir değişken tanımlamasını olanaksız kılmaktadır.

Değişken olarak tanımladığımız faktörler (FSULS1 ve FSULS2) şiddet indeksinin açıklanmasında mükemmel sayılabilecek bir açıklama gücüne sahiptir ($R^2 = 0.9027$). Regresyon katsayıları ve regresyon sabiti de istatistiksel olarak anlamlıdır. Ancak FSULS1 ve FSULS2 değişkenlerin net olarak tanımlayamadığımız için, istatistiksel olarak anlamlı olan analizin pratik bir yararı bulunmamaktadır.

Bu analizden çıkan sonuç şudur:

Değişkenlerin tamamı şiddet indeksinin açıklanmasında ihmal edilmeyecek bir açıklama gücüne sahip olmakla birlikte, bireysel payların hesaplanması olanak dışıdır. Bunun nedeni, aşamalı regresyon modelinde sözünü ettiğimiz çoklu bağlantının, 6 açıklayıcı değişken arasında oldukça yoğun olarak görülmesidir. "Communality" ölçümü, bu iççeliği sergilemektedir.

ÜÇ AÇIKLAYICI DEĞİŞKENLE FAKTÖR ANALİZİ

Açıklayıcı değişken sayısı 6'dan 4'e düştüğünde değişkenleri bir faktörle özetlemek mümkün olmaktadır. Kalan 4 değişken arasında hanedeki birey sayısı olmazsa, bütün 4'lü kombinasyonlarda tek faktöre indirgemek başarılabilmektedir.

Böylece, KİŞİ değişkenini dışarıda bırakmak analizi rahatlatmaktadır. Ayrıca SES değişkeni ile bağlantılı olabilecek İŞ VE EĞİTİM değişkenleri de kuramsal sebeplerle dışarıda bırakıldığında, üç değişkenin tek fak-

törle özetlenebildiği daha makul bir modele ulaşılmaktadır. Böylece SES, GELİR ve İÇKİ değişkenleri ile Şiddet İndeksini bağlantılandırarak mümkün olmaktadır.

Aşağıdaki çıktıları üç değişkenli faktör analizini özetlemekte ve değişken olarak tanımlanan faktörün, Şiddet indeksi ile fonksiyonel ilişkisini vermektedir.

Elde edilen faktör değişkeni ile (FSULS1) Şiddet indeksi arasında çok güçlü bir fonksiyonel ilişki hesaplanmaktadır ($R^2 = 0.9143$).

Regresyon sabiti ve regresyon katsayısı ise her olasılıkta geçerli birer tahmin olmaktadır.

———— FACTOR ANALYSIS ————

Analysis Number 1 Listwise deletion of cases with missing values

Extraction 1 for Analysis 1, Principal-Components Analysis (PC)

Initial Statistics:

Variable	Communality *	Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
SES 1	1.00000 *	1	1.96655	65.6	65.6
GELİR	1.00000 *	2	.66059	22.0	87.6
İÇKİ	1.00000 *	3	.37286	12.4	100.0

PC Extracted 1 factors.

Factor Matrix :

	FACTOR 1
GELİR	.87917
İÇKİ	.78582
SES 1	.75901

———— FACTOR ANALYSIS ————

Final Statistics:

Variable	Communality *	Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
SES 1	.57610 *	1	1.96655	65.6	65.6
GELİR	.77294 *				
İÇKİ	.61751 *				

———— FACTOR ANALYSIS ————

1 PC EXACT FACTOR SCORES WILL BE SAVED WITH ROOTNAME: FSULS

FOLLOWING FACTOR SCORES WILL BE ADDED TO THE ACTIVE FILE:

NAME	LABEL
FSULS1	A-R FACTOR SCORE 1 FOR ANALYSIS 1

**** MULTIPLE REGRESSION ****

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. ŞİDDET

Block Number 1. Method : Enter FSULS 1

**** MULTIPLE REGRESSION ****

Equation Number 1 Dependent Variable .. ŞİDDET

Variable (s) Entered on Step Number

1.. FSULS1 A-R FACTOR SCORE 1 FOR ANALYSIS 1

Multiple R .95622
R Square .91436
Adjusted R Square .90484
Standard Error 6.65669

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Squares
Regression	1	4257.92305	4257.92305
Residual	9	398.80423	44.31158

F = 96.09052 Signif F = .0000

**** MULTIPLE REGRESSION ****

Equation Number 1 Dependent Variable.. ŞİDDET

————— Variables in the Equation —————

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
FSULS1	-20.634735	2.105032	.956221	.9.803	.0000
(Constant)	275.545455	2.007069		137.287	.0000

End Block Number 1 All requested variables entered.

Gelir ve SES değişkenlerini aynı faktör içinde düşünmek mümkün olmakla birlikte, bunlara ek olarak, içki içme ve sıklığı değişkenini de düşünmek kuramsal olarak zordur.

Sonuçta, şiddet indeksini hane geliri, sosyo -ekonomik statü ve içki alışkanlığı ile açıklamak mümkündür diyebiliriz, ama bu bulgu da bizi aşamalı-regresyon modeline geri döndürmektedir. Diğer bir deyişle, şiddet değişkenini farklı biçimlerde formüle edip ölçebiliyoruz. Bunu yaparken de, farklı etkinliklerle (açıklayıcılık) de olsa, bütün bağımsız değişkenleri makul ikililer olarak kullanabiliyoruz.

Bu sonuç araştırmacıya önemli bir avantaj sağlamaktadır. Araştırmacı veri mevcudiyetini dikkate alarak aile içi şiddeti tahmin edebilir ve ölçebilir.

Sonuç olarak faktör analizi, ölçme ve analiz problemimize netlik kazandırmamaktadır. Aşamalı regresyon analizi ile amaca uygun açıklamalar üretilmektedir.

